

Universitat Autònoma de Barcelona

**LA REAFIRMACIÓ POLÍTICA DE FALANGE
DINS EL RÈGIM FRANQUISTA ALS ANYS CINQUANTA**

JORDI ESTARLICH REQUENA

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MODERNA I CONTEMPORÀNIA

DOCTORAT EN HISTÒRIA COMPARADA, POLÍTICA I SOCIAL

Universitat Autònoma
de Barcelona

LA FALANGE INQUIETA

LA REAFIRMACIÓ POLÍTICA DE FALANGE DINS EL RÈGIM FRANQUISTA ALS ANYS CINQUANTA

TESI DOCTORAL

Presentada per

JORDI ESTARLICH REQUENA

Dirigida per

DRA. CARME MOLINERO RUIZ

ANY 2019

Als meus pares, Joan i Rosa Maria
Amb amor, agraïment, respecte i record

ÍNDEX

RESUM / ABSTRACT	7
INTRODUCCIÓ	9
ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	19
1. DEL DESERT A L'OASI	35
1.1. Falange en la nit del feixisme	35
1.2. La Primavera Falangista	41
1.3. Sol de migdia	61
2. EL CONGRESO NACIONAL DE FALANGE	91
2.1. Un esdeveniment excepcional	91
2.2. L'apertura triomfal	99
2.3. Punt d'ebullició política: conclusions i clausura	123
3. L'ENDURIMENT DE FALANGE	143
3.1. Els límits de l'obertura	143
3.2. Els fets de febrer	155
3.3. Reflexions falangistes sobre la crisi política	163
4. EL PROJECTE D'ARRESE PER FALANGE	171
4.1. <i>Ganar la calle y estructurar el régimen</i>	171
4.2. Quan el Verb es converteix en Manament	181
4.3. Una institucionalització pendent, però no una revolució pendent	205
5. CONCLUSIONES	215
5.1. Versió catalana	215
5.2. English version	225
6. BIBLIOGRAFIA	235
7. ANNEX	247

RESUM

Aquesta tesi doctoral s'inscriu en la corrent historiogràfica que considera que FET y de las JONS, la Falange, va tenir una rellevància fonamental al llarg dels gairebé quaranta anys que va durar el règim franquista. El Partit Únic, a nivell polític i institucional, mantingué una posició central en la dictadura gràcies a la seva aportació d'una doctrina, d'un discurs d'autojustificació i de legitimació político-social nacionalsindicalista, d'unes institucions de control, enquadrament, organització, mobilització i presència social, i gràcies a ésser un organisme impulsor de potents projectes polítics de present i futur. En aquesta permanència fou crucial la reafirmació que dugué a terme a la dècada dels anys cinquanta, en particular entre el 1951 i el 1957, de la qual la present investigació s'ocupa. La Falange, després de la Segona Guerra Mundial, va continuar sent l'únic grup de poder del Nuevo Estado amb, a diferència d'altres elits franquistes, una presència política que abastava tots els espais administratius i de gestió, així com de contacte entre Estat i societat. Partint d'aquesta posició, la tesi mostra i analitza com, superat un període de greu ostracisme internacional per a la dictadura als darrers anys quaranta, FET-JONS va tornar a batallar per a la seva hegemonia total en el règim, va reivindicar diverses necessitats polítiques pròpies de la modernitat per a garantir la continuïtat del sistema dirigit per Franco, i va manifestar una notable diversitat interna en forma de propostes que no sempre imitaven aquelles consignes dictades des de la cúpula de l'organització. Aquest treball contribueix igualment a esclarir com, malgrat es frustraren els projectes falangistes de màxims, en cap cas es va produir una derrota definitiva del Partit en el si del franquisme, tal i com ha suggerit altra historiografia, sinó més aviat una consolidació institucional del mateix.

ABSTRACT

This doctoral thesis is enrolled in the historiographic current which considers that FET y de las JONS, Falange, had a fundamental relevance during the nearly forty years of the Francoist regime. The Single Party would maintain a central position in the dictatorship, in a political and institutional level, thanks to its contribution of a doctrine, a self-justificative and politico-social National-Syndicalist legitimizing discourse, institutions of control, framing, organization, mobilization and social presence and also thanks to being an organism that bolstered strong political projects for present and future. In this permanence the reaffirmation that took place during the decade of the fifties, particularly during 1951 and 1957, on which this investigation focuses, was crucial. After the Second World War Falange continued to be the only power group of the Nuevo Estado, differing from other Francoist elites in the fact that their political presence comprised every space of administration and management as well as in the meeting points between State and society. Moving on from there, this thesis shows and analyses how, having overcome a period of great international ostracism towards the dictatorship in the late forties, FET-JONS struggled once again for its total hegemony in the regime, claiming for several political necessities thought for the modern time to grant continuity to the system lead by Franco and manifesting a remarkable internal diversity in the form of approaches which did not always follow the slogans dictated from the head of the organisation. This paper contributes in clarifying how, despite the frustration of the main Falangist projects, the party did not suffer, by any means, a final defeat within Francoism, as other historiographic schools have suggested, but it rather saw an institutional consolidation of itself.

INTRODUCCIÓ

Aquesta tesi doctoral té per objecte d'estudi la reafirmació política de F.E.T. y de las J.O.N.S.¹ dins el sistema del règim franquista entre els anys 1951 i 1957. La realització d'un treball d'aquesta envergadura és producte de gairebé una dècada de gestació acadèmica i vocació personal iniciada amb una carrera universitària com a historiador contemporanista a la Universitat Autònoma de Barcelona. El meu interès sobre el fenomen del feixisme ha estat sempre una constant al llarg d'un profitós trajecte vital d'estudis, a raó de la seva proximitat històrica a l'actualitat, la seva particularitat com a fenomen polític, social, cultural, filosòfic i antropològic de la contemporaneïtat i les dramàtiques conseqüències del seu triomf en alguns estats d'Europa durant la primera meitat del segle XX.

D'entre els diferents sistemes feixistes que es van consolidar al llarg de la primera meitat de la passada centúria, m'ha generat un especial interès el feixisme instaurat a Espanya, el falangisme, per dues raons principals. La primera, per la seva major proximitat cultural i els referents personals coneguts a partir de la família, els amics i la societat en general; la segona, des d'un punt de vista historiogràfic, per les característiques excepcionals de la seva naturalesa política i per la seva extensa durabilitat en el poder.

La selecció concreta de la temàtica de la tesi, que reuneix en una mateixa proposta acadèmica a la Falange, una perspectiva eminentment política i el context històric dels anys cinquanta, rau en la seva escassa presència entre les publicacions historiogràfiques. Fins la darrera dècada, les investigacions dedicades al Partit Únic del franquisme després de la Segona Guerra Mundial, havien estat considerades secundàries o, com a mínim, no fonamentals per a poder comprendre el sistema del franquisme, especialment dels anys cinquanta en endavant. La derrota del feixisme europeu i la consegüent pèrdua de protagonisme i influència de FET-JONS en els temps més difícils per la dictadura fou un fenomen real que encara sovint dóna pas a unes conclusions discutibles: el suposat

¹ A nom complet Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET-JONS). En aquesta tesi s'empren els termes FET-JONS, Falange i Movimiento de manera indistinta, referint-se en tot cas al Partit Únic del règim franquista, l'organització i les seves institucions.

paper polític complementari, no essencial, del falangisme en el règim a partir de llavors.² Partint d'una posició escèptica en torn a aquestes consideracions, la present recerca pretén contribuir a remarcar la crucial importància de la Falange com a font de doctrina, com a organització i com a impulsora de potents projectes polítics durant tota la dictadura, assenyalant la dècada dels anys cinquanta com a paradigma de la seva reafirmació en l'era postfeixista.

La tesi s'inscriu en la corrent historiogràfica que considera que Franco era tan dependent de la Falange com la Falange era dependent de Franco (ja que aquest, a més de Jefe del Estado, era Jefe Nacional del Partit). Caudillo i règim rebien de FET-JONS contingut doctrinari, un discurs d'autojustificació i legitimació político-social nacionalsindicalista, unes institucions de control, enquadrament, organització, mobilització i presència social i un organisme impulsor de potents projectes polítics de present i futur. L'obra situa la reafirmació de la dècada dels anys cinquanta en lògica i vinculació amb aquesta rellevància fonamental, crucial, que es considera tingué la Falange durant els gairebé quaranta anys que va prevaldre l'anomenat Nuevo Estado.

L'onada de reafirmació falangista empresa en el període aquí estudiat compta amb diferents manifestacions exemplars, des de la recuperació del Ministerio de la Secretaría General del Movimiento l'any 1951 fins l'intent de José Luis Arrese d'assolir a mig i llarg termini l'hegemonia del Partit Únic en el règim entre el 1956 i el 1957, passant per la celebració del primer i únic Congreso Nacional de Falange l'any 1953 o el projecte intel·lectual i cultural oberturista dels anomenats falangistes *comprehensivos* entre 1951 i 1956. Dites manifestacions, proposades pel futur del franquisme, ambiciosos projectes polítics o directes reclams de la *Revolución Pendiente* ideada pel fundador de la Falange José Antonio Primo de Rivera, han de ser analitzades amb major profunditat per la historiografia. No sols per tal de reconsiderar la importància del paper de la Falange en

² Reflectint aquesta tesi, poden trobar-se, per exemple, obres de referència com les de Carr, Raymond, i Fusi, Juan Pablo, *España, de la dictadura a la democràcia*, Planeta, Barcelona, 1979; Tusell, Javier, *La dictadura de Franco*, Alianza Editorial, Madrid, 1988; o Preston, Paul, *Franco. «Caudillo de España»*, Grijalbo, Barcelona, 1994. Una síntesi de la mateixa es troba a Sanz Hoya, Julián, 'Falangismo y dictadura. Una revisión de la historiografía sobre el fascismo español' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange. Las culturas políticas del fascismo en la España de Franco [1936-1975]*, Colección Actas – Historia, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 2013, pàg. 41 i 42.

el franquisme després de la Segona Guerra Mundial, sinó també per revalorar la personalitat de la dècada dels anys cinquanta, sovint tractada en les investigacions com un epíleg de la postguerra o un pròleg del *desarrollismo*.

Certament, amb el pas del temps, l'elaboració de més i més extensos treballs sobre el renovat impuls del falangisme en els anys posteriors al feixisme europeu ha contribuït poc a poc a despertar major atenció per les dècades centrals de la dictadura i el franquisme tardà. Implicant-se en aquesta nova dinàmica d'estudi que cada vegada enllaça més la reconsideració de Falange després de 1945 i la reconsideració de la dècada dels cinquanta, aquesta tesi pretén tractar la reactivació del Partit des de l'enfocament de la història política. Dins de la mencionada dinàmica ja es situen treballs de diversos tipus, per exemple d'història econòmica ³, d'història social (nacionalsindicalisme i Sindicato Vertical)⁴, d'història cultural (la cultura política de la Falange i les seves batalles)⁵ o d'història social i cultural (el Sindicato Español Universitario)⁶, malgrat acabin transvasant sempre tots els temes.

Sense partir d'una suposició diametralment oposada a les perspectives historiogràfiques que han insistit al llarg de dècades sobre el suposat fracàs de FET-JONS en totes les seves pretensions d'hegemonia en el poder, d'influència i realització política pròpia i en l'Estat, la present tesi doctoral es proposa plantejar un canvi de perspectiva. Prendre distància tant en torn a la categorització d'una derrota sense pal·liatius del Partit Únic respecte als seus fins d'existència com respecte a una visió alternativa insostenible que l'eximís de límits, fracassos i dificultats abans de la Segona Guerra Mundial però sobretot després. Així doncs, es proposa enfocar aquesta teoritzada derrota global en el període cronològic dels anys cinquanta per identificar-hi, en el seu lloc, dos fenòmens paral·lels

³ Martorell, Miguel, «La razón en las palabras de José Antonio. Pensamiento y acción política de los jóvenes economistas de Falange en los años 50», *Historia y Política*, Núm.27, Madrid, Gener-Juny 2012, pàg. 83-111.

⁴ Amaya, Àlex, *El acelerón sindicalista. El aparato de propaganda de la Organización Sindical Española entre 1957 y 1969*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2013.

⁵ Gracia, Jordi, i Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *La España de Franco (1939-1975). Cultura y vida cotidiana*, Síntesis, Madrid, 2001. O Saz Campos, Ismael, *España contra España. Los nacionalismos franquistas*, Marcial Pons Historia Estudios, Madrid, 2003.

⁶ Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *El Sindicato Español Universitario (SEU). La socialización política de la juventud universitaria en el franquismo*, Siglo XXI, Madrid, 1996.

i interrelacionats. D'una banda, les derrotes successives de diferents corrents falangistes amb objectius específics (alhora que ambiciosos), i, de l'altra, la supervivència de la Falange més enllà d'aquestes derrotes, una supervivència que mai deriva en esdevenir un mer símbol ni un vestigi residual del seu estat previ.

L'estructura del cos del treball consta de quatre grans capítols dividits per ordre cronològic i alhora temàtic. L'ordre dels quatre capítols conjunts, tanmateix, s'inscriu en el període comprès entre els anys 1951 i 1957, si bé el primer capítol resumeix a grans trets fets esdevinguts a partir de l'any 1945 per contextualitzar com inicia Falange la dècada dels cinquanta.

El primer capítol contextualitza la tesi partint de la travessia pel desert que emprengué la Falange després que la derrota del Tercer Reich va consumir les pitjors expectatives d'aquesta i de tot el règim de Franco. Una etapa caracteritzada molt més per l'ocultació formal que per la seva desaparició, que en ben poc va afectar el funcionament intern del règim. Després, aborda el seu ressorgiment a partir del canvi de dècada, i com aquest ressorgiment a nivell de Gobierno⁷, proclamacions, projectes polítics, discursos i simbologia és comparable als temps de bonança pel feixisme internacional, si bé Falange adoptarà la clàusula permanent de formar part d'una excepcionalitat deguda a la història espanyola, intraslladable com a model per altres Estats. Igualment, aborda la forma que té aquest ressorgiment polític en els discursos i la premsa oficial com el diari *Arriba*, i com s'organitza i es realitza a escala estatal un moviment d'assemblees de Partit que contribuirà a preparar un Congreso Nacional per rubricar la reafirmació falangista.

Paral·lelament, el primer capítol també tracta l'enfrontament entre un sector del falangisme partidari de l'oberturisme cultural a la Universitat que compta amb el suport del Ministerio de la Secretaría General del Movimiento (els anomenats *comprensivos*), i l'integrisme catòlic reaccionari, que malda per mantenir el sistema de la dictadura tal i com es va consolidar acabada la Guerra Civil.

⁷ Nota de l'autor: s'ha optat per no traduir els noms propis de les institucions o els càrrecs franquistes, com Gobierno, Secretaría General del Movimiento, Ministro de Justicia, etc., per tal de no difuminar el seu significat associat a un contingut històric i polític-ideològic.

El segon capítol tracta pròpiament l'estructura i composició de l'esmentat Congreso Nacional de Falange que es realitzarà a finals d'octubre de l'any 1953, com el presenten els mitjans oficials i com és llegit per la pròpia FET-JONS en la seva inauguració a través d'Eugenio Montes, un dels seus intel·lectuals més destacats i adeptes del moment. De la mateixa manera, analitza els seus resultats en forma de conclusions des d'una perspectiva essencialment política, ja que les temàtiques tractades per les diferents comissions formades durant el pompós esdeveniment donen abast per molts altres estudis d'altres matèries (com per exemple l'econòmica i la social). També tracta els discursos del Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta i del mateix Franco sobre el significat de la magna commemoració del vintè aniversari de la fundació de la Falange, que esdevé, especialment en l'acte final a l'estadi de Chamartín, una fita política que confirma la seva plena reactivació.

El tercer capítol reprèn el fil encetat al primer capítol sobre la polèmica generada a principis dels anys cinquanta que involucra als falangistes *comprensivos*, fent un seguiment de l'intent de dur a terme el seu projecte polític a partir de la finalització del Congreso Nacional. La proposta, impulsada, autoritzada i coordinada per la col·laboració entre el Ministro de Educación Joaquín Ruiz Giménez, Fernández Cuesta i el Sindicato Español Universitario, de la Falange, promourà un intent d'atraure i guanyar-se al jovent estudiantil universitari a través d'una major tolerància cultural i intel·lectual. En aquest apartat del treball es tracta com entre 1954 i 1956, a disgust dels *comprensivos*, els estrets espais de tolerància a l'obertura i la crítica del règim es mostraran manifestament insuficients per aquests joves i la tensió anirà augmentant, mentre el Partit, conscient de tot i preocupat a nivell intern, passarà a posicions defensives. Així mateix, també s'analitza l'explosió final de la tensió durant els anomenats "fets de febrer" de 1956, que derivarà en el fracàs del sector falangista inclinat per una reconciliació sociocultural controlada i regulada, i en una interessant reflexió introspectiva posterior dins la Falange.

El quart capítol està dedicat a l'any de mandat de José Luis Arrese com a Ministro Secretario, un cop rellevat Fernández Cuesta arran dels "fets de febrer", entre el 1956 i el 1957. S'estudia detalladament el projecte d'Arrese, caracteritzat primordialment per

l'intent d'assolir l'hegemonia de Falange a través de la creació i establiment d'un sistema legal, el de les Leyes Fundamentales, que la faci receptora de bona part dels poders de Franco un cop aquest mori. Primerament, es tracta el punt de partida, una doble proposta que consisteix en *Ganar la calle y estructurar el régimen*, legitimar i institucionalitzar la Falange, que Arrese posa a la pràctica bàsicament només en el segon aspecte i que altres sectors del Partit contemplen com una decisió inadequada. Després, s'analitza el procés d'elaboració de les Leyes, la seva naturalesa i la llarga negociació del Ministro Secretario per tirar endavant aquestes amb l'oposició d'alguns membres de l'elit franquista i la indecisió del propi Franco. Finalment, s'interpreta el perquè del fracàs final de les ambicions d'Arrese i es reflexiona sobre la gravetat definitiva o no tant definitiva de la seva derrota, cloent el cicle de l'etapa investigada.

Les fonts utilitzades per a la realització d'aquesta tesi doctoral són variades. Les hemerogràfiques que hi consten citades i comentades, els diaris *Arriba*, *Pueblo* i *Solidaridad Nacional*, i a nivell referencial, els diaris *Ya* i *Siete Fechas*, han estat consultats especialment a la Biblioteca Nacional de España, a Madrid, i a l'Arxiu Municipal de Barcelona (Casa de l'Ardiaca). Es tracta de publicacions que reproduïen fidelment les consignes que arribaven des de la cúpula de Falange per transmetre públicament a la societat, els articles i editorials de les quals contribueixen a fer un retrat fidedigne de cada empresa i circumstància del Partit que acabava materialitzant-se en el funcionament del règim: reafirmacions desacomplexades, missatges autocomplaents de projectes que progressaven... però també canvis de Gobierno inesperats, crisi impossibles de dissimular... etc.

Per tractar els preparatius del Congreso Nacional s'ha emprat documentació disponible a l'Archivo General de la Administración, d'Alcalá de Henares (Madrid), en concret a la secció de Presidencia. Aquesta documentació ha consistit, fonamentalment, en dossiers informatius sobre el contingut del Congreso i de les Assemblees Provincials prèvies, així com retalls de diari que donen dades al respecte. S'ha utilitzat, també, una publicació del Partit Únic impresa a Madrid, comprada a la llibreria Siete Soles, de Torreldones (Madrid). El tracte del seu contingut, una reproducció contemporània del Congreso

Nacional, amb discursos i conclusions inclosos, ofereix considerable informació, la fiabilitat i substància de la qual doten a la tesi d'interessants aportacions.

Per a l'elaboració dels capítols tercer i quart, de manera particular, s'ha emprat una documentació d'especial interès: la corresponent als fons personals de José Luis de Arrese i de Diego Salas Pombo de l'Arxiu General de la Universidad de Navarra. Recopilar i analitzar la del fons d'Arrese, però, ha suposat una experiència singular, perquè no solament ha estat molt interessant consultar-la pel seu ingent nombre de cartes privades, per la presència de fragments del seu diari personal o per l'igualment gran nombre d'informes confidencials de la Falange que disposa, sinó també perquè s'ha tingut l'enorme privilegi d'accedir-hi per primera vegada en una investigació historiogràfica. Es tracta per tant de documentació que, a diferència de la del fons de Salas Pombo, encara no ha estat classificada, la qual cosa queda reflectida en les cites del treball que hi corresponen.

Part de tota aquesta documentació analitzada, com certs articles, discursos i notícies destacats sobre el Congreso Nacional, o la totalitat dels fragments del diari personal d'Arrese trobats al seu fons personal, consta reproduïda a l'Annex, la qual cosa el converteix en un instrument de consulta útil i que ajuda a sostenir les afirmacions del present treball.

Altra documentació consultada com a marc temàtic, referència, possibilitat d'ampliació però queda subjecta a ésser comentada en treballs posteriors o que senzillament no ha estat considerada rellevant per a la realització d'aquesta tesi, ha estat buidada al Centro de Estudios Políticos y Constitucionales de Madrid, a la Università di Bologna i a la Fundación Nacional Francisco Franco.

A nivell formatiu, com a doctorand, la participació en projectes d'investigació en el marc de les activitats portades a terme pel Centre d'Estudis sobre Dictadures i Democràcies (CEDID) de la Universitat Autònoma de Barcelona, m'ha suposat una aportació de rellevància, alhora que m'ha possibilitat accedir a la beca FI de la Generalitat de Catalunya, que ha fet possible aquesta tesi. Els dos projectes dels quals he format part són "La izquierda en la transición española" (HAR2012-31431) i "Transiciones a la

democràcia en el sud de Europa y en América Latina: España, Portugal, Argentina y Chile” (HAR2015-63657-P). Igualment, formar part del “Grup de Recerca sobre l’Època Franquista (GREF-Grup Consolidat-2005SGR-00809)” m’ha permès comptar amb l’ajuda i els consells de diversos investigadors consolidats o en formació, tots ells grans professionals de la recerca i de la ciència historiogràfiques en general.

Voldria dedicar, com autor d’aquest treball, un enorme agraïment a la meua tutora, na Carme Molinero Ruiz, per creure en mi des del primer any que em va tenir com alumne en la carrera, per comprometre’s amb el meu projecte de manera abastament dedicada i amb gran professionalitat i per estar disposada a ajudar-me front qualsevol dubte, repte, necessitat o proposta que he tingut sobre la tesi. Les seves aportacions en les nostres regulars tutories, reunions de grup i trobades una mica més informals han estat decisives perquè aquest treball mantingués un bon rumb i acabés veient la llum. També vull agrair-li les seves gestions que van possibilitar el meu accés al fons documental de José Luis Arrese, i aquelles que em van permetre fer l’estada internacional a la Universitat di Bologna on, en companyia dels professors Luciano Casali i Dianella Gagliani, vaig poder assegurar-me que l’ultradreta postfeixista italiana dels anys cinquanta no observava en la Falange cap model per inspirar-s’hi. A ells també vull dedicar un gran agraïment per la seva amabilitat i atenció a les meves necessitats, perdut com estava en un entorn acadèmic completament nou.

En aquests agraïments és impossible no esmentar en Ricard Martínez i Muntada, ànima vivent del CEDID per la seva enorme dedicació al Centre i també abastament format investigador, que tant ha contribuït a enriquir-me com a doctorand i com a persona durant aquests anys, sempre disposat a donar un cop de mà fins i tot col·lapsat per feines i responsabilitats. Moltes gràcies, Ricard.

També vull agrair a en Martí Marín i Corbera, professor d’aquesta casa, les seves converses sobre la Falange que tantes vegades m’han fet reflexionar i replantejar-me l’anàlisi de certa documentació, alhora que aprendre tant sobre elements centrals com sobre curiositats de la temàtica. Gràcies, Martí.

Igualment vull donar les gràcies a la Montserrat Moreno i Garriga, administrativa del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, per fer humanament suportables les feixugues gestions burocràtiques relacionades amb la tesi sense perdre mai l'amabilitat ni la bona disposició.

Al senyor Emilio Lamo de Espinosa, President del Real Instituto Elcano, també li vull agrair haver-me atès en entrevista i haver estat disposat a facilitar-me documentació personal del seu pare que, si bé ja havia estat tractada en una altra tesi doctoral ja realitzada, no deixa de ser un gest molt considerat.

Vull donar les gràcies a les institucions de l'Arxiu Municipal de Barcelona, la Universidad de Navarra, la Biblioteca Nacional de Madrid, l'Archivo General de la Administración, el Centro de Estudios Políticos y Constitucionales de Madrid, la Università di Bologna, el Real Instituto Elcano i la Fundación Nacional Francisco Franco per haver-me obert les portes i atendre amb solvència i bon tracte les meves peticions a raó de la tesi. De la mateixa manera, donar-les a la meva alma mater, la Universitat Autònoma de Barcelona, fonament sobre el qual s'ha sustentat tota la recerca.

A nivell més personal voldria agrair a na Carme i a tots els meus companys i antics professors del CEDID, el GREF i el Departament d'Història Moderna i Contemporània, en Ricard, en Martí, la Montse, en Pere Ysàs i Solanes, en Francesc Vilanova i Vila-Abadal, en Joan Gimeno i Igual, en Cristian Ferrer, en Miguel Díaz Sánchez, na Chiao-In Chen, en Miguel Ángel, en Joel Sans, en Jordi Sancho, en Nil Bosch, n'Helena Saavedra Mitjans, en Cristian Palomo, entre altres, la seva immensa humanitat que m'ha acompanyat d'una forma càlida i propera en els moments més difícils de la meva vida. Tots ells, a la seva manera, han esdevingut la meva petita família de l'Autònoma, que no acaba en l'aspecte acadèmic. Moltes gràcies per tot.

Vull donar les gràcies a la meva família, per l'estima que sempre em dona i per haver aguantat les meves queixes sobre la tesi al llarg d'aquests anys, quan em frustrava per un apartat que no sortia bé, li costava sortir o se'm solapava amb altres feines. A la meva tendra i patidora Àvia Núria Estapé i Figuerola, que amb els seus noranta anys conserva una ment admirable i a qui espero faci felicitat veure aquest treball acabat, com també

hauria fet feliç al meu Avi Artur Requena i Moreno. Als meus tiets Artur Requena i Estapé, Núria Requena i Estapé i Lluís Castañar i Cañas, la presència i ajuda dels quals m'ha facilitat mantenir-me ferm i seguir endavant malgrat la càrrega de la vida, a veure més el costat positiu de tot plegat. I a tots aquells tiets i cosins "de Barcelona", la Família Estarlich, que veig menys del que voldria però que no han fallat quan se'ls ha necessitat. Moltes gràcies a tots.

No puc finalitzar sense reconèixer la paciència que han tingut i l'energia que m'han donat els meus dos millors amics, en Jose Ávila i Cabello i en Marc Fernández i Campmany, autèntics germans amb els quals la "T6" ha estat més una companya de viatge que una estricta responsabilitat. De la mateixa manera, dono les gràcies a totes aquelles persones especials amb qui he crescut i ha crescut aquest treball: Ana Gallego Robles, Clàudia Ruiz Plaza, Eva Ruiz, Daniel Bueno Mejías, Marc Llevat i Tost, Sergi Cayuela i Cambredó, Andrea Aláez "Illya", Pol Esteban, Senda Pi, Míriam Castellón Colomina, Marisol Martín Pareja, Gisela Moreno, Maribel Vicente, David Ortega Celorio, Francesc Coll Ardanuy, Oriol Martínez Peiruza, Eric Sheldon Ellis, Alexandros Arstotzkan "El Griego" i tota la Compañía Stauffenberg. També a na Sheila Tornero, per la seva dolçor incomparable que em transmet força i ganes de viure, experimentar i tenir la ment inquieta. Salvant totes les distàncies, com la Falange d'aquesta investigació.

*

L'agraïment més gran i sentit de tots és pels meus estimats pares, **Joan i Rosa Maria**, als qui dec absolutament tot començant pel seu amor i acabant en aquesta tesi, i als qui enyoro i enyoraré cada dia de la meva vida.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

L'objectiu d'aquest apartat és dibuixar una panoràmica sobre la trajectòria i la situació actual dels estudis sobre la Falange dins el règim franquista, així com d'alguns dels seus debats més rellevants, especialment en història política. Si bé la riquesa de les diverses aportacions historiogràfiques estatals i internacionals fetes al respecte de la temàtica falangista és incondensable en un estat de la qüestió, el seu interès acadèmic es fa palès a partir del tracte rebut i sobretot d'un nombre i diversificació creixents de les investigacions. Actualment, la recerca sobre la Falange (o les Falanges, com apunta en el seu assaig Joan Maria Thomàs referint-se a "l'encadenament legítim" de FE-JONS a FET-JONS i més endavant Movimiento)⁸ es troba entre un notable espai recorregut i unes àmplies perspectives d'extensió.

L'aparició dels primers treballs rellevants i amb rigor científic sobre la Falange va esdevenir-se força anys després de la finalització de la Segona Guerra Mundial. Aquesta anomalia acadèmica emanava de la gran anomalia històrica que va representar la durabilitat del propi règim franquista, que limitava el ventall existent d'estudis estatals a la pròpia "mitologia" falangista oficial especialment fundacional. No va ser fins els anys seixanta quan es va assentar, des de l'estranger, la base bibliogràfica per a tractar en el marc d'una investigació metòdica i empírica el partit feixista espanyol, en la qual destaca l'obra primigènica de Stanley G. Payne. L'autor nord-americà es centrà, des de l'òptica de la història política tradicional, en l'etapa compresa entre la fundació de la Falange i el primer franquisme, una etapa identificada com a feixista, però ho feu amb escàs material documental.⁹ A Payne el van succeir altres treballs d'autors internacionals més o menys rellevants juntament amb altres realitzats per publicistes falangistes

⁸ Thomàs, Joan Maria, 'Los estudios sobre las Falanges/FE de las JONS y FET y de las JONS: revisión historiográfica y perspectivas', *Ayer* 71, 2008, pàg. 293-318.

⁹ Payne, Stanley George, *Falange. Historia del fascismo español*, Ruedo Ibérico, París, 1965. Primera edició en anglès del 1961 (*Falange. A History of Spanish Fascism*, Stanford University Press, Stanford).

marcadament partidistes, alguns d'ells obertament criticats, com el de Maximiano García Venero¹⁰ per part de Herbert R. Southworth.¹¹

Arribada la dècada dels anys setanta ja van agafar volada, de la mà d'un article sobre el Partit Únic publicat pel sociòleg Juan José Linz¹², dos dels més grans debats encara vius i forts sobre FET-JONS i el franquisme des de la perspectiva de la història política. D'una banda, aquell que reflexiona sobre la naturalesa de la dictadura, que dins l'esquema teòric de Linz identifica Espanya com un exemple de règim "autoritari", i que per consegüent no és ni feixista ni totalitari. De l'altra, i en vinculació amb el primer debat, aquell que valora el pes de la Falange dins del règim, que per l'autor es conformava com un partit "autoritari", sense una naturalesa clara ni solidesa ideològica, dèbil i amb una pèrdua d'influència progressiva lligada a un procés de burocratització. La rellevància d'aquests debats va produir-se en paral·lel a l'arribada de la democràcia a l'Estat, quan van començar a aparèixer diverses obres que matisaven o qüestionaven les posicions de Linz oferint altres lectures, com la del *fascismo frailuno* o la d'una dictadura amb marcats interessos de classe.

Tot i que al cap i a la fi sols es tractà de debats teòrics poc basats en la consulta de fonts primàries, sí que es perfilaren a grans trets dos distingits posicionaments historiogràfics sobre els esmentats debats, posicionaments que maduraren i evolucionaren al llarg de les posteriors dècades i que perviuen avui. Per un costat, els que consideren que la dictadura era gairebé qualsevol cosa diferenciada del feixisme, pel pes de l'Església, de l'Exèrcit i del propi Franco; per l'altre, els que defensen que la dictadura era essencialment feixista (si bé molts d'ells insistint que especialment al principi), per la reacció contrarevolucionària i moderna a la democràcia i el moviment obrer enfortits durant els anys vint i trenta no només a Espanya sinó a tota Europa.

¹⁰ García Venero, Maximiano, *Falange en la guerra de España: la Unificación y Hedilla*, Ruedo Ibérico, París, 1967. També *Historia de la Unificación*, Ageda, Madrid, 1970.

¹¹ Southworth, Herbert Rutledge, *Antifalange. Estudio crítico «Falange en la guerra de España: la Unificación y Hedilla»*, de Maximiano García Venero, Ruedo Ibérico, París, 1967.

¹² Linz, Juan José, «From Falange to Movimiento-Organization: The Spanish Single Party and the Franco's Regime, 1936-1938», dins Huntington, Samuel P., i Moore, Clement H. (comps.), *Authoritarian Politics in Modern Society. The Dynamics of Established One-Party Systems*, Basic Books, Nova York, 1970, pàg. 128-201.

Als anys vuitanta, gràcies a la possibilitat d'accés a diversa documentació del Partit Únic, les noves investigacions van fer una quantitat substancial d'aportacions. D'entre elles, és destacable la de Ricardo L. Chueca,¹³ acadèmic d'orientació marxista que, a partir de la documentació legal de Falange, treballà sobre la seva ideologia i la seva posició en un sistema de classes però també sobre la pròpia organització i les seves funcions, acotant-se a l'etapa inicial de la dictadura. Chueca centrava el seu interès en el contingut ideològic de la Falange partint del pressupòsit que complia un funció exclusivament instrumental per a les elits socials interessades en conservar l'ordre establert, i compartia la tesi d'un Partit difuminat, debilitat i sense projecte propi. Fou també molt rellevant l'obra que compregué per primera vegada la història general de la Falange durant tot el règim, elaborada per Sheelagh Ellwood.¹⁴ La historiadora britànica va donar un salt qualitatiu amb el seu estudi d'història política, prestant atenció a la participació de Falange en el règim al llarg de tota la seva existència i a la pròpia dissidència dins del Partit Únic.

De la mateixa manera que amb la Falange, a nivell del règim franquista en general aparegueren obres importants, com les de Payne,¹⁵ Javier Tusell¹⁶ i el compendi de comunicacions de Josep Fontana,¹⁷ algunes de les quals es convertirien en obligada referència historiogràfica a partir dels anys posteriors. Mentre que l'obra de Payne es centrava en proporcionar una història del franquisme, la de Tusell buscava el concepte que el definís, a partir de comparar-lo amb altres dictadures amb qui coexistia o havia coexistit, com les d'António de Oliveira Salazar o Benito Mussolini. Payne i Tusell, però, compartien la tesi nuclear de Linz respecte la naturalesa "autoritària" del règim, almenys en bona part de la seva existència, perspectiva a la què s'hi havia incorporat l'historiador basc Juan Pablo Fusi,¹⁸ i que va convertir-la en el tipus d'interpretació dominant en la historiografia sobretot a partir de llavors.

¹³ Chueca, Ricardo Luis, *El Fascismo en los comienzos del Régimen de Franco. Un estudio sobre FET-JONS*, Centro de Investigaciones Sociológicas, Madrid, 1983.

¹⁴ Ellwood, Sheelagh, *Prietas las filas. Historia de Falange Española, 1933-1983*, Crítica, Barcelona, 1983.

¹⁵ Payne, Stanley George, *El régimen de Franco 1936-1975*, Alianza, Madrid, 1987.

¹⁶ Tusell, Javier, *La dictadura de Franco*, Alianza Editorial, Madrid, 1988.

¹⁷ Fontana, Josep, *España bajo el franquismo*, Crítica, Barcelona, 1986.

¹⁸ Fusi, Juan Pablo, *Franco, autoritarismo y poder personal*, El País, Madrid, 1985.

Acompanyant les obres generals, anaren apareixent així mateix estudis que traçaren innovadores línies d'investigació sobre temàtiques més concretes com el personal polític franquista, tractat per Carles Viver i Pi-Sunyer,¹⁹ les elits polítiques de la dictadura, tractades per Miguel Jerez Mir,²⁰ el Sindicato Vertical, tractat per Miguel Ángel Aparicio,²¹ el Frente de Juventudes, tractat per Juan Sáez Marín,²² la Sección Femenina, tractada per María T. Gallego Méndez²³ i Rosario Sánchez López,²⁴ o les relacions de la Falange amb l'Alemanya Nacionalsocialista, tractades per Klaus-Jörg Rhul.²⁵ Foren molt destacables, igualment, les aportacions de Roberto Mesa a nivell de recopilació documental sobre la Falange (en particular sobre els anomenats "fets de febrer" de l'any 1956)²⁶ i de Florentino Portero sobre la política exterior del franquisme per a sobreviure a l'ostracisme aliat posterior a la Segona Guerra Mundial.²⁷

Els anys noranta van suposar, per la seva part, un punt de partida d'expansió, de diversificació temàtica d'una producció creixent i de renovació de perspectives que es segueix desenvolupant en l'actualitat. Aquest impuls fou i és possible gràcies a l'accés més àgil als arxius, a la digitalització documental, al creixement de les universitats i l'articulació acadèmica, així com a les successives celebracions de congressos sobre falangisme en concret i sobre franquisme en general. En l'inici d'aquest nou context Stanley G. Payne va completar i actualitzar la seva obra general sobre el feixisme espanyol, situant-lo imbricat en un marc europeu d'influència, i que era rica en nova documentació tot i que es centrà especialment en els anys compresos entre les primeres

¹⁹ Viver i Pi-Sunyer, Carles, *El personal político de Franco (1936-1945)*, Vicens Vives, Barcelona, 1978.

²⁰ Jerez Mir, Miguel, *Elites políticas y centros de extracción en España, 1938-1957*, CIS, Madrid, 1982.

²¹ Aparicio, Miguel Ángel, *El sindicalismo vertical y la formación del Estado franquista*, Eunibar, Barcelona, 1980.

²² Sáez Marín, Juan, *El Frente de Juventudes. Política de juventud en la España de postguerra (1937-1960)*, Siglo XXI, Madrid, 1988.

²³ Gallego Méndez, María Teresa, *Mujer, Falange y Franquismo*, Taurus, Madrid, 1983.

²⁴ Rosario Sánchez López, *Mujer española, una sombra de destino en lo universal. Trayectoria histórica de Sección Femenina de Falange, 1934-1977*, Universidad de Murcia, Murcia, 1990.

²⁵ Rhul, Klaus-Jörg, *Franco, Falange y III Reich. España en la Segunda Guerra Mundial*, Akal, Madrid, 1986.

²⁶ Mesa Garrido, Roberto (ed.), *Jaraneros y alborotadores. Documentos sobre los sucesos estudiantiles de febrero de 1956 en la Universidad Complutense de Madrid*, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense, 1982.

²⁷ Portero, Florentino, *Franco aislado. La cuestión española (1945-1950)*, Aguilar, Madrid, 1989.

passes de la Falange i el final de la Segona Guerra Mundial.²⁸ Si bé el seu posicionament es distancià relativament de Linz, reconeixent la clara naturalesa feixista de la Falange (en estadi tant de FE-JONS com de Partit Únic amb el Tradicionalisme posteriorment) i la seva influència en el règim, mantingué la postura respecte una organització supeditada al Caudillo i minada per successives derrotes. Derrotes que, iniciades amb l'anomenada crisi de maig de 1941, la desnaturalitzarien ideològicament de manera progressiva i irreversible.

Pocs anys després, Thomàs publicà dues obres que també esdevindrien referència en la historiografia sobre la Falange, tractant el període comprès entre la fundació del Partit en el Teatro de la Comedia fins el Decret d'Unificació de l'any 1937 i el període que abastava fins el final de la Segona Guerra Mundial.²⁹ Amb notable exhaustivitat, l'autor dedicà atenció al projecte feixista de la dictadura, reproduí i analitzà els trams clau de la història falangista entre els anys citats i realitzà un enfocament a les seccions de l'organització. En el canvi de dècada i entre les dues obres de Thomàs, José Luis Rodríguez Jiménez publicà per la seva part una història cronològicament gairebé completa de la Falange,³⁰ abastant des dels seus antecedents contrarevolucionaris als anys vint fins la mort de Franco, si bé dedicant més pàgines al període que compregué l'anomenat primer franquisme. L'autor emprà, en particular, certa documentació inèdita i d'altra provinent de fonts hemerogràfiques.

Dels noranta ençà, a nivell d'estudis sobre la configuració de la dictadura franquista, les seves grans directrius polítiques, el Partit Únic com a part de l'estructura del Nuevo Estado, la seva organització interna i el seu personal polític s'han realitzat progressos notoris. Sobre la configuració i la consolidació del règim, prestant una atenció distingida al Partit, n'és remarcable un article de Thomàs³¹ i l'obra més desenvolupada d'Antonio

²⁸ Payne, Stanley George, *Franco y José Antonio. El extraño caso del fascismo español*, Planeta, Barcelona, 1997.

²⁹ Thomàs, Joan Maria, *Lo que fue la Falange*, Plaza&Janés, Barcelona, 1999, i *La Falange de Franco. Fascismo y fascistización en el régimen franquista (1937-1945)*, Plaza&Janés, Barcelona, 2001.

³⁰ Rodríguez Jiménez, José Luis, *Historia de Falange Española de las JONS*, Alianza Editorial, Madrid, 2000.

³¹ Thomàs, Joan Maria, 'La configuración del franquismo. El partido y las instituciones', *Ayer* 33, 1996, pàg. 41-63.

Cazorla³². Aquesta publicació, ben documentada, es centrava especialment en la primera etapa de la dictadura, estenent-se malgrat tot fins l'any 1953. Miguel Ángel Ruiz Carnicer, altrament, va apostar ja fa dues dècades en una trobada d'investigadors del franquisme per començar a enfocar directament la qüestió partint d'un moment posterior a 1945, com fou la situació particular de la Falange en la difícil segona meitat dels anys quaranta travessada per tot el règim.³³ Autors com Glicerio Sánchez Recio, per la seva part, s'han interessat en tractar el personal polític de la dictadura des del punt de vista de les diferències dels seus respectius orígens a nivells intermedis,³⁴ i d'altres com Thomàs en una obra particularment recent han optat per fer-ho tractant els seus posicionaments enfrontats dins la cúpula de poder.³⁵

Recentment s'han donat també grans passes en l'estudi d'alguns dels òrgans més importants del Nuevo Estado. Respecte l'Instituto de Estudios Políticos, fonamental òrgan franquista de creació de pensament polític i estret col·laborador de la Falange durant el segon període Arrese (1956-57), tenen una gran rellevància els treballs de Nicolás Sesma Landrin.³⁶ Respecte la Secretaría General del Movimiento, així mateix, destaca la investigació de Mercedes Peñalba Sotorrío, centrada en el seu paper d'enllaç entre Partit Únic i Estat en la construcció del règim després de la Unificació de FET-JONS, limitada però al període finalitzat amb el desenllaç de la Segona Guerra Mundial.³⁷ Borja

³² Cazorla Sánchez, Antonio, *Las políticas de la victoria. La consolidación del Nuevo Estado franquista (1938-1953)*, Marcial Pons, Madrid, 2000.

³³ Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, 'Falange en la penumbra: FET y de las JONS entre la rebelión y la resignación. 1945-1951', *IV Encuentro de Investigadores del Franquismo*, València, FEIS/Universitat de València, 1999, pàg. 257-264.

³⁴ Sánchez Recio, Glicerio, *Los cuadros políticos intermedios del régimen franquista, 1936-1959. Diversidad de origen e identidad de intereses*, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 1996.

³⁵ Thomàs, Joan Maria, *Franquistas contra franquistas. Luchas por el poder en la cúpula del régimen de Franco*, Debate, Barcelona, 2016.

³⁶ Sesma Landrin, Nicolás, «La médula del régimen». *El Instituto de Estudios Políticos: creación doctrinal, acción legislativa y formación de elites para la dictadura franquista (1939-1977)*, European University Institute, Department of History and Civilization, 2009, i *Antología de la Revista de Estudios Políticos*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales – BOE, Madrid, 2009.

³⁷ Peñalba Sotorrío, Mercedes, *La Secretaría General del Movimiento. Construcción, coordinación y estabilización del régimen franquista*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2015.

de Riquer, en una també recent obra global sobre la dictadura, analitza la seva configuració i consolidació a tots els nivells.³⁸

S'ha avançat igualment en l'àmbit d'estudi dels treballs biogràfics i prosopogràfics. Com a punt de partida, la historiografia ja compta com a font documental amb un gens menyspreable nombre de llibres de memòries, escrits i discursos d'època de grans personalitats falangistes, com foren José Luis de Arrese,³⁹ Raimundo Fernández Cuesta,⁴⁰ Dionisio Ridruejo,⁴¹ José Antonio Girón de Velasco,⁴² Pedro Laín Entralgo,⁴³ Javier Martínez de Bedoya,⁴⁴ Ramón Serrano Suñer,⁴⁵ Pilar Primo de Rivera⁴⁶ o Manuel Hedilla,⁴⁷ entre altres. Les investigacions han abordat detalladament figures com la de Francisco Franco,⁴⁸ José Antonio Primo de Rivera,⁴⁹ Ramón Serrano Suñer,⁵⁰ Dionisio Ridruejo, sobre la qual destaquen els rigorosos i amplis treballs de Jordi Gracia i Francisco Morente,⁵¹ Ramiro Ledesma Ramos⁵² i José Luis de Arrese.⁵³ De tots aquests

³⁸ De Riquer, Borja, *La dictadura de Franco. Historia de España Vol.9*, Crítica-Marcial Pons, Barcelona-Madrid, 2010.

³⁹ Arrese, José Luis, *Hacia una meta institucional. Escritos y discursos*, Ediciones del Movimiento, Madrid, 1957; *Treinta años de política*, Afrodísio Aguado, Madrid, 1966, i *Una etapa constituyente*, Planeta, Barcelona, 1982.

⁴⁰ Fernández Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista al servicio de España. Discursos y escritos de Raimundo Fernández Cuesta*, Ediciones del Movimiento, Madrid, 1955, i *Testimonio, recuerdos y reflexiones*, Ediciones Dyrsa, Madrid, 1985.

⁴¹ Ridruejo, Dionisio, *Con fuego y con raíces. Casi unas memorias*, Planeta, Barcelona, 1976.

⁴² Girón, José Antonio, *Si la memoria no me falla*, Planeta, Barcelona, 1994.

⁴³ Laín Entralgo, Pedro, *Descargo de conciencia (1930-1960)*, Barral, Barcelona, 1976 [edició digitalitzada a la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, Alacant, 2012].

⁴⁴ Martínez de Bedoya, Javier, *Memorias desde mi aldea*, Àmbito, Valladolid, 1996.

⁴⁵ Serrano Suñer, Ramón, *Entre el silencio y la propaganda, la Historia como fue. Memorias*, Planeta, Barcelona, 1977.

⁴⁶ Primo de Rivera, Pilar, *Recuerdos de una vida*, Ediciones Dyrsa, Madrid, 1983.

⁴⁷ Hedilla, Manuel, *Testimonio de Manuel Hedilla. Segundo Jefe Nacional de Falange Española*, Acervo, Barcelona, 1972.

⁴⁸ Tusell, Javier, *Franco en la guerra civil. Una biografía política*, Tusquets, Madrid, 1992, i Preston, Paul, *Franco. «Caudillo de España»*, Grijalbo, Barcelona, 1994.

⁴⁹ Gil Pecharrmán, Julio, *José Antonio Primo de Rivera. Retrato de un visionario*, Temas de Hoy, Madrid, 1996, i Thomàs, Joan Maria, *José Antonio. Realidad y mito*, Debate, Barcelona, 2017.

⁵⁰ Thomàs, Joan Maria, 'Serrano Suñer. El personaje real y el personaje inventado', dins Gómez Molina, Adriano, i Thomàs, Joan Maria, *Ramón Serrano Suñer*, Ediciones B, Barcelona, 2003.

⁵¹ Gracia, Jordi, *Dionisio Ridruejo. Materiales para una biografía*, FCH, Madrid, 2005, i *La vida rescatada de Dionisio Ridruejo*, Barcelona, Anagrama, 2008. Morente, Francisco, *Dionisio Ridruejo. Del fascismo al antifranquismo*, Síntesis, Madrid, 2006.

⁵² Casali, Luciano, *Società di massa, giovani, rivoluzione: il fascismo di Ramiro Ledesma Ramos*, Clueb, Bologna, 2002. Gallego, Ferran, *Ramiro Ledesma Ramos y el fascismo español*, Síntesis, Madrid, 2005.

⁵³ De Diego González, Álvaro, *José Luis Arrese o la Falange de Franco*, Actas, Madrid, 2001.

personatges, seria especialment interessant aprofundir en el darrer en estudis futurs, ja que la recent possibilitat d'accés al seu fons personal dipositat a l'Arxiu de la Universidad de Navarra obre una enorme oportunitat per a la recerca. De la mateixa forma, resten pendents d'investigació aprofundida per part de la historiografia figures de gran importància política en la Falange i el seu trajecte històric com Raimundo Fernández Cuesta, José Antonio Girón de Velasco, Pilar Primo de Rivera o Manuel Hedilla.

Un altre amplíssim camp de recerca sobre el qual s'ha nodrit i segueix creixent en l'actualitat la historiografia sobre Falange és el de la relació i influència del Partit Únic en la societat espanyola. I és que la Falange, encarregada d'enquadrar-la i controlar-la, i de legitimar simbòlicament el règim franquista a través de la seva presència territorial en la vida pública i diària, homologant-lo per regir una societat de masses, s'ha anat revelant com una organització que anava molt més enllà d'una burocràcia anquilosada. Una organització que, lluny d'esdevenir un llast arcaïtzant, contribuïa enormement en l'objectiu de la dictadura d'establir un nou ordre contrarrevolucionari però modern, equivalent al d'altres règims com l'italià o l'alemany. Ja als anys noranta, la interpretació de Carme Molinero Ruiz i Pere Ysàs Solanes va tractar aquesta qüestió obtenint-ne conclusions contundents a favor.⁵⁴ D'entre els treballs que, basant-se en una extens buidatge d'arxiu, han anat reforçant aquestes perspectives, trobem per exemple el de Ruiz Carnicer sobre el Sindicato Español Universitario i els propòsits del Partit per als joves estudiants destinats a rellevar les elits de la dictadura,⁵⁵ els de Molinero i Ysàs tant sobre la conflictivitat obrera en el franquisme⁵⁶ com sobre les polítiques socials i la propaganda del règim franquista per a legitimar-se (on es tracta, entre altres qüestions, l'important paper de la Sección Femenina, les Obras Sindicales i el Frente de Juventudes),⁵⁷ el d'Ángela Cenarro sobre l'Auxilio Social,⁵⁸ i els de Francisco Bernal

⁵⁴ Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *El règim franquista. Feixisme, modernització i consens*, Eumo Editorial, Vic, 1992 (segona edició revisada i ampliada el 2003).

⁵⁵ Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *El Sindicato Español Universitario (SEU). La socialización política de la juventud universitaria en el franquismo*, Siglo XXI, Madrid, 1996.

⁵⁶ Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *Productores disciplinados y minorías subversivas. Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*, Siglo XXI, Madrid, 1998

⁵⁷ Molinero, Carme, *La captación de las masas. Política social y propaganda en el régimen franquista*, Cátedra, Madrid, 2005.

⁵⁸ Cenarro, Ángela, *La sonrisa de Falange: Auxilio Social*, Barcelona, Crítica, 2005.

García i Àlex Amaya Quer sobre el Sindicato Vertical,⁵⁹ òrgan partícep del control dels treballadors i difusor de propaganda clau per la Falange i per tota la dictadura.

La història de la intel·lectualitat i la cultura sobre la Falange o vinculades a la mateixa també ha fet progressos. Centrant-se en el grup de Escorial, Eduardo Iáñez ha elaborat una obra sobre la propaganda i la política cultural del Partit,⁶⁰ mentre que Ferran Gallego i Morente han dedicat part de la seva atenció a analitzar els orígens socials i culturals del franquisme en clau de feixisme.⁶¹ Amb una òptica més general, Gracia ha treballat, en una cronologia àmplia i central de l'existència de la dictadura, com la cultura s'obrí pas entre esclatxes d'oportunitats en un context difícil,⁶² i, conjuntament amb Ruiz Carnicer, la relació entre aquesta (provinent de dins i de fora del règim) i la vida quotidiana de la societat espanyola durant gairebé tot el franquisme.⁶³ Així mateix, Gallego i Morente també han treballat la intel·lectualitat del feixisme a nivell europeu, dibuixant un miceli general de reacció contrarevolucionària però moderna a la primera meitat del segle XX del qual consideren també acabaria emanant el falangisme.⁶⁴ Altres obres subjectes de referència en l'àmbit dels ideals i la naturalesa i la construcció culturals del règim són les d'Álvaro Ferrary,⁶⁵ Zira Box⁶⁶ i Laura Zenobi.⁶⁷

La història política, d'influència social i de referents i relacions culturals del Partit no són però, ni de bon tros, l'única via d'aproximació a la Falange que existeix o s'ha

⁵⁹ Bernal García, Francisco, *El sindicalismo vertical. Burocracia, control laboral y representación de intereses en la España Franquista (1936-1951)*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2010; Amaya, Àlex, *El acelerón sindicalista. El aparato de propaganda de la Organización Sindical Española entre 1957 y 1969*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2013.

⁶⁰ Iáñez, Eduardo, *No parar hasta conquistar. Propaganda y política cultural falangista: el grupo de Escorial (1936-1986)*, Ediciones Trea - Estudios Históricos La Olmeda - Colección Piedras Angulares, Gijón, 2011.

⁶¹ Gallego, Ferran, i Morente, Francisco, *Fascismo en España. Ensayos sobre los orígenes sociales y culturales del franquismo*, El Viejo Topo, Barcelona, 2005.

⁶² Gracia, Jordi, *Estado y Cultura. El despertar de una conciencia crítica bajo el franquismo (1940-1962)*, Collection Hespérides - Presses Universitaires du Mirail, Toulouse, 1996.

⁶³ Gracia, Jordi, i Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *La España de Franco (1939-1975). Cultura y vida cotidiana*, Síntesis, Madrid, 2001.

⁶⁴ Gallego, Ferran, i Morente, Francisco (eds.), *Rebeldes y reaccionarios. Intelectuales, fascismo y derecha radical en Europa*, El Viejo Topo, Mataró, 2011.

⁶⁵ Ferrary, Álvaro, *El franquismo: minorías políticas y conflictos ideológicos (1936-1956)*, Ediciones Universidad de Navarra, Barañain, 1993.

⁶⁶ Box, Zira, *España, Año Cero: La construcción simbólica del franquismo*, Alianza Editorial, Madrid, 2010.

⁶⁷ Zenobi, Laura, *La construcción del mito de Franco*, Cátedra, Madrid, 2011.

desenvolupat a nivell historiogràfic. Així ho demostren treballs que tracten, per exemple, la violència i la repressió exercides pel Partit Únic en un període que tradicionalment se li havia atribuït de declivi i marginació, com un article de Ruiz Carnicer que revela les seves solidesa i musculatura;⁶⁸ la relació turbulenta entre la Falange, l'Església i l'Exèrcit en el Nuevo Estado, com aborda Alfonso Lazo;⁶⁹ o la iniciativa dels joves economistes falangistes davant la situació econòmica de la dictadura en els anys cinquanta.⁷⁰

D'entre totes aquestes aproximacions, però, s'hi manté destacat i intensament viu el vell debat citat anteriorment sobre l'autèntica naturalesa del règim franquista, que tant sovint es vincula a la qüestió del pes i la rellevància de la Falange en el seu sistema. Parlar de *progressos* respecte el mateix acostuma a implicar un posicionament incòmode en un terreny regat amb rius de tinta (en el sentit més hematològic del terme), però el que és inqüestionable és que s'ha aprofundit molt en l'assumpte, servint a la historiografia a nivell conceptual i metodològic per a poder analitzar les dictadures contemporànies.

Seguint l'estela de Linz i les precisions de Payne, és a dir, el relat tradicionalment dominant en la historiografia sobre la Falange que la defineix com un Partit més o menys artificial, dèbil i fracassat (cronològicament de manera reiterada) que progressivament es desintegra ideològicament, o es *desfeixitza*, i es converteix en un mer aparell burocràtic, trobem obres de referència com la de Tusell, que afirma que amb els anys Falange esdevé poc més que un sospir,⁷¹ la de Sánchez Recio, que arriba a identificar a FET-JONS com un partit feixista simulat,⁷² o la d'Álvaro de Diego, que lliga la derrota final del falangisme en el període Arrese amb la pròpia desaparició, vint anys després, del propi règim franquista.⁷³

⁶⁸ Ruiz, Carnicer, Miguel Ángel, 'Violencia, represión y adaptación. FET-JONS (1943-1945)', *Historia Contemporánea* 16, 1997, pàg. 183-200.

⁶⁹ Lazo, Alfonso, *Una familia mal avenida. Falange, Iglesia y Ejército*, Síntesis, Madrid, 2008.

⁷⁰ Martorell, Miguel, 'La razón en las palabras de José Antonio. Pensamiento y acción política de los jóvenes economistas de Falange en los años 50', *Historia y Política*, Núm.27, Madrid, Gener-Juny 2012, pàg. 83-111.

⁷¹ Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia, 1939-2004 – Historia de España, IV*, Crítica, Barcelona, 2005.

⁷² Sánchez Recio, Glicerio, *Sobre todos Franco. Coalición reaccionaria y grupos políticos en el franquismo*, Flor del Viento, Barcelona, 2008.

⁷³ De Diego González, Álvaro, *El franquismo se suicidó*, Sepha, Málaga, 2010.

Ismael Saz, pel seu torn, ha proposat entendre el franquisme com una dictadura *feixistitzada*, que acabada la Guerra Civil s'acostava al feixisme però que mai va arribar a ser-ho, amb un falangisme sí clarament feixista que va influir notablement al règim als seus primers anys i que, progressivament, perd força i, parcialment, es *desfeixitza*, però menys intensament que el Nuevo Estado en conjunt. Tot a través de la perspectiva que entén que en el sistema sempre hi conviuen dues cultures polítiques diferents, la falangista i la nacional-catòlica, que compartien règim però no projecte polític, i que aquestes diferències de matriu ideològica es traduïen en pugnes que a la llarga perjudicarien al sector falangista. Per Saz, les files d'aquest sector, igualment, tampoc serien igualment feixistes, sinó que s'hauria d'aplicar una distinció no solament entre feixistes i nacional-catòlics sinó entre feixistes autèntics i *feixistitzats*.⁷⁴

Gallego i Morente, alternativament, consideren que en el règim franquista va existir una sola cultura política de matriu feixista, això sí, amb diferents grups de poder en el seu si que pugnen entre ells. Des de les seves investigacions afirmen que, partint d'una essència catòlica distintiva, durant la Guerra Civil un notable gruix de l'espai polític de la dreta espanyola *mutà* en un procés de *feixistització* amb conseqüències irreversibles, derivant en un compromís permanent per fer el salt cap a un nou Estat i un nou sistema polític.⁷⁵ Si bé Gallego, en la seva darrera obra, no analitza la situació del règim més enllà de la dècada dels anys cinquanta, sí que dóna a entendre en les seves reflexions que la *desfeixistització* posterior del règim (que reconeix) es caracteritzà com a tal molt més per la forma (el discurs) i la provisionalitat que pel contingut i la permanència. En altres paraules, que el sistema franquista mantindria al llarg de tota la seva existència la seva estructura i el seu funcionament sorgits d'una transformació de l'Estat en feixista durant l'escenari *idíl·lic*, per aquesta ideologia, d'una guerra total. Així doncs, la Falange, tindria en forma de Partit Únic una gran capacitat per adaptar-se a les diferents circumstàncies polítiques donada la seva diversitat interna (que mostraria diferents formes d'entendre

⁷⁴ Saz Campos, Ismael, *España contra España. Los nacionalismos franquistas*, Marcial Pons Historia Estudios, Madrid, 2003, i *Fascismo y franquismo*, Universitat de València, València, 2004.

⁷⁵ Gallego, Ferran, i Morente, Francisco, *Fascismo en España...* op. cit., i Gallego, Ferran, *El evangelio fascista. La formación de la cultura política del franquismo (1930-1950)*, Crítica, Barcelona, 2014.

el feixisme) i al compromís (forçós o no) dels seus antics corrents integrants de no intentar revertir el nou sistema creat.

Al respecte d'aquest debat, finalment, però molt més enllà del mateix, és d'imprescindible referència la compilació d'estudis sobre la Falange editada per Ruiz Carnicer, on hi consten articles de Gallego, Morente i Saz desenvolupant encara més les seves posicions prèviament esmentades.⁷⁶

Per tal de superar alguns ancoratges no sempre pràctics que comporten els debats abrandats com l'immediatament anterior, ha estat molt fructífer l'innovador camp d'investigació en història comparada. Una dinàmica d'estudi força actual amb partidaris dins i fora de l'Estat que tanmateix té referents històrics, antecedents de repercussió incontestable com Gino Germani. Germani, tot analitzant i comparant els règims franquista i mussolinià, no només va constatar que els dos sistemes encaraven les mateixes contradiccions a l'hora de socialitzar políticament els joves (haver de permetre la crítica perquè es formessin però no tolerar-la per raons disciplinàries), sinó també va mostrar com, més enllà de la naturalesa feixista (que ell defensava) o no de la dictadura de Franco, els seus efectes contundentment reals com el control social eren els mateixos que els d'altres feixismes.⁷⁷ Luciano Casali, més recentment, també ha promogut una comprensió del feixisme més flexible per comprendre tant les particularitats de cada versió europea com les seves interrelacions.⁷⁸

En aquest espai de recerca en història comparada destaca la col·laboració italo-espanyola entre Giuliana Di Febo, Molinero, Renato Moro, Emilio Gentile, Susana Sueiro Seoane i Tusell, que analitzen conjuntament en diferents obres les dictadures franquista i feixista italiana, posant en relleu les seves semblances i vincles, i per tant la seva forma comuna d'enfocar la relació entre poder i societat.⁷⁹ Des de Portugal, Manuel Loff també

⁷⁶ Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange. Las culturas políticas del fascismo en la España de Franco [1936-1975]*, Colección Actas – Historia, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 2013.

⁷⁷ Germani, Gino, 'La socializzazione política dei giovani nei regimi fascisti: Italia e Spagna', *Quaderni di Sociologia*, XVIII, 1r sem. 1969.

⁷⁸ Casali, Luciano, *Franchismo. Sui caratteri del fascismo spagnolo*, Clueb, Bologna, 2005.

⁷⁹ Di Febo, Giuliana, Gentile, Emilio, Sueiro Seoane, Susana i Tusell, Javier (coords.), *Fascismo y franquismo. Cara a cara. Una perspectiva histórica*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2004; Di Febo, Giuliana i Molinero, Carme (eds.), *Nou Estat, nova política, nou ordre social. Feixisme i franquisme en una perspectiva*

ha fet grans aportacions teòriques i documentals comparant i constatant les semblances entre les cosmovisions salazarista i franquista, que identifica clarament com a feixistes.⁸⁰ Francesc Vilanova i Vila-Abadal i Mireia Capdevila han treballat, per la seva part, i mitjançant fonts encara avui infrautilitzades, la relació (més estreta del que alguns relats han fet creure) entre la Barcelona franquista i l'Europa feixista, particularment l'Alemanya Nacionalsocialista.⁸¹ La història comparada del feixisme, així mateix, abasta investigacions relacionades amb la intel·lectualitat i la cultura, com la ja citada de Gallego i Morente,⁸² i també la diplomàcia, que desvela en l'obra de Xavier Moreno Julià un Franco indisposat per unir-se a l'Eix durant la Segona Guerra Mundial per raons molt més tècniques que no pas polítiques.⁸³

Tal i com mostren molts treballs sobre la Falange ja citats, el marc cronològic entre 1933 i 1945 ha estat amb força diferència l'època que ha rebut major atenció, de manera destacable en les monografies sobre el Partit a nivell de l'Estat espanyol. Aquesta limitació de la historiografia és en part fruit de l'encara estesa interpretació que desconsidera la importància del falangisme en les dècades centrals i finals de la dictadura. Aquesta tesi ha començat a ser reconduïda en els últims anys gràcies a molta recerca concreta i específica però també a investigacions transversals i generals sobre el règim que analitzen amb dedicació aquestes etapes cronològicament més properes, mentre reconsideren simultàniament el paper del Partit com un organisme poderós i influent al llarg de tot el franquisme. Una de les obres més significatives i representatives d'aquesta nova tendència a nivell d'història política és la publicada per Molinero i Ysàs⁸⁴. Un altre estudi d'àmplia cronologia però plenament dedicat a Falange i especialment a

comparada, CEFID-UAB, Barcelona, 2005; Di Febo, Giuliana, i Moro, Renato (eds.), *Fascismo-Franchismo. Relazioni, immagini, rappresentazioni*, Rubbettino, Soveria Mannelli, 2005.

⁸⁰ Loff, Manuel, «*O nosso século é fascista!*» *O mundo visto por Salazar e Franco (1936-1945)*, Campo das Letras, Porto, 2008.

⁸¹ Vilanova, Francesc, *La Barcelona franquista i l'Europa totalitària (1939-1946)*, Editorial Empúries, Barcelona, 2005, i Capdevila, Mireia, i Vilanova, Francesc, *Nazis a Barcelona. L'esplendor feixista de postguerra (1939-1945)*, L'Avenc, Barcelona, 2017.

⁸² Gallego, Ferran i Morente, Francisco (eds.), *Rebeldes y reaccionarios...* op. cit.

⁸³ Moreno Julià, Xavier, *Hitler y Franco. Diplomacia en tiempos de guerra (1936-1945)*, España Escrita - Planeta, Barcelona, 2007.

⁸⁴ Molinero, Carme i Ysàs, Pere, *La anatomía del franquismo. De la supervivencia a la agonía, 1945-1977*, Crítica, Barcelona, 2008.

la FET-JONS/Movimiento posterior a la segona meitat dels anys quaranta, que pren la mateixa direcció en quant a la revaloració de les dècades menys treballades i al paper del Partit en elles, és el de Gil Pecharromán⁸⁵.

Síntomes d'un encara poc generalitzat però prometedor progrés respecte el tracte d'una dècada força oblidada com els anys cinquanta en són la compilació de contribucions historiogràfiques editada per Abdón Mateos⁸⁶ o l'estudi coordinat de Javier Tébar, Manel Risques, Martí Marín Corbera i Pau Casanellas sobre els Gobiernos Civiles de Barcelona durant tot el franquisme.⁸⁷ Tanmateix, el període dels anys cinquanta continua estant insuficientment tractat. Fins i tot les obres dedicades particularment a la Falange més acotades en el temps, com la relativament recent d'Amaya,⁸⁸ no arriben a centrar-se exclusivament en la dècada, si bé tenen un interès de consulta ineludible per a poder comprendre-la millor. Altres publicacions no enfocades en la Falange, com per exemple la ja clàssica de Tusell sobre Franco i els "catòlics"⁸⁹ o la de Pablo Hispán Iglesias de Ussel,⁹⁰ malgrat tractar-la, denoten indirectament estar interpretant-la com una dècada frontissa de menor interès, de "transició inter-franquista" que sobretot genera efectes d'una etapa prèvia i anticipa els d'una de posterior. Les dècades dels anys seixanta i setanta han comptat, pel seu torn, amb cabdals aportacions per part de certs autors com Ysàs i Molinero⁹¹ o Gallego,⁹² però segueixen sent un espai històric bastant fèrtil per a la recerca.

⁸⁵ Gil Pecharromán, Julio, *El Movimiento Nacional (1937-1977). Del Partido Único a Alianza Popular*, Planeta, Barcelona, 2013.

⁸⁶ Mateos, Abdón (ed.), *La España de los cincuenta*, Eneida, Madrid, 2008.

⁸⁷ Tébar, Javier, Risques, Manel, Marín, Martí, i Casanellas, Pau, *Gobernadores. Barcelona en la España franquista (1939-1977)*, Comares – Historia, Granada, 2015.

⁸⁸ Amaya, Àlex, *El acelerón sindicalista...* op. cit.

⁸⁹ Tusell, Javier, *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1957*, Alianza Universidad, Madrid, 1990.

⁹⁰ Hispán Iglesias de Ussel, Pablo, *La política en el régimen de Franco entre 1957 y 1969. Proyectos, conflictos y luchas de poder*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2006.

⁹¹ Ysàs, Pere, *Disidencia y subversión. La lucha del régimen franquista por su supervivencia, 1960-1975*, Crítica, Barcelona, 2004, i Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La Transición. Historia y relatos*, Siglo XXI, Madrid, 2018.

⁹² Gallego, Ferran, *El mito de la transición. La crisis del franquismo y los orígenes de la democracia (1973-1977)*, Crítica, Barcelona, 2008.

En tot cas, podria afirmar-se, en definitiva, que per a la temàtica de Falange en els anys cinquanta hi ha un camí que es dibuixa, una tendència en definició, una praxi de procediment que en els temps recents tot just comença a desenvolupar-se. D'una banda, perquè els anys cinquanta "estan demostrant" a la llum de les noves investigacions tenir una entitat molt superior a la que fins llavors tenien considerada. De l'altra, perquè la progressiva recerca sobre la Falange està revelant un Partit que, més enllà d'ésser derrotat en les seves aspiracions de màxims, perviu durant tot el franquisme com una organització forta, que s'adapta als canvis, amb incidència i presència socials, carregada d'ideologia, amb projectes polítics propis diversos i un paper fonamental en la trajectòria política del règim. En definitiva, un Partit que esdevé un camp obert a la investigació a través del qual aquesta tesi doctoral pretén fer la seva aportació.

1. DEL DESERT A L'OASI

1.1. Falange en la nit del feixisme

L'enfonsament del Tercer Reich l'any 1945 suposava la derrota definitiva del feixisme i el final de la Segona Guerra Mundial a Europa. L'Eix i tots els països que fins llavors havien estat dominats pel mateix van contemplar l'enderrocament irreversible d'aquella proposta de civilització. Tanmateix, com en altres casos de la Història, un estat pertanyent al món que desapareixia es salvava, convertint-se irremeiablement en l'excepció: Espanya; a causa de no haver participat directament en la guerra de totes les guerres. Des d'aquell moment, i fins la desaparició del règim franquista, l'Estat espanyol passava a ser un supervivent, un ens que no es corresponia amb la realitat internacional del seu entorn, una particularitat històrica front la victòria de les democràcies liberals a Europa Occidental i del comunisme o socialisme real a Europa Oriental. Les conseqüències d'aquesta condició van ser immediates: Espanya quedà exclosa de la nova organització mundial d'Estats creada especialment per evitar la reedició de conflictes armats equivalents a la guerra recent finalitzada, l'Organització de les Nacions Unides (ONU)⁹³. El Consell de Seguretat d'aquesta organització va demanar als seus estats membres que retiressin les seves ambaixades del país, quedant només les de Portugal, Argentina, Irlanda, Suïssa i el Vaticà.

No per aquest fet, però, Espanya deixà de veure's a sí mateixa com l'alternativa a la titllada 'deriva de la Història cap al comunisme', la solució 'patriòtica i espiritual' a la caducitat dels sistemes demoliberalers vencedors⁹⁴. L'orgull feixista es relativitzava, tanmateix, a partir d'un realisme inexcusable: era prou sabut que la conservació del règim depenia d'una mínima complicitat dels Aliats anglosaxons (Estats Units i el Regne Unit, respectivament). Sense renunciar mai al què era⁹⁵, la dictadura exaltaria dos dels

⁹³ Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia, 1939-2004 – Historia de España, IV*, Crítica, Barcelona, 2005, pàg. 84-86.

⁹⁴ Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomia del franquismo. De la supervivencia a la agonía, 1945-1977*, Crítica, Barcelona, 2008, pàg. 9 i 10.

⁹⁵ Resistint sota el lema 'Orden, unidad y aguantar', tal i com proposava el subsecretario de Presidencia Luis Carrero Blanco en un informe dirigit al *Caudillo* en què recomanava prudència i espera. Vegi's Tusell, Javier, *Carrero. La eminencia gris del régimen de Franco*, Temas de Hoy, Madrid, 1993, pàg. 116 i 130.

seus elements definatoris amb els quals els Aliats occidentals podrien simpatitzar: el seu catolicisme fervent i el seu anticomunisme recalitrant, tot acompanyant-ho amb diferents mesures institucionals de 'maquillatge' que es podrien considerar com una 'política de gestos' per distingir-se dels estats vençuts, pertanyents al sistema de l'Eix.

Tot i que no va canviar en absolut la seva naturalesa, de cara a l'exterior la dictadura va intentar presentar-se com un perfeccionament de la democràcia liberal: una democràcia 'orgànica', que era representada per les entitats suposadament naturals de la societat: la família, el municipi i les corporacions professionals. Per demostrar-ho, va emprendre un seguit d'actuacions a la pràctica simbòliques i retòriques, sense anar gaire més enllà. La primera fou una modificació del govern que, de cara a l'opinió internacional, marginava el falangisme (és a dir, el Partit Únic Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista [a partir d'ara F.E.T. y de las J.O.N.S., FET-JONS, Falange, el Partit Únic o el Movimiento Nacional]), identificat majoritàriament com l'element del règim paradigmàticament feixista. Aquesta aparent marginació es va materialitzar a partir de l'eliminació de la figura del Ministro Secretario General del Movimiento, càrrec que en aquell moment ocupava José Luis de Arrese⁹⁶. Alhora, el canvi també cercava reforçar en la diplomàcia l'aspecte de 'règim catòlic tendent a la

⁹⁶ José Luis de Arrese Magra (Bilbao, 1905 – Corella (Navarra), 1986) va ser un dels personatges més rellevants en la història de Falange com a organització política i com a Partit Únic del règim franquista, així com del règim mateix a escala general. Arquitecte de professió. De profundes conviccions catòliques, no va afiliar-se a Falange fins poc abans que esclatés la Guerra Civil, l'any 1936. L'abril de 1937 va donar suport a Manuel Hedilla, llavors *de facto* Jefe Nacional de Falange, en el seu rebuig al Decret d'Unificació dels partits de l'*Alzamiento* impulsat per Franco, i fou condemnat a mort en conseqüència. Tanmateix, per intervenció de Ramón Serrano Suñer, la pena li fou commutada a presó, i dos anys després en sortia anomenat Gobernador Civil de Málaga, càrrec que va ocupar entre 1939 i 1941. Entre 1941 i 1945 fou Ministro Secretario General del Movimiento, depurant el Partit Únic i creant la institució de la Vieja Guardia, destinada a distingir, prestigiar i agrupar els militants de llarga trajectòria (preguerra i guerra). El 1946 fou Delegado del Gobierno a l'empresa Compañía Arrendataria del Monopolio de Petróleos (C.A.M.P.S.A.), i formà part del Consejo del Reino l'any 1948, quan fou creat arrel de la promulgació de la Ley de Sucesión (1947), que donava a Espanya la forma de regne. Va ser Consejero Nacional del Movimiento i Procurador en Cortes durant tot el franquisme. Va ser autor de diverses publicacions de reflexió sobre la doctrina política com *La revolución social del nacionalsindicalismo* (escrit el 1935 i publicat el 1940), *Manuales del pensamiento falangista* (1942), *Escritos y Discursos* (1943), *Participación del pueblo en las tareas del Estado* (1944), *La revolución económica como principio y base de la Revolución Social* (1945), *El Estado totalitario en el pensamiento de José Antonio* (1945), *El Movimiento Nacional como sistema político* (1945), *Nuevos escritos y discursos* (1945), *Misión de la Falange* (1945) i *Capitalismo, comunismo, cristianismo* (1947).

suavització pro-monàrquica⁹⁷, entregant en resultat el Ministerio de Asuntos Exteriores a Alberto Martín Artajo, president des de 1940 de la Junta Nacional de Acción Católica⁹⁸.

L'aparent gir de la dictadura que semblava marginalitzar a Falange suposava en realitat un afebliment lleu d'aquesta⁹⁹, complint senzillament amb la quota que exigia una situació terrible pel règim donada la seva paradigmàtica essència feixista. Una prova n'és la conservació en el càrrec de Ministro de Trabajo a José Antonio Girón¹⁰⁰ i de Ministro de Gobernación a Blas Pérez González¹⁰¹, com també ho és el nomenament de Raimundo Fernández Cuesta¹⁰² com a Ministro de Justicia o la conservació del director falangista

⁹⁷ En referència, en aquest sentit, a 'pro-monàrquica' no com una definició precisa d'un tipus de sistema monàrquic concret, sinó com una tendència a matisar la naturalesa d'un sistema polític amb un lideratge totalitari indiscutible més propi dels models feixistes (anomenat pels propis falangistes com *caudillaje*) que de les figures de lideratge més tradicionals, vinculades a l'aristocràcia i assimilables pel liberalisme.

⁹⁸ Alberto Martín Artajo (Madrid, 1905 – 1979): Durant la Segona República espanyola va ser director del diari catòlic *El Debate*, membre destacat de la Asociación Católica Nacional de Propagandistas (ACNP) i de la Confederación Española de Derechas Autónomas (C.E.D.A.), partit de dreta conservadora. L'any 1940 va ser nomenat president de la Junta Nacional de Acción Católica, organització d'abast internacional vinculada i dependent de l'Església vaticana i les seves jerarquies que, com arreu del món, tenia la finalitat d'evangelitzar, de transmetre els valors catòlics d'una manera autònoma entre joves i adults laics d'ambdós sexes. A Espanya, sense fer una excepció, mantingué un espai propi aliè a les institucions del règim.

⁹⁹ Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...*, op. cit. pàg. 12 i 13.

¹⁰⁰ José Antonio Girón de Velasco (Herrera de Pisuerga (Palència), 1911 – Fuengirola (Málaga), 1995): rellevant personalitat falangista que va ocupar una posició molt destacada en la cúpula del poder durant la dictadura franquista. Cofundador de les JONS l'any 1934, poc després fusionades amb FE (sense la T, dels tradicionalistes, incorporats després del Decret d'Unificació de 1937), va ser capturat i condemnat a mort durant la Guerra Civil com a comandant d'una centúria de Falange, però sobrevisqué. Acabada la guerra, esdevindria Delegado Nacional de Excombatientes entre 1939 i 1941, i tocaria després el sostre del règim tot destacant com a Ministro de Trabajo entre 1941 i 1957. Fou també Consejero del Reino i Procurador a les Cortes franquistes.

¹⁰¹ Blas Pérez González (Santa Cruz de la Palma, 1898 – Madrid, 1978): falangista *camisavieja* (que ja ho era abans de la Guerra Civil espanyola), jurista i catedràtic d'universitat. El 1937 va ser destinat a l'assessoria del quarter general de Franco a Salamanca i a Burgos. Al mes d'octubre de 1939 va ser nomenat membre de la Junta Política de FET y de las JONS. També esdevingué delegado nacional de Justicia y Derecho. Simpatitzant del Tercer Reich, l'any 1942 fou nomenat Ministro de Gobernación, càrrec que no abandonaria fins el 1957. Blas Pérez va tenir un paper clau en el control de tot l'aparell governatiu provincial i local no sotmès a l'arbitri del conjunt de forces i tendències que sempre es disputarien la influència dins del Consejo de Ministros. En altres paraules, era la peça clau que dirigia l'entramat estatal que es distribuïa per tot el territori i assegurava el predomini falangista en la gestió de la vida política i social espanyola.

¹⁰² Raimundo Fernández-Cuesta y Merelo (Madrid, 1896 – 1992): juntament amb José Luis de Arrese i José Antonio Girón, és un dels falangistes *camisavieja* més importants de la història del Partit i en el règim franquista. Advocat i notari de professió. Militant i un dels líders de FE des dels seus inicis, va ser capturat pels republicans des del principi de la Guerra Civil, però ja el 1937 intercanviat per Justino de Azcárate, polític republicà. D'entre les posicions de poder que va ocupar, en destaquen els càrrecs de Secretario General del Movimiento (entre 1937 i 1939), de Ministro de Agricultura (entre 1938 i 1939), de Presidente

del diari *Ya*, Juan José Pradera Ortega¹⁰³. Així doncs, es demostra que la pèrdua de protagonisme no era només circumstancial, tal i com es comprovaria a partir dels anys cinquanta, sinó també superficial en els anys més difícils. Franco depenia de Falange tant com Falange depenia de Franco: l'un, pel seu discurs nacionalsindicalista que li donava legitimitació, per les seves institucions de control i presència social i també per mantenir-se en el poder com a líder absolut¹⁰⁴; l'altra, perquè Franco n'era el seu Jefe Nacional i el necessitava com a origen i emanació del poder (especialment en el nou context internacional, sense moviments exteriors aliats) per dur a terme els seus projectes polítics.

Al canvi de govern l'acompanyaren lleis com el *Fuero de los Españoles*, aprovada l'any 1945, una declaració de drets dels (ciudadans?) espanyols de cartró-pedra que no va comportar cap garantia ni canvi real. O també la *Ley de Referéndum Nacional*, del mateix any, un gest per ensenyar a Occident que el règim permetia decidir en afers importants al poble, però que tampoc tenia cap garantia de representativitat donada la naturalesa repressiva i coaccionant del règim. Dita darrera llei només va ser convocada dues vegades en tota la durada de la dictadura, una d'elles el juliol de l'any 1947 per aprovar (com fos) la *Ley de Sucesión el Estado*¹⁰⁵. Segons resava, Franco podria (no havia de)

del Consejo de Estado (1945), de Ministro de Justicia entre (1945 i 1951), i de Secretario General del Movimiento (entre 1948 i 1956 [amb rang de ministeri a partir de l'any 1951]).

¹⁰³ Juan José Pradera Ortega (San Sebastián, 1914 – Las Palmas de Gran Canaria, 1976): periodista i diplomàtic falangista fill de Víctor Pradera (polític tradicionalista espanyol membre de la societat cultural catòlica integrista i monàrquica *Acción Española* afusellat durant la Guerra Civil). Provenent del tradicionalisme de preguerra, es va consolidar com una figura pont entre aquest i el falangisme a través del càrrec de Jefe Provincial del Movimiento a Guipúzcoa des de la unificació de F.E.T. y de las J.O.N.S. fins el 1939. Del diari madrileny *Ya*, en passà a ser director per mà de Ramón Serrano Suñer (llavors Ministro de Gobernación) i es mantingué en el càrrec fins 1952 quan fou nomenat Vicesecretario de Secciones del Partit, alhora que vicepresident de la Asociación de Prensa de Madrid. Proper a Raimundo Fernández-Cuesta, va ser destituït arrel dels "fets de 1956". També fou Procurador a Cortes per designació entre 1943 i 1961, i membre del Consejo Nacional del Movimiento. Un cop destituït l'any 1956 dels càrrecs de més rellevància, inicià la seva carrera diplomàtica, sent ambaixador a Damasc (1956-1958), Tunis (1958-1964) i Dublín (1966-1970).

¹⁰⁴ Franco va fer tot el que va poder per emmotllar-se en la nova situació europea, però mai va renunciar al poder, ni quan Ramón Serrano Suñer li exposava amb molta coherència la possibilitat d'una liberalització temperada per adequar-se als nous temps, ara que el perill més greu per Espanya ja havia passat i la Pàtria havia estat 'salvada'. La contra-argumentació de Franco sempre va requerir/recórrer a l'excusa de l'especificitat d'Espanya i el seu règim, i per justificar-la necessitava comptar amb el discurs de Falange. Vegi's Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...*, op. cit. pàg. 14-17.

¹⁰⁵ Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia...* op. cit. pàg. 71. Aquesta llei, ja esmentada anteriorment, va suposar una institucionalització del poder vitalici de Franco i una garantia que el seu

portar a referèndum els projectes de llei que s'aprovesin a les Cortes. També s'eliminà l'obligatorietat de saludar amb el braç alçat (*Saluto romano*) a l'estil dels temps del feixisme, no per pèrdua de respecte al símbol o distanciament polític del mateix sinó per la causa de força major sorgida del marc internacional. Com es comprova, el règim, el Caudillo i el conjunt de les cúpules de poder del bàndol vencedor van intentar, sense pretendre deixar de ser allò en què van convertir-se durant la Guerra Civil, que alguns dels botxins del seu antic aliat Hitler no boicotejessin Espanya o, com a mínim, no prenguessin mesures bel·ligerants contra ella entre 1945 i 1947, els anys més durs pel franquisme. I així va ser. Estats Units i el Regne Unit van impedir que s'intervingués militarment a Espanya i que se li aprovesin sancions econòmiques en un moment de salut productiva destrossada. Pensaren, fonamentalment, que era geopolíticament preferible la situació present a una nova Guerra Civil amb un eventual ascens comunista. No seria, per tant, la farsa del 'maquillatge' polític i institucional la que acabaria salvant el règim franquista, sinó la nova conjuntura internacional de la Guerra Freda que finalment donaria una oportunitat a l'Excepció.

Poc a poc, a partir de 1948, la tensió internacional es va anar rebaixant per a Espanya i les elits franquistes van poder respirar més alleujades. L'any 1950 s'anul·lava la resolució de condemna passiva de l'Assemblea General de l'ONU que havia suposat l'aïllament de la dictadura durant quatre anys¹⁰⁶, i l'any 1951 retornaven els ambaixadors que havien marxat del país (la majoria), encapçalats pels d'Estats Units i la Gran Bretanya. Així mateix, s'acabarien establint, el 1953, un Concordat amb la Santa Seu i uns pactes de Defensa i Mútua Ajuda amb els Estats Units¹⁰⁷, i el 1955 l'Estat espanyol aconseguiria

successor, designat per ell mateix, acataria els Principios Fundamentales del Movimiento perquè res canviés. Definia Espanya com un regne catòlic, social i representatiu.

¹⁰⁶ Entenent per condemna passiva una resolució que, com s'ha comentat prèviament, no apostava per l'atac militar directe donades les prioritats aliades. Vegi's Portero, Florentino, *Franco aislado. La cuestión española (1945-1950)*, Aguilar, Madrid, 1989, especialment el capítol 'La rehabilitación (mayo 1949-noviembre 1950)'.

¹⁰⁷ Respecte els pactes amb els Estats Units, Espanya acordava cedir part del seu territori per a l'establiment de quatre grans bases militars nord-americanes a canvi d'una compensació econòmica i creditícia. Sobre la naturalesa i conseqüències dels pactes amb Estats Units vegi's Viñas, Ángel, *En las garras del águila. Los pactos con Estados Unidos de Francisco Franco a Felipe González (1945-1995)*, Crítica, Barcelona, 2003 i l'article del mateix autor 'La negociación y renegociación de los acuerdos hispano-norteamericanos, 1953-1988: Una visión estructural', *Cuadernos de Historia Contemporánea* 25, 2003, pàg. 83-108; sobre la naturalesa i conseqüències de tant els pactes com el Concordat vegi's Pardo Sanz,

l'entrada a la ONU i el 1958 a l'Organització Europea per a la Cooperació Econòmica (OECE). Així mateix, el mateix 1958 entraria en el Fons Monetari Internacional (FMI) i en el Banc Mundial (BM)¹⁰⁸. Tots aquests símptomes de 'cura internacional' no acabarien de lliurar mai, però, al règim de la seva diferència negativa crònica (ser una dictadura i tenir un passat 'fosc'), un factor que li impediria beneficiar-se dels recursos del Pla Marshall destinat a reconstruir Europa Occidental o també més endavant entrar a la Comunitat Econòmica Europea (CEE)¹⁰⁹.

Rosa María, Tusell, Javier, i Avilés Farré, Juan, *La política exterior de España en el siglo XX*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2000, i l'article de Portero, Florentino, i Pardo, Rosa María, 'Las relaciones exteriores como factor condicionante del franquismo', «*article 33*, 1999, pàg. 187-218.

¹⁰⁸ Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia...* op. cit. pàg. 117-124.

¹⁰⁹ Vegi's Portero, Florentino, *Franco aislado...*, op. cit., especialment el capítol també ja citat.

1.2. La Primavera Falangista

La reducció de la pressió exterior al règim va ser decisiva. En aquest nou context entrats els primers anys cinquanta, la moderació conjuntural d'impulsivitat que, sense haver perdut massa poder, havia realitzat Falange, deixava de ser una necessitat. Si bé la pau interior no era absoluta, amb conflictes socials que reapareixien com el manifestat en la vaga de tramvies de Barcelona l'any 1951¹¹⁰, la seguretat era prou important com per fer que, precisament, conflictes com aquest derivessin en decisions polítiques que permetrien afermar la reactivació de FET-JONS. La primera, i una de les més rellevants, fou el canvi de govern dut a terme per Franco el dia 18 de juliol del mateix any 1951¹¹¹, que va dotar novament a la Secretaría General del Movimiento amb el rang de Ministerio, ocupat pel ja Secretario General Raimundo Fernández Cuesta. Igualment, el Partit va mantenir el Ministerio de Trabajo, liderat per José Antonio Girón, i el d'Agricultura, dirigit per Rafael Cavestany. També, va incorporar com a Ministro del Ejército l'exdirigent de la División Azul Agustín Muñoz de Grandes¹¹².

Si bé el pes d'altres grups de poder del règim tampoc es va veure minvat (amb un ministeri com el d'Indústria controlat pels militars, Martín Artajo preservant el Ministerio de Exteriores pel grup 'catòlic' [amb una relació estreta amb l'Església], d'altres ministres tècnics i tradicionalistes i, *last but not least*, l'ascens de Luis Carrero

¹¹⁰ La situació econòmica d'Espanya creada per l'autarquia era pèssima a començaments de la dècada dels anys cinquanta. Els salaris reals no assolien encara el nivell anterior a la Guerra Civil i el racionament i les restriccions estaven a l'ordre del dia, derivant la situació en tensions laborals i socials. La vaga de tramvies de Barcelona, responent a una pujada del preu dels bitllets, que després de certes detencions va acabar en una vaga general seguida en les més importants zones industrials d'Espanya, fou una prova fefaent del malestar general que es respirava especialment entre les classes treballadores. Vegi's Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *Productores disciplinados y minorías subversivas. Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*, Siglo XXI, Madrid, 1998, pàg. 37-39.

¹¹¹ Vegi's Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia...* op. cit. pàg. 128, i del mateix autor, *La España de Franco...* op. cit. pàg. 141-142.

¹¹² Agustín Muñoz de Grandes (Madrid, 1896 – 1970): falangista i militar. Va exercir de Ministro Secretario General del Movimiento entre 1939 i 1940. En el context de la Segona Guerra Mundial, quan el juliol de 1941 el Tercer Reich va llençar l'ofensiva massiva contra la Unió Soviètica en l'operació *Barbarroja*, l'Espanya franquista va decidir col·laborar-hi activament sense entrar directament en guerra amb els aliats. La fórmula escollida, la divisió de voluntaris anomenada División Azul, estava dirigida per Muñoz de Grandes, convençut filonazi, i obeïa ordres directes de Hitler. L'any 1943 retornà a Espanya com a cap de la Casa Militar de Franco, i el 1945 fou nomenat capità general de la I Región Militar.

Blanco¹¹³ com a Ministro Subsecretario de la Presidencia [a partir de llavors, *de facto*, mà dreta de Franco]), és rellevant la consolidació del grup estrictament blau. També ho és el fet que aquest grup comptés amb la col·laboració del nou flamant Ministro de Educación, Joaquín Ruiz-Giménez¹¹⁴, que si bé provenia de sectors 'catòlics' també era falangista convençut. Distingint-se del seu predecessor integrista José Ibáñez Martín¹¹⁵ i sense vincles ni amb l'antic sector de Acción Española¹¹⁶ ni l'Opus Dei¹¹⁷, Ruiz-Giménez

¹¹³ Luis Carrero Blanco (Santoña 1904 – Madrid, 1973): militar de la Marina. Va participar en la Guerra del Marroc entre 1924 i 1926. Esclatada la Guerra Civil, va aconseguir fugir de les forces republicanes i va comandar un destructor i un submarí, acabant ocupant el rang de Jefe de Operaciones del Estado Mayor de la Marina. Durant la Segona Guerra Mundial va mostrar-se partidari de la neutralitat espanyola i esdevingué un home clau en l'assessorament personal de Franco per a gestionar la delicada situació de guerra i postguerra. Aquest paper li valgué per esdevenir en endavant el paladí de màxima confiança del *Caudillo*, primer com a Subsecretario de la Presidencia (1941) i després en el rang de Ministro (1951).

¹¹⁴ Joaquín Ruiz-Giménez Cortés (Hoyo de Manzanares (Madrid), 1913 – Madrid, 2009): catedràtic de Filosofia del Dret a la Universitat de Salamanca des de l'any 1946, i director del Instituto de Cultura Hispánica entre 1946 i 1949. Provenient, com Alberto Martín Artajo, de la ACNP, comptava amb la seva confiança i havia exercit d'ambaixador al Vaticà entre 1948 i 1951, deixant (a contracor) les ja avançades negociacions que conclourien amb la signatura del Concordat l'any 1953. L'ambaixador que el va succeir, Fernando María Castiella, era un altre membre de l'Asociación que, com Ruiz-Giménez, també estava estretament vinculat a Falange. Vegi's Hermet, Guy, *Los católicos en la España franquista*, CIS-Siglo XXI, Madrid, 1986, vol. II, pàg. 384; Muñoz Soro, Javier, 'La política educativa y cultural de Joaquín Ruiz-Giménez (1951-1956)', dins de Montero, Feliciano, i Louzao, Joseba (eds.), *Catolicismo y franquismo en la España de los años cincuenta. Autocríticas y convergencias*, Comares, Granada, 2016, pàg. 136.

¹¹⁵ José Ibáñez Martín (Valbona (Teruel), 1896 – Madrid, 1969): membre de la ACNP vinculat a Acción Española, que ja havia exercit càrrecs polítics de rang provincial durant la dictadura de Primo de Rivera. Membre de la CEDA, es va incorporar a l'*Alzamiento* durant la Guerra Civil, representant els interessos del bàndol colpista a l'Amèrica Llatina. Ja durant el franquisme, va exercir de Ministro de Educación Nacional entre 1939 i 1951, depurant el Magisteri espanyol i fomentant la fidelitat de les futures generacions a la dictadura i a l'Església Catòlica. Amb aquests mateixos objectius va fundar i presidir l'any 1939 l'agència estatal del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC).

¹¹⁶ Societat cultural d'intel·lectuals fundada l'any 1931, de naturalesa catòlica integrista i monàrquica (predominantment alfonsina), amb una revista associada de nom equivalent que publicava articles d'actualitat política espanyola signats per personatges influents en la dreta reaccionària com José Calvo Sotelo, Ramiro de Maeztu, José Pemartín, José María Pemán, Víctor Pradera, Pedro Sainz Rodríguez, Vegas Latapié, el marquès de Quintanar o Manuel Bueno. El seu objectiu era aportar bases doctrinals per al conjunt de les dretes no liberals i dibuixar un front unitari de la Contrarevolució en el nou context de la Segona República. Vegi's Bahamonde, Ángel (coord.), *Historia de España Siglo XX – 1875-1939*, Cátedra, Madrid, 2008, pàg. 591.

¹¹⁷ La *Prelatura de la Santa Creu i Opus Dei*, l'Opus Dei o l'Obra, és una institució de l'Església Catòlica fundada pel sacerdot aragonès Josep Maria Escrivá de Balaguer l'any 1928 que, sota la màxima d'inspirar a les persones a seguir una vida més propera a la 'santedat', participa activament en el món de la política i la societat exercint influència sobre aquestes a nivell internacional. A l'època que aquí es tracta, l'Opus Dei cobrava força influint políticament els sectors del règim més identificats amb l'integrisme catòlic, manifestant-se com pubilla dels valors de la monarquia tradicional que havia representat anteriorment Acción Española. Aquests sectors, per la seva part, anaven molt més enllà de la jerarquia eclesial: es tractava de juristes, professionals i també d'intel·lectuals. Vegi's Martín de Santa Olalla, Pablo, *De la victoria al Concordato. Las relaciones Iglesia-Estado durante el «primer franquismo» (1939-1953)*, Laertes, Barcelona, 2003, pàg. 159 i posteriors.

va tenir una estreta relació amb diversos falangistes inquiets, desitjosos de recuperar tota la iniciativa política, conjugant plenament amb l'esperit d'allò que esdevenia la *Primavera* del Partit. Tornava, doncs, a ser l'hora dels projectes polítics de gran envergadura, que propiciaren, tal i com es comprovà en els anys posteriors, les consolidació i institucionalització simbiòtiques de FET-JONS en la dictadura i de la dictadura amb FET-JONS.

Després d'haver recuperat la figura del Secretario General del Movimiento al govern, tocava reivindicar, com ho manaven els morts en la Guerra Civil¹¹⁸ i la seva pròpia forma de concebre el món i l'Estat, el protagonisme del falangisme front el catolicisme integrista polític que havia guanyat terreny durant la 'tempesta'. Per a certs falangistes inquiets, un protagonisme que anés més enllà de la seva major presència i influència en les institucions oficial: calia donar un impuls des de primera línia que posés en pràctica el programa d'una *Revolución Pendiente* i el trencament amb l'anquilosament burocràtic que segons ells estava degradant el règim. Aquest esperit es veuria definitivament reflectit en la convocatòria del primer i únic Congreso Nacional de FET-JONS celebrat l'any 1953, el qual serà tractat més endavant. Els més fervorosos partidaris de l'anomenada *Revolución Pendiente* eren, en una majoria, membres de noves i actives generacions de falangistes que apostaven per fer créixer el Movimiento tot dinamitzant-lo i afavorint la integració (de manera destacable en l'aspecte cultural) de més sectors en un primer moment aliens però sense desnaturalitzar-lo¹¹⁹.

Els orígens de la voluntat integradora els trobem en els 'anys foscos' del franquisme, quan es buscava l'auto-justificació de cara a l'exterior, entre la intel·lectualitat falangista. Aquests intel·lectuals cercaren, per necessitat d'auto-legitimació però insistint en la seva pròpia naturalesa feixista de vocació integradora de la dreta, tots aquells punts en comú que incorporessin al falangisme els elements del pensament nacionalista però liberal

¹¹⁸La legitimació de la Guerra Civil és la més sòlida justificació de Falange compartida amb la del règim des de la victòria fins a la seva desaparició. Vegi's Gallego, Ferran, '¿Un puente demasiado lejano? Fascismo, falange y franquismo en la fundación y en la agonía del régimen' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange. Las culturas políticas del fascismo en la España de Franco [1936 – 1975]*, Colección Actas – Historia, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 2013, pàg. 93-94.

¹¹⁹ Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...*, op. cit. pàg. 19.

d'eminències erudites prèvies a la Guerra Civil, com foren José Ortega y Gasset, Miguel de Unamuno, Pío Baroja, Azorín, Gregorio Marañón, Ramón Pérez de Ayala, Ángel Herrera, Salvador de Madariaga, Eugeni d'Ors, entre altres (un gruix substancial de l'anomenada Generación del '98, abanderada intel·lectual del regeneracionisme espanyol, si bé també alguna personalitat exiliada, com Manuel Azaña o Américo Castro). Paral·lelament hi cercaren trobar, també, arguments a favor d'una modernització econòmica, social i cultural que ells defensaven en contraposició del tradicionalisme conservador catòlic reaccionari. Per la direcció de Falange, aquest grup (en tant que bloc competidor dels blaus) o grups polítics del règim, amb qui rivalitzaria per imposar el seu projecte de partit, era una llosa que bloquejava el camí cap al veritable Nuevo Estado¹²⁰. Ara bé, és important subratllar que, si bé el paper i el poder del Partit Únic/Movimiento Nacional en el sistema foren l'origen i el motiu de les tensions entre el bloc falangista i el bloc 'conglomerat' reaccionari/nacional-catòlic, cap sector va qüestionar mai

¹²⁰ La historiografia ha dedicat força atenció a la suposada existència en el règim de dues cultures polítiques nacionalistes espanyoles i antiliberals que guarden les seves diferències, entre altres aspectes, en la idea de nació. Aquestes cultures polítiques són la falangista (interpretada sovint com *la* feixista) i la nacional-catòlica. Pel falangisme, la Nació espanyola (en majúscules) era l'expressió de la totalitat. Un ens complet, transcendent, perenne, sense marge per ser qüestionat. L'essència d'aquesta Espanya immortal residia en Castella, la seva llengua i la seva tradició, i el sentit de la seva existència era una unitat de destí universal. Buscant superar el liberalisme, el seu ultranacionalisme s'avantposava, en el discurs, a les classes, les institucions i els partits, reclamant un nou ordre revolucionari a partir de l'acció política. Pel nacionalcatolicisme, l'integrisme catòlic essencialment reaccionari, amb el seu exponent més destacat en la figura de Rafael Calvo Serer, la nació es projectava cap enrere, en un passat idealitzat anterior al liberalisme, en què predominaven completament les institucions que la definien: la Monarquia, l'Església... la tradició. El seu era un nacionalisme elitista, més retòric i corporativista, que, fora dels poders fàctics, sobretot s'encarnava en el sentiment religiós catòlic. La seva concepció de nació quedava completament determinada i supeditada a la cosmovisió cristiana regida per l'Església, a un ordre cultural que el racionalisme i el lliure pensament havien posat en perill. L'últim enemic que quedava per abatre en aquesta situació era Falange ja que, si bé catòlica, era independent del poder que exercien els autoconsiderats propietaris de la doctrina. Vegi's Saz Campos, Ismael, *España contra España. Los nacionalismos franquistas*, Marcial Pons Historia Estudios, Madrid, 2003 i, del mateix autor, 'Fascismo y nación en el régimen de Franco. Peripecias de una cultura política' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit. Aquesta perspectiva no és compartida per altres autors com Ferran Gallego o Francisco Morente, que, si bé reconeixen la competència política entre diferenciats grups de poder en el si del règim, no la fan saltar al grau de diferenciació entre cultures polítiques amb projectes a mig i llarg termini contraposats. Consideren que només hi ha una cultura política a partir de la Guerra Civil compromesa amb el projecte pilar del Nuevo Estado, amb una essència originària inseparablement feixista i catòlica (ja que el catolicisme seria l'element distintiu del feixisme espanyol) que tots els grups o famílies polítiques respecten i comparteixen. Vegi's Gallego, Ferran, *El evangelio fascista. La formación de la cultura política del franquismo (1930-1950)*, Crítica, Barcelona, 2014. Del mateix autor, vegi's també el capítol '¿Un puente demasiado lejano? Fascismo, falange y franquismo en la fundación y en la agonía del régimen' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit. i de Morente, Francisco, 'Rafael Sánchez Mazas y la esencia católica del fascismo español', dins la mateixa obra.

l'essència dictatorial del règim. Tots eren franquistes i havien col·laborat en la defensa i construcció del Nuevo Estado, i per tant n'eren una part que en buscava la continuïtat. L'objectiu dels inquiets cercava, en qualsevol cas, i amb un ull posat a Occident, ampliar els suports socials assolits per la Victòria dotant-la d'una nova legitimitat. Reafirmar el franquisme a través de la reafirmació de Falange, però mai substituir-lo.

La publicació de l'obra *España como problema* del falangista inquiet Pedro Laín Entralgo l'any 1949¹²¹ conjugà les dues línies de cerca (integració i modernització) en una sola proposta: incorporar com a propi tot el que fos intel·lectualment valuós produït en la història d'Espanya, independentment de si tenia un origen liberal o no¹²²:

“Ortega y Gasset, D'Ors, Marañón, Pérez de Ayala, Ángel Herrera, Américo Castro, Madariaga, Rey Pastor, Azaña; todos, por diversos que sean en pensamiento y biografía, son hombres de mente clara, almas que prefieren el concepto limpio a la oscura intuición.”¹²³

Aquesta proposta es basava en el convenciment que la Guerra Civil no havia posat punt i final a un conflicte secular entre 'dues Espanyes' enfrontades entre elles. Una visió polèmica ja que contenia una autocrítica pels vencedors en reconèixer l'espanyolitat d'uns oponents que, lluny de ser aliens a la nació, senzillament estaven equivocats en les seves creences i ideologies ¹²⁴. Fent aquest esforçat replantejament, Laín

¹²¹ Laín Entralgo, Pedro, *España como problema*, Seminario de problemas hispanoamericanos, Madrid, 1949. Pedro Laín Entralgo (Urrea de Gaén (Teruel), 1908 – Madrid, 2001): intel·lectual falangista i metge. Durant la Guerra Civil va col·laborar amb diferents publicacions del bàndol colpista com *Arriba España* i *Jerarquía*, ambdues citades editades a Pamplona. L'any 1940 va realitzar un viatge al Tercer Reich amb l'objectiu d'enfortir la relació cultural entre l'Espanya franquista i l'Alemanya nacional-socialista. El mateix any, va fundar conjuntament amb un altre intel·lectual falangista, Dionisio Ridruejo, la revista *Escorial*, editada a Madrid durant els deu anys següents per part de la Delegación Nacional de Prensa y Propaganda de FET y de las JONS. En ella hi treballaren intel·lectuals falangistes de renom i futurs inquiets com els mateixos Laín i Ridruejo, Antonio Tovar i José Luis Aranguren, per citar-ne uns exemples.

¹²² Els plantejaments d'assimilació cultural de Laín, en un format més desacomplexadament feixista, es troben ja l'any 1940 en l'esmentada revista *Escorial*. Partint d'aquests orígens, és més fàcil concloure que el falangisme dit 'liberal', per consegüent, mai va existir literalment com a tal. Vegi's Juliá, Santos «¿Falange liberal o intelectuales fascistas?», *Claves de razón práctica*, 121 (abril 2002), pàg. 4-13.

¹²³ Laín Entralgo, Pedro, *España como problema...* op. cit. pàg. 89-90.

¹²⁴ A Gracia, Jordi, *La resistencia silenciosa. Fascismo y cultura en España*, Barcelona, Anagrama, 2004, l'historiador valora l'atreviment, la provocació i el caràcter subversiu que tenien les propostes d'intel·lectuals inquiets com Laín manifestant aquesta voluntat de triatge entre els vençuts, fent possible una continuïtat liberal malgrat les seves finalitats inequívocament marcades per un projecte cultural feixista.

diagnosticava el futur final del crònic enfrontament i una garantida incorporació dels vençuts al projecte conjunt i engrescador del Nuevo Estado, impregnat com no podia ser d'una altra manera per la Falange¹²⁵.

La resposta integrista a la proposta de Laín fou l'absència d'inquietud, l'absència de reconeixement de problemes i l'aposta per enfortir la unitat catòlica, amb el seu màxim exponent argumental en l'obra *España, sin problema*, de Rafael Calvo Serer¹²⁶. La unitat catòlica no consistia merament en defensar la fe catòlica, que la defensaven tots els grups polítics del règim, sinó en fer d'aquesta la columna vertebral del ser i del fer nacional. Espanya no havia de consentir cap insinuació de laïcisme si volia preservar intactes les seves essències i, per tant, es veia obligada a purgar regularment la seva intel·lectualitat de qualsevol rastre sospitós de simpatitzar amb algun valor republicà. El primer terç del segle XX espanyol quedava, excloent el sector reaccionari catòlic integrista i conservador, condemnat a l'ostracisme. Els vençuts, els no-espanyols, havien de romandre permanentment esclafats sota la bota de la Victòria i la clemència, més encara l'empatia, suposarien un perill pel merescut resultat. Qualsevol concessió a l'altre bàndol de la Guerra Civil era innecessària i contraproductiva. Front això, Calvo Serer proposava, inspirat per figures com Maeztu i Menéndez Pelayo, una recuperació dels vells trets de l'Espanya pre-liberal, com la monarquia en la seva forma més tradicional i autoritària¹²⁷, combinada això sí amb un projecte de modernització econòmica que

¹²⁵ Vegi's Juliá, Santos, *Historias de las dos Españas*, Taurus Historia, Madrid, 2004, pàg. 362-366 i Saz Campos, Ismael, *España contra España...* op. cit. pàg. 380-382.

¹²⁶ Calvo Serer, Rafael, *España, sin problema*, Rialp, Madrid, 1949. Rafael Calvo Serer (València, 1916 – Pamplona, 1988): intel·lectual i escriptor. Vinculat des de temps de la República a l'activisme catòlic, va ser nomenat l'any 1935 de la Federación Nacional de Estudiantes Católicos, i des de 1936 tindria relació amb l'Opus Dei. Partidari de l'*Alzamiento*, es va doctorar en Història el 1940 per la Universitat de Madrid amb una tesi sobre Menéndez Pelayo, i va començar a donar classe a la Universitat de València. L'any 1943, arran d'una excedència a Suïssa contactà amb l'hereu Don Juan de Borbón, i el 1945 retornà a Espanya incorporant-se a la Junta de Relaciones Culturales del Ministerio de Asuntos Exteriores. Després d'una breu estada a Londres el 1947 com a sots-director del *Instituto Español*, es va incorporar el 1948 a l'òrgan més important del CSIC, la revista *Arbor* (fundada el 1944). La publicació integrava tots aquells plantejaments que havien girat en torn l'integrisme catòlic i el tradicionalisme monàrquic, anteriorment vinculats a Acción Española i llavors cada cop més a l'Opus Dei. Entre la revista i l'organització existiren una cordial col·laboració i un estret suport, com per exemple a l'hora d'aconseguir càtedres pels seus membres. Vegi's Gracia, Jordi i Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *La España de Franco (1939-1975). Cultura y vida cotidiana*, Síntesis, Madrid, 2001, pàg. 225.

¹²⁷ Vegi's Raja, Antoni, «Las Españas de Rafael Calvo Serer y Pedro Laín Entralgo», dins Muñoz Soro, Javier (ed.), *Les intellectuels en Espagne, de la dictature à la démocratie (1939-1986)*, *Bulletin d'Histoire Contemporaine de l'Espagne*, 50 (2014/2), pàg. 93-104.

tingués concessions per les altes esferes de poder pròpies d'un Estat contemporani i d'una societat capitalista burgesa (però 'cristianament humanitzada')¹²⁸. A mode de conjunt, la proposta de l'intel·lectual integrista s'ajustava prou acuradament a la que feia l'organització Opus Dei.

Als primers anys cinquanta l'enfrontament intel·lectual desenvolupà la seva dimensió política. Hi tingué un paper destacat el retorn d'un *camisavieja*, un vell mite falangista partidari d'una renovació del sistema polític del franquisme: Dionisio Ridruejo¹²⁹. La seva publicació l'any 1952 de l'article titulat *Excluyentes y comprensivos*¹³⁰ fou la representació de la cristallització de l'esperit més inquiet de Falange i marcà la discussió política posterior. Ridruejo, en la mateixa línia de Laín, afirmava que era contraproductiu mantenir la fèrria divisió entre vencedors i vençuts en una Espanya on ja s'havien protegit, assegurat i reafirmat les essències. Calia anar més enllà del restabliment d'un ordre pre-republicà: s'havia d'assumir un projecte de futur inclusiu¹³¹, que reconegués problemàtiques captades pels antics enemics però mal solucionades per aquests i que n'encarrilés propostes noves i integradores. Al capdavant, la guerra s'havia dut a terme

¹²⁸ Vegi's Saz Campos, Ismael, *España contra España...*, op. cit. pàg. 383-384 i Botti, Alfonso, *Cielo y dinero. El nacionalcatolicismo en España (1881-1975)*, Alianza Editorial, Madrid, 1992, pàg. 124-129.

¹²⁹ Dionisio Ridruejo Jiménez (Burgo de Osma (Soria), 1912 – Madrid, 1975): intel·lectual falangista, escriptor i polític. Educat en el catolicisme i la tradició, va afiliar-se a Falange el mateix any de la seva fundació (1933), i després de conèixer José Antonio Primo de Rivera en persona va passar a formar part, com a poeta, de la seva anomenada *Corte literaria*. Admirador del nacionalsocialisme, durant la Guerra Civil va fer un viatge al Tercer Reich (1937) i es va entrevistar amb Hitler. Un any després esdevingué Director General de Propaganda del bàndol autoanomenat 'Nacional'. Acabada la contesa espanyola i iniciada la mundial, acompanyà a Alemanya al llavors Ministro de Gobernación Ramón Serrano Suñer per entrevistar-se amb Hitler i el Ministre d'Exteriors von Ribbentrop, entre altres jerarquies nazis, negociant l'entrada d'Espanya en la guerra a favor de l'Eix (1940). L'any 1941 s'allistà a la División Azul com a soldat ras voluntari i combaté (en la mesura que la seva salut li ho feu possible) a la riba del Wolchov, al costat de la Wehrmacht i contra la Unió Soviètica. Retornat l'any 1942 per ordres de Muñoz de Grandes, envià una carta a Franco criticant-li l'incompliment del que ell interpretava com els purs ideals falangistes en la construcció del Nuevo Estado. Dimití per convicció i obligació, però solament fou castigat a un particular arrest domiciliari, donada la seva condició d'ex-gerarca falangista. Conservant tanmateix la seva fe en el falangisme i certs sectors del Partit (amb la voluntat d'adaptar-los al nou context internacional), exercí de corresponsal del diari falangista *Arriba* a Itàlia entre 1947 i 1951. La seva activitat pública retornat a Espanya es mantingué en un segon pla jeràrquic per voluntat pròpia, sense tenir a Falange oficialment al darrer. Escrigué llibres, articles i col·laboracions periodístiques, fent acte de presència en actes públics de tota mena, en la línia de la seva fe idealista intacta, especialment durant els primers anys de la Primavera Falangista. Vegi's Morente, Francisco, *Dionisio Ridruejo, del fascismo al antifranquismo*, Síntesis, Madrid, 2006, pàg. 384.

¹³⁰ Ridruejo, Dionisio, «Excluyentes y comprensivos», *Revista*, 17 d'abril de 1952.

¹³¹ Juliá, Santos, *Historias de las dos Españas*, Taurus Historia, Madrid, 2004, pàg. 317.

per a tots els espanyols, encertats o errats. Calia tenir una actitud comprensiva amb els darrers, car la posició excloent, inspirada per una visió deformada del passat, senzillament negava la Història i la realitat sociocultural espanyoles i, en conseqüència, esdevenia contraproductiu per la legitimació del règim ja que es fonamentava en una cosmovisió esbiaixada. La importància i la urgència de la situació indicaven l'arribada del moment de portar el discurs a la pràctica política. Tant com per acabar portant el seu camarada Antonio Tovar, un altre intel·lectual falangista inquiet, a fer afirmacions més contundents al respecte, apel·lant fins i tot al deute que l'Estat tenia amb el Partit:

“[...] haber aprendido a manejar la Prensa y la opinión. Recordemos los falangistas que el Estado se quedó con los órganos de propaganda y de Prensa que habíamos creado en Salamanca y Burgos en los tiempos de guerra: que todo lo que se inició en este orden, lo que ha calado en la masa, lo que ha tenido fuerza popular, las consignas que han llegado al pueblo, que han ayudado a salvar dentro de la unidad esta etapa difícil que hemos atravesado, se prepararon entonces, las que repetían, adaptándolas al momento, las consignas de nuestros Fundadores.”

“[...] todo lo que tienda a excluir, a reducir, a recortar, a sembrar recelos, a entontecer a los españoles, no es falangista.”¹³²

En acord s'hi mostrava, per exemple, Manuel Fraga Iribarne, llavors un jove falangista inquiet que també publicà un article l'any 1953 plantejant les dues direccions que es

¹³² Tovar, Antonio, *Lo que a la Falange debe el Estado*, conferència pronunciada a la Universitat de Salamanca davant la Guardia de Franco, reproduïda al diari *Arriba* l'1 de març de 1953. Antonio Tovar Llorente (Valladolid, 1911 – Madrid, 1985): filòleg, lingüista i historiador. Quan va esclatar la Guerra Civil es trobava visitant uns campaments de les *Hitlerjugend* (Joventuts Hitlerianes); retornat a l'Espanya 'Nacional', fou nomenat per Dionisio Ridruejo Jefe del Departamento de Radio i responsable de Radio Nacional de España, i col·laborà en el diari *Arriba España* de Pamplona. Acabada la guerra, ocupà el càrrec de Subsecretario de Prensa y Propaganda, acompanyant al Ministro de Gobernación Ramón Serrano Suñer en els seus viatges al Tercer Reich i la Itàlia feixista, sent present en algunes reunions amb Hitler i Mussolini com a fervent simpatitzant del nazi-feixisme. A partir de 1942, en una reorientació vital i política semblant a la de Ridruejo, passà a dedicar-se a l'ensenyament i la investigació, obtenint la càtedra de llatí per la Universitat de Salamanca. Amb Ruiz-Giménez al capdavant del Ministerio de Educación Nacional a partir de l'any 1951, Tovar fou nomenat rector de la Universitat de Salamanca.

podien prendre de cara al futur: *Revolución* o *Restauración*. Aquella era la qüestió fonamental, i Fraga optava convençudament pel progrés del projecte d'una nova Nació:

“[...] se trata, en efecto, de saber si el 18 de julio fue una “revolución” o “restauración”, y, por tanto, del programa de acción que nos traza para la configuración del futuro [...] En la España actual hay, muy claras, dos actitudes posibles y bien polarizadas [...] o se sigue considerando como iniciada y en curso una “revolución nacional” o se opta por una visión de “restauración” [...] Frente a la “Restauración” está la “Revolución” [...] La de quienes creen que España es un país nuevo, después de las crisis de los últimos ciento-cincuenta años, que necesita fórmulas nuevas [...] Hay pues, dos actitudes claras [...] y que las diferencias son básicas, según la posición que se adopte, en lo que deba ser la educación, la economía, el derecho, el Estado, en fin, todo en la nueva España”¹³³.

Tal i com succeí amb Laín i Calvo Serer, Ridruejo va tenir una resposta per part de l'integrisme en l'article titulat *Mi 18 de Julio*, de Florentino Pérez Embid¹³⁴. El seu contingut defensava l'assumpció de la Victòria i de l'existència de vencedors i vençuts en la societat del moment com el punt d'arribada contundent i definitiu de la Història espanyola. La resposta no va arribar solament per qui era o havia estat Ridruejo, que també, sinó pel que segons ell representaven les paraules de Ridruejo: Pérez Embid esdevenia veu del conglomerat reaccionari de grups de poder que veien amenaçades les seves posicions enfront un falangisme radical amb amplis suports, que els recordava al dels primers anys quaranta, quan les expectatives de triomf de l'Eix a Europa plantejaven una possible construcció del Nuevo Estado sota un model totalitari amb el Partit com a únic nucli. Un model que tampoc tenia consensos unànims dins de FET-JONS¹³⁵.

¹³³ Fraga, Manuel, «Revolución y restauración», *Alcalá*, núm. 28.29, 1953.

¹³⁴ Pérez Embid, Florentino, «Mi 18 de julio» *Ateneo*, 19 de juliol de 1952. Florentino Pérez Embid (Aracena (Huelva), 1918 – Madrid, 1974): intel·lectual, historiador i professor. Membre de l'Opus Dei, franquista d'orientació ideològica integrista i tradicionalista. Va doctorar-se el 1940 en Filosofia i Lletres a la Universitat de Sevilla, i el 1949 n'aconseguiria una càtedra. Entre 1951 i 1952 va esdevenir Director General de Propaganda, i posteriorment va exercir com a Director General de Información. Entre 1951 i 1956, també, va ser president del Ateneo de Madrid.

¹³⁵ Morente, Francisco, *Dionisio Ridruejo...* op. cit. pàg. 383.

Responent a l'impuls dels *comprehensivos* que anava en augment els primers anys cinquanta i amb el convenciment que permetria portar a terme una reactivació política de Falange, una legitimació plena del règim i un desenvolupament social general, el Ministro de Educación Joaquín Ruiz-Giménez va encapçalar des de 1951 un programa d'obertura¹³⁶. El programa, harmònicament permeable al diagnòstic *comprehensivo* dels problemes d'Espanya, pretenia integrar certes figures intel·lectuals fins llavors desplaçades i evitar que visquessin fora del país per conviccions o per obligació. Per obrir una nova etapa intel·lectual que revitalitzés el sistema educatiu en general i la Universitat en particular s'havia d'aconseguir que els investigadors i intel·lectuals retornessin a Espanya d'un exili professional o ideològic voluntari o forçós. De la mateixa manera, s'havien d'integrar més idees en l'àmbit universitari que les dels dogmes franquistes. S'havia, en definitiva, de retornar a la Universitat el seu paper de formació de consciències crítiques, ajudant a empènyer la recerca i l'estudi i atraient joves amb inquietuds socials i polítiques.

Ruiz-Giménez no solament casava, en plantejaments i programa polític, amb les posicions de la Primavera Falangista i en concret dels *comprehensivos*, sinó que va intentar comptar amb ells fent que ocupessin càrrecs de responsabilitat activa. Així, va oferir el càrrec de Subsecretario del Ministerio de Educación a Pedro Laín que, si bé fou rebutjat pel falangista inquiet, mantenint-lo un *camisavieja* com Jesús Rubio García-Mina, va acabar esdevenint rector de la Universitat de Madrid. Antonio Tovar fou nomenat rector de la Universitat de Salamanca, i Torcuato Fernández Miranda, també falangista, de la d'Oviedo. Ruiz-Giménez també va col·locar a la Dirección General de Enseñanza

¹³⁶ Que comptava amb el suport parcial de la Falange política i el suport total de la Falange intel·lectual. Vegi's Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...*, op. cit. pàg. 19 - 21. És important subratllar que, políticament parlant, Joaquín Ruiz-Giménez va ser un dels alts càrrecs franquistes amb més visió de profunditat. No solament compartia amb els *comprehensivos* una voluntat d'integració cultural i intel·lectual pel règim que permetés formar noves generacions dirigents competents, sinó que anava més enllà buscant l'acostament, si no la conciliació fusionant, del Partit i l'Estat, del falangisme i l'integrisme o conglomerat reaccionari. Per aquesta raó, entre els seus col·laboradors, va comptar a parts proporcionals amb membres dels dos grups polítics, guiat pel convenciment que era la manera més adequada pel sistema d'adaptar-se, perdurar i fins i tot prosperar en el nou context internacional. Vegi's Muñoz Soro, Javier, 'La política educativa y cultural de Joaquín Ruiz-Giménez (1951-1956)', dins de Montero, Feliciano, i Louzao, Joseba (eds.), *Catolicismo y franquismo...* op. cit. pàg. 136.

Universitaria al falangista 'catòlic' Joaquín Pérez Villanueva¹³⁷, i a la Dirección General de Enseñanzas Técnicas a Carlos María Rodríguez de Valcárcel¹³⁸, ex-líder del Sindicato Español Universitario (SEU)¹³⁹. Tals nomenaments fan evident que la Universitat havia de complir una funció fonamental pel Ministro i que el paper de la Falange inquieta en la seva gestió havia d'esdevenir protagonista i principal.

El SEU, la institució de Falange destinada a l'enquadrament i el control dels estudiants universitaris, en consonància amb aquest projecte ministerial¹⁴⁰, va ser la punta de llança en iniciar el procés d'obertura cultural entre les elits. Els seus dirigents i militants, partidaris d'un impuls dinàmic, interessats en incorporar aquelles minories actives amb majors inquietuds polítiques i socials, amb ànsies de renovació, van afavorir el sorgiment de debats i la més activa publicació de revistes com *Alférez*, *Alcalá*, *Laye* o *La Hora*¹⁴¹ que van reviure la Universitat. L'entusiasme més sincer provenia, comprensiblement, de les joves bases actives del Partit, que s'havien educat plenament en la dictadura i havien assumit els seus missatges doctrinals com a referència única. Una nova generació de

¹³⁷ Joaquín Pérez Villanueva (El Barco de Ávila (Ávila), 1910 – Madrid, 1994): historiador i professor. Va estudiar Història a les universitats de Madrid i Valladolid, i el 1940 va obtenir la càtedra d'Història Moderna i Contemporània d'Espanya per la Universitat de Santiago de Compostela, traslladant-se el 1941 a Madrid. Va ser Gobernador Civil de Segovia i després de Salamanca. El 1951, nomenat per Ruiz-Giménez, és qui *de facto* nomenà a Laín i Tovar.

¹³⁸ Carlos María Rodríguez de Valcárcel (Burgos, 1914 – Madrid, 1961): enginyer i falangista. Afiliat a Falange de primera hora (1933), també ho fou del SEU, formant part del seu Consejo Nacional per designació del mateix José Antonio. Va combatre i gairebé perdre la vida al bàndol 'Nacional' durant la Guerra Civil. El 1937 va col·laborar amb el setmanari falangista sorirà *Azul*. Entre 1941 i 1942 esdevingué, per substitució de José Miguel Guitarte, Jefe Nacional del SEU, i a partir de 1943 de forma definitiva. En aquest temps va dirigir la revista *Juventud*, refundada el 1945, i plegaria com a líder del SEU ja el 1946 substituït per un 'menys vistós' José María del Moral Pérez de Zayas. Creà el grupscle 'Círculo Nosotros' format per *camisaviejas* idealistes defensors d'una versió puritana del primer falangisme, però va tenir poc recorregut i deixà l'activitat el mateix 1946. En aquest any, igualment, va ser nomenat Gobernador Civil i Jefe Provincial del Movimiento (càrrecs associats) de Cádiz, mantenint-se en el càrrec fins el nomenament de Ruiz-Giménez.

¹³⁹ Morente, Francisco, *Dionisio Ridruejo...* op. cit. pàg. 382.

¹⁴⁰ Amb l'arribada de Ruiz Giménez al Ministerio de Educación Nacional, els candidats falangistes i especialment aquells que provenien del SEU comencessin a guanyar càtedres universitàries en proporció inèdita. Vegi's Morente, Francisco, *Dionisio Ridruejo...* op. cit. pàg. 388.

¹⁴¹ *La Hora* havia publicat una editorial, ja l'any 1948, que esdevindria un manifest d'aquestes noves fornades inquietes. Dites noves fornades, a través d'una paradigmàtica declaració d'intencions, feien valer la seva condició de futures elits mereixedores d'una formació completa per a poder desenvolupar consciència crítica. Vegi's «Una nueva época». Editorial de *La Hora* (Segona època), Número 1 (5/11/1948), pàgina 8, dins Gracia, Jordi (1994): *Gracia, Jordi, Crónica de una deserción. Ideología y literatura en la prensa universitaria del franquismo (1940-1960)*, Antología, Universitas-71 – PPU, Barcelona, 1994, pàg. 109-111.

joves que, socialitzats en una imatge idíl·lica d'una *Revolución Nacional* per arribar, reclamava ja insatisfeta la seva materialització segons els models fundacionals¹⁴².

Previsiblement (donada l'essència jeràrquica del règim franquista), la nova tendència es produïa sota el consentiment i aprovació de la cúpula falangista, en aquest cas del Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta, que apostava per donar-li nova vitalitat al SEU. I, en efecte, com que es tractava de l'únic espai on es podien iniciar debats i publicar treballs per part dels estudiants i joves falangistes que reclamaven saber (més i sobre tot), dita revitalització va tenir un èxit acceptable, comprovable en el Congreso Nacional de Estudiantes. Aquest congrés, convocat l'any 1953 i organitzat pel SEU, cercava entrar més profundament en la Universitat, aconseguir fer que el Sindicato fos ben vist pels estudiants i, consegüentment, enfortir tota Falange i adquirir recursos estatals. Pel seu torn, la culminació de la obertura va arribar amb la convocatòria de la Asamblea Nacional de Universidades per part del Ministerio de Educación, que pretenia conèixer en comú les deficiències del sistema educatiu superior i plantejar vies de rectificació¹⁴³.

De manera paral·lela al desenvolupament de les propostes d'obertura i integració dels intel·lectuals falangistes inquiets, així com del falangisme reivindicatiu de la *Revolución Pendiente*, el Partit en si, com a institució i estructura, va experimentar un important revifament en la seva activitat. Ja l'any 1949, en un moment encara relativament complicat pel règim, en trobem testimonis com el d'un Consejo de Jefes Provinciales (el segon) que va tractar múltiples aspectes sobre l'organització i el paper de la Falange¹⁴⁴. Les consignes de la cúpula, pel seu torn, s'estenien a les províncies amb fortes dosis de

¹⁴² Vegi's Gracia, Jordi, *Estado y Cultura. El despertar de una conciencia crítica bajo el franquismo (1940-1962)*, Collection Hespérides - Presses Universitaires du Mirail, Toulouse, 1996, pàg. 65-76 i Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *El Sindicato Español Universitario (SEU). La socialización política de la juventud universitaria en el franquismo, Siglo XXI*, Madrid, 1996, pàg. 236-238. La insatisfacció d'aquests joves concordava perfectament amb la concepció de la joventut que tenia el feixisme en la seva versió originària de moviment: part i protagonista d'una veritable transformació; una nova generació dinàmica que retornava la Nació a la vida tot executant la revolució permanent. Vegi's Germani, Gino, «La socializzazione política dei giovani nei regimi fascisti: Italia e Spagna», *Quaderni di Sociologia*, XVIII, Primer semestre, 1969, pàg. 30.

¹⁴³ Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...*, op. cit. pàg. 24 i 25.

¹⁴⁴ Archivo General de la Administración (a partir d'ara AGA), Sección Presidencia (a partir d'ara SP), Caixa/lligall S1/20783, II Consejo de Jefes Provinciales - Año 1949. Relación de los Jefes Provinciales del Movimiento adscritos a cada una de las ponencias en estudio. Vegi's Annex: 1.

voluntat participativa i d'optimisme. Així es comprova en el llibret *La Falange ante el momento político actual*, que arribava a la província de Múrcia traslladant les noves directrius impulsades pel Secretario General Raimundo Fernández Cuesta, estimulants un reforçament del Partit a través d'un enfortiment del seu substancial verticalisme:

“[...] Muy oportunamente vienen las directrices y consignas del Secretario General del Movimiento. Hora es ya de que por encima de espontáneos e improvisados dogmatizadores, se oiga la voz auténtica de la Falange que nos señala el rumbo cierto del actual momento.

Raimundo Fernández Cuesta, depositario de la confianza de nuestro Jefe Nacional, es el único que puede darnos con autoridad indiscutible la voz de mando. Su invariable, constante y limpia ejecutoria falangista garantiza y exige renazca en nosotros el fervor disciplinado de la primera hora [...]”¹⁴⁵

La situació del Partit en aquell moment quedava ja presentada en el missatge introductorí que Fernández Cuesta havia fet constar en aquesta publicació. Una situació caracteritzada per una reducció dràstica de les pressions internacionals, sí, però que alhora exigia vincular estretament el nou impuls de l'organització amb la figura del *Caudillo*, l'aval físic i simbòlic totpoderós però únic. S'havia de convertir al Partit i a Franco en un binomi inseparable i interdependent sense el qual no podia explicar-se l'aparició, el triomf, el moment present ni el futur del règim. Alhora, calia calmar les inquietuds de base després d'una etapa d'incerteses, legitimant el paper de Falange tant d'espina dorsal de la dictadura com de parallamps del setge internacional als anys crítics:

“[...] Los falangistas, nos sabemos mandados por un hombre que ha demostrado en diversas ocasiones de su vida de qué forma se siente ligado a los destinos de la Patria y a la fidelidad que los españoles le entregaron. El rige los más altos destinos del país, y se sabe asistido en este ejercicio por la obediencia disciplinada y fructífera de los mejores españoles; los que han secundado en todo momento sus consignas [...]; los que han ocupado puestos de mando

¹⁴⁵ *La Falange ante el momento político actual*, Jefatura Provincial de F.E.T. y de las J.O.N.S., Múrcia, 1949. Introducció del Jefe Provincial del Movimiento (Cristóbal Graciá Martínez), pàg. 3.

enfrentándose muchas veces con difíciles, arriscados e incómodos cometidos que cualquier interés partidista hubiera esquivado, y que la Falange cumplió siempre en aras de un interés nacional y trascendente. El Caudillo sabe que en esta asistencia disciplinada de los falangistas, se encuentra la razón más poderosa de toda su actuación política; y la Falange sabe también que en esta actuación política del Caudillo, se encuentra la raíz profunda de donde su asistencia y su fidelidad nacen; ocurre así, que la Falange con su Jefe Nacional y el Jefe Nacional con su Falange, forman un todo en el cual no caben fisuras ni hay posibilidades de divergencias. Las razones de unidad y jerarquía se unen en una razón de eficacia y de actuación [...].

[...] la Falange tiene una confianza ciega en su Jefe Nacional, porque sabe que todos los actos de su vida han estado siempre inspirados por el más exacto cumplimiento del deber y por el más acendrado patriotismo; y porque sabe, además, que sus decisiones están tomadas pensando no sólo en el presente, sino también en el futuro de España, de manera que en este futuro, por lejano que se halle, esté garantizada la continuidad de las conquistas sociales y políticas de nuestro Movimiento y sus principios doctrinales, de forma que esa continuidad no se encuentre sometida al riesgo de la improvisación [...]

La Falange, pues, [...] aguarda tranquila la voz de mando, segura de que ésta nunca le será perjudicial, y que al darla se tendrá en cuenta lo que representa en la vida española y su valoración política.

Observen, pues, nuestros camaradas con atención y cuidado el devenir de cualquier manifestación futura, atentos a no dejarse influir por personales apetencias e interpretaciones gratuitas de ciertos hechos y actitudes [...]”¹⁴⁶.

Ara bé, tota la força muscular de les consignes, aflora en el gruix fonamental d'aquest llibret, ocupat pel discurs de Fernández Cuesta en ocasió de la celebració del 15è aniversari de la fundació de FE-JONS de Castella. En aquest discurs es perfilen les grans

¹⁴⁶ *La Falange ante...* op.cit., Jefatura Provincial de F.E.T. y de las J.O.N.S., Múrcia, 1949. Introducció del Secretario General del Movimiento, pàg. 7-9.

línies que començarà a traçar el Partit en una reafirmació que ja no tindrà marxa enrere, i que creixerà i s'expandirà al llarg de tots els anys cinquanta donant forma a diferents projectes¹⁴⁷.

Falange és presentada com una institució amb passat, en efecte, però també de present i futur, que dóna al règim, a través de la seva doctrina, un sentit “popular”, incorporant a les masses i dotant així de contingut social al seu projecte polític de Movimiento. Per tant, reivindica la seva naturalesa des dels orígens; si bé prenent distància respecte els altres règims feixistes que coexistiren amb l'espanyol en el seu moment fundacional. Sobre aquest aspecte, Fernández Cuesta es reafirma diverses vegades en el binomi de Falange-Franco ja manifestat en la introducció, destacant la seva fidelitat a la dictadura en moments de dificultat però sobretot la seva pulcra lleialtat al seu Caudillo i Jefe Nacional. Una lleialtat que el curs dels esdeveniments ha demostrat basar-se en l'encertada decisió de prendre el rumb correcte:

“[...] la Falange sigue firme sobre sus cimientos, siendo el cauce por donde discurren las fuerzas políticas de la Nación, y unida a su Jefe, cada vez más compenetrada con él, en una recíproca actitud de lealtad, lo mismo en las horas buenas que en las malas.”

“[...] a nuestro juicio, el mayor servicio que la Falange ha prestado ha sido su conducta al término de la Guerra Mundial, cuando sirvió de argumento para polarizar los ataques contra España [...]. Entonces los falangistas [...] formaban el cuadro en torno a Franco, dispuestos más que nunca a obedecerle y a resistir el asedio que empezaba contra la plaza de España [...].”

“Y así ha sucedido. La verdad del tiempo convenció a la gente de que teníamos razón, y a medida que aquél transcurra se convencerá más.”

El constant recordatori d'aquest vincle fonamental amb Franco, es torna a repetir, grosso modo, al final del discurs, en alguns fragments d'una forma calcada a la de la

¹⁴⁷ *La Falange ante...* op.cit., Jefatura Provincial de F.E.T. y de las J.O.N.S., Múrcia, 1949. “Discurso pronunciado en Valladolid por el Secretario General del Movimiento, camarada Raimundo Fernández Cuesta, al cumplirse el XV aniversario de la fusión de F.E. y de las J.O.N.S. de Castilla.”, pàg. 13-24.

introducció, amb l'afegit que s'imbrica en la manera genuïna que té la Falange d'entendre's a sí mateixa no com part del Movimiento, sinó com el mateix Movimiento:

“Somos un Movimiento y no un partido; debemos pues, tomar actitudes enteras y no parciales, siendo precisamente en este concepto del Movimiento donde puede hallarse la clave de muchas posiciones dispares. Y así, mientras para unos el Movimiento es sólo la típica confederación de derechas, otros lo conciben ulteriormente con dimensiones minúsculas, casi familiares de nombres y personas, y entre estas dos posiciones extremas existe la otra, la de entender el Movimiento como un conjunto de todos los españoles que han aceptado una doctrina y se han sometido a la disciplina de un mando. Esa doctrina es la nuestra y esa disciplina es la de Franco.”

Tot sembla indicar que aquesta reiteració present en les introduccions i el cos central del discurs complia una doble funció molt important, primer de cohesió interna del Partit però després també de buscar tranquil·litzar al propi Franco. Raimundo Fernández Cuesta així ho recalca en les seves memòries, on afirma que:

“Franco me había nombrado, indudablemente, por entender que tenía autoridad suficiente entre los falangistas para imponer sus órdenes [...] Me encontraba dentro de un círculo vicioso y obligado a hacer verdaderos equilibrios tratando de hacer ver y explicar a los falangistas que no era oposición a ellos la que inspiraba las decisiones de Franco, sino la situación internacional y el deseo de salvar al Régimen y, con él, a España, lo que le obligaba a tomar a veces decisiones que a ellos extrañaba, y haciendo ver, a su vez, a Franco la justificación de la actitud de los falangistas, precisamente en su lealtad a él, ante el temor de que se apoderasen del Régimen personas enemigas de éste y de Franco. Por consiguiente, yo me esforzaba dentro de los límites de mis posibilidades y esfera de acción, que su política fuera la más conforme con las aspiraciones falangistas.”¹⁴⁸

¹⁴⁸ Raimundo Fernández-Cuesta, *Testimonio, recuerdos y reflexiones*, Ediciones Dyrsa, Madrid, 1985. Capítulo XXXI: Ministro de Justicia y secretario general de F.E.T. El que pocs anys després esdevindria

Altres elements discursius de marcada rellevància són tractats pel Secretario General del Movimiento en forma de consignes i directrius, com l'aparent paper internacional de l'organització en la lluita contra el comunisme. Per aquesta lluita, especialment en la seva vessant ideològica, el liberalisme convencional, tot i haver guanyat la Guerra Mundial, no és prou eficaç sense les aportacions de Falange:

“Jamás hemos estado contra la libertad humana ni contra el respeto a la dignidad personal, ni contra la representación del pueblo en las tareas del Estado, ni contra la supresión de los privilegios [...]; pero lo que si hemos dicho y seguimos diciendo, es que el comunismo siempre va en contra de todas esas cosas, y que es inútil tratar de combatirle con una política demoliberal [...].”

Més enllà de la necessitat de justificar l'existència d'un Partit com Falange i d'un règim inspirat pel mateix en un context històric al qual ja no hi pertanyen, Fernández Cuesta elabora un raonament que pretén arribar a aquesta “conclusió òbvia” a través d'una trajectòria. La trajectòria d'una revolució que parteix d'uns canvis iniciats abans de la Segona Guerra Mundial, ben diagnosticats però mal resolts pel feixisme i reclamats de resoldre en l'actualitat, a partir d'una unificació de forces entre la punta de llança falangista i les vencedores democràcies liberals front la veritable amenaça del comunisme. Aquesta aliança és l'única que oferirà protecció del greu perill que suposa haver propulsat la societat contemporània a una transformació total, subjecta a la revisió dels seus valors. Sobre aquesta idea, com veurem més endavant, el líder falangista hi retornarà els anys posteriors amb constància i convenciment. El que ressalta en aquest discurs, però, és la urgència de redistribuir adequadament la riquesa a Espanya a través d'aquest esquema, que clama solucions de caire nacional a les problemàtiques socials com a prevenció a la barbàrie:

“Hay que proseguir sin desmayo en la obra de justicia social emprendida [...] No destruir la riqueza nacional, sino aumentarla, pero repartiéndola mejor y

Ministro Secretario General del Movimiento, explica amb concreció com fins llavors va haver de lidiar amb les inquietuds i tensions internes de Falange, justificant-les per la hibernació política obligada de 1945-48. Fernández Cuesta explica com les manifestacions de disgust entre les files blaves tenien caps visibles en llocs preeminents, i consegüentment com l'imprescindible paper del Partit en el règim va acabar obligant a Franco a restablir la posició ministerial de la Secretaria tan bon punt va ser possible. Vegi's Annex: 2.

haciéndola asequible al mayor número posible de españoles. Hemos llegado a una política de salarios y seguros sociales lo más justa posible, pero hemos de continuar hasta llegar a una participación en beneficios que ligue cada vez más íntimamente a todos los que trabajan en una empresa [...]"

"Yo creo que nadie puede dudar que nos encontramos en el tiempo de lo social, lo cual ha de interpretarse como síntoma de una preocupación especial por resolver los problemas que afectan a la ineludible necesidad de dar a la sociedad una nueva organización, y una nueva valoración a los elementos que la integran [...] Es, pues, social nuestra época, porque estamos asistiendo a un cambio de la sociedad [...] rápido y violento, que tiene su indudable expresión en el triunfo del comunismo [...] Hagamos, pues, nosotros que todas esas reivindicaciones sociales [...] no se salgan del cauce nacional, no mermen los valores morales, espirituales e históricos de España, y se armonicen con ellos dentro de un orden y una síntesis cristianos [...] Nos encontramos en la necesidad de elegir entre las formas de vida comunistas o aquellas otras nuevas que hemos de crearnos [...]"

Així, a totes aquelles veus que clamen per dur a terme la *Revolución Pendiente*, el Secretario General matisa amb fermesa que la revolució ja s'està produint, però que les circumstàncies internacionals, les "acusacions injustes", han obligat a allargar els tempos. Situa doncs el moment històric actual, al revolt dels anys cinquanta, en una fase de continuïtat creativa. Una continuïtat que està garantida per un relleu generacional de tots aquells que van iniciar el procés, i que és interpel·lat com un igual d'esperit imprescindible per a completar-lo:

"Es pues, necesario hacer una obra revolucionaria [...]; ahora bien, a los que se quejan de que no se está haciendo, yo les pregunto: "¿Es que no representa una Revolución el haber destruido todo un Estado, todas unas organizaciones sociales, todas unas formas de vida determinada y el tener que construir un nuevo Estado desde los cimientos? [...] Además, nuestra Revolución no se puede hacer con el ritmo acelerado que hubiéramos querido, porque gran parte de nuestro esfuerzo ha tenido que ser empleado en defendernos contra todos los

ataques que se nos han dirigido. Parece olvidarse que el mundo nos hizo un cerco y nuestra economía salió destrozada de la guerra [...]"

"[...] ha sido una tarea iniciada por nuestra generación, y que a vosotros os toca continuar [...] Las jóvenes generaciones falangistas son hijas de nuestro pensamiento y de nuestra acción, continuadoras de nuestra ambición española y revolucionaria, y entre esas dos generaciones no existe la disparidad que había entre la nuestra y las que nos precedieron, sino una perfecta identificación ideológica y una perfecta posibilidad de acción conjunta. Una y otra son sincera y profundamente joseantonianas, una y otra tenemos no la vanidad, pero sí el orgullo de España [...]"

El líder falangista dedueix, per consegüent, que aquesta joventut que caracteritza la dinàmica falangista ha de manifestar-se en una actitud d'unitat i d'absoluta disciplina, emmarcada en una esperança incorruptible en el progrés i la consolidació de la revolució:

"Nuestro Régimen, pues, no será perfecto, como no lo es ninguna obra humana, pero sirve al bien de España [...] Hemos de continuar por el camino emprendido [...], depurando nuestro sistema, adaptándolo a las exigencias vitales de cada momento, dándole cada vez más características institucionales, y teniendo el convencimiento de que no existe otro camino a seguir que el nuestro, pues si no lo tuviéramos llevaríamos dentro de nosotros el germen de nuestra propia destrucción."

Per Raimundo Fernández Cuesta, recordant-ho en les seves memòries, el paper que va tenir la Secretaria General del Movimiento durant aquesta etapa prèvia a la seva reinstauració com a Ministeri no va suposar solament un revifament de l'activitat i l'optimisme en el Partit. Per ell, pot afirmar-se directament que l'encèfal de l'organització era el centre neuràlgic de la vida política i econòmica a Espanya. Per sostenir aquesta afirmació, prèviament ha recorregut a un exemple concret que il·lustra clarament la traducció efectiva del seu poder, fent una referència després a les pugnes a través de les quals Falange reivindicava les seves múltiples funcions en el règim.

L'exemple pren en consideració l'aplicació territorial del poder de l'Estat, és a dir, el nomenament dels Jefes Provinciales del Movimiento, que eren allora Gobernadores Civiles de la província en qüestió. Un fet no lliure de tensions i recels entre organismes paral·lels de l'administració amb jurisdiccions compartides, però que malgrat la gran subjectivitat d'elecció i l'orgull de les diferents posicions acabava trobant figures de consens. Fins i tot, Fernández Cuesta arriba a concretar que amb Blas Pérez, llavors Ministro de Gobernación, podien assolir el nivell d'oferir-se mútuament alternatives en les últimes preses de decisió.

Per exemplificar les pugnes de Falange per fer valdre el seu paper al·ludeix a les referides al Sindicat i a la premsa. Del Sindicat, en destaca la tendència dels "Ministerios económicos" a prescindir de la seva participació en la presa de decisions, i de la premsa, dels intents de censura i coacció rebuda respecte la seva pròpia òptica. A tot plegat, el que fou Ministro Secretario General conclou que la reafirmació falangista era imprescindible, car:

"[...] De todo ello, se deduce la importancia y expansión de las tareas que a la Secretaría General le estaban atribuidas y la dificultad en su realización con un mínimo acierto [...]"¹⁴⁹

Si bé Fernández Cuesta opina que l'extens paper de Falange no tenia la mateixa facilitat que la majoria de ministeris de deixar testimoni material de la seva influència i obra, elabora igualment un llistat de "proves" concretes de la incomparable (respecte a la resta d'institucions de la dictadura) "obra social" del Partit en aquells i anys i, evidentment, del seu paper personal decisiu allora de fer-la possible¹⁵⁰.

¹⁴⁹ Raimundo Fernández-Cuesta, *Testimonio, recuerdos y reflexiones...* op. cit.

¹⁵⁰ Íbidem. Vegi's Annex: 3.

1.3. Sol de migdia

En consonància amb la trajectòria empresa per les propostes integradores i aperturistes del falangisme inquiet impulsat per bases joves i intel·lectuals, el revifament del Partit com a organització política recentment comentat va culminar l'any 1953. Si l'any 1951 havia esdevingut un moment clau en la reafirmació de Falange com a institució i moviment, l'any 1953 va significar l'apogeu de l'ascensió portada a terme en el darrer quinquenni.

Prèviament al gran esdeveniment que havia de suposar i que va acabar suposant el Congreso Nacional de Falange d'octubre del mateix any, van realitzar-se en totes les províncies d'Espanya una sèrie de Congresos Provinciales (que havien estat precedits, al seu torn, d'uns Congresos Comarcales) que tenien com a objectiu fer uns respectius debats interns de partit sobre la situació actual de l'Estat i del règim, en totes les seves vessants (política, econòmica, social, cultural...). Les conclusions d'aquests congressos havien de ser i foren traslladades pertinentment als debats posteriors que es dugueren a terme al Congreso Nacional.

Un exemple d'aquesta sèrie de congressos previs, celebrats aproximadament a un mes vista del seu equivalent estatal, és la del Congreso Provincial de Santa Cruz de Tenerife. En el seu discurs d'obertura, pronunciat el 23 de setembre, el Jefe Provincial de la Falange "camarada" Carlos Arias Navarro, n'explicava el seu sentit:

"[...] Como todos sabéis, añadió, este Congreso, al igual que todos los de las demás provincias, son preparatorios del Nacional cuya clausura, por disposición del Mando, coincidirá con una fecha de hondo sabor falangista que para ninguno de nosotros puede pasar inadvertida, fecha tremendamente simbólica y trascendental; pero el significado de este próximo Congreso, no ha de ser una nostálgica evocación de los tiempos fundacionales; su cometido cala más hondo. El día 29 de Octubre en que la Falange cumple su vigésimo aniversario [...] hemos de hacer una revisión de nuestras propias conductas y someter a estudio, no una rectificación de nuestros postulados, que son tan inmutables como la esencia

misma de la Patria, sino la posibilidad o conveniencia de adecuarlos o adaptarlos a las necesidades y a los tiempos actuales.

Este Congreso Nacional, suma de todos los que en las provincias españolas se celebran y entre los que el de Tenerife aspira a cumplir su cometido con el mejor afán de servicio y trabajo, estudiará y hará un examen, sobre si se conservan en vigencia nuestras esencias fundamentales, con toda su lozanía y vigor o han sido necesarias algunas rectificaciones que solo pueden afectar, claro está, a la forma en el tiempo de las realizaciones falangistas; [...] Falange, asume toda su responsabilidad de lo que se hizo bien y mal hecho; no se lamenta de lo uno ni de lo otro, sino de lo que no se hizo, debiendo haberse realizado. [...]”¹⁵¹

Per il·lustrar l'esmentat caràcter d'estudi, revisió i adaptació de la dinàmica del Partit a principis dels anys cinquanta, n'hi ha prou amb consultar la ponència número 1 d'aquest Congrès Provincial de Santa Cruz de Tenerife¹⁵². Una ponència que, ja a partir del seu tercer paràgraf, fa un diagnòstic netament crític amb la funció política del Partit:

“La realidad es que F.E.T. en los actuales momentos, ha olvidado sus misiones fundamentales, esencialmente políticas, para realizar otras funciones propias del Estado.

Su misión [...], debe ser la guarda vigilante de las esencias del Movimiento inspirador de la política del Estado español y a su vez cauce obligado a través del cual el pueblo asciende al Estado y éste infunde en aquél virtudes político-morales de servicio, hermandad y jerarquía, haciendo realidad en la sociedad española los postulados del Movimiento Nacional-Sindicalista. Por no llevar a cabo esta misión fundamental, dedicándose a otras burocráticas y administrativas, estamos corriendo el peligro, ya iniciado, de la despreocupación política de la sociedad española, y de la falta de formación política del hombre

¹⁵¹ AGA, SP, Caixa/l·ligall S1/20782, I Congreso Provincial de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. en Santa Cruz de Tenerife, Hojas 9 y 10 del Acta de constitución del Congreso Provincial.

¹⁵² AGA, SP, Caixa/l·ligall S1/20782, I Congreso Provincial de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. en Santa Cruz de Tenerife, Ponencia I. – La Falange y el actual momento histórico, 1-3f.

español; peligro de gran importancia en un Régimen como el nuestro, para su continuidad histórica.

Existe en grandes sectores del pueblo español la creencia de que la Falange ya no es necesaria; creencia que en parte se funda en esta falta de fidelidad a su propia misión esencial.”

Certament, en aquell context existia la percepció en una part important dels integrants de Falange que el Partit no estava complint amb les obligacions que des del moment fundacional suposadament se li havien encomanat. En el cas del Congrés tinerfeny, es considerava que s'estaven deixant en segon terme aquestes funcions per primer d'altres que pertanyerien als òrgans administratius de l'Estat (la burocràcia) o la “iniciativa social”. Fos com fos, i fora de la perspectiva subjectiva que es tingués, existia un consens absolut dins de Falange per reivindicar el seu fonamental paper polític i proposar-ne nombroses millores.

Al Congrés Provincial de Santa Cruz de Tenerife es posà de rellevància que calia aprofundir en la formació política del poble en general i de les futures “minorías rectoras” en particular, tant polítiques com tècniques i professionals, per tal de poder garantir la continuïtat del règim. De la mateixa manera, aquesta estabilitat històrica només podia ser possible donant una sòlida formació als joves i a les dones (com a mares transmissores de valors), a través del Frente de Juventudes i de la Sección Femenina. Era necessari purgar l'organització d'arribistes i gent “poc exemplaritzant”, tenint en compte que el context econòmic del moment no era fàcil i que el privilegi immerescut era, per deducció, especialment impopular. També era pertinent aprofitar veritablement les imprescindibles atribucions del Sindicat Vertical, que si bé tenia la triple funció ideal d'orientar econòmicament els líders polítics, de prevenir socialment la lluita de classes i de ser el mitjà de participació popular en la política del règim, darrerament només s'estava limitant a distribuir “cupos” en l'aspecte econòmic, però més comercial que injector de contingut.

Consegüentment, aquest requeriment d'aprofundiment polític té una traducció en forma de conclusions que demanen recuperar els mitjans d'actuació política sostrets per

l'Estat, creant per exemple una Delegació d'Informació, o demanant revalorar les funcions del Consell Provincial ja existent per marcar la pauta política provincial. Tot plegat supervisant més l'exemplaritat i la sincronia dels militants i alts càrrecs amb els dirigents.

El dijous 24 de setembre del 1953, el diari canari *El Día* publicava un article en portada reproduint i analitzant el discurs de clausura del Primer Congrés Provincial de Santa Cruz de Tenerife del Jefe Provincial Carlos Arias Navarro¹⁵³. Tot celebrant l'aprovació dels comandaments pel desenvolupament dels actes, Arias incideix novament en la simbologia del Congrés Nacional que s'està gestant, així com en la reafirmació política absoluta que implica la seva celebració, acompanyada prèviament de la gran mobilització provincial prèvia que s'està realitzant:

“Van a cumplirse los veinte años del día inolvidable en que José Antonio levantó alegremente nuestra bandera [...] el congreso provincial de Tenerife, hermano de todos los que en las restantes provincias se están celebrando, no es sino un acto firme, sincero y sereno de meditación y un severo examen de conciencia. A los congresos provinciales, previos al Nacional que se clausurará en Madrid el 29 de octubre próximo, se les ha asignado esta doble finalidad: En primer término, una revisión de trabajos y un examen de todas las actividades; y, en segundo lugar, la aportación de aquellas iniciativas, de aquellas orientaciones que puedan encuadrarse en las conclusiones del Congreso Nacional.

Vemos pues, que este congreso y el Congreso Nacional de Falange nacen porque lo quiere la Falange y para que España sepa lo que la Falange quiere, porque yo creo que esto es absolutamente indispensable repetirlo de nuevo, ya que muchos lo han olvidado [...]"

La segona part de l'article està dedicada a les crítiques d'Arias. En primer terme, a la crítica alliçonadora dedicada als països de l'Europa Occidental, als quals s'acusa de

¹⁵³ AGA, SP, Caixa/Iligall S1/20782, 'El camarada Arias Navarro presidió el acto de clausura del Primer Congreso Provincial de Falange', *El Día*, 24 de setembre de 1953, pàg. 1 i 5. El contingut rellevant al complet s'adjunta a l'Annex 4.

malgastar les ajudes del Pla Marshall (que Espanya no ha rebut) i a perdre's en baralles polítiques intestines partidistes i sense sentit. En segon terme, a la crítica purista de tots els (segons ell) 'arribistes' que es van incorporar a F.E.T. y de las J.O.N.S. a partir del Decret d'Unificació d'abril de l'any 1937, convidant-los a abandonar el Partit en un moment com l'actual en què és requerida la màxima fidelitat als comandaments. Si bé seguidament es reitera de nou la imprescindible (per convicció o necessitat) lleialtat a Franco, també es demana fidelitat al Partit als integrants que no acceptin la invitació, en teoria compromesos. Aquesta insistència és deguda a la intenció de la direcció de Falange d'aquell moment d'homogeneïtzar ideològicament l'organització en torn les postures del grup polític identificable amb l'antiga F.E. y de las J.O.N.S., des de sempre predominant, en detriment de la resta, que no creien que la 'solución total' proposada per l'actual F.E.T. y de las J.O.N.S. hagués de passar per l'hegemonia indiscutible del Partit en el règim.¹⁵⁴

Un altre exemple dels congressos previs al Nacional que es van celebrar a nivell provincial en tot l'Estat fou l'Asamblea Provincial de Barcelona, realitzada entre els dies 7 i 13 de setembre del mateix 1953. El diari falangista barceloní *Solidaridad Nacional* en va fer un seguiment extens, i ja des del dia posterior a la inauguració d'aquest congrés en una sessió plenària celebrada a Fomento del Trabajo deixà constància dels seus actes.¹⁵⁵ En un article publicat el dia posterior a la inauguració, titulat 'Cataluña y su misión española', es destacà la transcendència de la inauguració de l'Asamblea de cara a l'àmbit nacional, ja que els seus estudis i ponències serien portats a Madrid en motiu del Congreso Nacional.

¹⁵⁴ A Sánchez Recio, Glicerio, 'Familias políticas, estructuras de poder, Instituciones del régimen' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit. pàg. 221-222, l'historiador especifica que, efectivament, *La pretensión totalitaria* (no ja del Partit Únic, sinó) *del régimen franquista se basaba en los puntos programáticos de FE de las JONS, cuyo ideario fue otorgado por el jefe nacional al nuevo partido FET y de las JONS, con lo que el grupo falangista era colocado en una situación de privilegio en la nueva organización política y se creaba al mismo tiempo un campo de enfrentamiento permanente entre los falangistas y demás grupos de la coalición reaccionaria [...]*.

¹⁵⁵ 'Ayer se inauguró la Asamblea Provincial de F.E.T. y de las J.O.N.S.', *Solidaridad Nacional*, 8 de setembre de 1953, pàg. 1.

En aquest article es reflexionava sobre la importància del paper de Catalunya de cara al destí universal d'Espanya en general i al Congreso Nacional en particular¹⁵⁶:

“No puede pasarse por alto el valor político y españolísimo de la región catalana; su peso renovador se haría sentir un trece de septiembre, en el que el general Primo de Rivera intentó, con adivinador patriotismo, poner a España en paz y orden¹⁵⁷; Cataluña, tan amada por José Antonio, el cual dijo frases definitivas sobre su misión dentro de la comunidad española, debe llevar a Madrid su pensamiento falangista, su manera de entender la Historia, sin olvidar que España es una ‘unidad en su variedad’ y que el ‘haciendo deberes’ de la nación se manifiesta mayor en sus especiales características, que se funden en la empresa colectiva de la Patria.”

La referència explícita a Catalunya i al seu paper és interessant i mereix esment, ja que substitueix a la referència provincial convencional que s'esperaria del règim, essencialment unitarista i al·lèrgic a qualsevol referència a entitats territorials úniques i diferenciades en l'Estat, com paradigmàticament era la catalana. Superant l'aspecte i l'àmbit territorial administratiu, dóna a Catalunya una dimensió espiritual elevada dins la Nació, vinculada al mateix fundador del Partit per llaç emocional i amb una missió particular i especial per complir. Sentir Catalunya i les seves 'particularitats', aquí sense definir, esdevé una genuïna forma d'exaltar i enriquir l'espanyolitat.¹⁵⁸

¹⁵⁶ 'Cataluña y su misión española', *Solidaridad Nacional*, 8 de setembre de 1953, pàg. 1.

¹⁵⁷ En referència al cop d'Estat del 13 de setembre de 1923 que va protagonitzar el Capità General de Barcelona Miguel Primo de Rivera contra el sistema de la Restauració, abans d'esdevenir dictador amb la connivència del rei Alfons XIII. Vegi's Bahamonde, Ángel (coord.), *Historia de España Siglo XX. 1875-1939*, Cátedra, Madrid, 2008, pàg. 441 i 442.

¹⁵⁸ Com afirma Xosé Manoel Núñez Seixas, la promoció en el feixisme espanyol dels marcs d'identificació regional (també local) com a variants complementàries de la identitat nacional, tenia el seu fonament, en part, en la por front el ressorgiment dels nacionalismes alternatius (especialment a Catalunya) desarticulats després de la Guerra Civil. Malgrat no tractar-se d'una entitat política ni administrativa, la regió era contínuament invocada en la propaganda del règim franquista. En el discurs identitari, el regionalisme de caire folklòric i cultural era, a parer de l'historiador gallec, compatible amb un nacionalisme d'Estat de signe feixista, autoritari o totalitari. Vegi's Núñez Seixas, Xosé Manoel, 'De gaitas y lirás: sobre discursos y prácticas de la pluralidad territorial en el fascismo español (1930-1950)' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange. Las culturas políticas del fascismo en la España de Franco [1936-1975]*, pàg. 314-316.

La informació del diari particularment dedicada a comentar la celebració de l'Assemblea Provincial és força reiterativa, enumerant les autoritats presents i les activitats realitzades, entre elles la lectura del reglament així com dels organismes que la componen.¹⁵⁹ Sobre les jerarquies falangistes presents en l'acte d'inauguració, pot destacar-se la presència del Gobernador Civil de la Província de Barcelona i Jefe Provincial del Movimiento Felipe Acedo Colunga¹⁶⁰. El temari que es tractarà en les diferents sessions ¹⁶¹, predeterminat i tanmateix contundent, seria objecte de tractament específic per cada una de les Comisiones de Trabajo fins el dia 9, després discutit en les sessions plenàries dels dies 10, 11 i 12 i finalment enfocat el dia 13 de setembre, data de cloenda i de resolucions conclusives. Del discurs inicial del Gobernador Civil Acedo Colunga, en destaca el següent fragment:

“La doctrina permanece en pie y el programa nos muestra un camino. Aquí de lo que se trata es de llevar a vuestros espíritus lo que ya estoy seguro se encuentra en ellos y es, que en esta etapa constructiva de España, que es una segunda etapa de esplendor para la historia y la grandeza patria, todos n/vuestros afanes, nuestros entusiasmos, nuestras actividades, tienen que concretarse en una labor fecunda, que será nuestra enseña, nuestra garantía y además nuestro estímulo, para que todo esto que constituye nuestra doctrina y está en nuestro corazón, se convierta en una corriente de bienestar, de progreso y de paz.

Esta labor constructiva a la que tenemos que ir sin traer vicios oratorios e infecundos, es lo que llevaremos a la Asamblea General, que se celebrará en la capital de España, contribuyendo a la unidad patria con lo que es nuestro, porque Cataluña, y concretamente Barcelona, ha de ir allí con el imperio de nuestra

¹⁵⁹ ‘La Asamblea Provincial de F.E.T. de las J.O.N.S inició ayer sus tareas’, *Solidaridad Nacional*, 8 de setembre de 1953, pàg. 13. Els òrgans de l'Assemblea es troben desgranats a Vegi's Annex: 5.

¹⁶⁰ Felipe Acedo Colunga (Palma, 1896 – Madrid, 1965): falangista militar i advocat. De família i formació militar, va participar en l'intent de cop d'Estat contra la Segona República dirigit pel general Sanjurjo l'any 1932 i va exercir de fiscal militar en els consells de guerra posteriors a la Revolució d'Astúries de 1934. Partidari de l'*Alzamiento* des del començament de la Guerra Civil, va esdevenir Gobernador Civil d'Astúries l'any 1937. Després de la guerra va continuar exercint de fiscal militar. Fins l'any 1946 va treballar com assessor jurídic del Ministerio del Aire i des de llavors fins 1951, esdevingué membre del Consejo Supremo de Justicia Militar. Després dels fets relacionats amb la vaga de tramvies de l'any 1951 va ser nomenat Gobernador Civil de Barcelona.

¹⁶¹ *Ibidem* Vegi's Annex: 6.

actividad y plenitud espiritual, demostrando lo que es en todos los órdenes, puesto que es el mejor florón dentro de la grandeza de España, del que puede y debe enorgullecerse.”

D'aquest fragment de discurs poden extreure-se'n tres idees, dues de les quals ja han estat exposades anteriorment. La referència a Catalunya es torna a fer palesa, aquest cop reivindicant també, això sí, el paper de la seva capital, un pivot dinamitzador com Barcelona. També la referència a l'espanyolitat de Catalunya, segons el Gobernador Civil el millor exemple d'aquesta condició, la qual obliga a la Falange barcelonina a assistir a l'Asamblea General (Congreso Nacional) sense caure en la retòrica buida i sent activa. Aquestes dues idees presents en el segon paràgraf, doncs, no presenten cap novetat destacable que no hagi aparegut en altres articles, si bé és important el fet que el contingut aparegui reiterat en el discurs d'una autoritat rellevant. Tanmateix, al primer paràgraf sí que apareix una idea nova amb molt rerefons, com més endavant es veurà. La idea que Espanya, articulada en el Nuevo Estado, es troba en una *fase constructiva*, sobre la qual cobra sentit el moviment dels congressos falangistes. La idea d'estar traçant un camí amb recorregut per avançar.

L'activitat assembleària, tanmateix, no va centrar l'atenció de *Solidaridad Nacional*, ja que fins l'edició del dia 11 el mitjà no publica cap més notícia en referència a l'Asamblea Provincial. Llavors, en una pàgina secundària es limita a descriure la presència d'autoritats provincials i locals de Falange a les diferents sessions plenàries, als temes que han estat sotmesos al Ple, a la seva aprovació i a la continuïtat de les reunions. Contràriament, no se n'explica ni el contingut ni els debats.¹⁶² Així mateix, en l'edició posterior, la novetat que es limita a oferir el diari és l'arribada a Barcelona en el present dia del Vicesecretario General del Movimiento Tomás Romojaro¹⁶³, amb l'objectiu de presidir l'endemà en el Saló de Cent de l'Ajuntament, l'acte de clausura de

¹⁶² 'La primera Asamblea Provincial de F.E.T. y de las J.O.N.S.', *Solidaridad Nacional*, 11 de setembre de 1953, pàg. 11.

¹⁶³ Tomás Romojaro Sánchez (Santander, 1907 – Madrid, 1980): va estudiar magisteri a les universitats de Valladolid i Madrid. *Camisavieja* afiliat al SEU, durant la Guerra Civil va ser nomenat Delegado de Prensa y Propaganda a Santander. Acabada la guerra va ser nomenat Secretario Nacional del SEU, i més endavant Gobernador Civil de Santander, Valladolid i Saragossa. Membre del Consejo Nacional de FET y de las JONS, acabaria esdevenint Vicesecretario General de Falange l'any 1951.

l'Asamblea.¹⁶⁴ Si bé es dóna informació més detallada al respecte, bàsicament sobre l'esmentada clausura, així com del procediment de les reunions plenàries prèvies sense concretar contingut més enllà del títol temàtic i els ponents de cada bloc¹⁶⁵, la clara sensació que el conjunt de *Solidaridad Nacional* transmet és que no són els debats de l'Asamblea allò important, sinó l'acte en sí. La seva execució formal. La missió principal del muntatge, el missatge fonamental que vol donar Falange, sembla que no són les propostes del Partit, sinó que el propi Partit és la proposta, independentment de en què es concreti.

El Vicesecretario General del Movimiento Tomás Romojaro clausurà el 13 de setembre l'Asamblea Provincial¹⁶⁶, fent acte de presència no exempt de valoracions positives¹⁶⁷. La presència de Romojaro, segons el diari barceloní *Solidaridad Nacional* manifestava la vitalitat i operativitat dels valors substancials de Falange, ja que a través d'ell la jerarquia nacional no sols venia a presidir la cloenda assembleària sinó també a condecorar (a reconèixer el mèrit) d'aquells falangistes distingits per la seva activitat. L'Asamblea Provincial és clarament valorada per la Falange regional com a preparatòria del 'magno Congreso', en el qual el Partit passarà revista a la seva història, al seu present i al seu futur, reiterant així el significat de la celebració de la primera com a part del missatge general que vol transmetre el segon. També considera la seva utilitat ja immediata per tal de començar a estudiar i comentar els problemes d'Espanya i les propostes de Falange per resoldre'ls, destacant un paper del Partit actiu, proper a la realitat i compromès amb ella, lluny de ser un mer instrument decoratiu del règim.

El reconeixement del mèrit que realitza Romojaro i destaca *Solidaridad Nacional* és una reivindicació del falangista com a figura exemplar que vivifica Espanya tot revifant el Partit. És presentat com un individu que toca de peus a terra, que pot cometre errors a l'hora de posar en pràctica el programa concebut per José Antonio però que és honest i

¹⁶⁴ 'Tomás Romojaro llegará hoy a Barcelona', *Solidaridad Nacional*, 12 de setembre de 1953, pàg. 1.

¹⁶⁵ 'Hoy llega el vicesecretario general del Movimiento', *Solidaridad Nacional*, 12 de setembre de 1953, pàg. 11.

¹⁶⁶ El qual, segons consta en una altra notícia, ha visitat també la redacció del diari.

¹⁶⁷ 'El Vicesecretario General del Movimiento clausurará hoy la Asamblea Provincial', *Solidaridad Nacional*, 13 de setembre de 1953, pàg. 1 i 2. Destaca també el subtítol 'Renovada presencia de la Falange en Barcelona'.

no els nega. També el mostra com un home de sacrifici personal l'honor del qual no és altre que sacrificar-se pel bé comú¹⁶⁸, equivalent a la causa de la Pàtria espanyola. Citant a José Antonio ('Amamos a España porque no nos gusta'¹⁶⁹), l'article sembla suggerir que s'ha d'anar més enllà respecte el projecte nacional, limitat per una visió d'Espanya que s'ha acotat massa estrictament a les essències. Una opinió que podria situar-se en el reconeixement de les exigències fonamentals de la Guerra Civil que ara Falange veu ampliables, però paral·lelament també en la línia d'aquells corrents falangistes més inquiets que, tot i d'acord amb altres grups polítics del règim sobre la imprescindible existència del Nuevo Estado, veuen aquest com una plataforma de partida i no exclusivament com un punt d'arribada.

Es realitza també una acusació inconcreta, afirmant que existeixen certs interessos (entre grups o grupuscles del règim) per estigmatitzar Falange com un grup tancat i homogeni i menysprear la seva obra. Una raó per la qual pot ser enormement útil la propera celebració del Congreso Nacional, destinada a demostrar la vitalitat del Partit en desenvolupament teòric i pràctica d'acció, així com la seva voluntat de reivindicar-se com a grup de poder dominant en el règim franquista¹⁷⁰. Per contrarestar aquestes crítiques que es diu rep Falange, acusada d'autoritària respecte les iniciatives individuals dels seus integrants, és posada com exemple l'arribada de Romojaro per felicitar i premiar aquells falangistes que han destacat pels seus mèrits propis en les seves específiques tasques.¹⁷¹

La cerimònia de clausura de l'Assemblea Provincial de Barcelona es dugué a terme el dia 14 de setembre¹⁷² després dels actes previs (Missa de Campanya a la Plaça del Rei i imposició de condecoracions de l'Ordre de Cisneros). Les conclusions dels continguts

¹⁶⁸ Si es revisa novament el punt 6 de l'Annex es comprova que la pròpia Assemblea Provincial tracta en el tema número 10 sobre el codi ètic del falangista, en què hi juga un gran pes el comportament exemplar en acord als principis.

¹⁶⁹ Frase pronunciada per José Antonio al Cine Madrid (Madrid), el dia 19 de maig de l'any 1935.

¹⁷⁰ Acusació inconcreta i reivindicació front, molt probablement, el grup polític de l'integrisme catòlic, el màxim exponent del qual fou Rafael Calvo Serer, ja mencionat anteriorment. Si el Congreso Nacional acabarà esdevenint la oportunitat que la reflexió planteja es veurà més endavant.

¹⁷¹ Vegi's Annex: 7.

¹⁷² 'El Vicesecretario general del Movimiento clausura la Asamblea Provincial de la Falange', *Solidaridad Nacional*, 15 de setembre de 1953, pàg. 1, i 'La clausura de la Asamblea Provincial de la Falange', pàg. 3.

foren anunciades però no publicades en premsa. El discurs de clausura del Vicesecretario General del Movimiento Tomás Romojaro sí que resultà publicat¹⁷³, evidenciant la funció principal de política propagandística (del Partit i del proper Congreso Nacional) que l'esdeveniment organitzat complia.

En el seu discurs, Romojaro felicita als condecorats per l'Ordre de Cisneros, felicitació que no fa específica als guardonats sinó al model de falangista que representen. Recorda als premiats que l'honor no esdevé una meta, sinó que ha de suposar un impuls per a seguir treballant sempre pel Partit i la Pàtria, que segueix una ruta per ressorgir¹⁷⁴, fent gala discursiva del valor de l'exemplaritat del falangista.

El seu comentari sobre les conclusions, de les quals afirma s'han llegit amb rapidesa donada la dimensió i el coneixement previ que existia ja sobre elles gràcies als plens, recalca novament la importància del contingut de les intencions per sobre del contingut dels debats. Referint-se al temari, deixant palès que abasta tots els aspectes econòmics i socials subjectes de consideració, recorda que aquest havia estat enviat com a base des de la Secretaria General. Fa evident, per tant, com l'impuls, tutela i mèrit fonamentals dels actes que es desenvolupen radiquen en primera instància en l'encèfal del Partit. Dedicava una observació positiva específica cap a l'enfocament del tema sobre els treballadors (les anomenades 'classes productores'), concretament al problema de preus i salaris. Així mateix, admet que Falange ja està avesada a tractar aquesta temàtica, destacant la seva preocupació per a la justícia social. Segons ell aquesta va ser la seva raó d'existir, que combinava la conservació de les essències pàtries més profundes amb l'objectiu de *rescatar las masas de la situación difícil y lamentable en que se hallaban*, com els hi explicava el mateix José Antonio. Un objectiu que s'acompliria suprimint la diferència de classe en clau nacional¹⁷⁵.

¹⁷³ Vegi's Annex: 8.

¹⁷⁴ Es troba aquí una referència més, aquest cop per part de la segona més alta jerarquia del Partit a nivell estatal, al procés de construcció que segons els dirigents falangistes encara es troba el Nuevo Estado d'Espanya.

¹⁷⁵ Aquest fonamental aspecte discursiu de Falange però per extensió també del règim franquista ha estat treballat extensament a Molinero, Carme, *La captación de las masas. Política social y propaganda en el régimen franquista*, Cátedra, Madrid, 2005. De la mateixa autora, centrant-se en Falange, és il·lustratiu l'article 'Falange y la construcción del régimen, 1939-1945. La búsqueda de unas bases sociales', publicat

El discurs de Romojaro evidencia i reconeix com el procés assembleari de Falange, remarcablement, ha estat fruit de la iniciativa guiada per la inquietud de Raimundo Fernández Cuesta, el seu Secretario General, per saber *cómo estaban, cómo sentían, qué querían, cómo veían el panorama de nuestra Falange y de nuestra Patria* els seus ‘camarades falangistes’. Per donar veu a totes les propostes del si del Partit, de les bases a la cúpula, i posar el talent i la passió tan fonamentals per un falangista al servei de la causa. Una inquietud clarament lligada a la voluntat de regenerar Falange fent-la més activa i participativa i cobrir els atacs d’altres sectors de poder, des d’una jerarquia igual de vertical però molt més comunicativa i receptiva.

El procés assembleari falangista va suposar la convocatòria i participació de totes les assemblees/congressos locals i algunes de comarcals, que derivaren en la consegüent convocatòria de provincials sense que les conclusions d’aquestes darreres quedessin aturades. Dites conclusions, altrament, havien de ser recopilades tant pel “Mando” nacional com pels Consells Provincials, compostats pels consellers provincials, els ponents de cada tema i personal seleccionat a dit per raons de la jerarquia (*todos aquellos otros camaradas que el Jefe provincial estime convenientes por sus condiciones de inteligencia, competencia, deseo de servir y de trabajar*, en paraules de Romojaro). Els esmentats Consells Provincials serien un organisme auxiliar permanent del Consejo Nacional (Congreso Nacional) que es reuniria al Palau del Senat¹⁷⁶. Per nova normativa, ‘cap ponent dels temes en l’òrgan auxiliar provincial ni tampoc els presidents de les Comisiones de Trabajo al Congreso podrien pertànyer ni ser jerarquies o funcionaris dels

dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit. on, a la pàgina 182, comenta que: [...] (Falange) *Fue uno de los focos intelectuales fundamentales del régimen, el que, al menos sobre el papel, articuló sus presupuestos ideológicos, el nacionalsindicalismo, unos referentes con los que la dictadura se inscribió en las coordenadas de su tiempo. En particular, el falangismo proporcionó al Nuevo Estado un programa para hacer frente a uno de los grandes retos de las sociedades modernas: la intensidad del conflicto social; así, su propuesta de tercera vía –ni liberalismo ni marxismo- debía permitir superar la lucha de clases por la vía de la integración nacional.* Igualment, i en l’interessant òptica de la història comparada que troba una vinculació fraternal entre les diferents versions del feixisme durant la seva època europea (1922-1945), ho és el seu altre article ‘«Sindicalisme nacional». Una anàlisi comparativa entre Itàlia i Espanya’, publicat dins l’obra de coedició pròpia Di Febo, Giuliana, i Molinero, Carme (eds.), *Nou Estat, nova política, nou ordre social. Feixisme i franquisme en una perspectiva comparada*, CEFID-UAB i Fundació Carles Pi i Sunyer, Barcelona, 2005.

¹⁷⁶ Romojaro especifica entre els dies 24 i 28 d’octubre, sense allargar-ho al 29, com va succeir realment.

propis serveis (seccions del Partit) que tractessin els temes', amb l'objectiu d'evitar coaccions a les crítiques.

La participació honrada i benintencionada i la independència amb què es realitzaria aquesta mateixa participació eren igualment importants pel Vicesecretario General. El Congreso no podia esdevenir un mer espectacle d'autocomplaença, sinó que havia de ser un acte amb una finalitat política contundent i clara que es traslladés a l'acció de Govern i al mateix *Caudillo*. Era necessari, doncs, deixar de banda les *pasioncillas*, els problemes *meramente pequeños mezquinos, de tipo personal, [...] cominerías*, per assolir una 'alçada de mires' a l'hora de participar-hi.

Romojaro tampoc escatimava paraules a l'hora d'exaltar l'austeritat sacrificada dels falangistes, segons ell comprovable en l'allistament de tots per compromís amb la Pàtria en moments difícils en tots els sentits, sense esperar major recompensa que *una finca de un par de metros cuadrados donde enterrar nuestro cuerpo*¹⁷⁷.

Pel segon màxim responsable del Movimiento, igualment, el Caudillo i el Govern ja havien contribuït de manera clara en la millora de la situació d'Espanya. El Vicesecretari General exaltava la figura excepcional de Franco, de manera concreta en la millora de la situació internacional espanyola els últims temps¹⁷⁸. Altrament, a nivell interior, l'obra de Falange era valorada com a visible en totes les poblacions, però reconèixer-la havia de servir fonamentalment per afavorir un nou impuls (altre cop) i no per caure en actituds conformistes. Un impuls que s'havia de traslladar a tots els espanyols, a partir de *el deseo constante de conquistar esta Patria nuestra y hacer un hecho, la España grande y libre con que nosotros soñamos y estamos dispuestos a luchar siempre*. En definitiva, torna a quedar definida la perspectiva sobre una Pàtria en construcció i per tant subjecta a lluita i conquesta, com sempre ha correspost en el llenguatge polític feixista¹⁷⁹, en la qual hi tenen un paper igualment d'imprescindible la Falange i Franco.

¹⁷⁷ En presumible referència a la Guerra Civil, quelcom que afegeix justificació al discurs legitimador assentat sobre la victòria en la guerra.

¹⁷⁸ Donava el mèrit de l'estabilització (que no normalització) de les relacions internacionals d'Espanya exclusivament als factors interns, en primer terme, i a la figura de Franco, en segon terme.

¹⁷⁹ El llenguatge bèl·lic-violent és una constant en tots els feixismes. En el cas de l'espanyol, així ho observa, entre un amplíssim ventall d'historiadors, Javier Rodrigo en el seu article 'A este lado del bisturí. Guerra,

L'Asamblea Provincial de Barcelona és vinculada al Congreso Nacional per part de *Solidaridad Nacional* de moltes maneres, algunes d'elles amb un notable contingut polític i un to relativament poètic perfectament conjugable amb l'esperit inquiet i l'essència catòlica del Partit. A través d'un article¹⁸⁰, la publicació recorda la 'forma' de la pau que prometien els ideals de la Falange si guanyaven la guerra, promesa present en el seu propi himne de la mà d'un jove idealista Dionisio Ridruejo. Una pau que exigia, d'una banda, reconcebre l'allò social i, de l'altra, tenir vocació pel treball, evitant així la perillositat de crisi nacional alternativa. Atès que Espanya es trobava precisament en una situació de crisi perquè faltaven aquests dos factors, amb la seva població immersa en un estat d'apatia predominant, el falangisme barceloní entenia que va ser necessari que 'algú' la despertés amb l'objectiu de fer una *revolució* els fruits de la qual la fessin transcendir. Aquest 'algú' no podria ser un altre que la Falange, d'esperit viu i sacrificat però incompresa per la gent dels seus temps de naixement, que la jutjà sense conèixer-la com per exemple feu amb José Antonio. La Falange és presentada, per tant, com un grup minoritari il·luminat per la veritat essencial i avançat al seu temps que és jutjat per desconeixement, i a José Antonio com un sant màrtir sacrificat per aquesta ignorància¹⁸¹.

fascistización y cultura falangista', publicat dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit.. Entre les pàgines 147 i 152 afirma que [...] *Si algo caracterizó al fascismo fue su uso de la violencia tanto en su dimensión ideológica como en la de su ascenso al poder y de su ejercicio. [...] una violencia sustentada en unas retóricas y unas vivencias de naturaleza generadora, creadora, sustentada en un proyecto fascista de sociedad.* Així com [...] *Falange y el fascismo representaban una opción política y cultural caracterizada por la teoría y la praxis violenta. [...] La violencia, como práctica concreta o como repertorio cultural, se sitúa en ese eje gravitacional de los movimientos, poderes, estados, grupos o individuos definidos, autodefinidos o definibles como fascistas y su experiencia, en el de la vida misma del fascismo en comunidad, en tanto que mecanismo de regeneración de la nación.* [...] *La relación entre cultura de guerra y construcción de la ideología fascista es inmediata.* Si bé Rodrigo arriba a aquestes conclusions tractant un context històric de Falange pre-guerracivilista i/o guerracivilista, segueixen sent molt probablement vàlides en la situació de reafirmació de l'any 1953. Malgrat que aquest llenguatge bel·ligerant no impliqui ja justificacions d'accions violentes ni insurreccionals (que no existeixen), continua sent un element present en la seva cultura política i un recurs discursiu, emprat pel sector predominant al Partit en el seu enfrontament polític amb els altres grups de poder que cerquen majors quotes d'influència en el règim, situant-se sempre dins l'òrbita del Nuevo Estado.

¹⁸⁰ 'El espíritu del próximo Congreso Nacional de la Falange'- 'Las enseñanzas del acto del domingo, en Barcelona', *Solidaridad Nacional*, 15 de setembre de 1953, pàg. 16. Consta reproduït en l'Annex: 9.

¹⁸¹ En la línia de Francisco Morente al seu article 'Rafael Sánchez Mazas...' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 137, pot afirmar-se que [...] *efectivamente, los falangistas se esforzaron por construir una <<religión política>> en torno a la nación, con todo lo que ella conlleva (sacralización del concepto, creación de símbolos, rituales y un martirologio propios; visión mesiánica del partido, etc.), pero que en ningún momento dieron el paso de sustituir (o intentarlo, al menos) la religión católica por la propia. Lo que hubo fue una apropiación de muchos de los elementos (rituales, simbólicos, lingüísticos...) del*

Per *Solidaridad Nacional*, la reconcepció d'allò social, tant necessària per l'estabilitat, s'estava trobant enormes dificultats per obrir-se pas. Predominava una realitat social caracteritzada, segons l'article, per una desproporció entre treball i renda i per unes classes tancades en banda que es desconeixien entre si. Enfrontar aquesta visió de la societat sobre si mateixa havia estat el repte més dur per Falange, però potser el més important, ja que:

“La Revolución no es una palabra o un concepto particular, privativo de un grupo; supone la participación en el nuevo orden que se crea, participación total del pueblo que se decide o se ve empujado por esta circunstancia histórica y política.”¹⁸²

Citant el discurs de Romojaro, l'article reivindica que Falange està familiaritzada amb el tracte del problema social, de les classes socials, nascuda com a resposta al caos de la Segona República, en què la injustícia perjudicava la pervivència de les essències d'Espanya en les consciències dels que n'eren víctimes (probablement perquè aquestes víctimes adoptaven posicions 'rojas' en conseqüència). Igualment, tan els de 'dalt' com els de 'baix', en el seu dia, es mantenien en les seves respectives 'còmodes' posicions. Uns perquè estaven instal·lats en el poder, i els altres perquè només utilitzaven l'amenaça per re-gestionar l'ordre social¹⁸³. D'aquest plantejament se'n presenta, a més, una prova del manteniment en l'actualitat de l'esperit conciliador falangista front aquestes postures acomodades a través de l'exemple dels congressos provincials i les paraules del mateix Vicesecretario General del Movimiento. Falange, per tant, *no ha sido nunca una teoría 'Guadiana', una teoría con sus ciclos de esplendor y el consiguiente de*

catolicismo para construir un espacio simbólico propio, pero sin llegar a contemplar éste como algo contrapuesto o alternativo al de la Iglesia.

¹⁸² Tal i com afirma Carme Molinero a 'Falange y la construcción... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 184: [...] *el mito de la comunidad nacional como integradora de los individuos en un destino común debía ser capaz de desactivar el conflicto social, para lo cual era imprescindible integrar las masas en la política <<nacional>>, ofreciendo un horizonte de sociedad de orden en la que imperase la justicia social. Esa era la tarea de Falange.*

¹⁸³ Com observa Ismael Saz en l'article 'Fascismo y nación en el régimen de Franco. Peripecias de una cultura política' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 71: [...] (L'aposta de Falange) *Era la <<tercera vía>> fascista que precisaba presentarse como una alternativa, la primera y a la vez definitiva, a la vieja división de España entre reaccionarios-pero-buenos-españoles y progresistas-pero-no-tan-buenos-españoles, actitudes políticas de las clases sociales pertenientes a 'dalt' i a 'baix'.*

reflujo y hasta de apagamiento, como muchos (altres grups de poder del règim) *quisieron presentarla*, sinó una entitat atenta, preocupada i activa respecte problemàtiques nacionals tant importants com la social.

Mitjançant una abundant prosa poètica, s'afirma també que Falange ha recuperat el concepte de persona de Sant Tomàs, que suposa, si prenem en base les interpretacions actuals, un ens autònom, independent, racional i lliure¹⁸⁴. Aquesta afirmació vincula altre cop el discurs falangista al cristià, establint símil i contactes entre el feixisme espanyol i la doctrina catòlica, la qual forma part essencial del primer, tal i com s'ha afirmat en la línia de Morente¹⁸⁵.

Solidaridad Nacional insisteix en la reafirmació i actualització de la Falange i els seus valors, demostra com són vigents gràcies als congressos provincials celebrats i al Congreso Nacional convocat per l'octubre, que reviu l'esperit dels temps dels anys trenta amb el Fundador sempre present. Un esperit que valora la presència activa dels falangistes més encara que la dels propis treballs que han efectuat:

“[...] esa voz aprisionada en nuestro recuerdo dicta desde su silencio el continuo alerta. [...] El alerta de José Antonio a su Falange, el alerta de cuantos derramaron las cinco rosas en la tierra hermosa de España.”

La Falange és exaltada a través de la militància, que al seu torn és lligada al poble, al *sufrido y callado Juan Español*¹⁸⁶, que amb el seu sacrifici ha permès a Espanya esdevenir de nou. Cerca avalar, d'alguna manera, que el Congreso honora al treball realitzat pels 'homes senzills' als congressos locals i comarcals, amb una visió de conjunt lluny de passions petites i egoistes, recordant les paraules de Romojaro. *Last but not least*, l'article també al·ludeix a l'inevitable existència de pomes podrides en la comunitat

¹⁸⁴ En la definició tomista hi destaca d'una banda l'element de subsistència, que concep la persona com un ésser singular autònom, independent i intransferible, i l'element d'intel·lectualitat, que li dona racionalitat i llibertat. Vegi's Alegret, Lluís, i altres, *Filosofia*, Teide, Barcelona, 1990.

¹⁸⁵ Vegi's Morente, Francisco, 'Rafael Sánchez Mazas...' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit.

¹⁸⁶ Segons Ismael Saz a 'Fascismo y nación...' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 68, la cultura política predominant a Falange, era [...] *populista, en la medida que aspiraba a plasmarse como la verdadera articuladora de un pueblo, de una comunidad nacional llamada a cimentarse en torno al, y bajo el control, del partido* [...].

nacional: aquells que culpen als bons obradors com els falangistes de les seves pròpies misèries (referint-se, molt probablement, als membres pertanyents als grups competidors del conglomerat reaccionari, especialment els integristes catòlics que critiquen a Falange).

Les conclusions del congrés provincial de Barcelona, que *Solidaridad Nacional* no exposa directament, i en particular les dels temes I i II, d'un pesant contingut polític, permeten comprovar fins quin punt realment tota la rica retòrica de reafirmació falangista pretenia ser convertida en acció amb efectes materials a partir del proper Congreso Nacional¹⁸⁷.

D'entrada, el diagnòstic de la problemàtica és nítid: el Partit Únic fou la base política del Nuevo Estado en el seu moment de construcció, però ja no ho és o no ho és en la forma desitjada, a causa de dificultats que no podien ser previstes (la derrota del feixisme durant la Guerra Mundial i el posterior ostracisme internacional d'Espanya) i d'altres internes d'una naturalesa més borrosa (que suggereixen ineficàcia estatal innocent o malintencionada en dur a terme els postulats falangistes). Aquest fet, llegit com una crisi en el Movimiento, suposa un handicap per a poder dur a terme tots els objectius fixats de la Revolución Nacional-sindicalista (concretada en els Estatuts de Falange) i en conseqüència deriva en un principi de desunió que pot afavorir un enemic exterior incansable.

Per a poder solucionar aquesta crisi, es proposen diferents mesures que van des de la depuració purista del personal del Partit, la necessitat d'actualitzar la doctrina i de perfeccionar el funcionament de l'organització, fins la clara voluntat de donar un paper essencial a aquelles seccions que determinen la fonamental funció de Falange en la societat: el Frente de Juventudes, el S.E.U. i el Sindicat Vertical. També, alhora de formar el seu propi personal, aquells que en un futur hauran d'ocupar càrrecs rectors, es considera molt rellevant la funció dels Seminarios i es proposa major atenció i una direcció d'alta 'qualitat política' dels mateixos. Igualment es reivindica més protagonisme per les institucions superiors del Partit, com la Junta Política, el Consejo

¹⁸⁷ AGA, SP, Caixa/Iligall S1/20782 .Vegi's Annex: 10.

Nacional i la Secretaría General del Movimiento, la conveniència de renovar càrrecs més sovint i la necessitat d'una més estreta integració territorial entre consells comarcals i provincials, ja que, en el cas particular de Barcelona:

“[...] Los problemas característicos de nuestra Provincia, con su rebrote del espíritu separatista, así lo requieren.”

Dutes a terme les esmentades mesures, serà possible consolidar la base a partir de la qual es podran tornar a conjugar Estat i Partit sense tensions, seguint el model original del Nuevo Estado. Altrament, s'insinua que la situació podria desembocar en una resposta més rebel per part de Falange:

“De desaprovecharse de esta conjuntura [coyuntura] que nos brinda la Primera Asamblea Nacional de F.E.T. y de las J.O.N.S., con espíritu de revisión y propósito de superación ideológica, la Falange volvería gustosa a recabar su libertad de actuación política entroncándola con la etapa heroica fundacional.”

Així doncs, afermant aquesta base, podrà prosseguir-se en l'objectiu final: la consolidació de la Revolución Nacional, a la qual s'hi dedica extensament el segon tema de les conclusions del congrés provincial barceloní. Com s'ha esmentat més amunt, l'assoliment d'aquesta revolució està íntimament vinculat a la realització dels anomenats Puntos Programáticos del Movimiento:

“Si la Falange informa el contenido de la Revolución Nacional, es necesario que su doctrina se imponga y lleve a la práctica con pleno y amplio desarrollo.”

Imposar la doctrina significarà impulsar la propaganda política sobretot entre les ‘masas trabajadoras’, esclarint millor a aquestes els pretesos beneficis socials i assistencials que el Partit ofereix. De la mateixa manera, es conclou que els càrrecs de poder han de ser ocupats per ‘auténticos falangistas’, és a dir, membres de F.E.T. y de las J.O.N.S. que combreguin amb el projecte polític del grup dirigent i dominant de l'organització, que cerca l'indiscutible hegemonia d'aquesta en l'Estat:

“[...] Los 26 puntos programáticos de nuestra Revolución son la organización y constitución política del Estado Español. El punto núm. 6 nos define su esencia:

“Nuestro Estado será un instrumento totalitario al servicio de la integridad de la Patria.”

L'Estat, per tant, és l'estructura política buida que ha de ser omplerta pel contingut falangista. Els Puntos Programáticos li donen sentit en la mesura que el supediten a fer possible la Revolució Nacional, raó essencial de la guerra i única raó per la qual les 'masses' poden sentir-se identificades amb el règim. Així l'Estat, omplert de Partit, equipara l'esperit de la Pàtria a l'esperit de Falange, actua dirigit per les seves institucions actives i domina tots els aspectes de la política, l'economia, la societat i la vida. Partint d'una moralitat, dignitat, exemplaritat i un afany de justícia social considerats intrínsecs al Partit si aquest es desenvolupa d'una manera pura i desacomplexada, es defensa amb fermesa un domini absolut de Falange en el règim, car ella i la seva Revolució Nacional són considerades, indestriablement, la manifestació de la mateixa Pàtria:

“[...] la Falange significa en la Revolució Nacional: Subordinación del interés privado al público. Estímulo del poder público a la iniciativa privada, y sobre ello, convergencia de toda actividad pública y privada al servicio de los supremos intereses de la Patria: “A la realización de esta tarea, habrán de plegarse inexorablemente los intereses de los individuos, de los grupos y de las clases¹⁸⁸ (Punto 1º)”.”

El moviment assembleari previ al Congreso Nacional de Falange va ser, com s'ha pogut copsar en el cas barceloní, un destacat símptoma de reafirmació política del Partit arreu d'Espanya. Proves d'aquest fet no les trobem només en les declaracions a Barcelona del Vicesecretario General del Movimiento, sinó també en la reproducció i comentari de les seves paraules a la premsa falangista d'extensió nacional, tot fent referència a i

¹⁸⁸ En paraules de Marín, José María, Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, a *Historia política...* op. cit. pàg. 18-19, comentant els Puntos Programáticos o Veintiséis Puntos: [...] *El nacionalsindicalismo rechazaba el sistema capitalista «que se desentiende de las necesidades Populares, deshumaniza la propiedad privada y aglomera a los trabajadores en masas informes, propicias a la miseria y a la desesperación», y su sentido «espiritual y nacional» lo llevaba a repudiar también el marxismo. No obstante, el Estado nacionalsindicalista defendería «toda iniciativa privada compatible con el interés colectivo», y orientaría «el ímpetu de las clases laboriosas, hoy descarriadas por el marxismo, en el sentido de exigir su participación directa en la gran tarea del Estado nacional».*

descrivint l'Asamblea Provincial de Barcelona¹⁸⁹. Igualment, l'agitació política fou present en altres territoris de l'Estat, en què els actes oficials de caràcter falangista o amb presència de jerarquies falangistes van ser aprofitats per fomentar aquest esperit de reafirmació blava, que es volia vinculat al d'una reafirmació del règim en conjunt. Un exemple n'és el discurs realitzat pel Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta durant la inauguració a Carballo (A Coruña, Galícia) d'un grup de 18 habitatges protegits construïts per l'Obra Sindical del Hogar¹⁹⁰, en què es fan paleses la visió i les intencions de la Secretaria General.

Fernández Cuesta entén la inauguració com una prova de *la eficacia de un Régimen, de un Gobierno, de unas autoridades y, sobre todo, de la eficacia de un sistema*. Amb aquesta afirmació estableix una comparativa respecte la situació política anterior al Nuevo Estado, inscrita en un sistema en què les persones destinades a la gestió pública perdien força i eficàcia d'acció mirant de posar d'acord els partits polítics i pensant en les properes eleccions. Per Cuesta, el mal funcionament de l'àmbit públic era més degut al model corrupte que als seus gestors, cosa que feu imprescindible un canvi de funcionament, no de personal. Aquest canvi ha donat fruits en l'actualitat prenent forma de *obras efectivas [...], realidades concretas*, que solucionen problemes gràcies a les decisions del Govern instruïdes pels previs estudis de Falange, *uno de los organismos fundamentales de nuestro Régimen, de nuestro sistema*.

Així, el Ministro Secretario General reconeix l'eficiència meritòria de Falange en el seu treball social (com el de construcció d'habitatges), i valora també la seva capacitat de tractar, quan se la necessita, àmbits que en la teoria no li pertocuen¹⁹¹. També remarca, en una escala més regional i concreta, les tasques polítiques i socials de la Falange a

¹⁸⁹ 'Más de tres mil camaradas asistieron a la clausura de la Asamblea de la Falange de Barcelona' *Arriba*, 15 de setembre de 1953, pàg. 7.

¹⁹⁰ 'La Falange sigue unida y apretada en torno a Franco' *Arriba*, 15 de setembre de 1953, pàg. 7. Vegi's Annex: 11.

¹⁹¹ Citant el propi Fernández Cuesta: [...] *la Falange tantas veces ha tenido que pechar y cargar con responsabilidades que no eran suyas* [...]. El Ministro Secretario General recorda que el Partit ha jugat un paper important com a parallamps polític del règim. Més endavant desenvoluparà aquest recordatori en el discurs de clausura del Congreso Nacional.

Galícia, quan afirma haver superat en la seva dimensió provincial una sèrie de 'diferències' en pro d'un treball unitari i entusiasta.

En l'escenari internacional, es dibuixa el mapa d'un món *convulso y estremecido*, en plena *agitación política y social*. Per Cuesta, el món contemporani no ha pogut solucionar els seus problemes perquè és incapaç de sacrificar parts d'ell mateix, contràriament al què ha fet Espanya. Gràcies a aquesta 'diferència qualitativa', el Nuevo Estado ha pogut suportar campanyes i crítiques en contra, així com *silencios malévolos*, probablement marginació internacional generalitzada i negacions d'ajuda econòmica. Confirmant una veritat historiogràficament acceptada, el Ministro Secretario General sentència que l'Espanya franquista és una excepció dins d'aquest món, si bé com a bastió de fe i de voluntat de justícia 'autèntica', un dic del liberalisme decadent i el comunisme amenaçant.

Tanmateix, Fernández Cuesta considera que *la obra de la razón se abre ya camino*, car ells (els constructors del Nuevo Estado) tenen raó i han *sabido emplear las armas de un pensamiento político y social, que consistía en una unidad entre todos los hombres y todas las clases de España*.¹⁹² Des que dirigeixen el rumb de l'Estat, *en una lealtad a esa doctrina inconvencible en los momentos más difíciles [...]*, han sabut [...] *formar el cerco, el cerco apretado y unido*.¹⁹³

Com es comprova constantment, a principis dels anys cinquanta i especialment de l'any 1953, existia una percepció entre el falangisme que tant el Partit com Espanya estaven entrant en una etapa d'obertura de nous horitzons per expandir-se i prosperar. Era igualment un moment d'aturada, però, de pausa reflexiva sobre el passat recent i la situació en què s'havia arribat al present, establint un lligam entre reafirmació i reflexió.

¹⁹² Cuesta es serveix de la referència discursiva falangista que planteja la superació de les classes a partir d'un Estat totalitari, 'reafirmada' ara per la pròpia supervivència del Nuevo Estado. Una referència naturalment emprada sovint al Partit, tenint en compte que constava com a Punt sisè de FE de las JONS. Vegi's Sánchez Recio, Glicerio, 'Familias políticas, estructuras de poder, Instituciones del régimen' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 222: '*Nuestro Estado será un instrumento totalitario al servicio de la integridad patria*.

Todos los españoles participarán en él a través de su función familiar, municipal y sindical'.

¹⁹³ Recuperant el concepte-frase de Carrero Blanco de '*Orden, unidad y aguantar*', trobem l'atribució exclusiva del mèrit a la recuperació d'una relativa estabilitat internacional a la capacitat de resistència del Nuevo Estado i, de nou, a la figura de Franco, com consta en el discurs posteriorment.

Així ho demostrava, per exemple, una editorial publicada al diari *Arriba* de principis d'octubre, amb profund contingut polític i, com ja s'ha vist amb anterioritat en un altre article de *Solidaridad Nacional*, amb un genuí to poètic-èpic.¹⁹⁴

Les concentracions simbòliques a la Plaza de Oriente, la darrera celebrada el dia anterior,¹⁹⁵ són valorades com una manifestació de la tenacitat i la capacitat de resistència d'Espanya a l'adversitat interior i exterior. L'editorial estableix una comparació entre el clam numantí de 1946 front una situació d'aïllament internacional difícil i l'actualitat de 1953, afirmant que l'esperit de reafirmació, *sin abdicar uno solo de sus ideales, sin retroceder una pulgada de sus sentimientos, sin cambiar lo más mínimo en la postura adoptada*, és el mateix.¹⁹⁶ Com és la mateixa la fidelitat d'aquest esperit al 'Capità' Franco i al Nuevo Estado. Opina (propagandísticament) que, en la conjuntura internacional posterior a la Segona Guerra Mundial, és 'el món' (Occident) i no Espanya qui ha hagut de rectificar la seva postura, *ante los temporales que se venían encima* (l'amenaça de la Unió Soviètica). Espanya, *que se definió a tiempo en las primeras consignas de la Falange*, tenia un coneixement de la situació internacional superior al de l'Europa liberal-democràtica, amb plena consciència del perill que suposava el comunisme per a la civilització.¹⁹⁷

Arriba intenta contraposar, a través d'aquesta editorial, el món de la política europea occidental teòric i ineficaç amb la fórmula espanyola centrada en l'home (genèric masculí), que separat de les cavil·lacions destaca per la seva virilitat pràctica.¹⁹⁸ Com a

¹⁹⁴ 'España, Plaza de Occidente', *Arriba*, 2 d'octubre de 1953, pàg. 1. Vegi's Annex: 12.

¹⁹⁵ Vegi's 'En el XVII aniversario de su exaltación a la Jefatura del Estado, Franco recibió el homenaje de Madrid', *Arriba*, 2 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 4 (articles vinculats).

¹⁹⁶ En una actitud que, com afirmen Molinero i Ysàs, es mantindrà en el temps al llarg de la dictadura. Vegi's Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...*, op. cit. pàg. 143 i 144: [...] *Un cuarto de siglo después de la manifestación contra la condena de la ONU de 1946, la movilización franquista recurría a los mismos argumentos e incluso a la misma escenografía.*

¹⁹⁷ Aquesta reflexió de l'editorial implica, consegüentment, percebre Espanya no com l'anomalia del nou context post-bèl·lic europeu, sinó com l'únic Estat veritablement preparat, en un context europeu anòmal, per no caure en la influència del comunisme soviètic. L'excepcionalitat innegable d'Espanya queda invertida del negatiu al positiu per tal d'esdevenir un exemple. A raó de la salvació que la Guerra Freda ha suposat pel règim franquista, el Partit Únic empra l'element d'essència feixista de la tercera via com, precisament, la millor manera d'encarar el conflicte des d'Occident.

¹⁹⁸ Entre els valors exaltats per Falange destaquen sempre els d'acció atribuïda als homes, com és propi d'una ideologia androcèntrica i misògina, que beu de la tradició catòlica i situa aquests en l'esfera pública recloent a les dones en la privada. Una reflexió al respecte pot trobar-se en l'article de Molinero, Carme,

màxim exponent de tal vigor, Franco *rompió todos los telones –de acero o de mentiras– [...] hasta la hora del reconocimiento total y pleno del mundo*. Un objectiu aparentment il·lusori però complert, que esdevé motiu per confiar en el règim i per reafirmar-lo. Dita auto-reivindicació, emperò, no ha de ser entesa com una provocació, sinó com un reconeixement a la pròpia independència i al propi triomf, ja que [...] *no hubo el menor ademán de desafío*¹⁹⁹ [...]. La independència és situada, per cert, en una categoria diferenciada respecte etapes anteriors, i concebuda d'una manera total en la mesura que ha frenat les influències estrangeres.

La publicació enumera diverses relacions entre el concepte de poble espanyol, definit novament com a viril ([...] *viril de hombres y viril de pueblo con patente histórica* [...]), i diferents elements del Partit: [...] *Ante el mundo, nuestros obreros, en la legión proletaria de los Sindicatos; nuestra juventud, en las ardientes banderas de la renovación falangista; nuestro pueblo, convocado por la voz de la Jefatura Provincial, sin distinción de categorías ni de matices, ha ido a refrendar las decisiones de su Caudillo, símbolo de sus aspiraciones, de la rebelión vital de las energías españolas* [...]. Falange es presenta a sí mateixa, a través dels seus mitjans, com a articuladora de les classes subalternes, com a asseguradora del futur a través d'una joventut atreta pel seu projecte i com a mobilitzadora de les masses a través de la institució del Partit. En definitiva, com un ens fonamental del règim que el dota de suports socials i continuïtat política a llarg termini. Podria fins i tot interpretar-se que és Falange la que possibilita la completa materialització del poder concentrat pel *Caudillo*. Aquestes relacions que s'estableixen entre el poble espanyol i el Partit, si bé són reconegudes en l'editorial com a demostració de la grandesa de Falange i per extensió del règim, s'interpreten també com el fruit lògic d'una revolució costosa. Una revolució que restava pendent des de feia segles, i més concretament *tras el 98, tras los desastres africanos, tras el generoso gesto de 1923, tras los clamores de 1931*, i que ha arribat quan no s'esperava marcant un gran salt

'Mujer, franquismo, fascismo. La clausura forzada en un 'mundo pequeño'', *Historia Social* 30, 1998, pàg. 97-117.

¹⁹⁹ L'any 1953 tant Falange com el règim cuiden el vocabulari lliurant-lo de qualsevol indeterminació que pogués ser interpretada, en el context internacional, com un acte de desafiament al nou ordre democràtic-liberal. S'insisteix en el mèrit propi de supervivència i re-obertura internacional parcial, però s'és conscient a la vegada dels límits discursius a l'hora d'expressar aquesta idea.

qualitatiu. El salt ha incorporat tots els 'bons' espanyols del passat i del present: [...] *podemos ser hoy lo que ni siquiera ensoñaron las generaciones más ambiciosas de la estirpe. También ellas estaban allí [...] Los españoles de ayer, los incomprendidos en su propia Patria, y los españoles de hoy, que hasta ayer fueron incomprendidos por el mundo [...] Casi estremece pensar en la responsabilidad asumida. Pero tener esa responsabilidad ya es un título glorioso.*

És aquí on es troben dos elements fonamentals presents en l'ADN del feixisme: voluntat de representació totalitzant de la nació pura, d'una banda, i voluntat de reivindicar les causes justes dels morts, màrtirs que compregueren en hores no favorables les essències autèntiques de la seva pàtria, de l'altra. En conjunció dels dos elements, pot concloure's que Falange cerca representar-se com l'única hereva legítima de les diferents reivindicacions d'orgull nacional (imperialisme, colonialisme) i justícia social anteriors.²⁰⁰

Una altra afirmació categòrica sosté que Espanya (els espanyols), a diferència dels darrers temps de decadència, [...] *Hoy nos hemos transformado en el eje decisivo de la política mundial. Formamos en la primera línea del mundo.* Com s'ha assolit però a aquest canvi tant radical per ampli i ràpid? Gràcies a un examen de consciència del 'bon' espanyol durant la Guerra Civil ([...] *cuando defendía su independencia,*²⁰¹ [...] *en medio de tan ásperos combates*), que ha arribat a una conclusió sobre la qual Falange ja n'havia fet doctrina. Aquesta conclusió és el caràcter imprescindible per a la força de la Pàtria de la unitat. Una unitat que costà vuit segles 'recuperar' als avantpassats, i que a través de la *inspiración profética* de José Antonio va materialitzar-se en la *misión unificadora* de

²⁰⁰ En paraules de Julián Sanz Hoya, a 'Falangismo y dictadura... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 58: [...] *el paradigma falangista, [...] una revolución nacionalsindicalista que fundiese a las masas en una comunidad nacional, asegurando la justicia social y aspirando a una expansión exterior imperialista.*

²⁰¹ Durant la Guerra Civil, ambdós bàndols foren percebuts, per l'altre, com a partícips d'una ocupació d'Espanya per part d'ideologies estrangeres, concebant així l'enfrontament bèl·lic com una lluita de la nació per la seva independència. Sobre l'enfocament historiogràfic de la Guerra Civil com un enfrontament entre nacionalismes que dóna lloc a aquestes percepcions, vegi's Núñez Seixas, Xosé M., 'Naciones en armas contra el invasor: acerca de los discursos nacionalistas durante la Guerra Civil española' dins Ealham Chris, i Michael, Richards, *España fragmentada. Historia cultural y Guerra Civil española, 1936-1939*, Comares Historia, Granada, 2005.

Franco.²⁰² Una unitat manifestada en la concentració del dia anterior en homenatge a Franco com a identitat, com a *impulso inédito, antiguo y joven*, com a fusió de *las tierras, los hombres y las clases de España*, com a adscripció al *Caudillo*, com a missatge donat per Falange des del principi. Així, *Arriba* confirma que, en la mesura que ha possibilitat l'articulació d'aquesta unitat total, era la Falange a través de la Nació la que es manifestava, la Falange que sintetitza, independitza, uneix, determina i renova Espanya.

Arriba fa constar diversos elements (tots ells molt importants) propis de la ideologia falangista des dels seus temps nats, característicament feixistes: la identificació de la unitat amb la garantia per preservar la identitat, la interpretació del Nuevo Estado en clau de síntesi nova i prometedora entre tradició i modernitat, la vinculació entre unitarisme i fortalesa nacional, la superació de les classes socials a través de la comunitat nacional, el reconeixement d'un líder messiànic carismàtic i l'expressió viva de la Nació des del Partit, que l'ha encapçalat i alliberat.

Si bé en la premsa falangista tota reafirmació pot anar acompanyada de reflexió i naturalment de signes d'adscripció (al Nuevo Estado i al Jefe Nacional del Partit), no deixen de ser-hi presents, tal i com ja s'ha comentat anteriorment, opinions crítiques. No respecte les essències del règim, amb les quals Falange hi està totalment compromesa, però sí, sempre dins un marge, front els altres grups polítics pertanyents també al Nuevo Estado amb els que competeix per guanyar espai i influència dins el poder. Un exemple d'aquestes crítiques, situades en un context i amb uns antecedents que s'han tractat anteriorment, el trobem dins un article publicat al diari *Arriba* a mitjans de l'àlgid i bulliciós mes d'octubre.²⁰³

²⁰² Pel falangisme, Espanya és un ens immaterial que es manifesta en major o menor mesura al llarg de la Història, però que, per designi diví, té una 'unitat de destí'. Aquest pensament situa, per exemple, la fragmentació política peninsular medieval com un parèntesi temporal, excepcional. La 'unitat' territorial i espiritual a la què s'ha arribat després de la Guerra Civil és una unitat teleològica, que necessàriament havia d'esdevenir un moment o altre perquè entrava dins un pla superior. Aquest pla havia estat interpretat degudament per una figura providencial com José Antonio, i portat a la pràctica per imperatiu moral i benedicció celestial per part del general Franco.

²⁰³ 'Cuando se está con Franco', *Arriba*, 17 d'octubre de 1953, pàg. 1. Vegi's Annex: 13.

L'autor de l'article, el *camisavieja* Javier Martínez de Bedoya²⁰⁴, elogia el prestigi i la virtut de Franco. Afirmar que *Hoy no existe casi ningún español que no salve la figura gloriosa de Franco, incluso aquellos que pretenden formular una serie de reservas para un futuro distinto*, afegint que *ni siquiera las personalidades punteras de ciertos grupos reticentes con relativa fuerza propia se atreven a discrepar de su gestión*. Clarifica que dirigeix l'article, precisament, a uns suposats grups de relatiu poder que tenen propostes de futur no sempre vinculades a l'actual situació política. Front aquests adversaris anomenats *la tercera fuerza, la tercera posición*²⁰⁵, disposats segons Martínez de Bedoya a *hacer caballos de Troya*²⁰⁶, reivindica el realisme polític de la Falange, els mèrits del qual ja van ser demostrats en el projecte unitari construït durant la Guerra Civil en torn a Franco. Per tal de desarmar l'adversari polític, es relaciona estretament l'èxit 'de Franco' durant la guerra i la *posguerra beligerante* (la 'crisi internacional' de 1946) amb

²⁰⁴ Javier Martínez de Bedoya y Martínez-Carande (Bilbao, 1914 – Madrid, 1991): escriptor falangista. Membre de les Juntas Castellanas de Actuación Hispánica (JCAH) i després de les JONS d'Onésimo Redondo, va col·laborar des del començament de la Segona República en mitjans reaccionaris com *Libertad o Igualdad*. S'afilià a Falange quan aquesta es va fusionar amb les JONS el 1934, tot i que la va abandonar un any després juntament amb Ramiro Ledesma Ramos per discrepàncies polítiques. Entre 1935 i 1936 estudià a Alemanya, però tornà a Espanya poc abans del començament de la Guerra Civil. Durant la guerra, va crear l'Auxilio de Invierno (després Auxilio Social) juntament amb Mercedes Sanz Bachiller (viuda d'Onésimo i futura esposa), que tenia l'objectiu d'atendre els desemparats pel conflicte, però que aviat seria utilitzat com un mitjà bèl·lic i de propaganda per part del Partit Únic. Aproximat al nazisme i per consegüent inspirat pel mateix alhora de crear l'Auxilio (versió del *Winterhilfswerk*), seria nomenat l'any 1938 Jefe del Servicio Social de Beneficiencia y Obras Sociales, i fou un candidat a Ministro de Trabajo considerat per Serrano Súñer, si bé finalment descartat. Allunyat (juntament amb Sanz-Bachiller) de la primera línia política i desenganyat com a purista falangista, va ser designat responsable de la secció de Relaciones Públicas del Consejo de la Hispanidad l'any 1941, Procurador en Cortes entre 1943 i 1946 i agregat de premsa a Lisboa l'any 1943, amb la finalitat de contactar amb organitzacions de refugiats jueus en benefici d'Espanya per una eventual victòria aliada.

²⁰⁵ L'anomenada Tercera Fuerza és el grup de poder catòlic integrista encapçalat per Rafael Calvo Serer, una corrent dins la institució de l'Opus Dei que s'oposava al projecte d'integració nacional promogut pels 'comprensivos' falangistes, com s'ha explicat anteriorment, però també a la preponderància del Partit i el nacionalsindicalisme en general en el règim. Segons Santos Juliá, aquesta facció seria derrotada en part gràcies a la reafirmació (en certa manera reactiva) de Falange l'any 1953. Igualment, com més tard passaria amb el grup 'esquerranós' dels *comprensivos*, Serer i la seva Tercera Fuerza descobririen que [...] *el ataque frontal y por sorpresa, la aspiración al mando a partir de una plataforma propia, la organización de una fuerza en torno a periódicos, revistas, editoriales, instituciones culturales, no era un buen camino para llegar al poder si se acompañaba de combates ideológicos librados en público con el propósito de conquistar posiciones dentro del aparato del Estado, al que, como todos los bien avisados sabían, se llegaba por otros caminos [...]*. Santos observa, per consegüent, que [...] *En el régimen, la clase política dirigente se reclutaba de otro modo, no por presión organizada desde fuera, sino por cooptación desde dentro, un principio que tendrá perfectamente claro Laureano López Rodó [...]*. Vegi's Juliá, Santos, *Historias de las dos Españas* op. cit., pàg. 390.

²⁰⁶ En una acusació greu als rivals integristes com a potencials futurs desnaturalitzadors del règim a l'ombra.

l'èxit de la via falangista al Nuevo Estado, presentant les propostes rivals com una opció ja rebutjada en èpoques difícils i per tant més rebutjable encara en moments de triomf. Per l'autor no és pertinent crear enemics invisibles²⁰⁷; convé apostar per prosseguir en la fortalesa i independència d'Espanya sota la direcció del *Caudillo*, garantia de prosperitat per totes les seves categories però especialment per la de Jefe Nacional de Falange.

L'autor manifesta nítidament el sentit que té el Nuevo Estado segons Falange, i que realment tenia des del moment de la seva configuració: *Cuando se está con Franco y parece bien el presente no se puede desear que el futuro sea de índole distinta*²⁰⁸. Per Javier Martínez de Bedoya ser veritablement fidel a Franco no pot limitar-se a acceptar la 'fórmula' de Franco a curt o mig termini, sinó comprometre's permanentment amb el Nuevo Estado més enllà de la vida del propi *Caudillo*: *Hay sesudos sesentones que con esta sutileza entre el presente aceptable y el porvenir con parlamentarismo creen salvar la pureza de sus antecedentes políticos. Por lo que venimos veinte y treinta años después no tenemos ninguna de gana de perder a los sesenta lo que con tanto esfuerzo se ha logrado para España [...]. No fer-ho implicaria exposar la Pàtria als vells vicis de la política de preguerra i a la submissió a les directrius europees. Ser autènticament fidel a Franco i comprometre's completament amb el Nuevo Estado suposa, segons sosté el falangisme inquiet, correspondre als principis ideològics i programàtics de la *Revolución nacional*²⁰⁹,*

²⁰⁷ Que obligarien, a la llarga, a fer canvis polítics que d'entrada marginarien el Partit, com per exemple a través de la proclamació d'un nou rei, així com altres canvis que aproximarien Espanya a dinàmiques europees, especialment econòmiques. En paraules d'Isamel Saz a 'Fascismo y nación... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...* op. cit., pàg. 71: [...] *Era el planteamiento de Calvo Serer y Florentino Pérez Embid, quienes consideraban que España ya no era un problema, aunque pudiera tener problemas. En el plano político y cultural, España solo tenía que seguir <<españolizándose>>, es decir, permanecer en los marcos del nacionalismo reaccionario, del integrismo religioso [...] y avanzar hacia la Monarquía. En el plano económico, debía ciertamente <<europeizarse>>, es decir modernizarse, es decir propiciar el desarrollo capitalista [...].*

²⁰⁸ *España no está en un paréntesis, ni en etapa alguna de interinidad. ... La salida del Movimiento Nacional es el mismo Movimiento Nacional* –Francisco Franco, Discurs de final d'any de 1954. Extret de Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...*, op. cit. pàg. 9.

²⁰⁹ [...] *Nuestro nacionalismo constructivo, nuestro sindicalismo social, nuestra exigencia de un Estado fuerte, nuestras ideas de 'servicio', 'unidad', 'superación de izquierdas y derechas', 'voto orgánico', 'Cortes gremiales', 'integración del mundo obrero en la Empresa', 'la Representación', 'el Poder y la Cultura', 'la defensa de la iniciativa privada y el consumidor frente a trusts y monopolios', 'la concepción de la agricultura como un modo de existencia libre', 'la subordinación de la economía, de la técnica y de la administración a los intereses superiores de la comunidad', y todas las otras ideas que constituyen el nervio*

assegurança de continuïtat. Martínez de Bedoya defensa, amb paraules pulcres però igualment representatives, que només la Falange pot assumir la màxima responsabilitat de preservar l'essència i actualitzar aquests principis imprescriptibles.

A Falange, l'escriptor li atribueix el valor de la claredat i el compromís davant *los que quieren abroquelarse detrás de unas técnicas para crear un Estado administrativo, anodino, sin alma y sin coraje y frente aquellos otros que, instalados pomposamente en la anchura nacional del Régimen, están con el Vencedor, pero sueñan con un futuro distinto* [...]. El Partit és contraposat, per tant, a l'anquilosament burocràtic, l'oportunisme i en definitiva la degradació del projecte ideal del Nuevo Estado, que és la seva versió nacionalsindicalista. Aquí s'estableix una distinció entre els articles i declaracions de la Tercera Fuerza, que es considera poc amenaçadora si s'està prou alerta, i *aquellos que en espíritu están con el autor, mientras desde sus posiciones técnicas, administrativas o financieras sonríen satisfechos creyendo que el artículo no tiene más que un defecto: el de ser prematuro para su cobarde egoísmo* [...]. El segon tipus d'articles i declaracions als què es refereix probablement pertanyin a altres personatges que, havent tingut una trajectòria dins de Falange²¹⁰, tinguin ja altres projectes (poc 'altruistes') per al futur del Nuevo Estado i el paper del Partit²¹¹, tot i que no els defensin obertament. La perillositat d'aquesta situació obliga a les joves generacions de falangistes, a parer de l'autor, a mantenir-se el més a prop possible de Franco en fidelitat i obediència. El Caudillo és l'únic que pot assegurar la perdurabilitat en el temps de la ideologia fonamental del Nuevo Estado, que fa del Partit la institució política més important. Els falangistes han d'estar, doncs, *orgullosos de hoy, pero seguros del mañana*, i per poder-ho estar és imprescindible exaltar la figura del dictador especialment com a líder suprem del Partit.

de la Revolución nacional, tienen que ser el patrimonio político sobre el que se monte la continuidad de esta etapa fundamental [...].

²¹⁰ Com ho serà Laureano López Rodó (que, com Calvo Serer, també vinculat a l'Opus Dei) pocs anys després. Vegi's Juliá, Santos, 'Después de la batalla: de excluyentes a tecnócratas...' dins *Historias de las dos Españas* op. cit., pàg. 391-396.

²¹¹ Per exemple, una liberalització econòmica capitalista i un allunyament del Partit i el seu projecte nacionalsindicalista dels espais d'acció i decisió governamental, a favor d'enfortir el poder de grups formats per lobbys empresarials i l'Església (corporativisme catòlic).

Al clima d'efervescència política falangista, que assolí el seu punt àlgid l'any 1953, no hi faltà la participació d'intel·lectuals que contribuïren a enriquir, des de dins del Partit, la reafirmació d'aquest, les seves reflexions i les seves crítiques. Un cas paradigmàtic i destacable per la seva intervenció en l'obertura del Congreso Nacional fou el d'Eugenio Montes²¹². A tall d'exemple, a mitjans d'octubre publicarà al diari *Arriba* un article sobre la política internacional d'Espanya, titulat 'El esfuerzo de la soledad'²¹³, en el qual enarbora la Pàtria que ha superat l'aïllament a partir de prosa literària.

Per Eugenio Montes, després de la Segona Guerra Mundial, mentre Espanya buscava la pau, la resta d'estats d'Europa Occidental [...] *andaban buscando criminales de guerra en medio del más criminal e infernal acompañante, [...] el Satán de las nieves*, la Unió Soviètica. Una potència que volia utilitzar l'últim bastió conscienciat dels perills del comunisme (el règim de Franco) com un factor de distracció per absorbir els països circumdants dins la seva òrbita. Emperò, les pressions soviètiques no tenien només un origen tàctic: es tractava d'una qüestió d'orgull ferit a causa de la seva derrota a la península durant la Guerra Civil espanyola. Més encara, la Unió Soviètica, com a règim diabòlic (literalment) i consegüentment sense essència, estaria destinada per qüestió de naturalesa a enemistar-se cada cop més amb Espanya, l'essència i la transcendència per definició.

L'essència genuïna d'Espanya, encarnada en Franco, ha estat a parer d'Eugenio Montes la fórmula de la seva resistència a les tensions internacionals posteriors a *la locura de Potsdam*²¹⁴, aquella que l'ha mantingut *Enhiesta y alta como un Castillo, [...] Encastillada*

²¹² Eugenio Montes Domínguez (Vigo, 1900 – Madrid, 1982): escriptor i periodista cofundador de Falange, activista falangista i autor de diversos articles i assajos, també guionista cinematogràfic. Doctorat en Filosofia i Lletres per la Universitat de Madrid, amb una tesi dirigida pel mateix José Ortega y Gasset, a partir dels anys trenta va començar a dedicar-se exclusivament al periodisme, tot col·laborant com a corresponçal d'ABC i *El Debate* en diferents capitals europees. Durant la Segona República va publicar articles a la reaccionària *Acción Española*, i el 1933 esdevenia un dels co-fundadors de Falange. A partir de llavors, acompanyant José Antonio, treballà a través de la seva professió per a la difusió del falangisme i en contra del liberalisme, i així ho continuà fent també durant la Guerra Civil. Acabada la contesa, va seguir treballant com a corresponçal, aquest cop dels diaris ABC i *Arriba*, i realitzà gires per Llatinoamèrica com a conferenciant.

²¹³ 'El esfuerzo de la soledad', *Arriba*, 18 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 2. Vegi's Annex: 14.

²¹⁴ Montes es refereix a la conferència celebrada a la ciutat alemanya de Potsdam entre el 17 de juliol i el 2 d'agost de 1945, una de les dues reunions tripartides entre els Estats Units, Gran Bretanya i la Unió Soviètica celebrades a finals de la Segona Guerra Mundial. A Potsdam es van tractar diversos temes de

en su conciencia insobornable. Espanya sempre hauria tingut una característica distintiva: la permanent capacitat de ressorgir en els moments de major decadència, donada per Déu. Una mena de 'pedrera espiritual d'heroisme'. I més important encara: en aquesta ocasió s'ha disposat de la figura del *Caudillo*, guia capaç de mantenir el rumb creixent de la Pàtria resolvent els problemes que es van presentant.

Per comparar, Montes recorre a la Guerra d'Independència espanyola envers Napoleó que, després d'esdevenir una reafirmació patriòtica admirable, no va tenir cap efecte positiu per l'Imperi espanyol després de la caiguda de Bonaparte. L'autor assenyala la responsabilitat d'aquest fracàs en el rei Ferran VII i el seu equip diplomàtic, que per la raó que fos no van saber estar a l'alçada de la situació. En l'actualitat, el Caudillo i la seva política internacional plasmada a través del Ministerio de Asuntos Exteriores, han sabut conservar la racionalitat en una guerra europea innecessària i una dura postguerra. I això ho han fet a través del que Montes anomena la *soledad esforzada*, per la seva dificultat, i també la *soledad forzada*, per la negativa a aïllar-se. Tot fins l'hora adequada del temps present *de confederar energías, para el bien común, que es lo opuesto al comunismo*, gràcies a la conscienciació occidental i al canvi d'actitud dels estats liberals envers Espanya.

La millor situació internacional del règim, l'enriquiment dels debats intel·lectuals, les expectatives d'obertura, el notable contingut polític de diverses publicacions de premsa, l'activitat del Partit, les declaracions dels seus dirigents... un context concret i diversos fenòmens derivats coincidents i interconnectats fan evident que, a les alçades de mitjans d'octubre de l'any 1953, la Primavera Falangista havia florit en tot el seu esplendor. Les possibilitats tenien certament uns màxims, ja que Espanya continuava encarnant l'Excepció a Occident i no precisament per ser un Estat saludable econòmicament, però concedien un generós marge de creixement pel qual el Partit Únic estava disposat a batallar amb duresa.

caire internacional, per tal d'organitzar el nou ordre posterior a la victòria Aliada a través de pactes entre els règims de les democràcies liberals i el socialisme real. Un dels pactes va significar l'impediment de l'entrada d'Espanya a l'ONU. Vegi's Fontana, Josep, *Por el bien del imperio. Una historia del mundo desde 1945*, Pasado&Presente, Barcelona, 2011, pàg. 35-44; i vegi's també Mesa, Roberto, *La Sociedad Internacional Contemporánea: Documentos básicos*, Taurus, Madrid, 1983, vol. I, pàg. 77.

2. EL CONGRESO NACIONAL DE FALANGE

2.1. Un esdeveniment excepcional

L'any 1953 fou un dels moments més àlgids d'ebullició falangista, especialment després de la Segona Guerra Mundial. Si en el terreny cultural foren destacables esdeveniments com el Congreso Nacional de Estudiantes i la Asamblea Nacional de Universidades (els quals seran tractats més endavant), celebrats a Madrid a la primavera i a l'estiu, respectivament, en el terreny estrictament polític però també global ho fou el Congreso Nacional del Partit, celebrat també a Madrid entre els dies 24 i 29 d'octubre. L'objectiu fonamental d'aquest congrés era reafirmar FET-JONS dins l'estructura de l'Estat i reivindicar el seu paper com a òrgan polític inspirador de l'obra de govern del règim. La seva preparació i, evidentment, la seva materialització, implicaven cohesionar la Falange internament i donar-li una enyorada visibilitat als ulls de la resta de la classe política.

Després de mesos previs en què es produïren les assemblees provincials del Partit i es publicaren articles de reafirmació política en els seus mitjans, arribà l'acte decisiu. El seu desenvolupament va realitzar-se a partir d'una organització programada molt rigorosa i precisa, que seguidament es descriu²¹⁵.

El Congreso Nacional de Falange tenia dos objectius formals. D'una banda, examinar els treballs realitzats pels congressos provincials sobre el temari que els hi va proporcionar la Secretaria General del Movimiento. De l'altra, estudiar i aprovar les ponències i les posteriors conclusions elaborades dins el Congrés i traslladar-les al Mando Nacional. En definitiva, concloure la tasca iniciada des dels àmbits locals que havia cercat reactivar i cohesionar més fortament el Partit, així com millorar l'auto-coneixement dels seus corrents d'opinió interiors. Amb la closa del procés s'havia d'aconseguir un trasllat del treball del Partit al Gobierno perquè el segon, com a braç executor, el materialitzés en decisions polítiques pràctiques.

²¹⁵ Vegi's 'Reglamento' i 'Estructura' dins FET-JONS, *Congreso Nacional de F.E.T. y de las J.O.N.S.*, Prensa gráfica, Madrid, 1953, pàg. 19-49.

Els membres del Congreso estaven formats per set categories de falangistes: els membres de la Junta Política i els Consejeros Nacionales del Partit, els Palma de Plata²¹⁶, els Delegados i Secretarios Nacionales, els Jefes i Subjefes Provinciales, els Delegados Provinciales de Vieja Guardia, nou ponents designats per cada Jefatura Provincial i aquells falangistes ‘a criteri de Jerarquia’, que *por sus características especiales, crea conveniente el Ministro Secretario General incorporar a las tareas del Congreso.*

Com és habitual, els òrgans del Congreso eren la Mesa, el Pleno, la Secretaría del Congreso, la Comisión Permanente i les Comisiones de Trabajo. La Mesa complia la funció d'organisme rector del Congreso i estava formada pel Presidente (Ministro Secretario General del Movimiento), els Vicepresidentes (Vicesecretario General del Movimiento i Vicesecretario de Secciones del Movimiento), el Secretario General del Congreso amb dos secretaris segons (Delegado i Secretarios Nacionales de Provincias) i els Presidentes de les Comisiones de Trabajo (designats pel Ministro Secretario General).

Les competències i procedir dels òrgans del Congreso foren els següents. La presidència representava el congrés al capdavant de la Mesa, era qui convocava i aixecava les sessions del Pleno, presidint aquest i les Comisiones si ho considerava oportú, dirigint els debats i gestionant l'ús de la paraula, podent-la prendre si ho volgués. Seleccionava què es votaria i quan, emprant la seva pròpia capacitat de vot per solucionar empats. Tenia la facultat de retornar aquells temes que considerés no prou treballats, acceptava o denegava propostes improvisades i tenia la capacitat d'expulsar a qualsevol altre congressista. Les vicepresidències podien substituir la presidència en la seva absència. El Secretario General del Congreso preparava les tasques de les sessions i autoritzava els documents que sorgissin del Congrés, sempre sota les ordres del Presidente. També redactava i autoritzava les actes del Pleno, dirigia l'administració i el pressupost i controlava internament el Congreso i els òrgans de la Secretaría General. Els secretaris segons ajudaven al Secretario General i el podien substituir també en la seva absència. Els òrgans del Congreso dependents de Secretaría eren el Servicio de Régimen Interior, la Secretaría de las Comisiones i el Servicio de Información y Prensa.

²¹⁶ Reconeixement destacat del Partit a membres amb trajectòria meritosa.

Algunes funcions dels òrgans dependents de la Secretaría eren les següents. El Servicio de Régimen Interior del Congreso, per exemple, arxivava les actes, les conclusions i els treballs resultats del Congreso, amb l'opció de poder-los publicar quan en un futur se li ho permetés. Així mateix, instal·lava i organitzava els locals i oficines auxiliars del Congreso. La Secretaría de las Comisiones, pel seu torn, estava formada per nou Secretarios de Comisión, cadascun adscrit a una Comisión de Trabajo concreta. Entre diverses funcions, distribuïa còpies dels treballs de les Comisiones a tots els congressistes i revisava les ressenyes de les sessions. Finalment, el Servicio de Información y Prensa, organitzat per la Delegación Nacional de Prensa, regia la relació del Congreso amb els corresponents dels mitjans de premsa, informant als congressistes sobre aquests.

La Comisión Permanente, formada pel Secretario General, els seus secretaris segons i cinc (que foren sis) congressistes designats pel Ministro Secretario General, estudiava totes les qüestions que li demanava el President i millorava la redacció dels dictàmens definitius del Pleno i de les conclusions. Els seus membres podien assistir amb veu i vot a totes les Comisiones.

Les nou Comisiones de Trabajo eren les encarregades d'examinar, deliberar i arribar a acords sobre els seus corresponents temes. Dels acords n'havien de sorgir propostes que s'aprovarien, modificarien o rebutjarien en el Pleno. Els congressistes eren els qui decidien a quina comissió s'adscriuen. Les Comisiones funcionaven per ponències, designades per la Comisión Permanente, i en el Pleno.

El Pleno el formaven tots els membres del Congreso i tenia la funció de tractar les propostes de les Comisiones de Trabajo. El Secretario llegia les conclusions aprovades d'una comissió (havent-hi certes comissions en cada sessió), així com els vots particulars formulats i les esmenes presentades al Pleno. Després, el Presidente de la Comisión que tractava el tema en debat informava sobre les conclusions i vots citats. A la informació seguien diferents intervencions de deu minuts: la del primer firmant del vot particular, la del primer firmant de les esmenes (que havien d'estar subscrietes per vint-i-cinc congressistes aliens a la comissió mínim), presentades a la Secretaría del Congreso abans

del Pleno, i la rèplica del Presidente de la Comisión. Si acabades les intervencions no s'observava una opinió predominant, es realitzaria una votació ordinària o nominal²¹⁷ el resultat de la qual comunicaria el Presidente. Els membres del Congreso tenien el dret d'opinar i votar lliurement i la obligació d'assistir a les sessions de les Comisiones a les quals s'havien inscrit, així com a les sessions plenàries.

A la Mesa, el Presidente és Raimundo Fernández Cuesta, i els Vicepresidentes són Tomás Romojaro Sánchez i Juan José Pradera Ortega, com correspon als seus càrrecs. El Secretario General del Congreso és Francisco Ángel Abella Martín, i el secretari segon és Francisco Torras Huguet. Els presidents de les Comisiones són Julián Pemartín Sanjuán²¹⁸(I), Carlos Pinilla Turiño²¹⁹ (II), Javier Martínez de Bedoya (III), Jesús Suevos

²¹⁷ Votació ordinària: es posen drets els membres que rebutgen i resten asseguts els que aproven. Votació nominal: lectura per llista dels congressistes i resposta dels mateixos en sentit negatiu o positiu.

²¹⁸ Julián Pemartín Sanjuán (Jerez de la Frontera, 1901 – Madrid, 1966): escriptor i poeta falangista *camisavieja*. Parent llunyà i amic de la infància de José Antonio, participà en la fundació de Falange. Durant la Guerra Civil arribà a exercir el càrrec de Jefe Provincial del Movimiento a Cádiz, i l'any 1938 es convertiria en Vicesecretario General del Movimiento amb Juan Manuel Fanjul, convertint-se en estret col·laborador de Raimundo Fernández Cuesta. Era germà de José Pemartín Sanjuán (escriptor i polític monàrquic i contrarevolucionari que havia donat suport a la dictadura de Primo de Rivera i després col·laboraria amb *Acción Española*; mentor de José Antonio) i cosí de José María Pemán Pemartín (intel·lectual i polític que, com José Pemartín, havia donat un suport cultural actiu a la dictadura de Primo de Rivera i posteriorment es vinculava estretament a *Acción Española*), actius col·laboradors del règim franquista inspirats pels corrents integristes i de monarquisme tradicional no democràtic que pugnaren amb Falange.

²¹⁹ Carlos Pinilla Turiño (Cerecinos del Carrizal (Zamora), 1911 – Madrid, 1991): advocat de l'Estat i falangista *camisavieja*. Amic de José Antonio Girón de Velasco, va participar en la fundació de la Falange a la província de Girona. Durant la Guerra Civil, va combatre amb la 10ª Bandera de Falange i va exercir de Delegado Provincial de Prensa y Propaganda a Zamora. L'any 1938 seria nomenat Jefe Provincial de FET y de las JONS i Gobernador Civil a Zamora pel seu altre amic i Ministro de la Gobernación Ramón Serrano Suñer. Ja acabada la contesa, passaria a ser-ho de León l'any 1940, jugant un paper important en la depuració de funcionaris i càrrecs públics. El 1941, s'enrolaria a la División Azul, lluitant en el front oriental del Reich durant tot l'any i retornant el següent. Llavors seria nomenat director general d'Administración local, ocupant el càrrec fins el 1945. A partir d'aquest any passà a ocupar el càrrec de Subsecretario de Trabajo, sota les ordres de Girón. Si bé l'any 1951 va ser cessat, després va ocupar altres càrrecs, com el d'Inspector Nacional de la Vieja Guardia de Falange o el de Presidente de l'Instituto Nacional de Previsión, formant part del Consejo Nacional del Movimiento i essent Procurador a Cortes durant bona part del franquisme (primer període 1943-1949, segon període 1952-1977).

Fernández²²⁰ (IV), Antonio Correa Veglison²²¹ (V), Rodrigo Vivar Téllez²²² (VI), Agustín Aznar Gerner²²³ (VIII), Francisco Javier Conde García²²⁴ (IX) i el tinent general José

²²⁰ Jesús Suevos Fernández-Jove (Ferrol, 1907 – Madrid, 2001): periodista falangista. Amic personal de José Antonio, l'any 1935 va participar de la fundació de la Falange a Galícia i n'esdevingué Jefe Territorial per designació directa de José Antonio. Durant la Guerra Civil va ser nomenat cap de la Falange a Pontevedra i director del diari *El Pueblo Gallego*, actuant també com a Jefe de Centuria de las Milicias de Falange en els combats a la Sierra de Guadarrama. Va ser representant de la Falange a Portugal i després, ja durant la Segona Guerra Mundial, va ser corresponsal de la Prensa del Movimiento al París ocupat pel Reich. Igualment va ocupar càrrecs d'importància en el Servicio de Información e Investigación i en el Servicio Exterior de la Falange. L'any 1951 va ser nomenat Director General de Radiodifusión. Fou un col·laborador habitual del diari *Arriba* i director del setmanari *Fotos*. Ocupà el càrrec de Procurador en les Cortes franquistes durant gairebé tota la dictadura (1943-1977).

²²¹ Antonio Federico de Correa y Veglison (Comillas (Cantabria), 1904 – Madrid, 1971): militar i falangista *camisavieja*. Membre del Cuerpo de Ingenieros, va combatre a la Guerra Civil com a membre de la Columna Yagüe, i també al Front Nord i a la Batalla de l'Ebre. També va ser professor de l'Academia de Alféreces Provisionales de Ingenieros creada el 1936 al Burgos soslleuat. A punt d'acabar la guerra, ja al febrer del 1939, va ser nomenat Gobernador Civil per la província de Girona. Amb els anys ho fou també d'altres províncies: Navarra (1939), Jaén (1940) i Barcelona (1940-1945). A l'octubre de 1939 també va ocupar el càrrec de Comisario General de Información a la Dirección General de Seguridad sota les ordres del conde de Mayalde (José Finat y Escrivá de Romani). Durant els anys crítics de la Segona Guerra Mundial, que coincidiren amb el seu mandat a Barcelona, tractà de trobar l'equilibri entre les diferents tendències internes del Partit Únic, si bé les seves simpaties s'inclinaven cap a les posicions filonazis. Arran de la seva destitució l'agost del 1945 en l'inici dels canvis simbòlics pensats per salvar el règim, el Frente de Juventudes va convocar una manifestació que va aplegar dues mil persones. Va ser Consejero Nacional del Movimiento i Procurador en Cortes des de 1943 fins la seva mort el 1971.

²²² Rodrigo Vivar Téllez (Vélez-Málaga, 1906 – Madrid, 1991): magistrat i falangista. Durant la Guerra Civil, i un cop fugit de zona republicana, va ser proposat pel llavors Gobernador Civil de Málaga José Luis de Arrese com a Jefe de la Delegación Provincial de Información e Investigación. Acabada la guerra, esdevindria ell mateix Gobernador Civil de la província d'Almería entre 1940 i 1942, passant a ser nomenat Gobernador Civil de Vizcaya arran dels fets de l'atemptat de Begoña (mostra de les pugnes entre carlins, militars i falangistes pels espais de poder dins del règim) fins el 1944. A partir de llavors, fou nomenat Vicesecretario General de FET y de las JONS, esdevenint el màxim responsable de la Falange després de la destitució d'Arrese el juliol de 1945. La seva consideració del paper del Partit, allunyada dels més fermes partidaris del projecte per una Falange hegemònica, va impedir-li continuar en el càrrec a partir de l'any 1951. Fou Consejero Nacional del Movimiento i Procurador en Cortes durant gairebé tot el règim (1943-1977).

²²³ Agustín Aznar Gerner (Madrid, 1911 – 1984): metge i falangista *camisavieja*. L'any 1934 va protagonitzar l'assalt carlista-falangista del local de l'Asociación Profesional de Estudiantes de Medicina de la Facultad de San Carlos (Universitat de Madrid), saldat amb un mort i diversos ferits, pel qual perdria la carrera. Va fundar el SEU i ocupà el càrrec de Jefe Nacional de Milicias de Falange entre 1935 i 1936, quan fou detingut, passant a tenir Juan Ponce de León el comandament de l'anomenada Primera Línea. Empresonat a Vitoria, quan la ciutat fou capturada pels colpistes passà a ser novament Jefe Nacional de Milicias. Promès amb la cosina de José Antonio, Dolores Primo de Rivera y Cobo de Guzmán, va intentar alliberar-lo de la seva presó a Alacant diverses vegades, sense èxit. A proposta seva, Manuel Hedilla fou escollit cap de la Junta de Mando Provisional de Falange, formada pel mateix Aznar, Andrés Redondo, José Moreno, Jesús Muro i José Sáinz Nothnagel. L'any 1937, prèviament a la unificació, participà en les lluites internes de FE-JONS que l'enfrontaren amb Hedilla, tot fent costat a Pilar Primo de Rivera i el sector anomenat *legitimista*, sense èxit. A finals del mateix any es casà amb la cosina de José Antonio i fou nomenat membre del Consejo Nacional de FET y de las JONS, amb simpaties cap al nacionalsocialisme. L'any 1938, altrament, seria expulsat del Partit acusat de conspirar contra Franco juntament amb Fernando González Vélez i finalment condemnat a un arrest domiciliari. Com altres falangistes fèrriament convençuts per la ideologia nacionalsindicalista i expectants del triomf internacional del Nou Ordre

Moscardó Ituarte (X), per designació del Ministro Secretario. Els membres de la Comisión Permanente no pertanyents a la Mesa són Gerardo Gavilanes Vereza, Sancho Dávila y Fernández de Celis, Alberto García Ortiz, Ismael Herraiz Crespo²²⁵, Javier Martínez de Bedoya, Eugenio Montes Domínguez i Rafael Sánchez Mazas.

Diversos personatges destacables consten en les ponències de les Comisiones. Alguns d'ells són el *camisavieja* David Jato Miranda (I), Emilio Lamo de Espinosa y Enríquez de Navarra (II), l'advocat Jorge Jordana Fuentes (IV), el director general de Correos Luis Rodríguez de Miguel (V), la rellevant militant de la Sección Femenina Josefina Veglison (VIII), periodistes, escriptors i intel·lectuals com Gaspar Gómez de la Serna (IX), Eugenio Lostáu Roman (IX), Francisco Aguilar y Paz (IX), Pedro Laín (IX), Antonio Tovar Llorente (X) o Ernesto Giménez Caballero (X), i el general Tomás García Rebull (X).

També trobem figures rellevants en el Pleno, com per exemple el futur alcalde de Madrid, futur Ministro de Gobernación i futur Presidente del Gobierno Carlos Arias

nacionalsocialista, fou, després de la seva rehabilitació i nomenament com a Delegado Nacional de Salud de Falange, voluntari de la División Azul ja el 1941. Lesionat d'un turmell, i curat a Berlín en companyia de Dionisio Ridruejo, tornà un any després a Espanya. L'any 1943 acompanyà José Luis de Arrese en una visita a Alemanya, i no deixà, al llarg dels anys posteriors, de manifestar el seu suport explícit al nazisme ni de col·laborar amb el Tercer Reich, com per exemple amb la seva Associació Mèdica a través de l'enviament de metges espanyols. Va ser Procurador en Cortes des del 1943 fins al final del règim.

²²⁴ Francisco Javier Conde García (Burgos, 1908 – Bonn, 1974): filòsof, diplomàtic i intel·lectual franquista. Durant la Segona República va treballar com a funcionari del Ministerio de Educación, es va doctorar en Dret i va anar a l'Alemanya nazi a ampliar els seus estudis, acabant impartint Filosofia política a la Universitat de Berlín. Començada la Guerra Civil, donà suport a l'*Alzamiento*, tornà a Espanya i s'instal·là a Burgos durant tot el seu desenvolupament, on treballà en tasques editorials i doctrinals. A partir del 1939 s'incorporà a l'Instituto de Estudios Políticos (IEP), l'organisme públic de producció ideològica del règim franquista, i el 1941 obtingué dues càtedres en Dret Polític per les universitats de Madrid i de Santiago de Compostela. Participà activament en la progressiva adaptació ideològica de la dictadura als esdeveniments internacionals durant la Segona Guerra Mundial, en la mesura que la seva estructura inamovible ho permetia. Com a membre de la Sección de Ordenación Social y Corporativa de l'IEP, va disposar del càrrec de Procurador en Cortes en la I i III legislatures. També fou membre del Consejo Nacional del Movimiento entre 1948 i 1956, període en el qual arribà a ser Director de l'IEP. Més endavant fou ambaixador espanyol a diferents països com Filipines (1956 – 1958), Uruguay (1959 – 1964), Canadà (1964-1969) i Alemanya (1971-1974).

²²⁵ Ismael Herraiz Crespo (1913-1969): periodista i escriptor falangista. Durant l'etapa republicana, va estudiar en l'escola de periodisme del diari *El Debate*, treballà com a redactor a l'agència *Logos* i col·laborà amb el diari *Ya*. Va donar suport a l'*Alzamiento* i, després de la Guerra Civil, va passar a col·laborar amb el diari oficial falangista *Arriba*. Del mateix diari, en fou corresponsal a Alemanya i Itàlia durant la Segona Guerra Mundial, explicitant i enfortint les seves complicitats amb el feixisme internacional. A finals de 1941, retornat a Espanya, va ser nomenat pel Vicesecretario de Educación Popular Gabriel Arias-Salgado director de Radio Nacional. Esdevingué igualment Redactor en cap d'*Arriba* i col·laborador del diari *La Vanguardia Española*, essent després subdirector d'*Arriba* (1944-1948) i director (1948-1956).

Navarro (com s'ha comprovat falangista ja plenament actiu i amb un càrrec de màxima autoritat a nivell provincial), el Ministro Secretario General del Movimiento (anterior i posterior al segon mandat de Fernández Cuesta) José Luis de Arrese y Magra, al futur Vicepresidente del Gobierno Luis Carrero Blanco, el Ministro de Trabajo José Antonio Girón de Velasco, el Ministro del Ejército i ex General de la División Azul Agustín Muñoz de Grandes, la Delegada Nacional de la Sección Femenina Pilar Primo de Rivera Sáenz de Heredia, el rellevant intel·lectual falangista *comprensivo* ja esmentat Dionisio Ridruejo Jiménez i la seva germana Eulalia Ridruejo col·laboradora de Pilar Primo de Rivera, el Ministro de Educación Joaquín Ruiz Giménez, l'ex Ministro de Asuntos Exteriores Ramón Serrano Suñer, l'ex Delegado Nacional de Sindicatos Fermín Sanz-Orrio y Sanz i el Delegado Nacional de Sindicatos José Solís Ruiz²²⁶, en el futur, Ministro Secretario del Movimiento.

El procés d'elaboració del reglament i l'estructura comentats van tenir un seguiment per part de la premsa falangista, com pot comprovar-se a través de certs articles del diari *Arriba*. En són exemple 'Designación de la Comisión Permanente del I Congreso Nacional de la Falange'²²⁷ i 'Va muy adelantada la organización del I Congreso de la Falange'²²⁸. Al segon article hi consta el programa del Congreso²²⁹.

²²⁶ José Solís Ruiz (Cabra [Córdoba], 1913 – Madrid, 1990): falangista *camisavieja*. Fill d'un alcalde de l'etapa primorriverista, va cursar Dret i va participar a la Guerra Civil en el bàndol franquista. Des de llavors, va desenvolupar una trajectòria professional prolífica entre el món jurídic militar i el nacionalsindicalisme: va ser secretari de la secció sindical central del Sindicato Nacional del Metal, formà part del Cuerpo Jurídico Militar (tot exercint de fiscal contra maquis) i va ser Vicesecretario General de Ordenación Social, associada a aspectes sindicals de Falange. L'any 1946 va ser designat Procurador a Cortes, càrrec que conservà pràcticament durant tota la dictadura, fins l'any 1975. El mateix any va organitzar les primeres eleccions sindicals i també el primer Congreso Nacional de Trabajadores. Fou, igualment, Gobernador Civil de Pontevedra (1948-1951) i de Guipúzcoa (1951). L'any 1951, finalment, fou proclamat Delegado Nacional de Sindicatos, substituint a Fermín Sanz Orrio després dels fets relacionats amb la vaga de tramvies de Barcelona. Mangué el càrrec fins el 1969.

²²⁷ 'Designación de la Comisión Permanente del I Congreso Nacional de la Falange', *Arriba*, 18 d'octubre de 1953, pàg. 10.

²²⁸ 'Va muy adelantada la organización del I Congreso de la Falange', *Arriba*, 20 d'octubre de 1953, pàg. 6.

²²⁹ Vegi's Annex: 15.

2.2. L'apertura triomfal

El dia 24 d'octubre de 1953 tingué lloc l'apertura del Congreso. La premsa falangista ho comunicà en portada i en detallà el contingut²³⁰. La més gran trobada falangista viscuda pel règim començà efectivament a l'auditori de la Universitat Central. La sessió inaugural l'encapçalà, amb un discurs solemne, l'escriptor, periodista i falangista *camisavieja* Eugenio Montes, sota l'indicatiu títol 'Ante veinte años de la fundación de la Falange'. En aquells moments, gairebé tots els integrants del Congreso, els quals representaven les organitzacions provincials de tota Espanya, ja havien fet acte de presència. Les Comisiones, per la seva part, havien enllestit pràcticament totes les tasques de preparació i en conjunt tot el procés organitzatiu semblava plenament encarrilat. De fet, la importància dels temes d'ordre polític, econòmic i social que es discutirien ja suposava *per se* un primer resultat exitós de l'esdeveniment. *Arriba* destacava, en particular, el simbolisme del moment:

“La vieja Universidad, teatro de tantas acciones heroicas de la primera Falange, será una vez más escenario de un acontecimiento falangista. Vuelven allí los falangistas de los primeros tiempos, con el concurso de los más tarde incorporados, para hacer un balance, un repaso de cuentas, de los veinte años transcurridos desde la fecha fundacional.”

Dues importants idees de reafirmació travessen el discurs: paral·lelisme de l'actualitat amb els orígens del Partit i imatge de continuïtat, d'ampliació de forces. Així mateix, la celebració pròpia del Congreso i la presència de les jerarquies del Movimiento, així com la rellevància que es vol donar als temes que es tractaran, idèntics als de l'Asamblea Provincial de Barcelona²³¹, són considerats mostra de la centralitat del Partit.

L'endemà de la inauguració, els actes del bulliciós dia anterior van tenir un ampli ressò, de manera destacada en la premsa falangista. En un article titulat 'Unidos en la

²³⁰ 'Hoy se inaugura el I Congreso Nacional de la Falange', *Solidaridad Nacional*, 24 d'octubre de 1953, pàg. 1. 'Hoy se inaugura el Congreso Nacional de la Falange', *Arriba*, 24 d'octubre de 1953, pàg. 1.

²³¹ Exceptuant però el tema número 7, donada la seva temàtica referent a la situació econòmica de la Jefatura Provincial, Comarcal i Local de la Falange.

fidelidad'²³², publicat a *Solidaridad Nacional*, s'arriba a afirmar que el dia 24 d'octubre de 1953 ha estat com un segon moment fundacional per Falange. Una ocasió molt especial, equivalent a un gran retrobament familiar que ha servit per cohesionar el Partit i rejoyenir els seus membres, especialment els *camisaviejas*. Així, es vinculava la intervenció d'obertura d'Eugenio Montes amb l'esperit de José Antonio, que a través d'ell continuava donant [...] *estilo y entraña. Un estilo nuevo para el rescate de la entraña española*²³³.

La lliçó principal que es volgué extreure de l'acte inaugural fou que [...] *las verdades siguen en pie. Junto a los primeros apóstoles, la presencia de los Nuevos apóstoles de una política de fe*. Una valoració significativa que mostra tant la naturalesa originària de la ideologia de Falange, de pretesa 'religió política' segons l'historiador Francisco Morente, com la confiança en la solidesa del futur del Partit, assegurada gràcies a les noves generacions que s'hi involucren. La institució, que havia anat incorporant altres 'preclaros españoles' i que presentava signes de revitalització evidents, feia, en definitiva, [...] *aportaciones de cuanto máspreciado y noble existe hoy en las minorías rectoras de la Patria: ministros y jerarquías, la 'elite' del pensamiento y del heroísmo*²³⁴ [...].

S'elevava, per tant, el dia 24 a la categoria de 'segundo 29 de octubre', afegint entre l'exaltació de la fidelitat a Falange, a Franco i a Espanya un petit matís que denota una sensible diferència discursiva entre la Falange de l'època del feixisme i la del moment: [...] *Con el yugo y las flechas en la camisa azul, alegres y fieles a la oración de aquel día 'D' de nuestra historia* [...]. La referència comparativa al dia de l'històric desembarcament anglo-nord-americà a les costes de Normandia, que tenia l'objectiu d'alliberar la França ocupada pel Reich durant la Segona Guerra Mundial, no és gratuïta.

²³² 'Unidos en la fidelidad', *Solidaridad Nacional*, 25 d'octubre de 1953, pàg. 1.

²³³ Una de les característiques més distintives del falangisme en particular i del feixisme en general: pretendre ser la forma moderna de defensar les essències més antigues i profundes de la Nació. Es troben consideracions sobre la relació entre modernitat i feixisme a Griffin, Roger, *Modernismo y fascismo. La sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, Akal, Madrid, 2010, i a Gallego, Ferran i Morente, Francisco (eds.), *Rebeldes y reaccionarios. Intelectuales, fascismo y derecha radical en Europa*, El Viejo Topo, Mataró, 2011.

²³⁴ Amb aquesta afirmació es fa palès el permanent reconeixement falangista a la jerarquia i, més important encara, el veritable protagonisme d'aquesta a l'hora d'impulsar la reafirmació del Partit.

Feta en el context cronològic concret de l'any 1953, esdevé un gest discursiu, un gest d'aproximació als vencedors de la guerra en un clima de distensió internacional entre Espanya, antiga col·laboradora de l'Eix, i els Aliats occidentals.

El periodista i escriptor falangista Rafael García Serrano, en particular, també incloïa, en la seva descripció en premsa sobre l'acte d'inauguració realitzat, una reflexió pròpia²³⁵. En aquesta es torna a establir la vinculació del Congreso amb els temps originaris i a manifestar l'orgull falangista d'haver incorporat altres individus provinents de diferents tradicions polítiques (democràtiques-liberals), [...] *gentes que participaron en el error de las derechas con la misma buena voluntad que los otros en el de las izquierdas* [...]. Com en anteriors ocasions, és valorat el retrobament, recordant el sacrifici dels sagrats caiguts, i García Serrano no escatima en lloar personalment la intervenció d'Eugenio Montes.

El periodista falangista dota de simbolisme i significació a l'esdeveniment fent un símil poètic entre els flaixos de les càmeres de fotografiar i els llamps de les trinxeres en temps de guerra. El moment, a totes llums, és percebut com històric, i l'observació de les jerarquies entrant a l'auditori de la Universitat en l'acte inaugural del Congreso evoca l'arribada d'una nova etapa transcendental per una Falange que mostra aspiracions i símptomes de tenir recorregut pendent. Una Falange que atrau a *embajadores, altos cargos de la política y la Administración, catedráticos y gobernadores, escritores y periodistas, gentes de empresa y obreros, hombres del éxito y hombres del fracaso* (que aprenen a través d'aquest fracàs). I una Falange que pretén incloure i representar a aquells llastimosos errats que no hi creuen, perquè és el Partit de tots els espanyols²³⁶.

En la lloada intervenció de García Serrano a Eugenio Montes, qualificada d'honorable i encertada en contingut i forma, destaca, com el mateix Montes ja havia revelat en un

²³⁵ 'Encuentro', *Arriba*, 25 d'octubre de 1953, pàg. 1.

²³⁶ Segons l'historiador Ferran Gallego [...] *debe considerarse [...] la importancia que esta percepción del Movimiento como representación leal de todos los españoles tuvo en cuadros del régimen* [...] És troncal i perdura la [...] *percepción del Movimiento Nacional y del falangismo en su seno como garantía de la representación popular, de la unidad de la nación, de la permanente integración social y política de los españoles*. Vegi's Gallego, Ferran, '¿Un puente demasiado lejano?... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 96-97.

article previ, la reafirmació política d'Espanya envers Europa occidental, que segons el falangisme va expressar ja la seva decadència a través dels acords amb la Unió Soviètica: [...] *También he pensado que Potsdam, al cual se ha aludido caritativamente, abonó la unidad y la resistencia españolas, y entonces he dado gracias íntimas a aquellos femateros que nos cantaron, antes que nadie, la jota de nuestra independencia y nuestra libertad: Stalin, Truman, Attlee [...]*.

García Serrano celebra que en la inauguració [...] *estaban los muertos y los vivos y faltaban los vivillos* i que [...] *todavía la Falange está en la calle y gracias a ella y a su Caudillo hay España sobre el mundo*. L'exaltació insistent dels caiguts l'ajuda a presentar el Congreso com un acte tan fidel al passat com integrador en el present, com un decidit i clar distanciament respecte els 'elements defectuosos' que perviuen en la Nació. Tot plegat amb la voluntat de relacionar la presència i activitat de Falange amb la pervivència d'Espanya, que sintetitza el sentit del Congreso.

D'entre tots els articles publicats a la premsa falangista el dia posterior a la inauguració, un d'especial rellevància és el què reproduceix el contingut d'una entrevista feta al Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta ²³⁷. L'entrevista, feta pel director de l'agència britànica Reuters Henry Buckley, planteja interessants preguntes sobre el Congreso i la Falange. La importància de les respostes és doble, ja que aquestes no només destaquen com a declaracions del Ministro Secretario General, sinó també com a missatges polítics amb potencials repercussions d'abast internacional donada la difusió i credibilitat de l'agència que les publica.

La primera pregunta feta a Fernández Cuesta és sobre la finalitat del Congreso Nacional. Segons l'entrevistat, aprofitant la celebració dels vint anys de la fundació de Falange, és el millor moment per fer una autoavaluació sobre la trajectòria del Partit (doctrinal i d'acció) al llarg de dues dècades intenses. El Ministro Secretario General sentència que:

²³⁷ 'El Congreso contendrá una reafirmación de principios mil veces más fuertes al templarse en la realidad cotidiana de España' (Darrer subtítol: 'Declaraciones del camarada Fernández Cuesta al director de la agencia Reuters'), *Solidaridad Nacional*, 25 d'octubre de 1953, pàg. 1, 3 i 4. Vegi's Annex: 16.

“Naturalmente el Congreso contendrá una reafirmación de principios, mil veces más fuertes al templarse la realidad cotidiana de España.”

I que:

“[...] al mismo tiempo nos prepararemos para encarar el futuro que se abre ante nosotros mediante las previsiones que la experiencia nos ha enseñado [...].”

Fernández Cuesta dóna a entendre que, en temps de pau, la situació general del país és molt més propícia per a poder donar visibilitat a les bondats d'un sistema regit per la ideologia política falangista, així com per a poder desenvolupar-lo. Expressa d'una manera nítida el triple sentit essencial de l'esdeveniment: revisió, reafirmació, preparació. Breu i concís sintetitza l'esperit de la Falange de principis dels anys cinquanta en general i del paradigmàtic Congreso Nacional en particular. Pel màxim responsable de la Falange, la revisió i l'actualització vint anys després sentencien la consolidació del projecte polític de la generació fundadora. Manifesten, igualment, que el Partit vetlla activament pel seu creixement simbiòtic amb la Nova Espanya.

Una de les preguntes més contundents que Buckley planteja a Fernández Cuesta és sobre si a la Falange se la podria considerar un partit feixista. El Ministro Secretario General considera que seria *sumamente inconveniente*, quelcom totalment cert, en un exercici d'honestedat que recorre però a una explicació interessadament construïda. La versió oficial obliga a defensar que la Falange no ha estat mai un partit feixista, i en aquest cas s'argumenta de manera audaç. A partir del recurs interessat a la referència d'una nota redactada per José Antonio Primo de Rivera en la qual rebutjava l'assistència a un anomenat 'Congreso internacional fascista' celebrat l'any 1934 a Montreux (Suïssa), pretén confirmar-se el caràcter no feixista del Partit²³⁸. Fernández Cuesta destaca, per tant, la *trayectoria independiente* demostrada per Falange i el Nuevo Estado malgrat temptacions i simpaties, en una confessió dins dels límits assumibles²³⁹, tot atribuint les

²³⁸ En el fragment reproduït a *Solidaridad Nacional*: <Falange Española y de las JONS no es un movimiento fascista: Va perfilándose cada día con caracteres peculiares y está segura de encontrar precisamente por ese camino sus peculiaridades más fecundas>.

²³⁹ [...] a pesar de los fuertes y repetidos intentos de atracción ideológica, a pesar de que ésta ha llegado en ocasiones potenciada por una situación geopolítica ventajosa y a pesar de que incluso esta atracción halló eco sentimental en determinados núcleos [...].

‘acusacions’ de la seva pertinença al moviment feixista a [...] *todo género de suspicacias universales*.

Aquesta voluntat de distinció respecte les antigues potències feixistes, comentada ja amb anterioritat, fou el motor de la ‘política de gestos’ franquista després de la Segona Guerra Mundial. Superada la crisi de 1946-1947, els ginys discursius i declaracions de ‘camuflatge’ que en el seu dia cercaren la supervivència del Nuevo Estado pervisqueren per garantir l’estabilitat política internacional del règim. Això implicava defensar la particularitat, més aviat l’exclusivitat, de la realitat política d’Espanya i de les seves necessitats, així com mantenir l’artificiositat d’una definició com la de la ‘democràcia orgànica’. L’argument emprat per Fernández Cuesta sobre la declaració de José Antonio que suposadament separa Falange de la resta del feixisme europeu, s’aprofita de i juga amb, sota aquesta pràctica, el caràcter extremadament nacionalista del feixisme espanyol. Un caràcter que, com en qualsevol altre feixisme, li permeté presentar-se en el seu dia com una resposta genuïna del propi país als problemes que aquest patia. El feixisme espanyol, en realitat, no deixà mai de correspondre a una situació europea amb la què compartia un gran nombre de trets essencials i distintius, ni deixà d’imitar, contactar i cooperar amb la resta de versions ‘pròpies’ del feixisme en diferents estats. Quan el món va canviar, amb intel·ligència defensiva però coherent respecte els orígens, el Nuevo Estado i el Partit Únic van utilitzar la seva versió espanyola del feixisme per a presentar-se precisament com una fórmula radical i exclusivament espanyola que, com a tal, no podia vincular-se a cap moviment internacional²⁴⁰.

²⁴⁰ Ferran Gallego fa una brillant reflexió sobre aquest fenomen protagonitzat per Falange i el Nuevo Estado, que anomena ‘espanyolització’: *La españolización del 18 de julio fue uno de los elementos claves de legitimación del franquismo y de creación de una cultura política que llegaba a persuadir a la sociedad de su carácter excepcional [...]. Esta autoevaluación no se realizó desde las posiciones opuestas al falangismo, sino por el conjunto del régimen, incluyendo a una Falange que empezó muy pronto a considerar, primero, sus rasgos específicos y, después, su oposición tajante a las doctrinas y los Estados fascistas. Los mismos ideólogos que habían definido el nacionalsindicalismo como un movimiento y propuesta política que respondía a la crisis de la sociedad y el Estado liberal, sin dejar de establecer su normalidad en una movilización europea que estaba haciendo un camino equivalente, pasaron a hacer del falangismo una <<forma de ser>> estrictamente española, una solución exclusiva desde la que se aleccionaba al débil liberalismo vencedor [...].* Vegi’s Gallego, Ferran, ‘¿Un puente demasiado lejano?... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...* op. cit., pàg. 88.

Una altra qüestió que apareix versa sobre si el falangisme és realment més eficaç que la democràcia liberal per a Espanya. Hàbilment, Fernández Cuesta sublima el debat en un altre plantejament, basat en la diferent aplicació d'un mateix sistema en diferents països:

“[...] El único sistema democrático liberal que conocen los falangistas y los españoles es el que nos enseña nuestra propia Historia. Y no la de unos años simplemente, sino la que se extiende desde [...] 1812 [...] hasta el 18 de Julio de 1936. Ante este sistema democrático liberal, que la experiencia de ciento veinticuatro años ha demostrado como único posible en España y del que quiero ahorrarle [...] la mención de las calamidades políticas que ha supuesto [...], no cabe siquiera establecer la comparación.”

La fórmula política democràtica-liberal no és menyspreada per Fernández Cuesta, però en tot moment deixa clar i meridià que, si bé ha funcionat en altres països occidentals, ha tingut una aplicació fallida i perjudicial a Espanya. Presentant-los com a prova per a aquesta contundent conclusió, recorre als casos d'assassinat polític de Cánovas, Canalejas o Dato, associant-los a la inestabilitat permanent. La comparació entre democràcia liberal i falangisme 'per a' Espanya, per consegüent, ha de passar a ser reconcebuda com una comparació entre democràcia-liberal i falangisme 'a' Espanya. Fernández Cuesta blinda un debat espinós de cara a l'opinió internacional recurrent de nou a l'especificitat del cas espanyol i a les seves 'necessitats' polítiques. El corol·lari dialèctic de l'argumentació s'executa amb una descontextualitzada i cínica comparació entre:

“[...] un Gobierno liberal quien declaró la guerra a los Estados Unidos en 1898 i un [...] Movimiento Nacional (que) ha firmado, en cambio, un pacto de amistad y mutua ayuda con este país, ahora el más importante del mundo.”

El Ministro Secretario General ha d'explicar-se també sobre el nomenament dels alts càrrecs de la Falange i sobre el mètode de recaptació de fons pel Partit. L'entrevistat fa palès el funcionament vertical de l'organització d'una banda i insisteix en negar el lucre d'aquesta a partir de subvencions estatals de l'altra. Respecte el nomenament vertical,

Fernández Cuesta té cura d'emprar l'adverbi 'lliurement' amb la intenció de suavitzar la clara connotació autoritària d'una designació 'a dit'²⁴¹. Pel que refereix a la negativa del lucre, la màxima autoritat falangista després de Franco intenta presentar un Partit que funciona *fundamental y principalmente* amb les aportacions dels afiliats, amb una gestió, per exemple en la seva premsa, idèntica a la d'una empresa privada. Com ja s'ha dit i es tornarà a corroborar més endavant, l'austeritat econòmica fou un valor constantment reivindicat pel Partit. La imatge de partit subvencionat és antitètica a la d'una organització política suposadament exemplar que compta amb amplis suports desinteressats, i per això Fernández Cuesta afirmarà categòricament que:

“Ninguna ventaja de orden administrativo o fiscal ampara el patrimonio de la Falange. Las únicas subvenciones que la Falange recibe del Estado están consignadas a aquellas Secciones a las que el Estado ha encomendado misiones de orden sanitario, educativo o asistencial.”²⁴²

Preguntat sobre la perillositat de la concentració de poder en el Partit Únic, el Ministro Secretario General aclareix, en certa manera s'excusa, que la Falange ni té ni aspira a tenir per damunt de tot el poder total, valoració que en teoria ajudaria a determinar-ne la distinció respecte els partits dels règims totalitaris. La 'missió' de Falange, doctrinalment, supera les pretensions rases de poder material i consisteix més aviat en vetllar per les essències, resumides en *los tres postulados de nuestro Movimiento: [...] la unidad, la grandeza y la libertad de España*. Ara bé, no per aquest fet es deixa de considerar un motiu d'orgull pel Partit i una 'responsabilitat obligada' de l'Estat que els homes del primer ocupin càrrecs públics en el segon per la seva suposada qualificació meritosa.

²⁴¹ Així, [...] *los altos cargos de la Falange son nombrados libremente por un Jefe Nacional (Franco), a propuesta del Ministro Secretario General. Los Consejeros provinciales son natos, electivos y de libre nombramiento del Ministro Secretario General; los Consejeros electivos son designados libremente por las Organizaciones locales [...]*.

²⁴² Una afirmació evidentment subjecta a matisos, sense anar més lluny si considerem que l'estructura de l'Estat franquista establia en certs casos la duplicitat de càrrecs (d'Estat i de Partit) en una mateixa persona, fet que difuminava el repartiment real de partides i ingressos en l'organització i els seus membres.

La possibilitat de treballar per l'Estat 'sense ser falangista' esdevé, segons Fernández Cuesta, una altra prova de la seva bona fe política. Aquesta consideració del Ministro Secretario General convida a parar-se a pensar un moment què significa per ell *ser falangista*, ja que llargs rius de tinta han demostrat no ser una qüestió consensuada ni pels mateixos historiadors. Si entre els experts sovint s'ha negat la condició de falangista a un nombre important de personal polític del règim a causa del seu origen sociopolític pre-franquista no falangista²⁴³, també els propis *camisaviejas* com l'entrevistat podien caure en una temptació (documentada) de considerar-se a sí mateixos com els únics purs o 'autèntics falangistes' dins la immensa massa posseïdora d'una carnet del Partit.

Fernández Cuesta sap prou bé que Falange té una quota de poder limitada perquè comparteix el sistema del Nuevo Estado amb altres grups de poder, i l'aprofita per donar una imatge més suau del Partit a l'opinió pública internacional. Aquest fet, a la pràctica, no converteix la Falange en menys totalitària i amb menor motiu en un context històric post-feixista, en què, si bé el règim conserva les seves característiques fonamentals de l'època del Nou Ordre, no es pot permetre dotar a la institució més representativa d'aquell temps un poder hegemònic que el desemmascari. A més, tal i com afirmen algunes tesis historiogràfiques, allò que defineix la matriu feixista d'un estat no és necessàriament l'hegemonia del Partit Únic, sinó sobretot [...] *el espacio en el que el Estado define su estrategia política y actualiza sus principios ideológicos*²⁴⁴.

²⁴³ Sobre la polèmica entre investigadors, és de consulta imprescindible la reflexió de Martí Marín sobre el pes encara viu de velles teories historiogràfiques alhora d'abordar la temàtica de l'abast i la influència del falangisme. Unes teories que vinculen la debilitat de Falange a la naturalesa política no feixista i fins tot relativament 'plural' del Nuevo Estado, però que cada cop encaixen menys amb les dades aportades pels minuciosos estudis d'història local sobre el Partit Únic. Aquests, pel seu torn, revelen una incontestable presència material i una aclaparador pes social de l'organització. Vegi's Marín, Martí, 'Falange y poder local' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...* op. cit., pàg. 231-252. Aprofundint en les esmentades dades i, per consegüent, reforçant la tesi que subratlla la predominança de Falange en el món local, vegi's, del mateix autor, *Els Ajuntaments Franquistes a Catalunya. Política i administració municipal, 1938-1979*, Pagès editors, Lleida, 2000 i «La política dins el règim franquista: famílies o clienteles? Algunes aportacions des de la perspectiva microhistòrica» dins *I Encuentro de Investigadores sobre Franquismo. Barcelona del 5 al 7 Novembre de 1992*, Fundació Arxiu Històric CONC, UAB i Societat Catalana d'Estudis Històrics, Barcelona, 1992, pàg. 43-46.

²⁴⁴ Tesi argumentada a Gallego, Ferran, ¿Un puente demasiado lejano?... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...* op. cit., pàg. 94: [...] *el falangismo pasó a ser identificado con el Movimiento Nacional, trasladando a éste sus nada gratuitos elementos simbólicos y señalando que la superación del concepto del Partido en nada traicionaba los fundamentos doctrinales del viejo falangismo republicano. Por el contrario, la concepción movimentista permitía la integración de la organización política en las*

Una qüestió relacionada és la que versa sobre l'existència de milícies falangistes, que *de facto* complirien la funció de braç armat del Partit. El Ministro Secretario General, al respecte, fa palès que la seva dissolució es va dur a terme amb la desmobilització dels voluntaris durant la postguerra. Fernández Cuesta entén que en un Nuevo Estado construït amb la ideologia política de Falange no és necessari comptar amb força militar ni de coacció pròpia, perquè l'estatal ja és considerada com a tal, tot i que no rendeixi comptes directament al Partit. Altrament, en referència a la sí vigent Milicia Universitaria, l'entrevistat remarca que l'entitat paramilitar està dirigida per personal de l'Exèrcit, insistint així en la no ingerència de la institució política en la militar²⁴⁵.

El Partit Únic, en aquests moments, té un gran interès en presentar-se a si mateix com una organització que no té res a amagar, ja que té en alta consideració l'opinió pública internacional. Fernández Cuesta, com a màxim exponent d'aquest interès, confirma que es faran públics tant els plens com les conclusions del Congreso Nacional, si bé no el treball de les Comisiones. D'aquesta manera, el Ministro Secretario General pretén atribuir a la Falange un grau de transparència equivalent al del parlamentarisme.

A través d'una crònica més general, *Solidaridad Nacional* valora l'interès despertat pel Congreso en els mitjans de comunicació internacionals²⁴⁶. Considera que:

“[...] Si la importancia de un suceso se puede medir por la atención que le presta la Prensa, de este Congreso está pendiente toda la prensa extranjera acreditada en España. Es la primera vez que se provoca un contacto con ella.”

instituciones del Estado, sin que debiera existir tensión alguna entre ambos factores. Si no puede hablarse de la <<conquista del Estado>> por el partido fascista español, cabrá considerar la importancia de esta paradoja que hace del instrumento partidista un elemento defectuoso y contingente, mientras procura preservar el espacio en el que el Estado define su estrategia política y actualiza sus principios ideológicos. De hecho [...], en la experiencia fascista del periodo de entreguerras se había planteado esa integración como un elemento que consumaba la utopía fascista.

²⁴⁵ L'explicació d'aquest fet requeriria analitzar més profundament les relacions entre la Falange i l'Exèrcit des del final de la Guerra Civil fins 1953, que no estigueren exemptes de tensions. Vegi's Lazo, Alfonso, *Una familia mal avenida. Falange, Iglesia y Ejército*, Síntesis, Madrid, 2008). Tensions entre Partit Únic i Exèrcit que també foren presents en altres règims feixistes. Vegi's Gallego, Ferran, *De Múnich a Auschwitz. Una historia del nazismo, 1919-1945*, Plaza&Janés, Barcelona, 2001. Aquesta qüestió va més enllà de la voluntat política falangista de presentar-se a l'exterior com un Partit sense poder absolut en l'Estat.

²⁴⁶ 'Toda la Prensa extranjera pendiente del Congreso de la Falange', *Solidaridad Nacional*, 25 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 4.

Exemplifica l'atenció rebuda comentant, per exemple, que:

“La Agencia Reuters ha distribuido ya mil palabras a dos mil abonados suyos sobre esta Asamblea falangista”

I que:

“[...] la revista norteamericana «Life» publicará un amplio reportaje gráfico sobre la vida de José Antonio.”

Efectivament, després de la inauguració del Congreso, el Vicesecretario General del Movimiento, el Vicesecretario de Secciones i el Delegado Nacional de Provincias van rebre en conferència de premsa als corresponents estrangers i periodistes nacionals, disposats a rebre qualsevol pregunta.

El què més atenció rep en la premsa falangista del dia posterior a la inauguració del Congreso, però, és el discurs d'obertura de l'escriptor i periodista 'blau' Eugenio Montes. Se li encarregà la part fonamental de l'acte inaugural del Congreso per la seva professionalitat en el si del Partit. A aquelles alçades, podia considerar-se'l màxim difusor de les virtuts del falangisme a nivell estatal i internacional, tal i com pot notar-se en la cita bibliogràfica corresponent del capítol anterior. La reproducció íntegra del discurs es troba al diari *Arriba*²⁴⁷, amb un contingut coincident respecte a la reproducció posterior del propi Partit²⁴⁸. A *Solidaridad Nacional* el discurs és comentat i parcialment reproduït²⁴⁹. Lloat per la premsa, pot ben bé identificar-se, pel seu contingut polític, com a màxim exponent de la reafirmació de Falange.

Eugenio Montes considera que la Falange és una organització amb una llarga història i que per tant no hauria de tenir problemes per assegurar-se el futur. Nascut en un món convuls, el Partit cercava diferenciar-se de posicions *con signo destructor* i d'altres *sin pasión ni ánimo*, entenent per tals una esquerra revolucionària socialment perillosa i una dreta liberal corrupta i caduca. Front un Estat ancorat en la preservació i la nostàlgia,

²⁴⁷ 'Conferencia de Eugenio Montes', *Arriba*, 25 d'octubre de 1953, pàg. 10, 11 i 12. Vegi's Annex: 17.

²⁴⁸ Vegi's 'Acto de apertura' - 'Discurso de Eugenio Montes' dins FET-JONS, *Congreso Nacional...* op. cit., pàg. 55-63.

²⁴⁹ 'Discurso de Eugenio Montes', *Solidaridad Nacional*, 25 d'octubre de 1953, pàg. 3.

la Falange era conscient que la grandesa d'Espanya quedava segles enrere i que calia recuperar *nuevos estímulos y una acción en la contemporaneidad*, que 'despertessin' a la Nació. Una consciència que no s'havia perdut durant els temps de 'decadència' i que s'havia manifestat a través 'd'espasmes' esporàdics en diferents moments de la història recent, però que no havien estat prou forts per revertir la situació. Establint una comparació entre el sistema de la Restauració de Cánovas, 'benintencionat' però fracassat, i la Falange, Montes afirma que el salt qualitatiu donat pel Partit respecte els 'espasmes' fou possible gràcies a l'educació²⁵⁰. Així,

“[...] no es casualidad que la Falange haya surgido desde los bancos de este viejo caserón con un ímpetu, con una juventud universitaria y decidida a traer una nueva educación en la vida nacional.”

L'escriptor i periodista destaca la vigència (una vigència oberta a afegits) del discurs fundacional realitzat per José Antonio. La vigència d'una fórmula que recupera [...] *la vena heroica que nos había dado la grandeza en otros tiempos*, però amb *unos modos y unos estilos absolutamente frescos y modernos*. En conseqüència, per Montes

“no es falangista el que se sitúa más allá de la historia que ha vivido Europa ni el que no haya comprendido el proceso que ha venido a la vida moderna tras la Revolución francesa.”

És falangista, doncs, aquell que coneix les bondats del passat i empra mètodes nous per reivindicar-les i construir un futur diferent. Falange, síntesi d'essències ancestrals pàtries i estil modern, solució de problemes, tenia però el 'tràgic destí' d'haver nascut per evitar la guerra entre espanyols i només arribar a *encarnar el Estado* després d'aquesta. La prematuritat de la tragèdia²⁵¹ era, per Montes, l'oportunitat que no és repetís en el futur. Tot i no voler-la, Falange va saber ajudar a superar-la i vèncer-la per la causa d'Espanya

²⁵⁰ Com ho feu Falange en particular, el règim franquista en general va ser sempre conscient de l'enorme importància que tenia el món de l'educació en l'adoctrinament polític dels joves per a poder assegurar la seva pervivència en el futur. El domini o si més no la influència de les consciències era una arma tant o més efectiva que la repressió per la força, si bé ambdues sempre es complementaren. Vegi's Fernández Soria, Juan Manuel, *Educación, socialización y legitimación política (España 1931-1970)*, Tirant lo Blanch, València, 1998.

²⁵¹ De la qual n'eren culpables els predecessors en el poder de l'Estat: els polítics liberals i la República.

i la pau entre espanyols²⁵², com va saber evitar Franco, amb un *genio supremo*, l'entrada del país a la Segona Guerra Mundial, mantenint-se neutral i preparant-se per fer aportacions en la postguerra²⁵³.

Montes repassa també la trajectòria de Falange recordant l'època de l'aïllament internacional: *Hemos vivido después años de penosa soledad. La grandeza de una persona se demuestra en ser capaz de aguantar en los días difíciles y de ser capaz de crear luego en los días venturosos [...]*. Segons ell, Espanya és un poble amb capacitat de renúncia, fins i tot a la companyia (aliats), però sempre ho fa per créixer després, amb una causa de futur. La causa, en el cas concret del temps d'aïllament, era conservar l'essència de la Nació, ja que:

“Es un hecho que España padece animadversión cosmopolita [...]; la animadversión de los internacionalizantes cada vez que se levantan enhiestas dos banderas: el gonfalon de la Catolicidad y el estandarte de una Hispanidad pujante y viril.”

Per Montes, la responsabilitat sobre l'aïllament d'Espanya es deu, per tant, a aquelles potències que, per convicció o manipulació, no acceptaven la naturalesa catòlica i independent de la Nació. Una naturalesa suposadament temuda, encarnada en figures com el duc d'Alba, que incentivà a grups ateu, heretges i catòlics ressentits a pressionar per fer aïllar l'Estat quan aquest la conservà en l'Europa de postguerra²⁵⁴.

Tanmateix, el *camisavieja* opina que l'aïllament d'Espanya ha resultat profitós. Ha permès conèixer el potencial propi, els aliats incondicionals i organitzar (fer una taula

²⁵² Una de les associacions propagandístiques més potents a través de les quals s'autolegitimà el règim franquista fou la de Franco - pau. Oposar-se a Franco era permanentment vinculat a la guerra entre els espanyols, i aquesta lògicament a mort, fam i misèria. Consegüentment, oposar-se a Franco passava a esdevenir una actuació fora de tot sentit, més en una població traumatitzada pel terror bèl·lic conegut.

²⁵³ Per un qüestionament historiogràfic fonamentat d'aquestes afirmacions, que passa a considerar la decisió de Franco respecte l'entrada o no en la guerra (a favor de l'Eix) com un producte de constants dubtes, deliberacions, canvis de rumb i sobretot expectació d'evolució del conflicte, vegi's Moreno Julià, Xavier, *Hitler y Franco. Diplomacia en tiempos de guerra (1936-1945)*, España Escrita - Planeta, Barcelona, 2007.

²⁵⁴ Exaltant 'l'autèntica catolicitat' espanyola, Montes llença una acusació amb doble efecte: despertar complicitats entre grups subjectes a correspondre-la (democràcia cristiana europea occidental) i, de pas, si és possible, culpabilitats, en la mesura que planteja el Nuevo Estado com un exemple, el millor règim per garantir la veritable hegemonia del catolicisme en la societat.

rasa de) el país. Igualment, ha fomentat l'admiració a l'exterior, i el periodista falangista confirma de pròpia experiència que [...] *hay que salir de la ciudad para ver sus torres, y los que hemos salido en estos años por el mundo*²⁵⁵ *podíamos ver [...] cómo se les iban los ojos hacia la altura inmarcesible de nuestra orgullosa y bien sobrellevada soledad. Se les iban de tal modo que han tenido que venir a darnos la mano a nosotros, que no la tendíamos mendicantemente ni la tendíamos tampoco con hostilidad [...].* Una confirmació en la mateixa línia de l'article 'Espanya, Plaza de Occidente', publicat anteriorment a *Arriba* i ja comentat, que situa la reafirmació en una fina frontera entre l'exaltació i la prudència. A més, afegeix que si bé l'aïllament va ser dur, aquest no va ser complet, ja que

“[...] fueron los pueblos hispanos aquellos que forzaron la distraída atención de las Asambleas internacionales para que España fuese llamada.”

Montes recorda que, en els moments difícils, els estats que van ajudar a evitar l'aïllament total van ser aquells pertanyents a la 'família' catòlica i hispànica de Llatinoamèrica²⁵⁶, de sòlids valors solidaris en particular amb la 'Mare' Espanya.

En la seva intervenció, Montes adverteix sobre la importància dels temps que arriben. Malgrat trobar-se Espanya en un moment en què [...] *ha comenzado a hacerse un mínimo de justicia desde fuera*, és alhora un moment de gran responsabilitat. S'ha d'entendre la situació actual com un punt de partida, el *comienzo de las victorias*, en què cal estar per sobre de l'alçada de les circumstàncies i 'saber guanyar'. No en va distingeix el *Viva España, con un vivir que pudiera ser un vegetal*, de l'*Arriba España*, que connota un esperit ambiciós, d'aspiracions de grandesa. De cara a l'àmbit internacional, Montes opina que s'ha de saber fer constar la voluntat de reafirmació de la Nació. Trencat l'aïllament, [...] *ahora que el mundo reconoce necesaria nuestra*

²⁵⁵ Aquí es refereix de manera concreta a les seves tasques com a corresponal dels diaris *ABC* i *Arriba*, així com a les seves conferències realitzades a Llatinoamèrica.

²⁵⁶ Sobre les relacions 'salvavides' entre Espanya i Hispanoamèrica durant la crisi de 1946-47 vegi's Delgado Gómez-Escalonilla, Lorenzo, *Diplomacia franquista y política cultural hacia Iberoamérica (1939-1953)*, CSIC, Madrid, 1988; Rein, Raanan, *La salvación de una dictadura. Alianza Franco-Perón (1946-1955)*, CSIC, Madrid, 1995; Roy, Joaquín, *La siempre fiel: un siglo de relaciones hispanocubanas (1898-1998)*, Instituto Universitario de Desarrollo y Cooperación - Libros de la Catarata, Madrid, 1999.

presencia en él, convé actuar en aquest amb protagonisme, sense esdevenir un pes mort de la Història. La diferència, però, no la marcarà la presència espanyola en els diferents organismes internacionals, on [...] *pueblos insignificantes que no tienen una constelación de grandezas detrás, que no tienen ni un pasado, ni un presente, ni un futuro* [...] també hi són presents. La marcarà una aportació.

En aquest sentit, el destacat falangista proposa *no desmentir nuestro signo y nuestra fisonomía, pues si nos han llamado a nosotros es porque somos nosotros*. Traient importància al factor geo-estratègic²⁵⁷, destaca la importància de l'essència metafísica i espiritual d'Espanya, la seva 'forma de ser' resistent tant admirada com a forma de distinció qualitativa. A l'hora d'haver d'expressar l'essència, és quan *la aportación de la Falange se revela en toda su importancia, ja que [...] La Falange es la fuerza de resistencia dentro de la interioridad española*. Per tant, el Partit haurà de tenir un paper important en la representació d'Espanya al món com a paradigma de la seva naturalesa.

Montes remarca que el mèrit d'haver preservat aquesta essència d'Espanya en temps difícils, quan els vencedors cercaven la conversió del règim en liberal, es deu [...] *al prestigio, a la autoridad del Caudillo*²⁵⁸ *y a la fuerza de cohesión y de entusiasmo de nuestra Falange*. Recorda que en l'esfondrament del Nou Ordre, es comentava entre els Aliats que després de Mussolini i Hitler, Franco cauria tercer, i que, com s'ha comprovat:

“[...] Era ignorar la persona de Franco y la realidad española. Porque Franco ante todo no es tercero de nadie. Y porque la Falange es todo lo contrario de una tercería [...].”

Aquest darrer comentari, ovacionat pels assistents al Congreso, és el que encapçala l'article que reproduïx el discurs, perquè expressa molt clarament com s'entén la reafirmació de Falange. Una reafirmació que reivindica el dictador, el Partit i el Nuevo Estado des dels seus orígens polítics, però que ahora nega la seva correspondència (tot

²⁵⁷ Com a factor clau que impulsà a les potències occidentals (especialment els Estats Units) a plantejar-se la utilitat d'Espanya en el context de la Guerra Freda.

²⁵⁸ En la línia del seu article 'El esfuerzo de la soledad', publicat pocs dies abans a *Arriba*.

negant la seva supeditació) al context europeu d'on van sorgir aquests orígens²⁵⁹. Montes ho rebla amb una anècdota personal d'una conversa amb un amic portuguès en què el primer li comparava al segon Mussolini i Hitler, amb el *genio de la espectacularidad y la impaciencia* que els havia portat a la derrota, i Franco, amb el *genio paciente* que tot i no voler la guerra l'havia portat a la victòria.

El *camisavieja* conferenciant valora l'assossegament com la virtut d'un cap d'Estat, en la mesura que això significa estabilitat, i destaca aquesta qualitat en Franco. Però considera també que cal comptar amb un Movimiento

“[...] que tiene que darle inspiración y aguijón al Estado para que no se quede absolutamente inamovible.”

Per il·lustrar aquesta afirmació, Montes recupera l'anècdota del seu amic portuguès i el seu pas pel poble de Trujillo (Extremadura), on pagesos llüen els símbols falangistes en moments de gran pressió internacional. El falangista explica que [...] *eran para mí un símbolo de la consistencia, del orgullo y de la virilidad hispánica*²⁶⁰. La recreació visual d'aquella gent humil però digna, que feia vida rutinària fidel al seu compromís patri i tranquil·la, és presentada com una mostra representativa de la fermesa i solidesa del Nuevo Estado articulats per la Falange.

Montes afirma que la Falange és la garantia de conservació d'una personalitat espanyola que l'esperança d'Occident necessita. Personalitat que no tem la guerra malgrat no buscar-la i que es nega a fer dels espanyols [...] *conserjes de instituciones internacionales*,

²⁵⁹ Eugenio Montes s'aprofita, com s'ha vist també fa Fernández Cuesta en la seva entrevista amb l'agència Reuters, del caràcter extremadament nacionalista del feixisme espanyol, posant en pràctica 'l'espanyolització' de l'Alzamiento comentada anteriorment.

²⁶⁰ En aquesta referència a les gents de Trujillo trobem dos elements sovint presents en els discursos de la Falange. El primer, ja comentat, el què associa el Partit a la representativitat de sectors humils de la societat. El segon, de manera indirecta, el què vincula el món rural a l'indret on cercar la puresa de les essències nacionals. El ruralisme, present en figures falangistes tan importants com Rafael Sánchez Mazas o Onésimo Redondo, tampoc serà una característica exclusiva del feixisme espanyol (vegin-se referències en el cas alemany a Gallego, Ferran, 'Grandes esperanzas, 1925-1930': El gran salto, 1929-1930, dins *De Múnich a Auschwitz...* op. cit., pàg. 188-200). Morente explica sobre Sánchez Mazas (intel·lectual que havia publicat a *Arriba*, com Montes) que aquest creu que [...] *es en las aldeas de España, entre la humanidad labradora (como la describe) donde Falange ha de ir a buscar su nutriente y desde donde se producirá el renacer de la nación [...]. Hay en éste una visión idealizada del mundo rural, donde perviven grandes virtudes del pueblo español [...].* Vegi's Morente, Francisco, 'Rafael Sánchez Mazas...' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *Falange...* op. cit., pàg. 123.

que tampoc és el què els països occidentals se suposa els hi demanen. L'escriptor i periodista considera que [...] *sería menester inventar hoy la Falange si ésta no existiese* [...], perquè entre altres coses hi ha la tasca imprescindible de [...] *ir a dar nuestra palabra entera, la palabra de nuestra entereza que el Occidente necesita*. La necessitat sorgeix de l'amenaça de la Unió Soviètica i el comunisme, d'un

“[...] descarriado entusiasmo, ultrapotente: ese viento que viene del Este, que nos ha sorbido ya la mitad de Europa y que tiene la íntima, absoluta necesidad de querer esparcirse por todo el mundo.”

I la defensa front un enemic tan letal requereix aportacions actives que només pot fer Espanya²⁶¹.

La importància de la 'passió' és quelcom innegable per Eugenio Montes, més enllà de la de la força. Així, front la Unió Soviètica i el comunisme, representants de la passió negativa destructora, és necessari contraposar-hi l'espanyola, una de positiva i creadora. Segons ell, tal i com es contraposen les passions, es contraposen també les contemporaneïtats, les propostes innovadores. L'escriptor i periodista destaca en la Falange el seu *sentido actual*, aquell que, com el tingueren els Reis Catòlics en el segle XV, consta d'invenció, d'entusiasme donat per les possibilitats d'acció d'Espanya en el món. Així, entrelligant passió i innovació, l'hàbil propagandista presenta l'aportació falangista en l'amor per la llibertat, però per una llibertat que necessàriament ha de ser producte d'un poder previ.

Sobre aquesta faceta de llibertat, l'escriptor i periodista arriba a afirmar que:

“[...] La Falange en ningún modo puede ser antiliberal, comenzando porque la Falange no puede ser lo contrario de nada que sea humano [...]. Es postliberal, en el sentido circunstancial en que la palabra liberal ha tenido en el 800. [...] Después de todo, también el liberalismo es una tradición, y es una tradición

²⁶¹ L'anticomunisme recalcitrant del règim franquista fou, com s'ha explicat en el capítol previ dedicat en part als 'anys crítics', una de les seves característiques fonamentals que més va ser explotada per comptar amb la complicitat occidental.

española, y eso hasta el punto de que la propia palabra liberal fue inventada en España [...].”

La ideologia del Partit, com la del règim, és presentada per Montes com una superació ‘evolutiva’ de la democràtica liberal. Evolutiva perquè ha captat tant bé l’essència de la llibertat que ha desenvolupat un sistema més idoni per a la seva realització. Aquí s’expressa altre cop la característica reafirmació de Falange, imbricada en la del Nuevo Estado, que reivindica el seu caràcter antidemocràtic però ja no amb un discurs d’alternativa al liberalisme, sinó de maduració del liberalisme²⁶². En altres paraules: pretén mostrar-se com a políticament avantatjada enlloc d’opositora al sistema democràtic europeu occidental. Una argumentació interessant, ja que tot i no esdevenir directament contradictòria respecte a les raons particularistes per Espanya que expressava Fernández Cuesta en la seva entrevista amb Reuters, sí que n’esdevé una de diferent i alternativa.

Aquesta major comprensió de la llibertat requereix entendre, però, que és quelcom que necessita sacrificis i s’ha de guanyar en benefici d’una pretesa causa major. Els sacrificis poden ser per exemple d’una sèrie de *libertades inútiles* o *que sólo son para unos cuantos* a favor d’una llibertat de més gran envergadura i categoria. La manera de guanyar-la és a través del poder, el poder d’Espanya per damunt del poder individual dels espanyols, perquè del contrari aquest esdevindria

[...] un poder egoísta a costa de la comunidad, y un poder que a la larga ni siquiera nosotros como individuos podríamos sostenerlo [...]”²⁶³.

Per tant, per Montes, la llibertat falangista i del Nuevo Estado, que supera en qualitat la del liberalisme, és la llibertat de la Pàtria de les essències, només garantida quan aquesta és dipositària única de la sobirania política sense ingerència possible dels individus. La

²⁶² En paraules de Molinero i Ysàs: [...] *el régimen franquista intentó desarrollar un nuevo discurso caracterizado por la reafirmación en sus postulados aunque, a la vez, proclamando su carácter también democrático: el Nuevo Estado creado no era obviamente una democracia liberal pero –decía– había establecido una nueva y más auténtica modalidad de democracia, la «orgánica», fundamentada en las entidades «naturales» de la sociedad, la familia, el municipio y el sindicato.* Vegi’s Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...* op. cit., pàg. 3.

²⁶³ Element ideològic paternalista que contempla l’Estat com una entitat protectora més justa i més ben preparada a l’hora de gestionar el poder individual.

Pàtria és, per tant, quelcom eteri i superior que es pot manifestar (o no) a través dels individus. Els darrers, doncs, han de sacrificar i han sacrificat la seva 'quota parcial' i mutable de llibertat en benefici d'una de general, permanent i completa²⁶⁴.

El periodista falangista fa reconeixement de la col·laboració de Falange en l'articulació interior d'aquesta sobirania política pàtria, en el seu paper a l'hora de conjugar 'l'esperit i la matèria'. Contraposant la figura de José Antonio als personatges literaris de Sancho Panza i Don Quijote, l'un excessivament materialista i l'altre idealista impotent, presenta el Fundador com [...] *un auténtico Amadis, o sea, un ejemplo de valores frescos, juveniles, aurorales; bello de cuerpo y alma*. A través d'ell, extreu aquestes característiques al Partit, destacant que:

“[...] Esa atención a la materia la ha tenido la Falange y la ha realizado magníficamente en una obra que tiene que proseguir [...]”

com quan s'assistí

“[...] a las necesidades primarias e ineludibles del pueblo español.”

En aquesta línia, valora positivament la política del Ministro de Trabajo falangista José Antonio Girón de Velasco i dels Sindicatos²⁶⁵. A la importància de la tasca assistencial hi

²⁶⁴ L'ús i reconcepció de 'la llibertat' no és en absolut una novetat en el relat falangista de 1953, si bé als anys cinquanta es situa en la trajectòria del liberalisme i com una certa 'delegació compromesa' dels individus. Per exemple, des de la vessant dels valors cristians, l'any 1939 Sánchez Mazas afirmava: *Nosotros imponemos la libertad verdadera, porque imponemos una jerarquía de valores espirituales a las gentes de España (...) Imponemos esta jerarquía de valores espirituales como primera condición de libertad histórica civil, pero no la hemos inventado nosotros, es eterna y viene de Dios. Por eso la imponemos a rajatabla, sin vacilaciones posibles*. Vegi's Sánchez Mazas, Rafael, *Discurso del Sábado de Gloria*, Editora Nacional, s.l., 1939, en Morente, Francisco, 'Rafael Sánchez Mazas... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *Falange...* op. cit., pàg. 131.

²⁶⁵ Carme Molinero explica com una de les argumentacions més emprades per Falange a l'hora de mostrar-se com a garant de la justícia social en el Nuevo Estado és la de la política assistencial, a voltes acompanyada de demagògia simbòlica de la qual fou precisament protagonista Girón: [...] *los falangistas dedicaron cuantiosos recursos al capítulo de propaganda [...] una de las líneas de actuación más perseverantes consistió en presentar al franquista como un régimen profundamente preocupado por la justicia social, como muestra de lo cual se utilizó particularmente la política asistencial, aunque no exclusivamente; también se destacaron medidas que afectaron a la simbología [...] En este campo sobresalió José Antonio Girón que estuvo al frente del Ministerio de Trabajo entre 1941 y 1957 y se convirtió en adalid del discurso falangista como discurso del régimen. Girón era quizás el mayor exponente de la demagogia falangista, como mínimo fue el más relevante; así, por ejemplo, afirmaba que «la característica del Estado español fundado el 18 de julio de 1936 [...] es la característica social, que prima sobre todas las demás en nuestra generación política»*. Girón, José Antonio, *Quince años de política social*

vincula la d'establiment de l'ordre, prioritari a la justícia ja que, com (cita) plantejava el pensador alemany Goethe, el desordre pot ser una font d'injustícies (un clar exemple d'això en seria l'anterior règim de la República)²⁶⁶. Afegeix tanmateix que l'ordre és un punt de partida, no d'arribada, per a la justícia social.

Eugenio Montes també afirma en el seu discurs que la justícia social, cercada tant per interès en la fortalesa nacional com per la convicció política del Partit que vetlla pels drets del poble espanyol, ha estat un element genuí tant a nivell interior com europeu. És però a partir d'aquesta sentència que fa una crítica al feixisme com si es tractés d'un moviment amb una ideologia política diferent a la seva, explicant que:

“[...] los fascismos han sido una respuesta falsa a un problema verdadero, una solución errónea a un problema clamante. El problema clamante es [...] el que los medios técnicos no queden reducidos al usufructo de una minoría [...]. El fascismo comprendió esta necesidad y no supo resolverla. Y ello, no sólo porque Italia y Alemania fueron precipitada y ciegamente a la guerra, con la cual ya impedían esa política social que requiere la paz, sino también porque incidían en el error inicial, en el error del siglo XIX, postulando un socialismo.”

Fent un ús interessat de la circumstancialitat històrica que va allunyar Espanya de la intervenció oficial en la Segona Guerra Mundial, el periodista i escriptor falangista desvincula Falange i feixisme amb gran enginy. Relaciona l'etiqueta discursiva 'socialista' dels règims vençuts amb el seu caràcter bel·licista, atribuïnt a aquest darrer la incapacitat de possibilitar una justícia social. Després, fa de l'element socialista la causa

dirigida por Franco, Altamira, Madrid, 1951, pàg. 5 i 6, en Molinero, Carme, 'Falange y la construcción... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 188.

²⁶⁶ En el discurs falangista la referència a l'ordre i al seu antagonista fou una constant fonamental. Sempre comparat amb el 'caos social' de la República, l'ordre era traduït com el sacrifici necessari de la llibertat a canvi d'una seguretat garantida que Falange i el règim franquista, idènticament als altres estats feixistes, oferien. Molinero afirma que *El discurso social que aportó Falange se convirtió en signo de identidad del Nuevo Estado en buena medida por el contexto histórico en el que el régimen se creó, tanto a nivel internacional como por la propia evolución española, cuyas coordenadas se inscribían plenamente en las europeas del momento [...] la gran habilidad del fascismo fue dar certidumbre en un tiempo de inseguridad, una inseguridad que sufría el conjunto de la población, pero que cada sector social experimentaba de forma distinta*. Molinero, Carme, 'Falange y la construcción... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...* op. cit., pàg. 183.

de la condició totalitària del feixisme (el seu defecte), concloent la major idoneïtat de la proposta falangista, que:

“[...] ha sido el único Movimiento que ha advertido que la solución del problema social no estaba en el socialismo [...], sino [...] en el Sindicato [...].”

Desenvolupant la darrera afirmació, Montes justifica l'existència del Sindicato Vertical. Un Sindicato que,

“[...] a diferencia del socialismo, puede tener y necesita tenerlo en época de transición²⁶⁷, un Estado poderoso detrás, pero que aspira, no a tragarse la sociedad con sus libertades, sino a hacer posible las libertades de la sociedad.”

El Sindicato Vertical és presentat com doblement útil gràcies al suport i al control estatals. Útil per impedir que, com els 'sindicats socialistes', pugui ser utilitzat per 'imposar postures' per part dels treballadors, i útil per ajudar a què aquests solucionin per si mateixos els seus problemes²⁶⁸. Montes defensa igualment la seva designació 'Vertical' i la seva significació jeràrquica a través de diversa retòrica sobre la importància de valorar la *excelencia humana del trabajo*, que distingeix d'una manera 'justa' la qualitat naturalment desigual de les tasques. Recalca que només amb un treball i un treballador qualificats, amb personalitat (és a dir, a la pràctica, en un sistema amb desigualtats naturalitzades i acceptades), Espanya podrà continuar sent exemple i estímul d'Europa.

El politemàtic discurs de Montes finalitza considerant que la Història d'Espanya es defineix per períodes de *pauses y prisas*, a diferència de la continuïtat que pensa hauria preferit José Ortega i Gasset. Una Història en què, per exemple, una llarga ('re')conquesta medieval va anar seguida d'un gloriós període més breu. Al segle XX,

²⁶⁷ En època d'una Revolució en procés (la nacionalsindicalista).

²⁶⁸ Bernal García explica, sobre la posició falangista a favor de les virtuts del control dels treballadors, que la idea d'enquadrament manifestava l'existència d'una vocació disciplinària per controlar políticament les masses obreres, l'objectiu de la qual era precipitar la segona fase de la revolució nacionalsindicalista. Vegi's Bernal García, Francisco, *El sindicalismo vertical. Burocracia, control laboral y representación de intereses en la España Franquista (1936-1951)*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales – Asociación de Historia Contemporánea, Madrid, 2010, pàg. 237-244.

després de tres-cents anys de decadència, el naixement de Falange sembla marcar una nova etapa de:

“[...] velocidad juvenil, puesto que estamos en la época veloz, en la época de la velocidad [...] en què [...] la Falange motorizará²⁶⁹ el Estado español dentro y tratará de darle impulso, ánimo y juventud a un Occidente que carece de todo eso.”

Així, en definitiva,

“[...] si hace ahora veinte años el verbo de José Antonio salió y consiguió quitarle a España arrugas, ahora esta Falange fiel y remozada con el Caudillo perennemente juvenil que Dios nos ha dado se dispondrá a quitarle arrugas a esa cosa caduca y siempre noble que se llama Europa.”

Aquí Montes deixa clara la seva tesi principal, perceptible al llarg de tot el discurs. Una posició que ha imbricat en la resta de consideracions i que és present com totes elles en les declaracions de múltiples membres del Partit: la reafirmació de Falange passarà sobretot per esdevenir el motor que impulsi el Nuevo Estado d'Espanya a influir en la política d'Europa occidental.

Els diferents esdeveniments i declaracions realitzats en el procés d'obertura del Congreso Nacional i el seu posterior tracte aporten una idea prou completa i acurada de l'esperit que aquest tingué i les temàtiques que analitzà en les seves sessions plenàries. Si es fa un seguiment dels articles publicats a la premsa falangista durant els dies de la seva celebració, es comprova que són de tres tipus. Uns es dediquen a explicar el desenvolupament dels actes establerts, sent el cas de 'El I Congreso Nacional de la Falange rinde homenaje a José Antonio'²⁷⁰ i de 'El I Congreso Nacional de la Falange será

²⁶⁹ Observi's el llenguatge amb mots propis de la modernitat tècnica o de la seva exaltació, com 'velocitat' o 'motoritzarà', típics del discurs feixista. Una referència a Morente, Francisco, 'Rafael Sánchez Mazas... dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange... op.cit.*, pàg. 139: [...] *Una Falange, en definitiva, que podía presentar, al tiempo, rasgos de vanguardia y de tradición, de laicismo y catolicismo militante, de ruralismo y exaltación de la técnica y la modernidad del mundo urbano* [...].

²⁷⁰ 'El I Congreso Nacional de la Falange rinde homenaje a José Antonio', *Solidaridad Nacional*, 27 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 3.

clausurado esta tarde'²⁷¹. En aquests articles es comenta, sense entrar en matèria, el treball que les diferents Comisiones de Trabajo van tractant i completen, després sotmès a debat al Pleno. Els altres dos tenen en certa manera un contingut temàtic, però o bé són reiteracions i exaltacions d'aportacions fetes amb anterioritat, com és el cas de 'La Falange es permanencia'²⁷², que enarbora el discurs d'Eugenio Montes ja comentat, o bé són avançaments del què més tard sorgirà en les conclusions del Congreso, com és el cas de 'Despliegue de soluciones y perspectivas políticas'²⁷³.

²⁷¹ 'El I Congreso Nacional de la Falange será clausurado esta tarde', *Arriba*, 28 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 6.

²⁷² 'La Falange es permanencia', *Arriba*, 27 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 6.

²⁷³ 'Despliegue de soluciones y perspectivas políticas', *Solidaridad Nacional*, 28 d'octubre de 1953, pàg. 1

2.3. Punt d'ebullició política: conclusions i clausura

L'acte de clausura del Congreso Nacional de Falange, celebrat el dia 28 d'octubre de 1953, fou un dels moments culminants d'aquest esdeveniment paradigmàtic de la reafirmació del Partit Únic als primers anys cinquanta. Una de les seves dues parts més importants va ser la lectura de les conclusions. En el present treball s'han reproduït diverses de les vint-i-tres que consten al diari *Solidaridad Nacional*, a partir d'un criteri selectiu en favor d'aquelles que tenen un major contingut de reafirmació política o hi guarden una relació estreta²⁷⁴. Les conclusions tractades es corresponen amb les bases d'acció política en la reproducció posterior del propi Partit²⁷⁵. Segons la pròpia Falange, autora i editora, aquestes bases [...] *recogen, en unos casos, el espíritu, y en otros, hasta la propia letra de las más importantes Conclusiones* elaborades per les Comisiones de Trabajo i aprovades en el Pleno. En el seu si reuneixen el contingut teòric del Congreso i les seves repercussions, com el seu propi títol indica, en la voluntat de pràctica política de Falange posterior.

La primera conclusió confirma el fonament de la reafirmació de Falange, repetit en nombroses ocasions, com s'ha pogut veure anteriorment. Aquest afirma que l'ocasió del vintè aniversari del Partit obliga a observar detingudament el mirall i després la finestra, per veure què és i cap on va, des d'un esperit amb impuls vital i perspectives de futur: [...] *un severo examen de conciencia, indispensable para definir el propósito de su misión futura y para renovar y acrecentar aquellas originarias virtudes* [...]. El mirall revela una institució guardiana que cohesiona el poble espanyol al Nuevo Estado, proporciona discurs polític a aquest últim i vetlla per conservar la pràctica dels principis de la Victòria.

La segona conclusió associa l'etapa en què ha augmentat la 'responsabilitat exterior' (s'ha trencat l'aïllament internacional d'Espanya²⁷⁶) amb la participació de Falange al Nuevo Estado (sota les ordres del *Caudillo*), [...] *la más militante, céntrica, decisiva y*

²⁷⁴ La totalitat es troba a 'Conclusiones aprobadas por el I Congreso Nacional de la Falange', *Solidaridad Nacional*, 29 d'octubre de 1953, pàg. 1 (presentació), 4 -5.

²⁷⁵ 'Acto de clausura' - 'Bases de acción política' dins FET-JONS, *Congreso Nacional...* op. cit., pàg. 165-172. Vegi's Annex: 18.

²⁷⁶ Si bé no ha assolit (ni, com s'ha dit, assolirà en tot el règim) la plena normalitat.

disciplinada. Valora la capacitat de sacrifici polític del Partit durant la crisi de 1946-47 a favor del bé superior del règim²⁷⁷, però també respecte les tensions internes del sistema, afirmant que [...] *la Falange ha sabido añadir a todo el sacrificio heroico de la carne, la abnegación del espíritu, el sacrificio más duro [...], de su urgencia renovadora, revolucionaria y creadora, en aras de una superior armonía, poniéndose siempre al compás de las condiciones impuestas por la convivencia, la colaboración y las circunstancias históricas [...]*.

La tercera conclusió entén que la Falange té una nova missió a Europa i, per extensió, al món: [...] *Nuestra misión nacional, siempre en curso, se ve acrecentada y dilatada hacia una misión universal [...]*. Recuperant l'esperit d'una incompresa División Azul²⁷⁸, s'afirma que els nous temps (la Guerra Freda) requereixen al Partit la defensa del cristianisme occidental també fora de les fronteres d'Espanya.

La quarta conclusió considera que per a poder influir a Europa i defensar-la amb èxit caldrà que el Nuevo Estado aprofundeixi en les seves essències genuïnes, corresponents als valors de la Revolució nacionalsindicalista: *Un Estado militante, popular, nutrido de altas luces intelectuales [...] conducidos por el mando supremo de nuestro Caudillo [...]*. La Falange ha de vetllar perquè el poble espanyol visqui en una situació de benestar material a través de polítiques de justícia social²⁷⁹ i de treball²⁸⁰. Aquesta missió social del Partit, fruit de la seva naturalesa cristiana, és presentada com la condició necessària per a la 'llibertat i dignitat' de la Pàtria. Per a poder complir amb aquesta tasca és imprescindible una educació més extensa del poble espanyol i garantir l'excel·lència de les minories més ben qualificades, destinades a dirigir l'Estat des de la vocació.

La cinquena conclusió afegeix als deures de Falange augmentar la vigilància interior del Nuevo Estado per evitar que [...] *estas direcciones auténticas del Régimen, al tomar éste mayor vuelo, se vean deformadas o suplantadas por tendencias larvadamente hostiles a las líneas maestras ya establecidas [...]*. En altres paraules, el Partit ha de preservar, en

²⁷⁷ D'acceptació del seu desplaçament relatiu del nucli de poder i de major visibilitat.

²⁷⁸ Sobre la División Azul vegi's Moreno Julià, Xavier, *Hitler y Franco...* op. cit.

²⁷⁹ [...] *de la justicia distributiva, del interés patrio y la hermandad cristiana [...]*.

²⁸⁰ [...] *de sindicatos y de enseñanzas laborales y técnicas [...]*.

qualsevol futura millor situació econòmica o social de l'Estat, la seva estructura política que emana de l'Alzamiento, la unificació i el triomf en la Guerra Civil. Així, *La Falange se mantiene en alerta y decisiva vigilancia ante los intentos de organizar solapados partidos políticos y unas tendencias que, tanto si fueron de la derecha como de la izquierda, por fragmentar España en parcialidades, significarían una oposición a la unidad del Movimiento* [...]. Falange es refirma com a única inspiradora política del Nuevo Estado en el què sembla ser una al·lusió a 'l'amenaça latent' dels grups integristes 'excloents' i certs tecnòcrates.

La sisena conclusió, vinculada a la cinquena, defensa la compatibilitat i la complementarietat de la *vocación política* que representa Falange i la *eficacia administrativa* que representa aquells grups de tecnòcrates pertanyents a la burocràcia i l'aparell estatal. Alhora, adverteix que *Un Estado nacido de nuestra ideología concreta y de la cálida sangre de los combatientes, no puede admitir que se manipulen servicios del Estado* [...]. En última instància, la 'garantia' de la memòria dels morts assegura la permanent vigència de la ideologia política del Partit davant de qualsevol temptativa de desnaturalització del règim.

Saltant a la dissetena conclusió, aquesta afirma que és l'hora de plantejar-se una descentralització (*desconcentración*) administrativa de l'Estat, que permeti als Ajuntaments i a les Diputacions tenir els mitjans necessaris per a les seves tasques. La proposta es defensa compatible amb la fortalesa de l'Estat i corresponent amb la valoració que la Falange professa al món local des dels seus orígens²⁸¹. Paral·lelament, pot ser una mesura eficaç per presentar al Partit com una institució propera al poble i en concret el món rural. Així doncs, la descentralització es percep políticament no perillosa, eficaç en la gestió, fidel a la doctrina i que pot esdevenir útil per donar una imatge d'institució social.

²⁸¹ Podem trobar l'exemple de Ramiro Ledesma Ramos, jonsista (de les J.O.N.S.) i després 'també' falangista en la fusió amb Falange durant la Segona República, citat per Núñez Seixas en Núñez Seixas, Xosé M., 'De gaitas y liras...' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 294: *Para Ramiro Ledesma, la patria tenía que ser unitaria y disciplinada, aunque podía admitir formas de descentralización más inocuas (municipal o comarcal), que permitiesen ir más allá del regionalismo y del separatismo y bucear en las auténticas esencias de la patria* [...].

La divuitena conclusió exposa l'interès de Falange per vincular-se amb el món de la intel·lectualitat (*inteligencia*), donat el seu reconeixement de la cultura²⁸² com a creadora de valors. Pel Partit, des dels seus orígens, ha estat fonamental incorporar els intel·lectuals per dotar a la ideologia de bagatge filosòfic i riquesa argumental²⁸³.

La dinovena conclusió lliga amb l'anterior i valora el paper de l'escola: *Siendo la escuela en muchos ambientes de la población española el único centro estatal de cultura, se la dota ampliamente y se la considera como célula de extensión cultural [...]*. En base a aquesta consideració, reivindica que la llei promogui la cooperació d'institucions i organismes per afavorir el seu funcionament, que se'n construeixin de noves, que se les doti d'una infraestructura física i educativa moderna i que s'estengui l'ensenyament primari a quatre cursos. Així mateix, reclama l'elevació econòmica i social dels mestres, de la mateixa manera que el perfeccionament dels seus espais i plans de formació. Tal i com ja s'ha comentat en el tracte del discurs d'Eugenio Montes, la Falange (com el règim en general) sempre fou perfectament coneixedora del paper destacat que podia exercir l'educació en l'adoctrinament polític dels infants i joves; també en la transmissió de valors més generals com la jerarquia o l'obediència.

Relacionada amb les dues conclusions prèvies, la vintena exalta la funció de la Universitat com a [...] *guardián supremo de la perfección intelectual y el más alto órgano de afirmación humana [...]*. Partint d'aquesta afirmació, entén que estudiar a la Universitat no ha suposat un handicap econòmic per a la població, sinó de mèrit. La Universitat és pel Partit l'indret on es formaran les futures elits dirigents i entre elles s'han de comptar els individus més ben preparats intel·lectualment²⁸⁴.

Cloent les conclusions sobre la rellevància política de l'educació, la vint-i-unena defensa la [...] *fundamental importancia (de) la formación profesional y técnica en su triple*

²⁸² Entesa com a producció de pensament d'alt nivell acadèmic amb potencials vessants polítiques.

²⁸³ Sobre aquest important tret, present en tots els feixismes, s'hi reflexiona a Gallego, Ferran, i Morente, Francisco (eds.), *Rebeldes y reaccionarios...* op. cit.

²⁸⁴ Aquestes perspectives, orientades a revitalitzar tant la Universitat en general com el Sindicato Español Universitario en particular, tingueren el suport compromès del Ministro de Educación Joaquín Ruiz Giménez i del Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta, tal i com s'ha mencionat en l'apartat del treball dedicat a la Falange entre 1945 i 1953.

dimensión política, económica y social. La seva contribució a la jerarquitització social, vinculada al major ordre, la seva repercussió positiva sobre la producció, vinculada a l'augment de la renda, i la seva elevació del nivell de vida, vinculada a la redistribució de la riquesa, confirmen aquesta triple dimensió apuntada. Seguretat, justícia social i confiança en el progrés tècnic, tres de les característiques ideològiques i programàtiques distintives auto-atribuïdes més importants de la Falange, eleven l'atenció a aquest àmbit educatiu al nivell d'imprescindible.

La vint-i-dosena conclusió apunta la influència decisiva que exerceixen els mitjans de comunicació com la ràdio, la premsa o el cinema en l'opinió pública. En base a aquest fet, considera que s'han d'utilitzar dits mitjans com un canal d'adoctrinament polític, [...] *en una línea [...] que permita conseguir un espíritu nacional fuerte y unido, e instalar en el alma de las futuras generaciones la alegría y el orgullo de la Patria [...].*²⁸⁵

La vint-i-tresena i darrera conclusió confirma que el Congreso Nacional ha obert una nova etapa, l'esperit de la qual [...] *propone ineludibles tareas y nos obliga a renovados e incesantes afanes [...].* Així, recorda que la reafirmació de Falange realitzada durant l'esdeveniment no ha estat una mera escenificació, sinó una clara declaració d'intencions respecte la voluntat de recuperar tot el protagonisme polític del Partit que les noves circumstàncies del règim possibilitin.

Una de les parts més importants de l'acte de clausura del Congreso Nacional de Falange fou el discurs final del Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta, pronunciat a l'Auditori de la Universitat de Madrid²⁸⁶. El líder falangista, en les seves memòries, destaca en particular dos elements clau que apareixen en aquest discurs. L'un, sobre el paper renovat d'una Falange que, tot insuflant el Movimiento, ha d'omplir (més) políticament l'Estat; l'altre, sobre la resignificació de conceptes com

²⁸⁵ Sobre la propaganda de legitimació de la dictadura a través dels mitjans de comunicació, vegi's Sevillano Calero, Francisco, *Propaganda y medios de comunicación en el franquismo (1936-1951)*, Publicaciones Universidad de Alicante, Alacant, 1998.

²⁸⁶ El text base per comentar-lo ha estat extret íntegrament de la versió que es troba al diari *Solidaridad Nacional*: 'El Ministro Secretario General del Movimiento clausura el I Congreso Nacional de la Falange', *Solidaridad Nacional*, 29 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 3. S'han fet constar també les diferències existents respecte la reproducció del propi Partit: 'Acto de clausura' - 'Discurso del Ministro Secretario General' dins FET-JONS, *Congreso Nacional...* op. cit., pàg. 175-180.

democràcia o representativitat, perquè Falange entén l'home (l'individu), espiritual i polític, com el motor de l'Estat²⁸⁷, en una adaptació que intenta equiparar-se als codis i valors de l'Occident postfeixista.

En el discurs, Fernández Cuesta felicita als participants del Congreso Nacional i recorda que el treball i les conclusions d'aquest, tant en la teoria com en la pràctica, tenen un clar contingut polític. La reafirmació es fa palesa quan apunta que [...] *habéis formulado un conjunto y unas líneas de acción futura que constituyen un cuerpo de doctrina y que marcan bien claramente el pensamiento de la Falange [...] excluyendo la acusación fácil de que no está preparada para ellos*. El Ministro Secretario General també mostra, amb aquesta observació, que les reivindicacions de protagonisme i els projectes de futur de Falange es produeixen tenint en compte que creixen enfront altres grups de poder adversaris dins del sistema, els únics capaços de criticar al Partit. Així mateix, confirma que el Congreso ha complert les expectatives acumulades al llarg d'un any de treballs previs i que, consegüentment, no ha esdevingut tasca vana i no deixa indiferents ni als falangistes il·lusionats ni als crítics recelosos (per ara indefinits²⁸⁸).

El jerarca falangista insisteix en presentar al Congreso Nacional com una oposició a les acusacions i les crítiques professades a la Falange, [...] *a los que precisamente creen que ya nada tenemos que hacer, que nuestra hora ha periclitado, que somos un recuerdo o un estorbo* [...]. L'esdeveniment és pel Ministro Secretario una senyal del bon estat de salut de la institució, i la garantia d'independència i unitat per Espanya, guardiana d'essències, més necessària que mai a mesura que el contacte de l'Estat amb l'exterior internacional és menys hostil. Per ell igualment el Congreso és una prova que la Falange és una organització activa i eficaç, creadora de teoria i pràctica, que s'adapta als canvis d'època i millora en base als errors a partir de l'autoreflexió, especialment en l'arribada de nous temps polítics com l'actual.

²⁸⁷ Raimundo Fernández-Cuesta, *Testimonio, recuerdos y reflexiones...* op.cit.

²⁸⁸ Però deduïbles, tenint en compte tot el què ja s'ha comentat anteriorment: integrisme, monarquisme, tecnocràcia...etc.

Fernández Cuesta comenta els difícils orígens del Partit, alguns a causa del seu pensament, [...] *nuestra posición contraria a derechas e izquierdas* (a la què ja havia fet referència²⁸⁹), de la seva forma d'arribar al poder, *con precipitación a instancias de la guerra y en unión de otras fuerzas políticas*²⁹⁰, i dels debats sobre la naturalesa de la institució, *los diversos criterios existentes sobre la Falange y el Movimiento, la relación entre ambos y su función política en España*. Sobre aquest darrer factor Fernández Cuesta comenta que ha estat decisiva la presència activa de l'organització per tal de no ser substituïda en el seu espai. Referint-se al Movimiento com el conjunt de grups de poder units pel Nuevo Estado, es pregunta què n'hauria resultat sense els falangistes. En la versió de la reproducció del propi Partit, s'afegeix a més que [...] *nosotros no podemos libremente ni ligeramente desembarcarnos de la nave en la cual vamos con tantos miles de camaradas* [...], insistint en la simbiòtica vinculació entre Partit i règim.

El Ministro Secretario General efectua una important afirmació: el Movimiento (entès com el conjunt de grups de poder), no és l'associació circumstancial de diverses forces amb diferents projectes per a *salvar a España del comunismo*, sinó la fusió permanent de diverses forces en un projecte polític comú inspirat per la *doctrina económico-político-social* de la Falange, el Nuevo Estado dirigit per Franco. En la versió de la reproducció s'ha reduït notablement el fragment que afirma que [...] *la Falange es el sol de un sistema planetario, en torno al cual giran los demás astros, a los que inunda con su luz* [...]. *El Movimiento, tal como nosotros lo entendemos, debe ser el único cauce político a través del cual reciba substancia y vida el Estado. Hemos, pues, de aspirar a que el Estado incorpore nuestra manera de pensar y de sentir*. L'èmfasi de *Solidaridad Nacional* denota clarament que la situació a l'any 1953 no és la més desitjada per

²⁸⁹ En paraules de Morente, referint-se al pensament falangista: [...] *Ellos, no hay que decirlo, no son ni de derechas ni de izquierdas porque representan a la totalidad de la nación* [...]. Vegi's Morente, Francisco, 'Rafael Sánchez Mazas...' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...* op. cit., pàg. 117.

²⁹⁰ Fernández Cuesta fa explícita aquí la naturalesa del feixisme que arriba al poder: un conglomerat de forces de dreta compromeses a fer un salt qualitatiu per un nou sistema, fusionades amb el partit feixista primigeni. Gallego observa que [...] *Lo decisivo fue siempre la capacidad de integración de la que el fascismo hizo gala, única forma de obtener el respaldo de quienes no se habían inclinado a favor del partido original en el momento de su fundación. El fascismo resultante [...] fue siempre receptor de un aluvión de adhesiones* [...]. Vegi's Gallego, Ferran, '¿Un puente demasiado lejano?...' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...* op. cit., pàg. 84-85.

Falange. L'existència de grups que en el nou context internacional valoren el règim sols com un parèntesi necessari és un tema que preocupa realment a la institució en clau de futur. La manera d'expressar aquesta preocupació, però, afirmant que l'Estat pot haver estat influït per altres corrents polítics o que no pensa igual que el Partit, és suavitzada i reduïda segurament perquè eleva en excés el to polèmic.

El jerarca falangista reflexiona sobre l'Estat i valora que la seva força de coacció no és suficient sense [...] *una base política de sustentación, una doctrina que le infunda contenido* [...]. En el cas d'Espanya aquesta base és proporcionada per la Falange, font de legitimitat i pràctica política. En la versió de la reproducció es fa una elaboració al respecte, que contribueix en subratllar la importància que per FET-JONS té la temàtica: *El Estado, pues, manda y ejecuta. El Movimiento inspira y colabora* [...]. En un discurs posterior Franco emetrà una sentència semblant distingint la força de l'Exèrcit i l'abast social de Falange.

Si des de les institucions de l'Estat no es possible fer segons quines declaracions i accions, donada la seva necessitat d'estabilitat per existir, el Partit, en canvi, no necessita reprimir-se i ha de ser l'encarregat de dinamitzar la política i mobilitzar la societat. L'Estat és la forma, i el Movimiento (entès segons el falangisme) és el seu contingut. Altrament, si, com ja s'ha dit, alguns grups sembla que pretenen, al [...] *Movimiento y sus órganos lo sometemos de una manera directa y exclusiva a la autoridad del Estado, convirtiendo a ese Movimiento en una oficina estatal con su independencia y lozanía, perderá también su razón de ser y podemos suprimirle impunemente, y en lugar de ser un instrumento vitalizador y colaborador del Estado haremos de él un instrumento sumiso y de pura duración* [...] ²⁹¹. De la mateixa manera, no es pot plantejar la situació inversa, amb una Falange rebel i opositora. La fórmula rau en l'equilibri i la col·laboració des de l'espai propi de cada ens i la ideologia compartida.

²⁹¹ Fernández Cuesta afirma que, si el Partit es margina i el seu paper es supedita al d'instrument d'Estat, perdrà la seva imprescindible funció d'inspirador polític i organització mobilitzant. Observacions com aquesta acaben per confirmar que la reafirmació s'està realitzant en oposició a declaracions d'altres grups de poder del règim, per exemple els integristes catòlics encapçalats per Rafael Calvo Serer. Saz comenta a *España contra España...* op. cit., pàg. 387.

Fernández Cuesta reivindica també igualtat en el tracte a les forces que conformen el conglomerat del Movimiento: [...] *si por considerarnos sometidos a la disciplina del Movimiento, no tomamos actitudes personales ni partidistas [...], no ha de ser lícito a nadie que en el Movimiento se diga integrado hacer lo que nosotros por conciencia de nuestra propia lealtad no hacemos, y por tanto, nos consideramos con derecho a calificar de traición y cobardía a quienes con sus ataques faltan a ella [...]*. Segons ell, la Falange té el dret de respondre a les crítiques d'aquestes faccions en temptativa rivals en el poder, crítiques que se les poden permetre gràcies a la situació actual del Nuevo Estado²⁹², tot acusant-les de pertorbadores de la unitat i aprofitades de l'Estat.

El Ministro Secretario General del Movimiento posa l'èmfasi en el sentit de la responsabilitat de Falange desvinculant-se alhora de la culpabilitat que altres grups li han atribuït sobre problemes que ha tingut Espanya durant la postguerra. En la versió de la reproducció es detallen aquests problemes: [...] *que si en España se hacía el estraperlo, era la Falange la culpable; que si la vida subía en España, era la Falange quien la encarecía; que si la vida y las relaciones comerciales no eran fáciles, eran los Sindicatos, con su intervencionismo, los que lo provocaban; que si la misma vida y la relación internacional no eran francas ni claras, era la totalitaria Falange la causante de ello [...]*. Front aquestes acusacions el Ministro Secretario General reclama fe, [...] *fe en nuestra doctrina inconvencible en lo fundamental, pero sometida en lo accidental a todas las revisiones que la vida exige*. Una fe entesa, per tant, com a perdurabilitat dels fonaments de la doctrina, com a renovació dels complements a la seva pràctica, com a via cap a una nova era, com a re-actualització de conceptes com per exemple Pàtria, poder, democràcia, representació, llibertat o justícia social.

Respecte les acusacions que titllen tant al Nuevo Estado, com al Movimiento, com al Partit Únic de totalitaris, el jerarca falangista destaca que [...] *no somos una amarga píldora totalitaria [...], sino un Régimen montado sobre una base cordial y humana que haga posible la convivencia social en el interior y en el exterior*. Ho argumenta a través

²⁹² Amb un context internacional en el qual l'opinió pública és poc favorable al Partit i més a altres grups integristes catòlics o monàrquics, una dependència d'elits econòmiques vinculades a aquests sectors...etc.

del pensament i la praxis de José Antonio, que pretenia salvar l'ésser humà com a persona i com a finalitat divina. Afirmar que la Falange no simpatitza amb altres sistemes polítics per la seva 'falta de protecció humana'. La Revolució francesa, per exemple, no anava errada en contingut (els drets de les persones), sinó en forma (alhora de protegir les persones del comunisme). El comunisme que, senzillament, [...] *desconoce y desprecia esa persona humana*, rep altres respostes també errònies, per exemple el totalitarisme (feixisme), que converteix a l'home en una [...] *cosa al servicio del más fuerte o en un tornillo del engranaje estatal* (materialisme deshumanitzador)²⁹³ [...].

Segons Fernández Cuesta, davant els sistemes erronis, el règim d'Espanya utilitza l'Estat com a fonament i argamassa per donar cabuda a un sistema de llibertats. Per provar-ho fa una dissertació històrica que conclou en les perspectives de José Antonio, esdevenint un argument elaborat que justifica i reafirma la naturalesa de la Falange i el Nuevo Estado. El líder falangista planteja el principal problema polític en la forma d'articulació de les relacions entre individu i Estat.

Per aquest objectiu el Secretario General invoca la història i comença explicant que l'individu, com a concepte filosòfic, va aparèixer amb el cristianisme. A l'edat moderna aquest concepte passà a esdevenir polític i jurídic, en coincidència amb l'aparició de l'Estat com a ens. A partir d'aquí, fou important conèixer els límits del poder. Situant-se ja en el context de les anomenades revolucions atlàntiques²⁹⁴, Fernández Cuesta presenta la lectura de la democràcia per part del liberalisme com una més de les possibles. Tot i assenyalar que la citada lectura requereix la participació del ciutadà en la formació de lleis, el Ministro Secretario General apunta que aquest sistema possibilita també la tirania col·lectiva, quelcom evitable en governs no liberal-democràtics si el poder està limitat. Per consegüent, afirma que el verament important és la finalitat del poder, que pot ser per si mateix o per la comunitat.

²⁹³ Tal i com s'ha observat en l'anàlisi del discurs d'Eugenio Montes, el falangisme s'autorepresenta posicionat en la línia del liberalisme, superant-lo (suposadament) en el recorregut fet, no oposant-s'hi. Així mateix, exalta la idea de persona humana, com es veu a continuació, des d'una base cristiana, distanciant-se del feixisme acusant-lo de materialista-estatal en detriment del valor de l'individu.

²⁹⁴ El Ministro Secretario General fa referència a la Revolució anglesa (1688), el procés d'independència dels Estats Units (1776) i a la Revolució francesa (1789).

A parer de Fernández Cuesta, per sobre de l'individu i l'Estat, ha d'imperar [...] *un mismo fin, el bien de la comunidad, la autoridad del Estado no ha de estar limitada por la del individuo, ni el individuo por el Estado, sino ambos por una ley superior de ética* [...]. Una doctrina, en definitiva, que sotmeti qualsevol entitat o persona a uns principis essencialistes i paternalistes, que expressin millor que cap voluntat *susceptible a los errores propios de la parcialidad* què convé a la Pàtria o comunitat nacional.

Les perspectives de José Antonio il·luminen aquesta interpretació dels fets històrics, que dóna la dimensió qualitativa al falangisme que el diferencia del totalitarisme citat, [...] *en un sistema en el que el hombre no aparece desconectado de toda clase social ni dogmática, como si fuese un mundo aparte, principio y fin de todas las cosas, sin más norma ni autoridad que su razón y su albedrío, sino hermanado con sus semejantes en unidades naturales de convivencia, dentro de un destino común español, sin cuya dimensión sería un hombre mutilado*. El líder falangista entén, per tant, que l'ésser humà és incomplet sense la comunitat nacional, l'ens natural on la seva vida s'articula en les diferents facetes (Familia, Municipio, Sindicato). La Pàtria és l'única entitat completa, que és una finalitat en si mateixa i de la qual totes les organitzacions i persones en formen part²⁹⁵.

Fernández Cuesta finalitza el seu discurs recordant l'esdeveniment de l'endemà, el vintè aniversari de la Falange. D'entre els recordatoris a José Antonio i als sempre meritosos caiguts, el Ministro Secretario General torna a emfatitzar la reafirmació del Partit afirmant que:

[...] todos, viejos y jóvenes, no miramos a la Falange con perspectiva de pasado, sino con realidad de presente e ilusión de porvenir [...].

Referència igualment a l'acte de celebració del dia posterior, en el qual s'exaltarà el Partit i la seva missió a Espanya tot demostrant la seva fidelitat total a Franco, el seu Jefe

²⁹⁵ Aquí s'hi vinculen l'organicisme (la Nació és un cos viu i la resta en són parts) i l'enteniment d'Espanya com a una 'unitat de destí' (eterna i sentit últim de les accions polítiques), ja assenyalades.

Nacional. En l'esmentat proper dia, Fernández Cuesta realitza un nou discurs²⁹⁶, seguit d'un de Franco, davant d'una enorme multitud de falangistes i amb intensa repercussió mediàtica.

El nou discurs del Secretario General del Movimiento, davant de desenes de milers de falangistes, és recordat per ell mateix com un emotiu reclam de protagonisme polític per part d'un Partit que creia no tenir-lo del tot, i com un recordatori de la perennitat i no provisionalitat del règim del Nuevo Estado²⁹⁷.

L'acte de Chamartín suposa un reconeixement al Congreso Nacional i a les tasques dutes a terme des d'un any ençà en les Asambleas comarcals i provincials. Una demostració, com s'ha repetit amb anterioritat, que Falange és una força política madura en el present a la qual encara li queda molt recorregut de futur.

Repassant el passat, s'insisteix en l'enfocament de l'etapa republicana com un temps fosc marcat per un enfrontament entre unes esquerres destructores i unes dretes incompetents, una suplantació de la justícia social per l'odi i un predomini dels interessos egoistes d'individus i partits per sobre els de la Pàtria. En paraules de Fernández Cuesta, *una España oficial divorciada de la España vital*. En un context així, es presenta una primigènia Falange prometedora i per tant víctima d'aquest degradat estat de les coses, que a través de la guerra demostra la seva vàlua amb heroisme i sacrifici. Igualment, es valora el paper fonamental del Partit en la reconstrucció nacional, i novament com a institució receptora de tot tipus de crítiques (sobre els preus, l'estraperlo o les tensions internacionals) suposadament injustes que assumia de manera estoica. Així mateix, es recorden els moments més difícils de la postguerra mundial, en què van ser claus les complicitats mútues entre la Falange i Franco.

Es fa palès, per tant, com un dels objectius centrals del discurs és fer evidents les completes fidelitat i adhesió de tota la Falange (jerarquies i militants) a Franco, a qui s'adjectiva com a *guía, conductor y estímulo*. Fernández Cuesta considera que el Partit

²⁹⁶ 'Doscientos mil falangistas de toda España renovaron ayer su lealtad al Caudillo en la concentración de Chamartín', *Arriba*, 30 d'octubre de 1953, pàg. 1, 6 i 7. Vegi's Annex: 19.

²⁹⁷ Raimundo Fernández-Cuesta, *Testimonio, recuerdos y reflexiones...* op. cit.

està en deute amb Franco per confiar en ell i defensar-lo en els moments més durs de la dictadura. Unes paraules que avalen el fet històric d'haver apartat del poder a la institució d'una manera gairebé exclusivament formal. La supervivència i l'obertura a Occident, igualment, són presentades com a proves d'eficàcia del Partit, que col·labora "solidàriament" en la causa contra el "comunisme". Fernández Cuesta situa al Partit, amb clara vocació de permanència, com a paradigma en la lluita del món *cristiano y libre contra el materialismo soviético*, reafirmant les diferències de la seva ideologia *espiritual, católica y de respeto a la dignidad humana*, del totalitarisme i de les tendències "esquerranoses". Comparant la bona relació de l'Espanya franquista amb els Estats Units i la guerra duta a terme l'última dècada del segle XIX entre ambdós països quan Espanya era liberal, Fernández Cuesta demana a Franco, en nom de la Falange, que la faci sentir partícip del reconeixement històric que té la seva figura en el seu gran aliat anticomunista i en el seu poble que el referenda. En altres paraules: si bé reconeix el deute de suport, també li recorda a Franco que tot allò que s'ha aconseguit és, en part, mèrit de l'existència i els esforços de la Falange.

En el transcurs del discurs també apareix, com en altres ocasions, una crítica a un col·lectiu sense precisar, probablement individus o petits grupuscles pertanyents al conglomerat reaccionari ja comentat que no segueix de la línia majoritària de FET-JONS. Dita crítica qüestiona que la Falange sigui un pes mort en el règim o una institució tècnica i administrativa ineficaç, reivindicant la seva vitalitat, actualitat i coherència interna i externa, que s'enorgulleix d'haver atret a la vida política persones desmobilitzades i d'haver *cristianizado y españolizado* la inquietud social.

La reclamació més vindicada als anys cinquanta, sobre la *Revolución Pendiente*, torna igualment a ser formulada. El Secretario General del Movimiento apel·la a la urgència de reforçar FET-JONS per prevenir eventuais problemes que el futur podria deparar, així com per obrir camí a la voluntat renovadora de la joventut, receptora del llegat falangista. També dedica una part del discurs a aclarir que la revolució, en la versió del Movimiento, ja no representa un sinònim de perill, sinó de valors tradicionals que actualitzen els seus mètodes en una proposta nacional i cristiana constructiva. I, de la

mateixa manera, remarca que el que s'està demanant des del Partit no és canviar-ho tot des de zero, sinó completar una gran tasca que ja ha donat grans passos. Fernández Cuesta recorda que el Nuevo Estado és el resultat d'un projecte polític que ha transformat Espanya:

“[...] y nos digan si no es revolución el haber sustituido el montaje y el contenido del Estado existente el 18 de julio; si no es revolución toda la transformación industrial, agrícola, económica, hecha con arreglo a un pensamiento coordinador, a un plan de conjunto, y toda la valorización política auténticamente nacional, de gran estilo, en la que se sacan [...]n primer plano de la luz pública nuestras históricas reivindicaciones [...]”.

La part més important de tot el discurs, tanmateix, és la concreció d'una proposta política per blindar Falange i traçar una trajectòria a recórrer per la *Revolución Pendiente*: convertir en llei/s, en *ordenamiento positivo*, els principis essencials del Partit Únic. De la mateixa manera que el propi Movimiento és entès per Falange com una realitat concreta amb contingut ideològic, afiliats i un sistema d'institucions i organismes, se l'ha de dotar d'un *carácter constitucional* concret que n'impedeixi la derogació per part de futurs dirigents del règim. Aquesta previsió, per Fernández Cuesta, és una de les funcions primordials que hauria de complir l'esmentat sistema, en una lògica d'autopreservació. En consonància, un projecte així compliria amb una necessària tasca d'actualització creativa, que allunyaria el Partit de caure en l'autocomplaença burocràtica. La proposta política del Secretario General del Movimiento serà, com es veurà, recollida i desenvolupada anys després pel seu successor, José Luis de Arrese.

El discurs pronunciat per Francisco Franco el 29 de novembre a l'estadi de Chamartín davant de desenes de milers de falangistes, en virtut no només de Caudillo de España sinó també de Jefe Nacional de F.E.T. y de las J.O.N.S., significativament, culminà i reblà la importància indiscutible del Congreso Nacional per la dictadura²⁹⁸.

²⁹⁸ 'Doscientos mil falangistas de toda España renovaron ayer su lealtad al Caudillo en la concentración de Chamartín', *Arriba*, 30 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 7-9.

Franco recull el testimoni i el “gest de confiança” de la Falange en relació amb el seu lideratge i presenta a la Falange com un Movimiento integrador, una fusió de tots els elements positius que pervivien o sorgien d’una Espanya malmesa, tals com les JONS d’Onésimo i Ledesma que sintetitzaven l’esperit de Castella (matriu político-cultural de l’Espanya Nacional), unes velles tradicions actualitzades a través de la Falange original de José Antonio, i d’altres més inalterades però igualment importants, com són les del tradicionalisme representant pel Carlisme. El Caudillo presenta una versió idíl·lica de la unificació de primavera de 1937 entre els grups polítics del Movimiento Nacional, el Falangisme i el Carlisme, ja que segons ell era desitjada i a més a més fou presentada directament al mateix Franco. Defensa doncs la mera existència de Falange (FET-JONS) com un èxit, com l’èxit d’aquesta unificació voluntària. La doctrina crea la unitat, i aquesta doctrina no té en compte els vells defectes de l’antiga política liberal, a la qual compara amb la moderna política de masses, que fa possible una Revolució nacional que segons el Jefe Nacional ja s’ha produït (almenys en la part més important).

Si bé destaca la joventut i la ‘virilitat’ del Partit, no escatima en distingir (com a militar i conscient del poder de cadascú) les forces armades com a salvador de la Pàtria i garantia d’ordre última i veritable, assenyalant la funció de la Falange com a gestora de la societat, com a suport (això sí, inqüestionable) de l’exèrcit per *encauzar a los españoles*. Defineix a la Falange com *el algtinante de la conciencia cívica española*.

Franco no evita fer referència a la difícil situació política internacional en la qual va trobar-se el règim entre 1945 i 1948, però n’etziba l’única responsabilitat a la Unió Soviètica i els seus cooperants. Reconeix que la situació *aconsejó el Trabajo en silencio [...] y que evitásemos que nuestros actos pudieran ser explotados por la malicia de nuestros enemigos exteriores*. Al respecte, dedicarà unes paraules per distingir Espanya de la resta de feixismes derrotats durant la Segona Guerra Mundial:

“Si nunca hemos ocultado nuestra verdadera fisonomía, no aceptamos se nos quiera confundir con los excesos y equivocaciones que otros regímenes extraños pudieran acusar y con los que no tenemos otro parentesco que la inquietud común por elevar y dignificar al hombre y garantizarle la justicia y la seguridad

social, pero no bajo el signo materialista que en otros Movimientos se acusaba, sino dentro de los principios de nuestra fe católica suficientemente probada”.

Amb una seguretat reafirmada, Franco presumeix de pervivència: [...] *Nuestras realidades destruirán las críticas. Lo importante es que la obra no se detenga* [...], valorant l’avenç en les ‘obras’, els progressos evidents que segons ell ha assolit el règim malgrat la inqüestionable adversitat de les circumstàncies.

Ara bé, el Caudillo també s’oposa al que anomena ‘irresponsabilidades’ i ‘impaciencias’, assumint una suposada responsabilitat per haver ‘endarrerit batalles’ que alguns inquiets fa temps creuen que s’haurien d’haver donat. Es mostra, en aparença, artífex però alhora conscient del problema relacionat amb dites batalles no resoltes, fent una possible picada d’ullet als més disconformes partidaris de la *Revolución Pendiente*. Per Franco la Falange està ‘per sobre de les contingències’ i això té un doble significat: imprescindibilitat sí, però obediència també, en un context internacional certament més favorable pel règim però que en cap cas permet passos radicals en fals que el desequilibrin, i evidentment menys encara sense el consentiment (iniciativa) explícit del Jefe Nacional.

L’economia i la justícia social també apareixen en el discurs del Jefe Nacional del Partit, la segona vinculada a un rumb ascendent però lent de la primera, a parer de Franco. Tanmateix, aquest no dubta a treure pit sobre la política hidràulica del règim, la colonització, irrigació i en definitiva la industrialització del les zones urbanes i rurals en paral·lel a una millora de les infraestructures, destacant els progressos que han estat facilitats per un context de partida paupèrrim.

Sobre política internacional contemporània, és categòrica la reivindicació del règim com a bandera front el comunisme en la seva contenció a Europa, però també com a garant dels pretesos valors de la ja esmentada, per part d’altres jerarques falangistes, civilització cristiana (alineant “[...] *junto a un sistema de ideas otro de virtudes* [...]”). Franco agraeix, igualment, la col·laboració de ‘los pueblos de América’, que segons ell demostra la famosa frase que “el ser español es lo más serio que se puede ser en el mundo”. El Caudillo apel·la constantment a la conspiració boirosa de forces ocultes més

enllà del socialisme real, per tal de proposar una unitat traduïda en obediència com a garantia de prosperitat econòmica interior i rellevància diplomàtica exterior. I és aquesta obediència la que mostra al 'poble', segons Franco, un dels valors fonamentals constantment esmentat pels falangistes: l'exemplaritat, que hauria de ser amatent sobre una amenaça fantasma que en una societat dividida entre vencedors i vençuts sempre roman latent.

Discursivament, el Caudillo interpreta de manera eficient el seu paper simbòlic com a *primus inter pares* falangista, malgrat les grans diferències amb el tipus de lideratge que té el Ministro Secretario General. Franco expressa un compromís real amb el Partit i una consideració del mateix, això sí innegable, com a organització que actua de 'ciment social' per a l'estructura de la dictadura:

“[...] No importa que en su inquietud no acierte, alguna vez, en sus expresiones con fórmulas que encajen con las posibilidades de la hora; pero su inquietud permanente estimula y vivifica el Estado, recogiendo el sentir de la nación a través de sus organizaciones y dándole el cauce apropiado para que pueda ser conocido y estimado.”

El dret dels vencedors (la raó de la força i la seva legitimitat fàctica) és, per Franco, quelcom que s'imposa a les crítiques d'altres generacions 'erudites però vanes' de professionals de la política ineficaços, podent reivindicar *fuero de excepción para su obra histórica*. Una obra basada en el Nacionalindicalisme, que estructura la societat des d'una perspectiva política a parer seu [...] *superadora de viejas clientelas y de los anárquicos partidos políticos y del liberalismo* [...] donades les seves característiques modernes que es presenten com una alternativa humana al comunisme, sempre disposat a sembrar el caos interior camuflat d'aparents crítiques constructives.

Pel Jefe Nacional de la Falange, el destí del Partit Únic està lligat al destí del règim. Sense dir-ho literalment, com sí han fet els darrers anys els jerarques falangistes i s'ha defensat al Congreso Nacional, Franco planteja la necessitat d'assegurar el futur del Partit, afirmant que caldria [...] *dar a estos principios y formas aquellos modos de existencia y de ejercicio por los que se conviertan en medula permanente de la convivencia política*

nacional [...]. La utilitat de la ‘vocación de Servicio’ falangista, de la seva ‘eficacia polémica y dialéctica’ (la qual apareix en el subtítol de l’article que reproduïx el discurs), mostren un Franco proper als interessos de l’organització, en la mesura que l’hi destaca un paper actiu i unes funcions que s’haurien de consolidar (institucionalitzar, evidentment sota una definició molt vaga). El Caudillo a més, també parla de futur, i com a clau per controlar aquest la canalització de les masses a la doctrina falangista, així com la formació de les noves generacions sobre aquesta. Franco expressa més d’una vegada la seva preocupació per l’opinió dels espanyols, i la funció fonamental de Falange per convèncer-los que la resolució dels seus problemes parcials està vinculada a l’erradicació definitiva dels ‘mals nacionals’ provinents dels segle XIX ençà.

La finalització del discurs exemplifica a la perfecció la finalitat principal i immediata del Congreso Nacional, en què el Caudillo lliga inseparablement la reafirmació de Falange amb la reafirmació de tot el règim franquista de cara a l’exterior:

“Y si todavía quedasen recalcitrantes que fuera o dentro intentasen especular con la inestabilidad de nuestro Régimen, y no fuesen bastante a convencerles nuestras obras y las duras pruebas que en estos dieciséis años el Régimen superó, yo les ofrecería el espectáculo de este cuadro maravilloso que hoy contemplamos, de estos 150.000 hombres congregados aquí, venidos de todos los confines de España para realizar la afirmación más grande de fe y de entusiasmo.”

El Congreso Nacional de Falange va contribuir a consolidar, en efecte, una etapa molt activa en el Partit, a portar la seva màxima esplendor la nova Primavera Falangista. Les seves repercussions immediates, materialitzades en forma de bases d’acció política, així com la seva maximització de l’esperit de reafirmació, es feren paleses al llarg dels anys següents. L’obertura d’expectatives pels més fervents partidaris de la *Revolución Pendiente*, entusiasmat amb l’impuls donat a les activitats estudiantils per part del Sindicato Español Universitario, o també el projecte de José Luis de Arrese (successor de Fernández Cuesta a partir de l’any 1956) per fer de la Falange la força indiscutiblement

hegemònica del règim, poden considerar-se fruits directes dels resultats positius del Congreso.

3. L'ENDURIMENT DE FALANGE

3.1. Els límits de l'obertura

“Franco avanza sobre una historia nueva. Los segundos veinte años de nuestra juventud nos esperan.”²⁹⁹

Així s'expressava el Ministro de Trabajo José Antonio Girón de Velasco en plena finalització del gran esdeveniment que com s'ha explicat va suposar la celebració del Congreso Nacional de Falange, conjuntament amb altres falangistes d'enorme importància com Eugenio Montes, Rafael Sánchez Mazas, José Antonio Elola, José Solís Ruiz i José Luis de Arrese. El Partit, per regla general, coincidia, a les alçades de la tardor de 1953, en haver emprès una nova etapa d'esplendor sobre la qual consolidar i institucionalitzar el seu ampli poder dins el règim franquista.

Aquest optimisme contagiós era perceptible en diferents seccions de la Falange, com el Frente de Juventudes³⁰⁰ o el SEU, que amplià les seves activitats sindicals i serveis als estudiants, incrementant la seva oferta cultural i vida política, en consonància i comptant amb la col·laboració del projecte d'obertura intel·lectual del Ministro de Educación Joaquín Ruiz-Giménez i el Ministro Secretario General del Movimiento que, com a mínim, no el censurava³⁰¹. Al cap i a la fi, s'havia tractat d'un any excepcionalment actiu a la universitat. A Madrid s'havia celebrat, mesos abans del Congreso Nacional de Falange, el Congreso Nacional de Estudiantes, que havia organitzat el mateix SEU i que a través de la millora de les condicions dels docents havia buscat guanyar espai dins la Universitat. I al juliol, igualment, s'havia celebrat l'Asamblea Nacional de Universidades, convocada per Ruiz-Giménez, amb la finalitat de realitzar una anàlisi col·lectiva i resolutiva de les mancances en l'ensenyament superior.

²⁹⁹ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 10, Signatura 092/010/5 a 6/ 5 – *El Alcázar* 30-10-1953: «Girón habló anoche por Radio Nacional [...]»

³⁰⁰ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 10, Signatura 092/010/5 a 6/ 5 – *Juventud*, del Frente de Juventudes, V Època, Madrid, setmana del 22 al 28 d'octubre del 1953, núm. 519, pàg. 2: «I Congreso Nacional de Falange»

³⁰¹ Ruiz Carnicer, Miguel A., *El Sindicato Español Universitario (SEU), 1939-1965. La socialización política de la juventud universitaria en el franquismo*, Siglo Veintiuno de España Editores, S.A., Madrid, 1996, pàg. 245.

Artífex i en sincronia amb el nou clima de renaixement i vigor dins de FET-JONS, Raimundo Fernández Cuesta continuava, un mes després, reivindicant la celebració del Congreso Nacional com un nou moment fundacional, que mantenia contemporanis l'esperit i la funció els quals havia adjudicat José Antonio a la Falange:

“[...] José Antonio no es sólo el amigo, el camarada o el jefe político que cayera en la terrible tragedia de nuestra guerra civil [...]

No; la muerte de José Antonio significa algo más que eso. Si José Antonio en vida fue arquetipo, coincidencia armónica de humanas perfecciones, después de muerto su figura se ha deshumanizado para convertirse en el símbolo y encarnación de cuanto la Falange encierra como Movimiento juvenil, renovador, intelectual y contemporáneo.

[...] a los diecisiete años de su muerte esa doctrina mantenga tal fuerza de sugestión, que haya hecho posible el espectáculo ejemplar que acaba de ofrecer la Falange con su Congreso Nacional y la magna concentración con que fue epilogado. Durante varios meses se ha examinado a la luz de aquellos enunciados doctrinales la obra realizada y se han señalado las metas que quedan por alcanzar. En este examen han participado falangistas de todos los pueblos y provincias, hombres de muy diversa preparación y cultura, y ha sido posible una gradual y estrecha colaboración entre unos y otros gracias a la claridad de los esquemas ideológicos y a la seguridad y actualidad de sus expresiones, poniendo esos acontecimientos de manifiesto una vez más en el orden de los hechos algo que los esfuerzos polémicos de nuestros detractores se empeñaban en mantener confuso: la originalidad de nuestro Movimiento y su vital eficacia [...]”³⁰²

En aquell moment, el mateix Secretario General del Movimiento, manifestava davant d'un SEU amb qui hi mantenia relativa sintonia que el paper d'aquest en el futur de

³⁰² «En memoria de José Antonio, con motivo del XVII Aniversario de su muerte. Alocución pronunciada en Radio Nacional de España, en Madrid, el 20 de noviembre de 1953» dins Fernández Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista al servicio de España. Discursos y escritos de Raimundo Fernández Cuesta*, Ediciones del Movimiento, Madrid, 1955, pàg. 49-50.

Falange i del règim, com a generador de les properes classes dirigents, era de primer ordre:

“La conquista del Estado es objetivo político de primera magnitud, de absoluta necesidad; pero la única manera de conseguir y, sobre todo, de mantener ese objetivo es situar en el Estado a quienes a la preparación adecuada unen la auténtica fe política.

Y en el S.E.U. esas dos cualidades se consiguen juntas. Por eso, el S.E.U. ha sido el núcleo, el vivero principal de la vieja Falange, ha seguido siéndolo de la posterior en el tiempo y seguirá siéndolo en la del mañana, y los puestos rectores de la vida española con hombres salidos de él se han de cubrir. Ello será la mejor garantía de una continuidad de pensamiento y de una eficacia de acción, así como el mentís más rotundo a los que propalan la esterilidad cultural, ideológica y formativa de la Falange.”³⁰³

Fernández Cuesta, igualment, tenia paraules de conciliació i reconeixement per una intel·lectualitat que volia associada a la Falange en el seu projecte de futur control hegemònic de l'Estat franquista. A finals de l'any 1953, no es podia intuir encara la terrible sacsejada que viuria el Partit en uns posteriors fets universitaris que anunciarien el seu divorci definitiu del món de la cultura i la intel·ligència:

“El Movimiento Nacional ha de ser juvenil, no en un sentido cronológico, sino en el de ilusión e ímpetu. [Però] El Movimiento Nacional no es sólo vitalismo, también reflexión. Ambos son ingredientes necesarios para su existencia [...] El Movimiento propugna una cultura cuyo objetivo no sea únicamente retrospectivo, desenterrador de valores del pasado, y aspira a que esos valores, lejos de impedirle seguir hacia adelante, le impulsen a ello, alzando sobre los mismos una intelectualidad que, en vez de hallarse divorciada del Estado, sea gonfaloniero de su doctrina, de su estilo y hasta de su porvenir; una

³⁰³ «En el Colegio Mayor «César Carlos». Palabras pronunciadas en el citado Colegio Mayor, de Madrid, al celebrar el aniversario de su fundación, el 21 de noviembre de 1953» dins Fernández Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista...* op.cit., pàg. 52.

intelectualidad, en suma, que no se pierda en narcisismo, sino que se dé toda en servicio de España y del destino de ésta en lo universal [...] ”³⁰⁴

Ben aviat, però, tants elogis, exaltacions i promeses, van començar a revelar-se com a buides de contingut i a generar problemàtiques socials i internes que, al llarg dels propers dos anys, no farien més que augmentar. Les paraules de José Antonio Girón citades al començament d'aquest capítol serien en certa mesura premonitòries, no tant per l'etapa d'enfortiment que havia de suposar que Falange passés per una segona joventut (que malgrat tot, també), sinó sobretot pel període de conflicte amb impulsos a flor de pell que s'encetaria.

Un dels protagonistes inqüestionables de les tensions i incidents que es produïrien fou el jovent universitari. Un jovent, d'una banda, criat en un context de dificultats materials per a la majoria de la societat espanyola com foren els anys quaranta. De l'altra, políticament adoctrinat amb abrandats discursos que l'identificaven com la punta de llança d'un projecte idealitzat de justícia social, que només es faria possible en el futur tot materialitzant la *Revolución Pendiente*. La seva natural però també induïda voluntat de ser protagonistes politicosocials va començar a xocar amb la realitat d'un règim que, ni en els seus millors moments després de 1945, es podia permetre deixar de ser inflexible amb la crítica.

El primer xoc de realitat i primer símptoma evident precedent de l'eventual futura crisi es va produir el 27 de gener de l'any 1954³⁰⁵. Aquell dia, una massa d'estudiants va aprofitar la visita de la reina Elizabeth II de Gran Bretanya a l'enclavament britànic a la península ibèrica de Gibraltar per protestar davant l'ambaixada del país a Madrid. La

³⁰⁴ «En el homenaje a los escritores galardonados con los premios literarios del Movimiento, del año 1953. Palabras pronunciadas con motivo de los premios 18 de Julio, 1 de Octubre, 29 de Octubre y XX Aniversario de la Falange en el acto de homenaje celebrado en el hotel Fénix, de Madrid, el 20 de diciembre de 1953» dins Fernández Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista...* op.cit., pàg. 60.

³⁰⁵ Historiogràficament, existeix un consens ampli sobre considerar aquest esdeveniment un anunci dels fets de febrer de 1956, quan va acabar esclatant una crisi política en el règim arran d'un conflicte estudiantil. Pel Sindicato Español Universitario, els fets de gener de 1954 signifiquen l'inici de la pèrdua irreversible de la seva influència sobre els estudiants. Els successos foren efectivament aprofitats per l'antifranquisme per, en la pràctica, enfonsar la secció del Partit destinada a possibilitar el relleu generacional afecte i addicte de les elits dirigents del règim. Ruiz Carnicer, Miguel A., *El Sindicato Español Universitario (SEU)...* op cit., pàg. 287.

policia, amb abundants agents de paisà, va dissoldre violentament la concentració, si bé alguns estudiants van intentar reorganitzar-la davant la Dirección General de Seguridad, a la Puerta del Sol³⁰⁶. Dos anys després, la Falange, en reflexió interna, intentaria responsabilitzar en primera instància els organitzadors de la manifestació de no haver previst la 'lògica' reacció repressiva de les forces d'ordre i fer-se vulnerables a la propaganda de l'oposició interior. Tanmateix, el Partit també esdevingué plenament conscient que la joventut falangista (del SEU, del Frente de Juventudes, o mobilitzada però no militant), educada per tenir un paper d'iniciativa política activa, estava experimentant una dura contradicció entre els discursos de la seva formació i la realitat franquista, frustrant-se amb la mateixa:

“[...] Fue un error táctico [esborrat: gravísimo] provocar la salida de las manifestaciones estudiantiles. Siendo España un país civilizado, en el que no pueden tolerarse los asaltos a Embajadas o Consulados, era lógico que las fuerzas de Orden Público actuasen con firmeza. Pero esto tenía ya que haber sido previsto por los organizadores de las manifestaciones, que debieron plantearlas de forma tal que se evitara a toda costa que pudieran ser aprovechadas por agitadores [...]

[...] el efecto de desintegrar la masa universitaria está logrado. El estudiante no piensa en que hay heridos graves en las fuerzas de Orden Público y que conque ésta se hubiera empleado un poco a fondo hubiese habido una jornada de luto. Piensa simplemente que él salió con la mayor pureza de intención a cantar el Cara al Sol, a gritar ¡Arriba España! Y ¡Viva Franco! y a pedir Gibraltar español, y que por esto le echaron la Policía Armada de a caballo encima. Esos muchachos empiezan a desconfiar de todo y a no creer en nada. La masa escolar ha pasado en poco tiempo de ser uno de los más firmes puntales del Régimen a constituir una de las más peligrosas santabárbaras de la situación.”³⁰⁷

³⁰⁶ Rodríguez Jiménez, José Luis, *Historia de Falange Española de las JONS*, Alianza Editorial, Madrid, 2000, pàg. 491.

³⁰⁷ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 10, Signatura 092/010/5 a 6/ 6 - Document sense data ni signatura. El document consisteix, en essència, en una anàlisi interna de Falange sobre la situació de crisi política donada l'any 1956. Una anàlisi que es produeix just després

A principis de 1954 el Ministro Secretario General del Movimiento encara es donava la llicència per mantenir aparentment intacte l'optimisme discursiu. De totes maneres, entre elogis a altres jerarques falangistes com Girón (malgrat la dura situació econòmica que es vivia)³⁰⁸ i l'autocomplaença reivindicativa del Partit, Raimundo Fernández Cuesta va començar a incorporar un significatiu nombre de referències al valor de la fidelitat i a la mesquinesa de les crítiques. A combatre el que ell anomenava demagògia i a apaivagar els ànims dels exaltats. En certa manera, sense dir-ho de forma explícita, a la conveniència de fer un vot de confiança en l'obra feta i en què tard o d'hora es podria començar a avançar en els projectes plantejats al Congreso Nacional, que *grosso modo* esdevindrien vies per assegurar el futur institucional:

“A la Organización Sindical le sería facilísimo hacer demagogia, levantar la bandera de la oposición y de la crítica, pero sabe que su misión no es atraerse clientelas ni jugar a los revolucionarios [...]”³⁰⁹

“No ha nacido la Falange para hacer demagogia ni para excitar a la revuelta. Nació de un sincero deseo de un mundo mejor, de que la sociedad se organizase sobre bases más justas que aquellas sobre las que estaba organizada [...] En fin, un conjunto de ideas, de métodos y de actitudes que ahora se pretende hacernos pasar como novedad, mientras el Régimen, a lo largo de estos quince años, ha venido propagando, desarrollando y convirtiendo en realidad en una proporción que no sé si ha sido justamente apreciada [...] Pero no hemos llegado a la meta

dels fets de febrer, però molt probablement ja amb José Luis de Arrese al poder com a Ministro Secretario General del Movimiento, per tant entre la primavera i l'estiu de l'any 1956. Es tracta d'un esborrany col·lectiu, ja que gràcies a les anotacions manuscrites de les correccions pot comprovar-se que ha passat per diferents mans, com a mínim de dos correctors. «Las manifestaciones de Gibraltar». Pàg. 17-18.

³⁰⁸ «En la toma de posesión del Delegado Nacional de Excombatientes. Palabras pronunciadas al dar posesión de su cargo al camarada Tomás García Rebull en la Secretaría General del Movimiento, en Madrid, el 30 de enero de 1954» dins Fernández Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista...* op.cit., pàg. 67-68.

³⁰⁹ «Al dar posesión de sus cargos a las nuevas jerarquías sindicales. Discurso pronunciado en la Delegación Nacional de Sindicatos, de Madrid, el 8 de febrero de 1954» dins Fernández Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista...* op.cit., pàg. 71.

ideal y, por consiguiente, no podemos pararnos. Sabemos que hay mucho por hacer [...]”³¹⁰

“[...] en el problema constitucional que, no obstante la previsión legal, ese futuro puede plantearnos, la Falange tendrá, llegado el momento, que decir su palabra, sin que ninguna tenga que pronunciar ni el comunismo con sus violencias ni el liberalismo con sus arrumacos [...]”³¹¹

Més explícit respecte a la voluntat de materialitzar els projectes del Congreso s’expressà el Ministro Secretario en una entrevista concedida poc després al setmanari *El Español*. En aquesta, preguntat específicament per la qüestió, Fernández Cuesta donà indicis sobre quins serien els primers passos a seguir, que tanmateix restaven sense donar:

“[Entrevistador Juan Carlos Villacorta, en veu narrativa] -España entera –le digo seguidamente- se impresionó con las conclusiones del I Congreso Nacional de Falange al darse cuenta de que en ellas se contenían soluciones que considero actualísimas y, al mismo tiempo, coherentes con la tradición doctrinal de la Falange. ¿Quisiera decir, señor ministro, en qué medida y en qué forma ese contenido va a ser proyectado sobre la realidad nacional?

[Raimundo Fernández Cuesta] En ello se trabaja actualmente. Dada la extensión de temas tratados, hay una Comisión ordenadora que está elaborando un índice de materias y soluciones según los departamentos a que afectan, dando contenido formal a aspiraciones puramente teóricas o doctrinales. Naturalmente que su tarea no se limita a elaborar este índice general, sino que estudia lo legislado en cada una de las materias y se propone formular una serie de propuestas encaminadas a perfeccionar concretamente la legislación en la forma más congruente con las conclusiones del Congreso.”³¹²

³¹⁰ «En el XX Aniversario de la proclamación de Falange Española de las J.O.N.S. Discurso pronunciado en el teatro Calderón, de Valladolid, el 4 de marzo de 1954» dins Fernández Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista...* op.cit., pàg. 78.

³¹¹ Íbid., pàg. 80.

³¹² «Declaraciones políticas al semanario «El Español». Entrevista celebrada con el camarada Juan Carlos Villacorta y publicada en el número 279 de “El Español”, correspondiente a la semana del 4 al 10 de abril de 1954» dins Fernández Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista...* op.cit., pàg. 84. Encapçalant

En la mateixa entrevista, el Ministro Secretario, preguntat al respecte d'una suposada campanya contra el règim basant-se en com aquest ha propiciat una decadència cultural espanyola, defensà una posició completament contrària. Reivindicà ser un moment històric excepcional pel floriment de la cultura, en forma d'art, literatura i noves *manifestaciones culturales que antes brillaban por su ausencia completa*, una etapa de publicació àmplia de llibres i revistes. Trencà una llança, fins i tot, per la política de mà estesa duta a terme en les universitats per part del Ministro de Educación Joaquín Ruiz-Giménez:

“[...] Basta mirar unos años hacia atrás, y nos encontraríamos personalidades señeras, pero aisladas, que gesticulaban contra la incultura nacional. Y tenían razón. Hoy esas personalidades hallan un clima de colaboración y comprensión que les permite trabajar en régimen de equipo y estar enraizadas con el resto del mundo.”³¹³

Però la realitat és que el compliment dels discursos propagandístics anava quedant lluny de les expectatives. Davant dels disturbis, plantades i queixes succeïdes arreu de l'Estat durant la resta de 1954, el SEU abandonà l'optimisme per prendre posicions més defensives, arribant a qüestionar-se entre alguns grups falangistes la seva utilitat en la Universitat. Dins del SEU es trencà la unitat; aparegueren dissidències doctrinàries que lamentaven l'allunyament d'aquest respecte les reivindicacions estudiantils, en una inquietud denunciada pels mitjans intel·lectuals. Fins i tot, començaren a fer-se menys planeres les relacions entre la mateixa organització i el Ministerio de Educación Nacional de Joaquín Ruiz-Giménez³¹⁴.

D'aquest nou període que s'encetava aparegueren informes testimoniant l'ambient crispat, com fou el cas de l'acte polític celebrat pel SEU de València el febrer de 1955 en

l'entrevista, Villacorta sintetitza, aparentment, la resposta de Fernández Cuesta com si fossin les seves pròpies paraules, destacant-ne ser el punt més rellevant de la conversa: *“Una Comisión ordenadora constituida en el Instituto de Estudios Políticos estudia en estos momentos la proyección de las conclusiones del I Congreso Nacional de la Falange sobre la realidad nacional. Para ello se ha formulado una serie de anteproyectos de acuerdo con las conclusiones del Congreso y relativos a diversos aspectos de la legislación española”*.

³¹³ Íbid., pàg. 85.

³¹⁴ Ruiz Carnicer, Miguel A., *El Sindicato Español Universitario (SEU)*... op cit., pàg. 289 i 291.

commemoració del Día del Estudiante Caído. L'informe elaborat pel Partit al respecte esmenta dos incidents en forma d'interrupcions al discurs del director de la revista del SEU *Alcalá*, Marcelo Arroitia Jauregui: un en crítica sobre els seus recels respecte els monàrquics *juanistas* i l'altre en crítica al SEU i els fets de Gibraltar, conclouent a la fi que la situació estudiantil és delicada³¹⁵.

Sense sotmetre a debat si el context internacional post-feixista va fer *més* incapaç el règim franquista (del que hauria estat amb un Eix vencedor) de suportar les crítiques polítiques del seu futur relleu generacional per poder garantir unes noves elits capacitades, és inqüestionable que en efecte va ser-ho. La versió seuista de l'experiment d'obertura falangista, que pretenia canalitzar les inquietuds dels joves tot augmentant el protagonisme polític del Partit a la Universitat, va ser bloquejat un cop les elits de l'organització van perdre el control de la situació³¹⁶. El repte de donar recorregut i controlar alhora les inquietuds dels universitaris no era assumible amb els recursos i les capacitats del règim.

De totes maneres ja no era possible tornar enrere. La inquietud estudiantil s'havia polititzat en certa mesura gràcies a les nombroses activitats culturals celebrades, moltes d'elles, sota l'aprovació benefactora de persones que ocupaven càrrecs importants com Pedro Laín, rector de la Universitat de Madrid, o la col·laboració de personatges intel·lectualment rellevants com el genuí Dionisio Ridruejo. Els falangistes *comprensivos* que donaven suport a aquestes activitats no estaven al corrent de l'aprofitament que en feia l'oposició, però eren plenament conscients de la inutilitat, sinó perjudici contraproductiu, de practicar la censura com a mesura exclusiva front la inquietud³¹⁷.

L'any 1955 va estar marcat per un esdeveniment en particular. Llavors es preparà la celebració d'un Congreso de Escritores Jóvenes tot difonent, per part d'alguns

³¹⁵ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 11, Signatura 092/011/1 a 7/3: «Nota informativa. Acto político celebrado por el S.E.U. de Valencia en conmemoración del "Día del Estudiante Caído" (Valencia, 10 de febrero de 1955).»

³¹⁶ Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...* op. cit., pàg. 25.

³¹⁷ Això es pot apreciar de forma excel·lent a través d'un informe elaborat per Pedro Laín culpant al règim de l'agreuement de la situació. Vegi's Mesa, Roberto, *Jaraneros y alborotadores: documentos sobre los sucesos estudiantiles de febrero de 1956 en la Universidad Complutense de Madrid*, 2ª Ed., Universidad Complutense, Madrid, 1982, pàg. 45-53.

estudiants, posicions crítiques en contra de l'anquilosament cultural i intel·lectual a Espanya. Hi tingueren un paper rellevant diferents membres associats al clandestí Partido Comunista de España com Jorge Semprún, arribat de l'exili, Javier Pradera, Ramón Tamames i Enrique Múgica.

Si bé la celebració del Congreso comptava amb el suport de Laín, d'altres falangistes *comprehensivos* i alguns membres del SEU, l'oposició d'aquest darrer, encapçalada pel seu dirigent Jorge Jordana, va ser radical, en sintonia amb la posició enrocada i de repressió que havia pres, sospitant d'infiltracions polítiques de l'antifranquisme. No es tractava però d'un caprici. Jordana sabia que la situació de tensió entre el estudiants desenganyats i el règim, representat pel SEU, estava a un nivell massa delicat, i davant les negatives inicials a la prohibició va decidir dimitir a l'estiu, sense obtenir el permís de Franco fins el setembre. Jordana seria substituït per José Antonio Serrano Montalvo, que fins llavors ostentava la Jefatura del Frente de Juventudes del Distrito Universitario de Zaragoza. Aquest exemplificava la defensa del vincle de dependència entre el SEU i el Frente de Juventudes, i en suma una posició de contenció d'aspiracions estudiantils poc representativa dels mateixos i d'escassa coincidència amb el projecte d'obertura de Ruiz-Giménez³¹⁸.

Malgrat tot, després de les pressions del Partit però també de l'Opus Dei, el Ministerio de Educación va retrocedir i finalment censurar l'esdeveniment. Tanmateix, el Congreso de Escritores Jóvenes va acabar celebrant-se al club Tiempo Nuevo, lligat al ministeri de Ruiz-Giménez, encara que finalment els participants en foren expulsats ja al gener de l'any 1956³¹⁹.

La lectura que el propi Partit feu oficialment del Congreso mesos després l'identifica com l'antecedent immediat dels fets conflictius posteriors. Interpreta que el seu perill radicava en el seu contingut fonamentalment literari com a tapadora dels opositors per fer maniobres polítiques i que, afortunadament, la bonhomia dels *comprehensivos* no havia estat suficient per impedir el rebuig que havia generat al Ministerio de

³¹⁸ Ruiz Carnicer, Miguel A., *El Sindicato Español Universitario (SEU)...* op cit., pàg. 297-301.

³¹⁹ Rodríguez Jiménez, José Luis, *Historia de Falange...* op.cit, pàg. 492-493.

Gobernación, al Ministerio de Información y Turismo i al mateix Ministerio de la Secretaría General del Movimiento³²⁰.

La problemàtica d'aquells anys, però, no sols desbordava a la Falange en l'àmbit educatiu i juvenil. Espanya, en especial les seves classes treballadores, estaven passant per greus dificultats econòmiques. En conseqüència, les mobilitzacions obreres en contra d'uns salaris completament insuficients es succeïen, i poc ajudaven els discursos del Ministro de Trabajo José Antonio Girón argumentant que la clau per solucionar el problema no era apujar els salaris, sinó abaixar els preus. L'any 1955, però, la retòrica demagògica va canviar. En un discurs dirigit als treballadors del Port de Sagunt, a través d'Antena Social, Girón demanava fe en Franco, però acompanyava el simple intent de tranquil·litzar els ànims amb l'afirmació contundent que era l'hora d'exigir esforços a grups socials més benestants, i que es tindria mà de ferro amb els especuladors:

“[...] Os hemos pedido resistencia en nombre de la Patria y habéis resistido. Habéis resistido al igual que todos los trabajadores de España aunque quiera yo hoy simbolizar en vosotros [...]

Pero está llegando el momento de que empiecen a sacrificarse otros, de que empiecen a resistir otros. Porque España no puede pedirnos más de lo que se ha pedido, de lo que os pide ahora y de lo que os pedirá [...]

Se está tratando de conservar aquellos precios que a su vez son la remuneración justa al trabajo de otros proletarios, los pequeños labradores, los artesanos los bravos productores del agro. Pero se será implacable con los negociantes puros que sin justificación alguna mantienen unos precios indebidos de otros bienes de consumo. Es necesario de una vez declarar que eso que se llaman artículos de primera necesidad no son solamente el pan ni la carne ni el aceite, sino que son también el vestido, el calzado y hasta ciertas conquistas de la civilización que

³²⁰ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 10, Signatura 092/010/5 a 6/6 – SD/SS. - «El Congreso de Escritores Jóvenes». Pàg. 19-20.

para el trabajador culto son ya un artículo de primera necesidad, como son los libros, como es el ocio [...]”³²¹

De totes maneres, al llarg dels propers mesos, les noves mesures reals que portaria en pràctica el Ministro de Trabajo serien l’augment dels salaris dels treballadors. Aquestes mesures, que seguidament generaren un augment dels preus per part dels empresaris, continuaren sent del tot insuficients per corregir el greu problema econòmic de fons que minava l’Estat amb una greu manca de divises i que acabaria requerint un canvi de model.³²²

En un context econòmic poc amable per la societat espanyola i amb una situació universitària molt degradada de descontentament dels joves i amb la tensió política a flor de pell, era qüestió de temps que l’espurna encengués la crisi. A les alçades del gener de 1956, l’espurna fou la convocatòria per part dels estudiants universitaris d’un Congreso Nacional de Estudiantes, i el foc els que més endavant serien recordats com “els fets de febrer”.

³²¹ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 12, Signatura 092/012/12 a 13/13. «Para Antena Social», 20 de desembre de 1955.

³²² Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...* op. cit., pàg. 28.

3.2. Els fets de febrer

Després de l'experiència frustrant del Congreso de Escritores Jóvenes, el mateix grup comunista impulsor d'aquest, encapçalat per Pradera, Múgica i Tamames, va emprendre la proposta de celebrar un Congreso Nacional de Estudiantes. La idea radicava en aprofitar el creixement de l'animadversió estudiantil al SEU arran dels darrers successos per crear una alternativa democràtica al mateix, que sí representés als universitaris. El dia 1 de febrer de 1956 es va publicar el Manifiesto que el precedia, preparat al mateix club Tiempo Libre on s'havia celebrat parcialment el Congreso de Escritores i en el qual es denunciava la pèssima situació de la Universitat, endarrerida a conseqüència de la política oficial, i per la qual demanava un impuls renovat per a la producció cultural i científica. La seva difusió va ser tot un èxit que va aconseguir recollir més de tres fil signatures. Falange, a través dels seus mitjans però particularment els de la Primera Línea del SEU, va respondre sorpresa que aquestes reivindicacions ja estaven assumides pel Sindicato, fins i tot a través d'un contra-manifest (Manifiesto de Primera Línea, datat el 3 de febrer).³²³ Internament, la lectura que n'havia fet el Partit era més greu respecte la problemàtica de fons que implicava:

“(Son) los mismos elementos que se agruparon tratando de organizar el Congreso de Escritores Jóvenes (los que) se reúnen luego para dictar el Manifiesto del 1º de febrero. No se plantea el estudio de problemas puramente escolares, ni aún siquiera de la revisión de estructuras, orientaciones y tácticas del S.E.U. Se plantean en conjunto todos los problemas del Régimen. El Manifiesto estudiantil desfasa por completo la situación. Pero es el pretexto perfecto del que van a servirse los agitadores.”³²⁴

Malgrat els intents d'acostament d'alguns grups de falangistes *comprensivos*, el primer esclat es produí el dia 7 de febrer, després que Falange constatés que es prosseguia amb la preparació del Congreso Nacional de Estudiantes sense el SEU en l'elecció de delegats

³²³ Ruiz Carnicer, Miguel A., *El Sindicato Español Universitario (SEU)...* op cit., pàg. 302.

³²⁴ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 10, Signatura 092/010/5 a 6/ 6 – SD/SS. - «El Manifiesto». Pàg. 20. Les paraules entre parèntesi corresponen a correccions manuscrites.

lliures a la Facultad de Derecho de la Universidad de Madrid. Llavors, una centúria de la Guardia de Franco (la XX, una de les més fanatitzades) va assaltar la facultat sota les ordres del Vicesecretario General del Movimiento Tomás Romojaro (ja que en aquell moment Fernández Cuesta es trobava en viatge oficial). Els falangistes infiltrats van pegar a diversos estudiants, però la seva acció es va reproduir també l'endemà a l'edifici universitari de San Bernardo en resposta al trencament d'un símbol de Falange. Diversos grups de falangistes que atonyinaren als estudiants armats amb garrots i estaques no formaven part de la comunitat universitària, i l'enfrontament amb els joves va generar una reacció agressiva dels mateixos que va derivar en escenes d'elevada violència. Els locals del SEU acabaren destrossats i la junta de govern de la facultat va demanar la destitució del Jefe Nacional del Sindicato, ja que fins i tot el degà de Dret, també falangista, havia estat agredit. Els estudiants es van manifestar després per Madrid contra el SEU i la Falange.³²⁵

La premsa oficial falangista publicada immediatament després dels fets, per la seva part, es va limitar a vincular els incidents universitaris a una maniobra del comunisme en contra del règim. Concretament, *Arriba* es centrà en criticar un article publicat el 7 de febrer en la premsa oficial del Partido Comunista de España, *Mundo Obrero*, titulat *Sin dogmatismos preconcebidos*, escrit per Federico Sánchez i difós des de l'exili a través de Radio España Independiente. Segons Falange, l'etern enemic del comunisme estava emprant consignes liberals, moderades, camuflades, per infiltrar-se entre els estudiants espanyols i sembrar el caos. De la mateixa manera, advertia als estudiants que havien signat el Manifiesto 'sense ser conscients' de no caure en el parany d'aquella maniobra oculta, amb un to ja en cert punt fanàtic i paranoic:

“[...] Hoy el comunismo busca otros caminos, y los busca sobre todo a través de una orientación que parece inspirada en los más moderados principios del liberalismo político [...]

³²⁵ Rodríguez Jiménez, José Luis, *Historia de Falange...* op.cit, pàg. 494 i Ruiz Carnicer, Miguel A., *El Sindicato Español Universitario (SEU)...* op cit., pàg. 302.

[...] donde estas consignas rojas son especialmente alarmantes y peligrosas es allí donde coinciden con la bobalicona política de ciertos ingenuos de dentro de casa –acaso no tan ingenuos como queremos pensar piadosamente- que propugnan con recogida de firmas soluciones iguales a las que ofrece a la juventud española la propaganda del partido comunista. Bien sabemos cómo ese «programa mínimo» de que habla «Mundo Obrero» puede ser inocuo, blando, fácil y sencillo para muchos. Pero después de los programas inocuos vienen los que ya no lo son y, por último, las matanzas en masa o la muerte de toda libertad y de todo pensamiento [...]

La siniestra coincidencia de propósitos está al descubierto, y conviene que ni un solo español –estudiante o no, pero los estudiantes ante todo- ignore el punto de origen de sugerencias más o menos ponderadas que puedan difundir quienes incluso hayan sido nuestros camaradas. Con las consignas rojas no admitimos ni el diálogo [...] ³²⁶

Davant d'aquestes posicions, l'evolució dels esdeveniments no podia fer més que agreujar-se. El dia 9 de febrer, jornada commemorativa falangista en record a un estudiant del Partit assassinat l'any 1934, '*El Estudiante Caído*', es va produir un incident que va acabar comportant greus conseqüències polítiques. Prop del carrer Alberto Aguilera de Madrid, es van creuar dos grups: un de falangistes que tornava de celebrar un acte en homenatge a Montero i un d'estudiants anti-SEU crítics que protestava pels fets dels dies 7 i 8. L'inevitable enfrontament va provocar que un tret sortit de les mateixes files falangistes ferís greument a un dels seus companys del Frente de Juventudes al cap, un noi jove que es deia Miguel Álvarez. La premsa falangista oficial va aprofitar el succés per reafirmar al gruix del Partit en contra de les demandes estudiantils, aigualint-les completament en un perillós complot comunista que ja estava donant les primeres proves fefaents de la seva inherent generació de caos. Anuncià, igualment, mesures repressives:

³²⁶ 'Una maniobra comunista, al descubierto' - "Mundo Obrero" anticipa las consignas rojas para perturbar la vida universitaria en España' i 'Sin dogmatismos preconcebidos', *Arriba*, 9 de febrer de 1956, pàg. 1 i 8.

“Apenas veinticuatro horas después de que circularan las consignas del partido comunista sobre la agitación estudiantil que debía ser provocada en España, un camarada de nuestras Centurias juveniles caía gravísimamente herido, no lejos del lugar donde ayer hizo exactamente veinte años fue asesinado Matías Montero [...]

Lanzadas anteayer las consignas, ya ayer corría la sangre. ¿Qué libertad es la que predicán ciertos conciliábulos de necios? ¿Qué fórmula de libertad es la que desean para España determinados coleccionistas de firmas, que ni siquiera entienden la generosidad del Régimen, fundada en su evidente fortaleza? [...]

Hoy no importa tanto saber quién disparó contra nuestro camarada Miguel Álvarez Pérez como la tremenda responsabilidad de quienes inventaron los argumentos, en nombre de los cuales fue atacado de la manera más cobarde [...]

Todo un ejército de militantes, y tras ellos la poderosa e infinita legión de los caídos en la Cruzada, nos imponen el deber de no permitir ni un manifiesto más, ni una necedad más, ni una cobardía intelectual más, como las que han sido causa de la sangre que ayer ha corrido en una calle de Madrid. Será el Gobierno, apoyado por la Falange y el pueblo entero, quién impida estos excesos [...]³²⁷

La reacció d'*Arriba* no sembla indicar que des del Partit es defensés un retorn a la calma. Sobre si Falange hagués aprofitat l'eventual mort d'Álvarez per 'passar comptes' ferotgement amb els que l'organització identificava com a responsables interns de la situació, queda en el terreny de l'especulació, si bé el tinent general Francisco Franco Salgado-Araujo, cosí de Franco, suggeria la possibilitat en el seu diari personal:

“Me comunicaron que ayer hubo gran excitación en Falange con motivo de la gravedad del herido. Dicen que si hubiese muerto, la Falange tenía el plan de eliminar a muchos conspicuos de la situación enemigos. Se habló de algunos

³²⁷ 'Criminal agresión contra un grupo de jóvenes estudiantes' – 'Fueron atacados a tiros cuando regresaban de los actos conmemorativos del aniversario de Matías Montero' i 'Los sofistas de la libertad', *Arriba*, 10 de febrer de 1956, pàg. 1 i 8. L'exageració i deformació de la realitat dels titulars fa palesa la clara intencionalitat política del diari falangista.

ministros. Al conocer esto, el capitán general Rodrigo comunicó a Falange que no toleraría tales desmanes y que si se producían tomaría represalias muy enérgicas [...]”³²⁸

El que sí va succeir sense marge de dubte va ser el tancament immediat de la Universidad de Madrid i la suspensió de la vigència dels articles 14 i 18 del Fuero de los Españoles, *relativos a la detención y el confinamiento*, per decisió oficial del Gobierno³²⁹. Igualment, els falangistes que havien assaltat la Facultad de Derecho van manifestar voluntat de revenja, per la qual cosa Pedro Laín dormí a casa del Ministro de Educación Ruiz-Giménez i el degà de Derecho fou enviat pel mateix ministre a un congrés a París³³⁰. Més endavant serien cessats. La premsa falangista oficial, fent un seguiment exhaustiu de totes les millories i empitjoraments de la delicada situació de Miguel Álvarez, utilitzat com un màrtir polític en vida, va consolidar en el Partit la posició fanatitzada del falangisme radical i intransigent³³¹. Per aquells que combregaven amb les posicions dels *comprensivos*, la immensa majoria de portes als seus projectes es tancaren definitivament. S’obria camí, per tant, una nova fase de la reafirmació on predominava ‘l’ala dura’ de Falange.

Finalment, el dia 14 de febrer es van produir les conseqüències polítiques més importants de la mà del *Caudillo*. El Ministro de Educación Joaquín Ruiz-Giménez, que ja havia posat el seu càrrec a disposició de Franco, va ser cessat, seguit ràpidament pel Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta, que havia deixat de ser la font d’entusiasme militant que era tan sols tres anys enrere³³².

³²⁸ Franco Salgado-Araujo, Francisco, *Mis conversaciones privadas con Franco*, Editorial Planeta, Barcelona, 1976, pàg. 163.

³²⁹ ‘El Gobierno usará el rigor de la ley contra quienes directa o indirectamente perturban el orden, la paz y la unidad’ – ‘Se suspende la vigencia de los artículos 14 y 18 del Fuero de los Españoles, relativos a la detención y el confinamiento’ i ‘Serenio rigor de la ley’, *Arriba*, 11 de febrer de 1956, pàg. 1 i 8.

³³⁰ Ruiz Carnicer, Miguel A., *El Sindicato Español Universitario (SEU)*... op cit., pàg. 303.

³³¹ ‘El Partido Comunista recaba para si la iniciativa de los sucesos del dia 9 en Madrid’ – “L’Unità”, òrgano del partido comunista italiano, se felicita del “eco inmediate y profundo” de las consignas comunistas’, ‘Asesinos contra España’, i ‘Toda España se interesa por el estado de Miguel Álvarez’, *Arriba*, 12 de febrer de 1956, pàg. 1 i 16; ‘Unidad, disciplina y claridad’ i ‘Miguel Álvarez, sometido a hibernación’, *Arriba*, 14 de febrer de 1956, pàg. 1 i 8.

³³² Rodríguez Jiménez, José Luis, *Historia de Falange*... op.cit, pàg. 495.

El ministre falangista explica en les seves memòries que, trobant-se encara a Amèrica de viatge oficial, ja va notar l'excelsitud de la situació quan se li va requerir el retorn immediat. Si bé coneixia *el estado de inquietud y de agitación soterrada que se percibía en las aulas universitarias*, no va arribar a pensar que aquells fets acabarien implicant la seva substitució fulminant per part de Franco. Des de la distància dels anys, altrament, afirma que aquella decisió anava lligada a no haver reaccionat activament en contra de l'oberturisme tolerant de Ruiz-Giménez:

“[...] cuando finalizado mi informe sobre la Embajada extraordinaria, pasé a comentar los sucesos que habían ocurrido en Madrid, indicándole mi preocupación por ellos, con toda frialdad me manifestó que no debía preocuparme porque había dispuesto mi cese como ministro secretario general del Movimiento, así como el del ministro de Educación Nacional, Joaquín Ruiz-Giménez, y que pensaba enviarme de embajador a Portugal.

Naturalmente, la reacción de Franco me pilló desprevenido y quedé totalmente confuso, pues no veía que yo, habiendo estado en cumplimiento de un servicio de Estado fuera de España cuando ocurrieron los sucesos, pudiera aparecer salpicado de alguna responsabilidad en ellos.

Más tarde he reflexionado sobre el porqué de aquel cese y he llegado a la conclusión de que la responsabilidad de los hechos correspondían al ministro de Educación, en cuanto era tolerante y animador de los grupos antifalangistas en la Universidad y, desde el punto de vista de Franco, también el ministro secretario general del Movimiento, en cuanto no había podido o sabido evitarlos.”³³³

El dia 16 de febrer la premsa oficial anunciava la substitució dels dos ministres, comunicant l'endemà el seu jurament del càrrec. El nou Ministro de Educación passaria a ser Jesús Rubio García-Mina, un falangista moderat sense ambicions excessives, i el

³³³ Raimundo Fernández-Cuesta, *Testimonio, recuerdos y reflexiones...* op.cit.

nou Ministro Secretario General del Movimiento seria José Luis de Arrese y Magra³³⁴, *camisavieja* que ja havia ocupat el càrrec anteriorment i partidari de la reafirmació de Falange des de l'ala dura a través d'un projecte d'institucionalització del Partit i el règim, al què es fa referència més endavant. Si bé la via que proposaria Arrese tindria el seu segell personal i una metodologia directa i activa, no tindria en absolut uns objectius diferents que els del seu predecessor. És més, intentaria concretar-los amb major determinació. La pròpia Falange explicava públicament que percebia el relleu sense inquietud, car en qüestions de fons, el canvi es llegia com a continuista:

“Es un hombre el que reemplaza a otro. Es Raimundo Fernández Cuesta el que confía, con su experiencia y pasión humanas, los destinos de la Falange a Arrese, lleno de vigor, de claridad. El servicio de España puede exigir el cambio de hombres. Pero la línea de la Falange pasa por la continuidad de un pensamiento, de una fidelidad, de una lealtad idénticas. Hoy como ayer. Y este símbolo de continuidad que representa el abrazo de dos hombres que estuvieron a las órdenes de José Antonio ayer y están a las de la capitania de Franco hoy, es suficiente para saber lo que la Falange supone en todo momento: esa firme continuidad de nuestra doctrina en la vanguardia del Movimiento Nacional.”³³⁵

De la mateixa manera, també van ser interpretats com a continuistes *de la mejor solera falangista* el nou Vicesecretario General del Movimiento Diego Salas Pombo, el nou Vicesecretario de Obras Sociales José Antonio Girón (que conservava la cartera de Ministro de Trabajo), el nou membre de la Junta Política José Antonio Elola-Olaso i el nou Delegado Nacional de Información Alberto Martín Gamero³³⁶.

Les principals conseqüències dels fets de febrer foren dues, una a curt termini i l'altra a llarg termini. A curt termini es van practicar detencions, diverses d'elles certament a

³³⁴ 'José Luis de Arrese, nuevo Ministro Secretario General del Movimiento' – 'Jesús Rubio García-Mina, Ministro de Educación Nacional', *Arriba*, 16 de febrer de 1956, pàg. 1 i 8; 'Juran sus cargos ante el Caudillo los nuevos Ministros Secretario General del Movimiento y de Educación', *Arriba*, 17 de febrer de 1956, pàg. 1 i 2.

³³⁵ 'Firme continuidad', *Arriba*, 17 de febrer de 1956, pàg. 8.

³³⁶ 'Diego Salas Pombo, nuevo Vicesecretario General del Movimiento, y José Antonio Girón de Velasco, Vicesecretario de Obras Sociales' – 'José Antonio Elola, miembro de la Junta Política, y Alberto Martín Gamero, Delegado Nacional de Información', *Arriba*, 18 de febrer de 1956, pàg. 1 i 8.

persones vinculades clandestinament al Partido Comunista de España, com Pradera, Múgica i Tamames, però també a persones que donaven suport a altres corrents, com el monàrquic José María Ruiz Gallardón o fins i tot el falangista Gabriel Elorriaga.³³⁷ A llarg termini, el règim franquista havia iniciat un procés sense retorn de pèrdua definitiva del control de la Universitat, mostrant la incapacitat d'assegurar-se un relleu generacional de les seves elits afí als seus interessos de perpetuïtat.

Sobre les conseqüències de fons dels successos, Dionisio Ridruejo, que també havia estat detingut, després de sortir de la presó va redactar un document extens que va enviar a la Junta Política de Falange, titulat *Declaración personal e informe* (que després afegiria *polémico*) *de los sucesos universitarios de febrero dirigido a los miembros de la Junta Política de FET encargados de dictaminar sobre la situación*. Partint dels fets de febrer i tenint en compte el seu paper en aquests, elaborà una reflexió política sobre la situació del règim i del Partit, justificant la seva evolució personal cap a la defensa d'un *sistema práctico de democracia (libertad, bienestar económico y participación política de los ciudadanos)*, malgrat mantenir-se anticomunista. També analitzava amb coneixement de causa el context politicocultural en què s'havien acabat produint els fets de febrer, desacreditant la versió oficial de la conspiració comunista tot assenyalant elements clau com les contradiccions internes dels joves adoctrinats en el falangisme revolucionari, la manca de llibertats i la decadència moral de l'Estat franquista³³⁸. Tot i que les reflexions del personatge únic de Ridruejo distaven molt de la versió pública i oficial que donaven els òrgans de comunicació del Partit, no fou així respecte les reflexions internes que tingué Falange al respecte.

³³⁷ Ruiz Carnicer, Miguel A., *El Sindicato Español Universitario (SEU)*... op cit., pàg. 304.

³³⁸ Morente, Francisco, *Dionisio Ridruejo*... op. cit., pàg. 455.

3.3. Reflexions falangistes sobre la crisi política

FET-JONS dugué a terme una anàlisi interna de gran calat sobre la situació donada el febrer de l'any 1956. Just després dels fets de febrer, entre la primavera i l'estiu del mateix any, elaborà un document col·lectiu³³⁹ informant sobre diferents elements circumstancials relacionats amb la crisi estudiantil i política de 1956. L'informe, però, anava molt més enllà: diagnosticava greus problemes de fons que afectaven tot el règim, basats en una falta d'exemplaritat dels dirigents respecte la societat i, per aquesta raó, provava de fer algunes propostes de proselitisme. Si bé emprava constantment un to i unes referències relativament vesàniques i retòriques en el discurs, intentant repartir culpabilitats als enemics externs, comentava també les causes endògenes i principals de la situació, explicant la problemàtica real sobre la rebel·lia de Falange dins el règim. Possiblement, es tracti d'un document elaborat al si de la Secretarà General per ser enviat a instàncies superiors amb l'objectiu de generar una alarma intencionada, sense descartar com destinatari el mateix Franco. L'objectiu podria haver estat alarmar-lo respecte diferents amenaces de manera que dita alarma es traduís en privilegiar el Partit. Tots els grups polítics del règim, des del gran Partit fins a les associacions d'individus amb poder, estaven nerviosos perquè depenien massa de Franco. La seva mort, al marge de la Ley de Sucesión ja aprovada, era un esdeveniment que es podia produir en qualsevol moment i el futur a partir del qual implicava massa incerteses.

Un dels problemes greus interns de la Falange denunciats en el document és la llosa de la corrupció, que s'està utilitzant, lògicament, des de les files de l'antifranquisme per deslegitimar a la Falange. Dóna l'exemple d'un cas de corrupció produït dins del Partit ja l'any 1948, concretament en la secció de la Guardia de Franco, que implicava la pròpia Lugartenencia General i que havia estat denunciat detalladament pel 'setmanari de combat' *Sí*. Malgrat el consegüent cessament del càrrec al Lugarteniente de la Guardia de Franco, no s'havien dut a terme més mesures de renovació de càrrecs ni de depuració d'actituds, perpetuant un problema de fons molt important i freqüent que perjudicava

³³⁹ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 10, Signatura 092/010/5 a 6/6 – SD/SS. – Ja citat anteriorment.

FET-JONS minant la seva credibilitat i embrutant la tant apel·lada exemplaritat falangista:

“En aquel momento clave, la Falange tenía grandes posibilidades. Pero esas posibilidades nacían, no sólo del caudal de su doctrina y del conjunto de sus verdades, sino también de que sus hombres ejemplarizaran con sus conductas. Si en la concepción de José Antonio la Falange es antes un modo de ser que una manera de pensar, en el criterio simplista de los españoles la política se hace más con conductas que con ideas. Y debió ser entonces cuando, restablecida la Secretaría General del Movimiento, se iniciara con todo rigor una política que terminara con los abusos, que corrigiera pequeñas inmoralidades y que sentara para la Falange una línea ética a la que inevitablemente hubieran tenido que plegarse los otros grupos más o menos afines que comparten la Administración y el Poder. Pero entre tanto que la tónica de austeridad y limpieza máximas no se promovieran y exaltaran por nosotros, no era posible pretender que los demás plegaran su política a la nuestra. Nuestra gran razón, nuestra suprema razón, al propio tiempo que en la superioridad de sus ideas, está siempre en la superioridad de las conductas. Sólo con una entrega abnegada y apasionada podemos exigir que se entreguen los demás. Y sólo podemos recabar la capitanía o la vanguardia del servicio, si nosotros lo prestamos sin reservas.”

“Fue una pena no levantar entonces la bandera de la austeridad y de la ejemplaridad. Aún evitando el escándalo, se hubiera podido corregir mucha irregularidad y se hubiera creado otro ambiente. Pero al no manejar nosotros mismos la escoba, no podía extrañarnos que se convirtiese en bandera de la oposición [...]”³⁴⁰

Un altre dels problemes de fons assenyalats pel document és que no s'està donant espai a les noves idees per créixer, i que aquesta és una de les raons fonamentals per les quals

³⁴⁰ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 10, Signatura 092/010/5 a 6/6 – SD/SS. - «Una ocasión perdida», pàg. 7 - 8.

la inquietud de la pròpia Falange, sobretot a través de la seva militància, cada cop té connotacions més negatives:

“[...]El Movimiento reduce cada vez más su base. De un lado, porque se entrega a una política exclusivista y de viejoguardismo.”³⁴¹

Tanmateix, com a via per solucionar aquest problema, en el document es rebutja la idea de reconciliació intel·lectual des de la Universitat impulsada fins llavors pel Ministro de Educación Joaquín Ruiz-Giménez des de l'any 1951, i igualment permesa i en certa mesura suportada pel Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta. El franquisme, com a règim feixista, però encara més com a règim feixista fora d'època, no es podia permetre la formació cultural adequada de les seves futures elits perquè dita formació derivava en crítica política:³⁴²

“Una cosa es la unidad de los españoles, tal como la pretende la Falange y la siente y practica el Caudillo, y otra cosa es la “política de la mano tendida”. Manteniendo intangibles los principios, importa poco discutir personas y procedimientos. Por ello, nada hay más radicalmente distinto a la unidad de los españoles en torno a los grandes ideales del 18 de julio que el torpe empeño de lograr la coincidencia ampliando las bases ideológicas [...]

La política de la mano tendida, al propio tiempo que ha reintegrado a sus cátedras a muchos rojos exiliados, ha ido creando un clima artificioso que, partiendo de lo literario, ha herido sutil y gravemente a las líneas fundamentales de nuestro pensamiento católico y falangista. Como antecedentes de esta desviación, tenemos que señalar la actuación de cenáculos literarios que,

³⁴¹ Íbid., - «Fuertes luchando, débiles venciendo», pàg. 12 - 13.

³⁴² Fa diverses dècades, el sociòleg Gino Germani va comparar en un conegut article la contradicció entre la necessitat del règim franquista de formar una consciència crítica en les seves futures elits i la seva intolerància a la crítica amb l'equivalent contradicció experimentada pel règim feixista de Mussolini dues dècades abans. La socialització política dels relleus generacionals dirigents en les dictadures feixistes es revelava, per tant, com un assumpte espinós fins i tot en temps de bonança internacional. Aquesta situació, naturalment, s'agreujaria i esdevindria insuperable en el context d'un Nuevo Estado supervivent en un món postfeixista. Germani, Gino, 'La socializzazione política dei giovani nei regimi fascisti: Italia e Spagna', *Quaderni di Sociologia*, XVIII, 1r sem. 1969.

partiendo del teatro, el cine, la poesía y el ensayo, han acabado influyendo en lo político [...]”³⁴³

A l’hora de reconèixer errors concrets, l’autor de l’informe comenta l’entrada de la Guardia de Franco a la Universitat els dies 7 i 8 de febrer. Segons la reflexió que es fa al document passats els esdeveniments, en fred, es va tractar del més greu error tàctic comès per la Falange des del dia de l’*Alzamiento*, ja que si bé va suposar l’activació dels joves falangistes inquiets i convençuts, també va suposar la desaprovació general de la majoria d’estudiants (anomenats *masa neutra*), implicant una animadversió contra el SEU i Falange massa gran. S’entén igualment com a un error flagrant la publicació de les detencions dels fills d’il·lustres falangistes com Pradera, Sánchez Mazas i Ruiz Albéniz, fet que havia generat *una grave y general confusión*, que tampoc havia resultat gens afavorida essent acompanyada de l’estil narratiu excessivament polititzat dels mitjans del Partit.³⁴⁴

Analitzant les interpretacions de la militància sobre els fets, el document destaca, malgrat que una correcció manuscrita intenti ocultar-ho, la sensació que la Falange ha estat víctima d’una fosca maniobra orquestrada per ‘poders ocults’, disparant la inquietud. En aquesta maniobra s’hi implica al Ministro de la Gobernación Blas Pérez González, que tot i ser falangista, entre alguns moderats se’l responsabilitza de l’entrada de la Vieja Guardia a la Universitat, amb les nefastes conseqüències que suposà. També s’assenyala la incomprensió militant front un poder que, al seu parer, ha reprimat els joves durant la manifestació de Gibraltar i no en les protestes antifalangistes. A tot plegat, finalment, sempre hi ronda de prop el fantasma de l’amenaça monàrquica, particularment *juanista*, que conjuntament amb Calvo Serer ha maldat sempre per derrocar el règim des de dins.³⁴⁵ Unes sensacions, al marge de l’alarmisme possiblement pretès pel document, alimentades sens dubte pel dogmatisme fanàtic d’un Partit que en aquells anys no tenia amenaces externes serioses reals.

³⁴³ Arxiu de la Universidad de Navarra, Fons personal de Diego Salas Pombo, Caixa 10, Signatura 092/010/5 a 6/6 – SD/SS. - «Fuertes luchando, débiles venciendo», pàg. 13 i 14.

³⁴⁴ Íbid., - «Los efectos», pàg. 22 - 23.

³⁴⁵ Íbid., - «La reacción por los hechos», pàg. 25-26.

Més enllà de sensacions, però, el Partit és perfectament conscient de la enormement complicada situació dels estudiants universitaris respecte la Falange i el seu òrgan a la Universitat, el SEU, el qual caldria revifar posant, per exemple, estudiants en la seva direcció:

“No es fácil recuperar la confianza de la juventud escolar. Sólo un S.E.U. vigoroso y activo, dirigido con una política inteligente y confiado a la dirección de auténticos universitarios jóvenes, puede salvar la crisis. No olvidemos que la desconfianza engendra deslealtades [...]”³⁴⁶

Un altre element central que l'organització destaca com a greu defecte és la manca d'ajudes. Els Colegios Mayores, per exemple, que utilitzen majoritàriament estudiants provinents de famílies riques o del Partit, són els únics veritablement finançats. Mentrestant, el gruix de la classe mitjana espanyola, amb dificultats econòmiques importants, no està sent ajudada i podria ser clau per ampliar la base social. El SEU, en particular, és vist només com una policia política l'única finalitat de la qual és repressiva i controladora, quan aquesta funció hauria de ser combinada amb la d'entitat a la qual els estudiants podrien acudir en cas de necessitat:

“[...] la acción asistencial está limitada ahora a los Colegios Mayores y a un volumen de becas completamente insuficiente. Los Comedores Universitarios, que cubrieron una labor eficacísima en los años del racionamiento, ahora están reducidos a una vida mezquina, pues se da el absurdo de que mientras el Estado subvenciona a algunos Colegios Mayores de sesenta plazas con trescientas mil pesetas al año, precisamente para estudiantes de la mayor situación económica, en cambio los Comedores carecen por completo de subvenciones del Estado y las que el S.E.U. puede otorgarles son del montante de unas catorce pesetas por plaza y año [...]

“[...] La creación de la Comisaría de Protección Escolar es, a nuestro juicio, otro entorpecimiento pues ha quitado de las manos del S.E.U. la posibilidad de

³⁴⁶ Íbid., pàg. 26.

recuperar popularidad y prestigio. No es justo que el Estado le pida al S.E.U. actúe de fuerza auxiliar de orden público dentro de la Universidad y que luego le reste todos los medios de acción asistencial, creando un Servicio puramente estatal [...]”³⁴⁷

Després d’una anàlisi exhaustiva i compartimentada dels diferents punts per reflexionar, les conclusions a les què s’arriba en el document des de la seva reflexió interna mostren que és internament conscient que els veritables problemes provenen de l’interior del propi Movimiento:

“Hay que revisar con un honrado espíritu crítico todos aquellos factores internos, defectos, errores tácticos, fallos, equivocaciones, que hayan podido provocar la atonía del Movimiento [...]”³⁴⁸

Des de Falange també es percep que, per resoldre aquests problemes, la “modernitat”, atribuïda tantes vegades en patrimoni d’exclusivitat a la futura tecnocràcia opusdeista, està vinculada a la construcció d’un Estat eficient i transparent:

“Hay que acometer los graves problemas generales. Es necesario estudiar cómo puede construirse una sociedad más justa y más limpia bajo la dirección de un Estado más ágil y más eficaz, alentado por un Movimiento que una y que le llene de contenido, influyendo en la transformación de aquella sociedad.”³⁴⁹

De la mateixa manera, des d’una perspectiva ‘no comprensiva’, proposa donar un paper actiu a la militància per canalitzar-ne la inquietud:

[...] dando quehaceres para mantener la atención de los militantes, señalando tareas para reincorporar a las gentes apartadas, dando ilusión para recuperar la confianza de la masa [...]”³⁵⁰

³⁴⁷ Íbid., - «Ayuda universitaria», pàg. 28-29.

³⁴⁸ Íbid., - «Conclusión», pàg. 36.

³⁴⁹ Íbid.

³⁵⁰ Íbid.

I que, abans de tot i per damunt de tot, els hi serà imprescindible donar exemple del discurs amb la pràctica, tasca primordial i improrrogable del paquet de mesures a emprendre:

“Para ello, tenemos que comenzar entre nosotros mismos cumpliendo a rajatabla las disposiciones sobre incompatibilidades, actuando con eficacia, obrando con lealtad y sirviendo disciplinadamente a la idea de unidad. Nada conseguiremos si hablamos de lealtad y de unidad y después cada uno de nosotros comenta las cosas a su manera y las interpreta a su forma [...]”³⁵¹

“Y ejemplaridad y autenticidad sobre de todo. No podemos levantar nuestras razones cuando después de hablar de Nacionalizar la Banca, acabamos siendo el Partido del Banco Rural”.³⁵²

La crisi de principis de l'any 1956 va marcar la fi del projecte *comprensivo* de reafirmació falangista i un fosc punt d'inflexió en la política universitària franquista però, lluny de deixar la Falange sense opcions per aspirar a l'hegemonia del poder en el règim, va obrir via lliure a un nou projecte provinent dels sectors 'durs' del Partit. L'esmentat projecte, dirigit pel nou Ministro Secretario General del Movimiento José Luis de Arrese i coordinat pel seu Vicesecretario Diego Salas Pombo, cercaria reafirmar la Falange a través d'una institucionalització que n'assegurés el predomini en un futur sense Franco.

³⁵¹ Íbid.

³⁵² Íbid., pàg. 38.

4. EL PROJECTE D'ARRESE PER FALANGE

“La segunda etapa mía al frente de la Secretaría General del Movimiento fue muy corta; apenas rozó el año y se caracterizó toda ella por el intento fallido de dar al régimen una permanencia institucional”.³⁵³

Amb aquesta frase començava José Luis de Arrese la seva autobiografia titulada *Una etapa constituyente*, fent evident la seva decepció política i personal amb el projecte que plantejaria i impulsaria des del Ministerio de la Secretaría General del Movimiento durant el seu breu però intens mandat l'any 1956. Dita decepció, ha estat llegida per bona part de la historiografia sobre falangisme com la mostra evident del declivi de Falange al llarg del règim i de la seva presència “accidental” en el sistema franquista a partir de la segona meitat dels anys quaranta. Tanmateix, no podem prendre'ns tant al peu de la lletra la frustració lògica del Partit, dels seus dirigents i militants: com veurem, a vegades, el no assoliment del tot fa possible l'assegurança de la part. Amb el projecte d'Arrese i la seva deriva final, FET-JONS aconseguiria consolidar i institucionalitzar la seva posició dins el règim franquista, i la pròpia dictadura acabaria per adaptar-se al context internacional afermant la seva continuïtat.

4.1. *Ganar la calle y estructurar el régimen*

El 17 de febrer de l'any 1956 es feia oficial, a través de la premsa del règim, el relleu de comandament al capdavant de Falange de Raimundo Fernández Cuesta a José Luis de Arrese³⁵⁴. En els comentaris al respecte que s'efectuaren, per exemple, en l'editorial de *Pueblo*, es volia transmetre una doble idea d'unitat i de continuïtat, volent deixar clar que en el sistema franquista els canvis interns no manifestaven cap mena de trencament o divisió.

El nou Minisistro Secretario General del Movimiento, que ja havia ocupat el càrrec durant bona part dels anys de la Segona Guerra Mundial, compartia amb una bona part del falangisme una inquietud que anava més enllà de reafirmacions i revolucions pendents.

³⁵³ Arrese, José Luis, *Una etapa constituyente*, Planeta, Barcelona, 1982, pàg. 7.

³⁵⁴ 'Toma posesión de su cargo el nuevo Ministro Secretario General del Movimiento', *Pueblo*, 17 de febrer de 1956, pàg. 1.

Una inquietud que els parlava de supervivència política. I és que, en les seves pròpies paraules,

“Mi punto de vista consistía en hacerle ver [a Franco] que el régimen, todo el régimen, estaba cojo y que, sin darnos cuenta, lo que nos agobiaba del posible desgaste del Caudillo, al frente del Gobierno, era adivinar que no tenía sucesión y que, por tanto, necesitábamos su vida con angustia de futuros naufragos, para aplazar al menos el día de la tormenta”.³⁵⁵

La Ley de Sucesión, promulgada des de l'any 1947, no garantia en absolut, a parer d'Arrese, la supervivència ni del FET-JONS ni del règim a la mort de Franco. Temia que el poder del Caudillo com a Jefe del Gobierno es succeís seguint un model liberal i, sobretot, que a la llarga s'acabés liquidant el Partit, provocant una catàstrofe que impediria la continuïtat de tot el sistema de la dictadura. Preocupat per aquests riscos, el Ministro Secretario creia que s'hi havia de fer front amb dues noves lleis de successió pels altres dos poders que ostentava Franco i amb tres noves lleis orgàniques que estructurassin les funcions del poder al servei d'uns principis inqüestionables. En termes del propi Arrese, calia fer possible que, a la mort de Franco, la unitat d'acció del règim es traslladés de la persona a la doctrina. Aquesta inquietud definiria el fons de totes les decisions que es prendrien en el què acabaria sent el seu únic any de mandat.

Sense criticar oberta ni concretament la gestió del seu camarada Fernández Cuesta, Arrese pensava que la Secretaría General del Movimiento havia perdut la iniciativa política en nom d'una mal entesa lleialtat.³⁵⁶ S'havia permès a "l'enemic" encapçalar les insatisfaccions i les queixes sobre els problemes sense resoldre, s'havia convertit la crítica constructiva en destructiva, s'havia desvirtuat i fragmentat el Partit entre la "Falange de la nómina", literalment persones que només venien a cobrar el sou, la "Falange autèntica", la "no-Falange" i l'"anti-Falange". També, destacablement i arrel

³⁵⁵ Arrese, José Luis, *Una etapa...* op. cit., pàg. 34.

³⁵⁶ Íbid., pàg. 36.

dels fets de febrer (sense reconèixer-ho, però), pensava que no s'havia permès incorporar les noves generacions als llocs de comandament.³⁵⁷

Davant d'aquest escenari José Luis Arrese tenia dos objectius, que va convertir en els objectius de Falange durant el seu mandat: "ganar la calle y estructurar el régimen". "Ganar la calle", d'una banda, significava guanyar-se l'adhesió de la major part de la societat al falangisme, fent que el règim o com a mínim la seva faceta beneficiosa pels espanyols s'identifiqués amb Falange a través de les seves polítiques:

"Ganar la calle era, por de pronto, empezar a practicar una política de Movimiento entendida de modo ancho y generoso para todos los españoles, una política de unidad".³⁵⁸

"Estructurar el régimen", de l'altra, significava pautar per llei la supervivència del sistema franquista després de la mort de Franco, i evidentment de FET-JONS:

"[...] lograr una firme estructura jurídica que impida el manejo de los avisados y el temblor de los cobardes en torno a lo que puede pasar en España a la muerte del Caudillo". Estructurar el régimen no es precaver el futuro de la Falange, sino el futuro del régimen [...].³⁵⁹

Al respecte d'aquests objectius, el Ministro Secretario va fer, el dia 4 de març, un important discurs a Valladolid que durant els mesos posteriors va esdevenir referència discursiva i orientativa del rumb emprès per Falange; una autèntica declaració d'intencions. El discurs, titulat "La estructura del régimen como paso esencial para la continuidad",³⁶⁰ havia estat aprovat per Franco sense manifestar-li cap dubte sobre el mateix a Arrese,³⁶¹ i explicava nítidament la naturalesa i la finalitat del seu projecte.

³⁵⁷ Íbid.

³⁵⁸ Íbid., pàg. 37.

³⁵⁹ Íbid.

³⁶⁰ "La estructura del régimen como paso esencial para la continuidad. Discurso pronunciado el 4 de marzo de 1956 en el Teatro Calderón, de Valladolid, conmemorando la fusión de Falange Española con las J.O.N.S.", dins Arrese, José Luis, *Hacia una meta institucional. Escritos y discursos*, Ediciones del Movimiento, Madrid, 1957, dins la compil·lació d'escrits d'Arrese, José Luis, *Treinta años de política*, Afrodisio Aguado, Madrid, 1966, pàg. 1116-1127.

³⁶¹ Arrese, José Luis, *Una etapa...* op. cit., pàg. 37.

Al llarg de la seva exposició Arrese destacà, en efecte, que la seva proposta no estava pensada exclusivament per la Falange, sinó per Espanya, entesa com a règim i societat afí, el Nuevo Estado nascut de l'*Alzamiento*. Malgrat la típica retòrica falangista, pomposa i rica, realitzà un discurs realista, comparant la situació a la qual pretenia arribar amb la què havia assolit en el seu dia el liberalisme, és a dir, a comptar amb un corpus legal específic que permetés al sistema polític del règim sobreviure a conjuntures diverses. Influïdes també per la seva visió del món "d'arquitecte", organitzada i estructurada, les afirmacions del dirigent falangista no deixaren marge de dubte:

"Debemos pues, llegar a la construcción legal de nuestro propio pensamiento, y esto hacerlo rápidamente, sin la angustia apretada de los que no creen en la providencia, pero sin perder el tiempo que Dios nos da para que lo utilicemos".

"Tenemos unas leyes fundamentales y nos quedan otras muchas por hacer; por ejemplo, junto a la creación de las Cortes españolas, hecha para delegar en ellas la función legislativa del poder y junto a la Ley de Sucesión, que se refiere a una parte del poder que concurre en el *Caudillo* (la función moderadora correspondiente a la jefatura del Estado), quedan por hacer otras leyes que articulen la sucesión de lo ejecutivo en la jefatura del Gobierno y la sucesión de lo político en la jefatura del Movimiento".

"Y estas leyes traen consigo otra parte no menos fundamental, como es la que estructure orgánicamente las funciones que a cada uno corresponden".

Aquest discurs, també, fou el punt de partida des del qual Falange encomanà a l'Institut de Estudios Políticos (o IEP), òrgan de creació de pensament polític del règim franquista, començar a treballar amb els avantprojectes de les Leyes Fundamentales que tenia en ment Arrese. El director de l'Institut, Francisco Javier Conde, va iniciar el procés en col·laboració amb el Vicesecretario General del Movimiento Diego Salas Pombo i amb Jesús López-Cancio y Fernández. Després de l'estiu, aquest grup seria rellevat pel nou director Emilio Lamo de Espinosa, la seva mà dreta Manuel Fraga Iribarne i Jesús Fueyo Álvarez. Més enllà del treball conjunt que els propers mesos tindria amb el Partit, l'IEP seria, al llarg de tota la dictadura, una de les institucions que més contribuiria a

legitimar-la políticament. Subordinat a Franco però amb capacitat d'actuar més enllà del seu abast, va aportar contingut teòric i jurídic al règim i va donar forma acadèmica a l'autoritat messiànica i indiscutible del dictador. Va mostrar-se, en definitiva, com un instrument de col·laboració fidel i útil pel sistema del Nuevo Estado.³⁶²

Pot afirmar-se que una part important de la Falange (comandaments, militància i simpatitzants), i especialment de la Falange més inquieta i mobilitzada, combregava amb la raó de fons que impulsava el projecte d'Arrese, que pretenia salvaguardar el sistema de la dictadura i el Partit. Fins i tot pot afirmar-se que també veia amb bons ulls el projecte d'Arrese en concret que, com més endavant es comprova, anava molt més enllà de mantenir la quota de poder falangista en el Nuevo Estado. Però, com s'ha vist ja amb anterioritat, no és menys cert que Falange era rica en propostes i matisos, i en el cas particular que aquí es tracta n'és un exemple l'interessant informe enviat per la Falange asturiana a Diego Salas Pombo³⁶³, Vicesecretario General del Movimiento i com a tal mà dreta d'Arrese. En aquest informe s'analitzava la situació general del règim i del Partit i es feren esmenes al projecte del Ministro Secretario sense escatimar en detalls.

L'informe parteix del cas concret dels fets de febrer per tractar el que anomena "Causas generales de insatisfacción política", considerant el moment de sacseig com una oportunitat que Falange ha d'aprofitar per recuperar la iniciativa política i, en consonància amb el discurs d'Arrese a Valladolid, "Ganar la calle" per donar resposta a la inquietud generalitzada i donar continuïtat al "movimiento del 18 de julio del 36", al règim. Compartint l'estratègia legalista del líder del Partit, considera que manca una llei superior on, independentment de la seva forma, quedin assegurats els fonaments i l'estructura de l'Estat franquista i el seu contingut falangista, tant en forma de doctrina com de poder polític i d'abast social. Ara bé, en l'ordre estrictament polític i també social, desenvolupa una problemàtica de fons que, al seu parer, és més greu i més urgent

³⁶² Sesma Landrin, Nicolás, «La médula del régimen». *El Instituto de Estudios Políticos: creación doctrinal, acción legislativa y formación de elites para la dictadura franquista (1939-1977)*, European University Institute, Department of History and Civilization, 2009. Tesi doctoral, pàg. 411-412.

³⁶³ AUN, Fons personal de José Luis Arrese, Classificació provisional (el fons és de recent incorporació): Sense data, «Informe A. Salas Pombo (La Falange de Asturias)», 18 pàgines.

d'abordar que l'estructuració del sistema franquista, perquè afecta al Partit però també al conjunt de la societat.

La problemàtica tractada té un notable nombre d'elements, tots ells ja denunciats pel falangisme inquiet de la *Revolución Pendiente* en els anys previs, alguns sí apuntats per la Secretaria, però fins llavors no enumerats sistemàticament per ordre alfabètic ni amb propostes concretes i concises per abordar-los. D'entre ells, consten:

“-Falta de autenticidad en el funcionamiento de las Instituciones: Junta Política, Consejo Nacional, Cortes, Instituto de Estudios Políticos, Tribunal de Cuentas, etc.

- Envejecimiento de la Falange en sus hombres y órganos.

- Falta de finalidad operante y activa en la política nacional, de la Falange como tal partido.

- Complejo de interinidad y provisionalidad del Régimen, inconsecuente con su planteamiento originario de una política a largo plazo.

- Pérdida de la iniciativa política por FET y de las JONS [...]

- Ausencia de una crítica y autocrítica responsable en los órganos y en la prensa [...]

- Carencia absoluta de ejemplaridad y pública información, en la corrección de abusos, inmoralidades o equivocaciones en aquellas personas o instituciones de la administración en general.

- Defectuosa formación política en los afiliados, mandos y sociedad en general, y en particular en los universitarios, llamados a ser rectores de esta sociedad.

-Abandono político de la Universidad, especialmente en lo que respecta al SEU [...]

- Abuso de retórica [...]

- Supervivencia de las divisiones ocasionadas por la guerra civil, especialmente en la exigencia de antecedentes políticos de los jóvenes que sufren la conducta de sus padres de la que no pueden hacerse responsables.
- Creación de una plutocracia como consecuencia de la guerra, cuya característica principal es la frívola ostentación y la falta de austeridad, en rudo contraste con el nivel medio de vida, bastante inferior, sin que ello haya sido compensado con un magisterio ejemplar de usos y costumbres.”³⁶⁴

Tenint en compte aquests greus fets, una realitat decebedora, la Falange d’Astúries s’identifica amb el projecte d’Arrese però es considera legitimada per discrepar-ne en el punt de partida. Considera que la tàctica immediata a emprendre ha de convertir l’ordre de “Ganar la calle y estructurar el régimen” en prelatiu i no només enunciatiu. Constata que Falange no té el suport social necessari per abordar el projecte “constituent” sense un risc enorme de fracàs, entenent el projecte com de “conquista del ordenamiento jurídico, político y administrativo del régimen”, de “falangización” dels seus braços executiu, legislatiu i judicial. Aquesta voluntat de conquesta fa palesa la seva percepció de la dictadura, allunyada per una part de la visió del dogma falangista i per l’altra desprestigiada públicament davant la societat espanyola. Arriba, fins i tot, a fer l’afirmació greu de donar el règim com “irremisiblemente perdido”, aclarant, immediata i resignadament, que:

“[...] no es posible desconocer que la Falange se encuentra vinculada al mismo, no solo por una creencia pública, sino por la exigencia de una lealtad que debemos al 18 de julio”.³⁶⁵

La Falange, per tant, no té altra opció, per aparent coherència ideològica, que arrossegar al règim franquista tal i com està establert mentre recupera el suport popular, i quan aquest suport estigui consolidat aprofitar-lo per, llavors sí, transformar-lo en clau revolucionària. Només llavors seria factible estructurar tot el sistema des del Partit Únic amb garantia d’èxit. Convé que el “Ganar la calle” esdevingui el pla immediat, perquè

³⁶⁴ Íbid., pàg. 2-3.

³⁶⁵ Íbid., pàg. 5.

FET-JONS reculli i encapçali totes les reivindicacions de la opinió pública que pugui i recuperi així el crèdit perdut. En altres paraules, la proposta asturiana implica que la Falange Inquieta abanderi les inquietuds populars per reclamar després, front les elits desconnectades de la realitat espanyola, la seva hegemonia política en la dictadura.

L'informe identifica tres direccions principals per assolir l'adhesió social: les masses populars, la joventut i les "minories socials rectores". Defensa, igualment, diferents formes per a recórrer les tres direccions, com per exemple la denúncia inconformista, la petició de responsabilitats, la superació de la separació dels espanyols entre vencedors i vençuts, el relleu generacional en els comandaments, la convocatòria per part de Falange d'un Congreso de Estudiantes i de diferents congressos per tractar aspectes socials de tota mena... etc. D'aquesta manera, a través de les pràctiques esmentades, el Partit podria acabar sent identificat com el representant veritable de la societat i el vehicle dels canvis demandats, adquirint múscul suficient com per imposar una estructuració falangista del règim front qualsevol oposició interna. Reblant el clau, s'hi exposa un projecte per actualitzar l'organització interna de la Secretaría General del Movimiento, per agilitzar-ne el funcionament.³⁶⁶

La proposta de la Falange asturiana no es duagué a terme, ja que els plans d'Arrese anaven a la pràctica dirigits clara i prioritàriament a l'estructuració legalista, però queda com a testimoni d'un dels nombrosos matisos que es produïen en una Falange dinàmica, forta i en ebullició.

De totes maneres, la política d'Arrese respecte l'objectiu de "Ganar la calle" sí que va anar més enllà del discurs o la planificació que la testimonia. Durant el seu mandat, es va aprovar, per exemple, un decret que modificava l'article II dels Estatuts de Falange per impulsar el Partit arreu del territori³⁶⁷. Aquest decret es presentava com una posada en pràctica de les conclusions aprovades en el Congreso Nacional de l'any 1953, i determinava el "gran interés político que tiene el atender adecuadamente a la creación y organización de las Jefatures Locales del Movimiento, y que éstas se extiendan a todos

³⁶⁶ Íbid., pàg. 6-9.

³⁶⁷ AUN, Fons personal de José Luis Arrese, Classificació provisional: Sense data, «Decreto modificando el artículo II de los Estatutos de F.E.T. y de las J.O.N.S.», 1 pàg.

los municipios de la Nación”. La modificació que introduïa ampliava els límits administratius per a la constitució de seus del Partit a nivell local arreu de l’Estat:

“Se faculta a la Secretaría General del Movimiento para constituir Falanges Locales en núcleos rurales de población diseminada, y las poblaciones que tengan un censo elevado de habitantes, y posean arraigo y personalidad bastante para tener Falanges Locales con vida propia, aún cuando no sean capitalidades de Municipio.”

4.2. Quan el Verb es converteix en Manament

El 17 de maig de l'any 1956, des de la Junta Política de FET y de las JONS,³⁶⁸ es va decidir crear una comissió per elaborar les Leyes Fundamentales amb què Arrese volia dotar al règim per institucionalitzar-lo com considerava necessari per la dictadura i imprescindible per Falange. Aquestes Leyes Fundamentales projectades serien tres: la Ley Orgánica del Movimiento Nacional (LOM), la Ley de Ordenación del Gobierno (LOG), i la Ley definidora de los Principios Fundamentales del Movimiento Nacional (LPF). La comissió estava formada pel Ministro Secretario, el Vicesecretario General del Movimiento Diego Salas Pombo, els ministres Subsecretario de Presidencia Luis Carrero Blanco i de Justicia Antonio Iturmendi Bañales, l'Ex-Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta i els membres il·lustres del Partit Únic Rafael Sánchez Mazas, Francisco Javier Conde, Luis González Vicén, Tomás Gistau Mazzantini i Joaquín Reguera Sevilla. La comissió, a més a més, comptava amb el suport de l'Institut de Estudios Políticos, màxim òrgan de la intel·lectualitat franquista, dirigit per Emilio Lamo de Espinosa i col·laborador actiu en els diferents assajos i fases de redacció de les lleis.

En les seves memòries, el llavors Secretario General Técnico de la Presidencia del Gobierno, membre rellevant de l'Opus Dei i futur Ministro de l'etapa *desarrollista* del règim Laureano López Rodó, dóna especial rellevància al Proyecto de Bases presentat pel falangista *camisavieja* González Vicén. En aquest escrit queda palès l'objectiu primordial de les Leyes: convertir el Partit en un supra-Estat que regula i fiscalitza la tasca legislativa de les Cortes i l'executiva del Gobierno.³⁶⁹

Durant l'estiu del 1956, entre juny i setembre, José Luis de Arrese va deixar constància en el seu diari personal³⁷⁰ del procés de redacció, debat i negociació confidencial de les Leyes Fundamentales dut a terme entre ell i: Franco, Carrero i Iturmendi, Lamo de

³⁶⁸ Presidida per Franco, el seu Jefe Nacional.

³⁶⁹ López Rodó, Laureano, *Memorias – Any 1956*, Plaza & Janés, Barcelona, 1990-1993, pàg. 54.

³⁷⁰ AUN, Fons personal de José Luis Arrese, Caixa provisional 1031, «Sobre Leyes Fundamentales (extracto de mi diario)», 7 pàgines. Totes les referències posteriors a les percepcions, actes, actituds o reflexions d'Arrese que consten sense cita i es comprenen entre juny i setembre del 1956 (ambdós inclosos), formen part d'aquests extractes. S'han omès per raons d'agilització de la lectura evitant abusar de la cita reiterativa. Els extractes, per la seva part, poden ser consultats en la seva totalitat a l'Annex: 20.

Espinosa, i altres personalitats rellevants del règim per separat. Aquest procés, breu i intens, va posar de manifest les discrepàncies entre el falangisme inquiet que reclamava materialitzar la *Revolución Pendiente*, aquest cop des de “l’institucionalisme legalista” d’Arrese, d’una banda, i el falangisme inquiet que no creia en el projecte d’Arrese, el falangisme conformista i altres grupuscles de poder i individus que defensaven mantenir l’estructura del règim tal i com s’havia consolidat el 1939, de l’altra. Contràriament a allò que s’esperaria d’un estiu corrent, el de 1956 va estar marcat, en la cúpula franquista, per una activitat política intensa sense precedents.

El mes de juny va començar amb la distribució de l’avantprojecte de Ley Fundamental de los Principios del Movimiento Nacional entre els membres de la comissió. Aquesta llei tenia la finalitat de definir de manera permanent la naturalesa política de Falange a través d’unes posicions sagrades, indiscutibles i immodificables. Entre elles, l’anul·lació del sistema de partits polítics amb un sufragi “inorgànic”, la unitat econòmica nacional a través del Sindicat Vertical o el el Principi VII, que resava:

“El Movimiento Nacional, fundado por la voluntad del pueblo español, legítimamente expresada en el Glorioso Alzamiento, es la organización intermedia entre la Sociedad y el Estado que, de modo permanente, representa y actualiza la voluntad política de los españoles”³⁷¹

Els Principios, plantejats d’acord amb el consens franquista del Nuevo Estado establert l’any 1939, no generaren excessiva controvèrsia entre els membres de la comissió ni amb el mateix Franco, a diferència de la que sí feren els altres dos avantprojectes de llei. Segons explica Arrese en els extractes del seu diari, des d’un bon començament hi havia molta feina pendent amb Franco a l’hora de trobar un acord entre ambdós respecte les Leyes Fundamentales³⁷². Una observació comprensible ja que Franco va tendir sempre

³⁷¹ López Rodó, Laureano, *Memorias...* op.cit, pàg. 55.

³⁷² Molt més tard, Arrese, en les seves memòries sobre el seu mandat com a Secretario General del Movimiento a mitjan anys cinquanta, recordaria amb autocompassió els seus debats amb Franco, exaltant la figura del dictador: “[...] mis entrevistas con él, cuando había algún tema ideológico por medio, eran difíciles, porque además él era un político práctico que sólo creía en la verdad posible, y un jefe de fuerzas para el cual esa verdad posible era la suma aritmética de todas las verdades en litigio, mientras que yo era un desgraciado idealista que sólo buscaba la verdad absoluta.” Arrese, José Luis, *Una etapa...* op. cit., pàg. 121.

a recelar a l'hora de concretar els seus poders, perquè la concreció sempre implica més límits i menys llibertat de moviments que la indefinició.³⁷³

Convèncer el *Caudillo*, però, no seria més complicat que convèncer als ministres Iturmendi i Carrero. La preocupació d'Arrese al respecte del primer estava ben fonamentada, ja que el mateix 2 de juny el Ministro de Justicia ja havia presentat una esmena a la totalitat al projecte de Ley Orgánica del Movimiento presentat al seu torn per Javier Conde.³⁷⁴ Igualment, per la part de Carrero, aquest ja havia actuat paral·lelament sense coneixement d'Arrese enviant a Franco, el 5 de juny, un escrit de 28 fulls titulat Nota sobre la Ponencia de Leyes Fundamentales. En l'escrit formulava els Principios básicos del Movimiento Nacional en 24 Declaraciones que actualitzaven els 26 punts de la Falange llevat del IV, en què abordava la descol·lonització des d'una postura cooperant. En una fase prèvia a la posterior col·laboració del Ministro Subsecretario amb López Rodó, també, Carrero havia adoptat una posició clara respecte la futura organització del Movimiento, establint un control de la Secretaría General per part del Jefe del Estado i del Consejo Nacional per part del Gobierno.³⁷⁵

Si bé Iturmendi i Carrero no mostraven una actitud diguem-ne col·laborativa amb Arrese des de la creació de la comissió, també existien diferències entre els mateixos que els impedièren actuar en bloc. Mentre que Iturmendi, segons López Rodó autoerigit com a portaveu del "Tradicionalismo", no escatimà en atacar qualsevol proposta de limitació al poder de la figura del Rei, Carrero era partidari de mantenir equilibrada la balança de poders i no inclinar-la ni a favor del Partit ni a favor de l'eventual futur monarca que succeís a Franco. De la mateixa forma, el propi temps demostraria com les desavinences entre Arrese i Carrero foren també circumscrites a determinades posicions del moment. La defensa del predomini de la iniciativa privada i l'eficàcia en la política econòmica del Ministro Subsecretario, per posar un cas, seria un puntal comú amb Arrese quan aquest es convertís en Ministro de la Vivienda.³⁷⁶ I també seria sempre compartida la profunda convicció que, evidentment, tota política, econòmica o no, estava supeditada a una

³⁷³ Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia...* op. cit. pàg. 144-45.

³⁷⁴ Íbid., pàg. 58.

³⁷⁵ Íbid., pàg. 58-59.

³⁷⁶ Sambricio, Carlos, *Madrid, vivienda y urbanismo: 1900-1960*, Ediciones Akal, Madrid, 2004, pàg. 53.

concepció anti-democràtica de la mateixa i a buscar la solució de molts problemes a través de la simple repressió.³⁷⁷

Passats uns dies i avançat el juny, Arrese notificà a través del seu diari que, en una reunió de la ponència sobre les Leyes Fundamentales, el seu plantejament va rebre una oposició verbalment discreta i escassament argumentada per part d'Iturmendi en solitari. Amb ella, per la seva sorpresa, també la de l'anterior Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta, que comparà pejorativament el projecte d'Arrese amb el model soviètic de Partit-Estat. Deixant de banda els personalismes, aquest registre pot ser considerat un altre exemple que mostra la diversitat de perspectives que existien dins de la Falange inquieta, no només entre la militància o els càrrecs locals o provincials, sinó també entre les altes jerarquies. L'inqüestionable falangisme de Fernández Cuesta, per tant, que no comulgava en donar tant poder (o almenys a l'estil legalista d'Arrese) a Falange, mostra com el nacional-sindicalisme o el feixisme en general pot entendre's i interpretar-se de diferents maneres. Convida a matisar, aprofundir i detallar la identificació inaccurada del falangisme només amb "l'arresisme" i del "monarquisme" amb tota oposició al mateix.

Franco, per la seva part, recelava en efecte a l'hora de concretar el seu poder, però no compartia que el Movimiento fos només una idea i així ho feu explícit, tal i com documenta el Ministro Secretario, el dia 20 de juny. Davant d'Arrese i d'Esteban Bilbao Eguía, carlista Presidente en Cortes i defensor d'una figura reial "supervisada" només per les pròpies Cortes i el Consejo del Reino, opinava com el primer: que el Movimiento s'havia de mantenir com a organització humana que vetllés pel compliment de la idea, com un òrgan de supervisió doctrinal. Això no significava, naturalment, que ja simpatitzés obertament amb el projecte de la Secretaría General, que cercava donar tant poder com fos possible al Partit. Així, pocs dies després, Arrese deixaria constància d'estar discutint amb Franco si les Leyes Fundamentales havien de donar potestat al Consejo Nacional del Movimiento per estudiar totes les lleis que s'aprovin a Cortes o només les que se li enviessin, un element decisiu en el seu propòsit.

³⁷⁷ Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia...* op. cit. pàg. 128-129.

A finals de juny s'establiren els primers contactes sobre el tema de les Leyes Fundamentales amb Diego Salas Pombo i alhora Emilio Lamo de Espinosa, nou director de l'IEP. El dia 26, en particular, Arrese li demanà a Lamo fer una redacció base esquemàtica perquè volia començar per l'estructura de les Leyes i d'aquí anar donant-les contingut i detall. Paral·lelament, poc a poc, diferents personalitats començaren a tenir notícies del projecte d'Arrese, i a donar-li importància.

Al juliol ja es començaren a definir de manera explícita diferents posicions enfrontades en el si de la comissió. En els extrems, Iturmendi, Ministro de Justicia, contemplava al Rei com el nucli de poder, i el Ministro Secretario, al Partit (Movimiento). El dia 7 Arrese registrà una reunió de la ponència en què Fernández Cuesta, sense definir-se, destacava "por su falangismo", segurament per llimar diferències respecte la seva trobada anterior, i Diego Salas Pombo proposà eliminar la figura de Jefe Nacional de la Falange per evitar el rebuig que generaria radicar-la en el pretendent monàrquic Don Juan de Borbón. Com s'ha dit, en aquesta època s'especulava amb la possibilitat que el pare de Joan Carles I assumís, mort Franco, el lideratge del règim, i aquest fet inquietava altament un gruix del falangisme. En realitat, sobre la figura reial, el propi Arrese sempre hi havia tingut reserves, tal i com ja havia mostrat, en el seu moment, en les seves reflexions sobre la Ley de Sucesión³⁷⁸. Però fou també en aquest dia quan es va distribuir entre els membres de la comissió el projecte de Ley Orgánica del Movimiento Nacional, el contingut de la qual es tracta més endavant. A grans trets però, es podria dir que el conjunt de la LOM i la Ley de Ordenación del Gobierno (LOG) sotmetia l'Estat al Partit; en particular el Gobierno a la Secretaría General del Movimiento.

Segons Arrese, Iturmendi havia estat escollit per representar diferents interessos (del tradicionalisme, dels "monàrquics...") que li havien donat ordres de no cedir ni un mil·límetre en les concessions respecte la figura reial al falangisme, i per això va encarregar Carrero que redactés amb Lamo una nova proposta per convèncer-lo. Hi ha indicis, però, per pensar que el Ministro de Justicia simplement tenia les seves pròpies

³⁷⁸ "Anotaciones a la Ley de Sucesión. A las Cortes Españolas, sin pretensión de voto particular. Madrid, 28 de Mayo de 1947", dins Arrese, José Luis, *Hacia una meta...* op. cit., dins Arrese, José Luis, *Treinta años...* op.cit., pàg. 1109-1115.

idees. Un d'important n'és el testimoni d'un dels seus col·laboradors més estrets, Laureano López Rodó, que més endavant també col·laboraria amb Carrero, i que explica el contingut del memorial que Iturmendi va presentar a Franco. López Rodó ja havia rebut peticions seves d'estudis i redactats a l'abril (sobre les Leyes Fundamentales), al juny (sobre els Principios Fundamentales) i al juliol (sobre la LOM i la LOG en concret). Amb el material d'aquests encàrrecs, després, el Ministro de Justicia havia elaborat el memorial "Ideas sobre las Leyes Fundamentales", de 36 pàgines, que lliurà a Franco després del 18 de juliol.

Oposat a que el Movimiento es convertís en un "organismo estatificado, rígido, desprovisto de calor popular", apel·lava a una restauració en la nació dels "principios sustantivos de la soberanía social de sus diversos órganos vitales", institucions tradicionals i cristianes, ras i curt. Per ell, les Leyes Fundamentales haurien de ser les dels Principios Fundamentales *del Estado, Fuero de la Corona, Fuero de la Justicia* i Ley Fundamental de la Administración. Segons Iturmendi, qui havia de limitar el poder del rei (la sobirania política), era no sols la sobirania social sinó (sobretot) un conjunt d'institucions fixades pels "drets de la persona" i *los demás entes naturales*³⁷⁹. Un projecte global, en poques paraules, de Monarquia tradicional, reaccionària, sense negar la sobirania social, que radicaria en un Movimiento més difós. Una "tradicionalització" del Nuevo Estado.

Un altre indici que fa dubtar sobre la unitat d'acció entre els "monàrquics" i encara més sobre la representativitat d'Iturmendi i l'existència de dos blocs monolítics front les Leyes és la posició documentada per Arrese de José Ignacio Escobar y Kirkpatrick, Marqués de Valdeiglesias, membre del Consell Privat del Comte de Barcelona i ferm partidari de la restauració monàrquica dins el franquisme. En una reunió amb el Ministro Secretario, el marquès es mostra més proper al falangisme oficial que Iturmendi, considerant que el Consejo Nacional hauria de tenir algun poder, si bé no un poder últim, tal i com també havia suggerit Fernández Cuesta. En el seu diari, així mateix, Arrese comenta que el marquès té terror al "mando colegiado", però acalareix que no és el que

³⁷⁹ López Rodó, Laureano, *Memorias...* op.cit, pàg. 60-61.

ell defensa, com si posés èmfasi, sense explicitar-ho, en la importància del Secretario General. Quelcom versemblant si tenim en compte l'estricta mentalitat jeràrquica omnipresent en el franquisme, el falangisme i el feixisme. No podrà verificar-se mai, però molt probablement una llei dissenyada perquè, *de iure*, el poder estigui assignat al Consejo Nacional, *de facto* acabaria caient en mans del Ministro Secretario.

Comentant amb Arrese l'enrocament de posicions entre ell i Iturmendi amb els "monàrquics" que en teoria representava, Franco es posicionà novament amb aquest primer, en una reiteració precisada amb orgull pel propi dirigent falangista. El Ministro Secretario aclareix en el seu diari que no existia cap discrepància amb el Caudillo en l'essència del règim, equivalent a l'estructura ja definida dels Principios Fundamentales del Movimiento, sinó en la concreció del poder últim com a encarnació de dit Movimiento en un Rei o en el Consejo Nacional (el Partit i el seu Secretario General).

Aquesta discrepància o inconcreció feu saltar totes les alarmes a mitjans de juliol, quan Arrese rebé l'escrit d'adaptació dels avantprojectes encarregat a Carrero que anul·lava el Consejo Nacional i li donava tot el poder al Rei. Un contingut completament inadmissible pel Ministro Secretario qui, pensant que l'escrit tenia l'aprovació de Franco, li comunicà a Lamo de Espinosa que li transmetés a Carrero la seva decisió de dimitir, disposat a dir-li en persona al mateix Franco. Emperò, el Ministro Subsecretario li feu saber ràpidament al Ministro Secretario que retirava la seva proposta, tranquil·litzant-lo al respecte que Franco ni en coneixia el contingut. Probablement es va tractar d'una maniobra de Carrero que, tenint una opinió semblant a la d'Iturmendi, no volia manifestar-la directament com a pròpia per evitar un xoc frontal amb Arrese, que en aquells temps comptava amb una simpatia equivalent a la seva per part del dictador. En aquest moment es feu palès, també, el ferm compromís i la veritable creença del dirigent falangista amb el seus projectes pel Partit i el règim, ja que seria la primera vegada en aquest període que s'hauria atrevit a "desafiar" Franco amb una eventual dimissió, potestat reservada al Jefe del Estado.

Al llarg dels dies posteriors no va fer més que confirmar-se l'enrocament de posicions entre tots els implicats. Quelcom visible, per exemple, a l'hora d'interpretar les paraules

de Franco. El *Caudillo*, el 17 de juliol, va fer un discurs al Consejo Nacional del Movimiento apel·lant a la necessitat d'unes Leyes Fundamentales "que definieran las atribuciones de los Altos Órganos del Estado", establint l'excepció del *Caudillaje*.³⁸⁰ Dit discurs, que, aparentment, no entrava a precisar contingut més enllà de l'excepcionalitat de la pròpia figura de Franco, fou aplaudit per Alberto Martín Artajo, Ministro de Asuntos Exteriores, que reconeixia al dictador com a punt de trobada entre *las diversas corrientes*. Per tant, les senyals en el si del poder apuntaven a que hi havia consens en la necessitat d'institucionalitzar el règim, però no en la metodologia de dita institucionalització.

Malgrat els enrocaments, Arrese no només en seguia convençut sobre aquesta metodologia sinó que continuava reivindicant-la públicament, per exemple a través del diari oficial del règim i de Falange, *Arriba*. En un article publicat el dia significatiu del 18 de juliol, el Ministro Secretario feia apologia a un *orden nuevo* en clau de *Revolución Pendiente*³⁸¹. Al seu parer, l'Alzamiento s'havia produït quan encara no estava madur, quan molts suports al mateix no eren en clau ideològica sinó en clau reaccionària front les amenaces que es van combatre en la Guerra Civil, en clau d'emergència, de recuperació senzillament de l'ordre. Per això, i citant al sempitern referent José Antonio, argumentava que l'ordre del moment havia de donar un pas més per no estancar-se i acabar convertint-se en quelcom oposat al què els inquiets i la joventut reclamaven. Era necessari, segons el seu criteri, avançar en una implicació activa i responsable, no conformar-se davant d'una situació que requeria entrega i d'uns col·lectius que clamaven per una missió:

"Es, como siempre, José Antonio quien acierta con la expresión exacta al redactar el Punto 26 de la norma programática de Falange: "Falange Española de las J.O.N.S. quiere un orden nuevo... Para implantarlo... aspira a la Revolución Nacional." He aquí los dos conceptos hermanados en unidad radical: El orden como plenitud de la revolución; la revolución como camino para el orden."

³⁸⁰ López Rodó, Laureano, *Memorias...* op.cit, pàg. 60.

³⁸¹ 'Un orden nuevo (meditaciones sobre el punto 26)', *Arriba*, 18 de juliol de 1956, dins Arrese, José Luis, *Hacia una meta institucional. Escritos y discursos*, Ediciones del Movimiento, Madrid, 1957, pàg. 331.

L'immobilisme de les diferents postures passà a mostrar distanciaments entre Carrero i els col·laboradors d'Arrese, com per exemple Lamo de Espinosa, i en discussions a parer del propi Ministro Secretario llargues i estèrils. La darrera reunió conjunta de la comissió es va produir el 23 de juliol, on Salas Pombo, González Vicén, Javier Conde i Lamo rebutjaren que el Rei tingués poder de sanció i fos, encara que només nominalment, Jefe Nacional del Movimiento. Arrese, a més, proposà que fos el Consejo Nacional qui escollís el càrrec de Ministro Secretario General del Movimiento. Totes les propostes o contrapropostes que prenién efectivament poder a la figura del monarca foren rebutjades per Carrero, denotant poc més marge de negociació entre ells. Després, si bé a part i de manera més assossegada, tornaren a parlar Arrese, Carrero i Iturmendi, el primer els hi feu una última oferta de proper redactat que, en cas de no comptar amb la seva aprovació, enviaria a Franco en qualitat de vot particular perquè fos ell qui prengués la decisió final. Aquesta mena d'ultimàtum del Ministro Secretario posà fi a les trobades successives de la ponència, i a partir de llavors l'eix de col·laboració real per a la redacció dels avantprojectes de Leyes Fundamentales va esdevenir el d'Arrese i Lamo.

El 27 de juliol, Arrese es va reunir amb els Delegados Nacionales del Partit per parlar sobre les Leyes. En aquesta reunió es posà de manifest, novament, la diversitat d'opinions que a l'interior de Falange hi havia en torn el projecte del Ministro Secretario. José Antonio Elola-Olaso, Delegado Nacional de Deportes que, uns mesos abans, ocupava el càrrec de Delegado Nacional del Frente de Juventudes, considerava les Leyes com a temeràries; el Jefe Nacional del SEU que el concepte Movimiento podia restar relleu a Falange; i Adolfo Martín-Gamero, nomenat un any abans cap de l'Oficina de Información Diplomática del Ministerio de Asunto Exteriores per part de Fernando María Castiella, que el Jefe del Estado no hauria de poder escollir el Jefe del Gobierno. Arrese, per la seva part, va facilitar a tots els Delegados Nacionales un document informant-los sobre els progressos en l'estudi del projecte. En aquest document posava especial èmfasi, a més de en la necessitat d'una "armadura legal" per a poder perpetuar el règim amb garanties, en lligar l'èxit dels seus propòsits a una definitiva superació de les crítiques internes a la Falange:

“[...] añadido ahora que la estructuración del Régimen ha de ser también la única fórmula para establecer en torno a un camino ya indiscutiblemente adoptado, la unidad, la verdadera unidad de los españoles. Porque se va haciendo demasiado frecuente entre el fecundo grupo de los que a falta de mejor ocupación dedican sus energías a zaherirnos de mil maneras, que ya no solo se empeñan en echarnos la culpa de todas las incomodidades, sino también de todas las actitudes políticas más extravagantes y de todas las divisiones producidas por un afán exclusivista que estamos muy lejos de mantener [...]”³⁸²

El distanciament i el desacord entre Arrese i Carrero s’anaren fent cada cop més evidents. A mitjans d’agost, reunit amb Lamo i Fraga, Arrese notà que Carrero encara no s’havia llegit el projecte que li havia enviat. Aquest refredament de relacions segurament s’accelerà quan el Ministro Secretario comprovà, en una nova reunió amb Franco el dia 17 del mateix mes, com el Caudillo en certa manera també s’havia distanciat, segurament influenciat per Carrero. Arrese gairebé havia enllestit el seu projecte de la LOM, en què el Consejo Nacional del Movimiento “velaria” per l’ajustament de les lleis als Principios Fundamentales (o sigui, que a la pràctica legislaria a través de la modificació de lleis). Franco discrepà de manera elegant, jugant amb la doble naturalesa dels càrrecs dels membres del Consejo Nacional, també Procuradores en Cortes: afirmava que era a Cortes on s’havia de legislar. En aquesta trobada, per tant, Caudillo i Ministro Secretario no es posarien d’acord: mentre el dictador no sortia de l’esquema que vinculava el poder amb el Gobierno i les Cortes, el líder falangista defensava fèrrriament l’esquema alternatiu que el lligava amb el Partit i el Consejo.

Arrese, però, lluny de rendir-se, continuà reunint-se amb Lamo i mantenint activa la redacció de les Leyes per part de l’Instituto de Estudios Políticos. Al llarg d’aquests mesos d’estiu, la institució s’havia volcat clarament en aquest projecte. La referència que el mateix Arrese fa en el seu diari a la seva reorganització convida a especular si el Ministro

³⁸² “Informe a los Delegados Nacionales sobre la marcha seguida para el estudio de las Leyes Fundamentales”, dins Arrese, José Luis, *Hacia una meta...* op. cit., dins d’Arrese, José Luis, *Treinta años...* op.cit., pàg. 1128-1145.

Secretario considerava donar-li un paper més rellevant com a institució d'intel·lectualitat política en el futur Nuevo Estado regit per la nova estructura legal.

La redacció es finalitzà el dia 10 de setembre i, a parer d'Arrese, aquesta havia guanyat molt gràcies a la intervenció de l'IEP. Amb les actualitzacions a la mà, Arrese es tornà a reunir, a la residència del Pazo de Meirás, amb Franco. Li ensenyà la redacció de les Leyes Fundamentales en un format amb dues columnes, una amb la versió pròpia i l'altra amb la versió de l'IEP. Franco en tingué una bona impressió, i Arrese li demanà que les mirés amb calma per decidir entre les dues.

De la redacció comparada que ensenyà Arrese a Franco, se'n conserva al seu fons personal la corresponent a la Ley Orgánica del Movimiento Nacional, on s'estableixen els articles i disposicions fonamentals elaborats per Arrese i desenvolupats per l'Instituto d'Estudios Políticos, sota la direcció d'Emilio Lamo de Espinosa.³⁸³ En les dues columnes de la redacció es reflecteix de forma nítida el procés de concentració de poder en Falange durant el projecte, articulats pel tàndem de col·laboració entre el Ministro Secretario General del Movimiento i el Director de l'IEP, ajudat per Fraga.

L'apartat que tracta sobre la Misión del Movimiento Nacional, per exemple, es desenvolupa partint de *procurar la adhesión a los Principios [...] a fomentar la fervorosa adhesión als mateixos, d'asegurar la realización de estos principios a la acción general del Estado a asegurar la realización de la idea política del Movimiento a través de la obra legislativa, de la acción de gobierno y de la actuación en general de todos los órganos del Estado y de todos los entes públicos*. En aquest apartat, per tant, s'observa clarament la tendència general de la redacció, que evoluciona responnent a la necessitat que la llei assegurés el control total de l'Estat, polític i administratiu, per part del Partit.

³⁸³ AUN, Fons personal de José Luis Arrese, Caixa pendent de catalogació, «Ley Orgánica del Movimiento Nacional, 7-IX-1956 – 25-IX-1956», 12 pàg. Si bé aquesta versió data del 25 de setembre i la trobada d'Arrese amb Franco en què conversen sobre las Leyes data del 13 de setembre, la única modificació que pot haver-se produït entre el text que el Caudillo llegeix al Pazo de Meirás i la versió comentada és en aspectes formals i no de contingut, segons registra el propi Arrese. Per tant, la bona impressió de Franco no pot ser atribuïda a la lectura d'una redacció més "moderada" sobre l'atorgament de poders al Partit Únic en el projecte de la LOM. Tots els comentaris al respecte presents en les pàgines immediatament subsegüents tracten el contingut del mateix document. Per raons d'agilització de la lectura s'han omès les cites sobre el mateix, excessivament reiteratives.

Seguint la lògica comentada, el poder del Caudillo com a Jefe Nacional del Movimiento, en mort o incapacitat del mateix, passa a ser estès a Falange i condensat en la institució del Consejo Nacional del Movimiento. Aquest organisme de FET-JONS obté tantes prerrogatives que se'l converteix *de iure* i *de facto*, però sense dir-ho literalment, en el centre de poder del règim. Les més importants que se li concedeixen són les següents: mantenir i desenvolupar els Principios Fundamentales del Movimiento mentre es dirigeixen militants i afiliats a Falange (es controla tot el personal polític franquista); promoure els Principios en l'*obra legislativa* (paper actiu i passiu en la confecció de lleis), en l'acció política i administrativa dels òrgans de l'Estat; i fer efectiva *la actuación de responsabilidad política del Gobierno* (es fiscalitza el Govern en qualsevol de les seves actuacions sota l'empara de vetllar pel compliment de les Leyes Fundamentales).

La composició del Consejo Nacional està calculada al mil·límetre amb clares finalitats polítiques d'hegemonia falangista absoluta. Els seus membres (mínim 150) seran dividits entre nats, designats pel Jefe del Estado, i electius, que hauran de ser com a mínim la meitat del total (75). Tots hauran de ser afiliats al Partit, i militants els electius, amb mandat de sis anys per tots menys els nats, que igualment són revocables si "*cesan en sus cometidos*" (si no s'ajusten a les posicions oficials de FET-JONS). De qualsevol manera, els membres sempre seran reelegibles. Dels nats, seran incondicionals el Jefe del Gobierno, el Vicepresidente/s del Consejo de Ministros, el Presidente de les Cortes, el Secretario Nacional del Movimiento (es substitueix la paraula General per Nacional, en una mostra com a mínim simbòlica del traspàs de poder del Caudillo al Partit), els ex Secretarios Nacionales del Movimiento, els Vicesecretarios, els Delegados Nacionales i els "*mandos asimilados*" del Movimiento, així com el Director de l'Institut de Estudios Políticos. En definitiva, en la seva majoria membres, militants actius i sobretot càrrecs màxims de Falange, fent sorgir una inevitable majoria absoluta de les files blaves directament controlades pel Partit en el Consejo Nacional. Els electes, pel seu torn, seran designats per elecció dels afiliats al Movimiento (per un procediment que no es defineix).

El Consejo Nacional, si bé pot ser convocat opcionalment pel Jefe del Estado, serà convocat obligatòriament cada any (cada primer d'octubre, en concret) pel Secretario Nacional del Movimiento, amb l'objectiu de *deliberar en un período de sesiones sobre la*

gestión del Movimiento y del Estado, así como para actualizar los programas políticos, económicos, sociales y formular las oportunas directrices para su desarrollo. En altres paraules, per mantenir actualitzat el ple domini i supervisió de tots els espais de poder i òrgans de decisió de la dictadura. El Secretario Nacional del Movimiento, presidint i clausurant aquestes sessions, es consolida com un *primus inter pares* en aquest “Senat de Partit” que es manifesta com una mena de nou “Caudillo col·legiat” de la dictadura, en un sistema que recorda a la Itàlia feixista després de la destitució de Mussolini per part del Gran Consell del Feixisme.

Dins del Consejo Nacional existiran i funcionaran, de manera permanent, tres Comisiones: Acción Legislativa (AL), Acción Política (AP) i Gobierno del Movimiento (GM). La meitat dels membres de cada comissió serà designada pel Secretario Nacional del Movimiento, i l'altra meitat pels consellers electius d'entre ells mateixos. La comissió d'AL tindrà la funció d'emetre informes sobre les lleis aprovades a Cortes, la d'AP de vigilar al Gobierno i promoure el desenvolupament de l'acció legislativa i de govern, i la de GM d'ajudar al Secretario Nacional en l'organització i el govern del Movimiento.

Respecte el Secretario Nacional del Movimiento (SNM) en concret, s'explicita que serà escollit pel Consejo Nacional d'entre els seus membres mitjançant votació secreta i per majoria de vots. Llavors, passarà a ser nomenat per Decreto per part del Jefe del Estado. El seu mandat durarà sis anys i podrà tornar a ser escollit.

El SNM tindrà un gran poder, però un poder controlable. D'entre les funcions més importants del SNM, n'hi haurà d'executives, com a líder del Partit i com a Ministro, però no dirigirà ni administrarà en el si de cap Departamento Ministerial. Igualment, el SNM deixaria de ser-ho si fos nomenat Jefe del Gobierno. Nomenarà tots els càrrecs no electius del Movimiento, i el nomenament dels Mandos Nacionales i Jefes Provinciales els farà sota consulta de la comissió de GM del Consejo Nacional. Davant del Consejo, el SNM haurà de donar explicacions de la seva gestió política, i si la comissió de GM en majoria, sumada a una cinquena part del Consejo, el reprobés en acord, es podria censurar la seva gestió. En la LOM, la relació entre el Consejo Nacional i el SNM és de clara simbiosi política, formant dos encèfals rectors interdependents del mateix

organisme hegemònic (Falange) en el règim que es redissenya. El primer dirigirà les relacions del Movimiento amb l'Estat mitjançant el segon. Però, com exercirà Falange, en la pràctica del dia a dia, el seu poder predominant en l'Estat a través del Consejo?

Si les Cortes aproven un projecte de Llei, el seu Presidente l'haurà d'enviar a la Comisión de Acción Legislativa del Consejo Nacional. Si aquesta la rebutja, s'enviarà a una Comisión especial de Cortes, composta en la seva meitat per Consejeros Nacionales, que arribarà a acords per dos terços (obligant a garantir, almenys, l'aprovació d'alguns membres Consejeros). Si la urgència suposés un Decret-Llei, l'informe hauria d'estar llest en un màxim de 48 hores. El Decret, després de l'informe, també s'hauria de rectificar si fos rebutjat. Cap Decret, excepte els d'Estat d'excepció, n'estarà eximit.

El SNM, per la seva part, podrà sotmetre a consulta, avisant al Consejo de Ministros, els Proyectos de Decreto i la resta de disposicions que al seu criteri no s'adeqüin als Principios Fundamentales del Movimiento. Si es donés el cas, la comissió d'AP en faria un informe que hauria de ser atès, mentre el Jefe del Gobierno podria plantejar la qüestió al Consejo Nacional. Igualment, la mateixa comissió d'AP podrà, per majoria absoluta, elevar al Gobierno mocions raonades encaminades a desenvolupar els Principios, així com plans polítics i socials aprovats pel Consejo Nacional. El conductor d'aquests processos serà el SNM. En cas que no prosperessin, el Gobierno estaria obligat a donar explicacions al respecte.

Les disposicions finals, en conclusió, fixen el "full de ruta" de la LOM. Com a Ley Fundamental, s'aplicarà a través de successius Decretos del Caudillo per tal d'executar-la progressivament i adaptar-la, o bé immediatament si Franco morís o quedés incapacitat de manera brusca. En un cas excepcional com aquest es prorrogaria dos anys el mandat dels Consejeros Nacionales, i si en aquell moment encara no estigués separada la Jefatura del Estado de la del Gobierno, la segona seria assumida pel SNM. S'autoritzaria, per consegüent, al SNM perquè dictés les disposicions complementàries i adaptés els Estatutos de FET y de las JONS a la LOM.

Mentre Franco meditava sobre el contingut més desenvolupat i precisat de les Leyes, José Luis Arrese i Emilio Lamo de Espinosa es tornaren a reunir el 25 de setembre. El

Ministro Secretario proposà noves correccions sobre els projectes, evidenciant l'enorme dedicació i esforç en torn d'ells, correspostos per Lamo. A més, prescindint ja de les tasques assignades a Fernández Cuesta, Sánchez Mazas i Iturmendi, que segons ell encara no s'havien reunit, proposà a Lamo treballar sobre la Ley de Principios Fundamentales.

Un dia més tard es realitzà l'última reunió documentada en el fragment de diari personal d'Arrese. A primera hora del matí es reuní novament amb Franco. Arrese tenia previst fer un nou discurs enunciatiu a Salamanca, com a *segundo capítulo de lo que anuncié en Valladolid*. En aquest discurs tenia previst anunciar el pas de les dues Leyes Fundamentales (LOM i LOG) al Consejo Nacional, però Franco ho veia precipitat. Insegur, preguntà a Arrese si era necessari consultar a més persones, però Arrese el tranquil·litzà responent que passar-les al Consejo significava estudiar-les allà i després a les Cortes, no promulgar-les directament. El Caudillo li aprovà la decisió, però intentà guanyar temps (denotant que mantenia recels sobre la concreció dels seus poders) tot apel·lant a la possibilitat d'esperar a la Ley de Principios. El Ministro Secretario, per la seva part, li recordà a Franco que la redacció d'aquesta Ley, assignada a Fernández Cuesta, Sánchez Mazas i Iturmendi no s'havia encara dut a terme per incompliment d'aquests amb el seu compromís. Existia, així doncs, l'opció d'endarrerir les Leyes o enviar només aquelles ja preparades, la LOM i la LOG, i en segon terme la possibilitat d'assignar a Arrese (i per extensió a l'IEP) l'estudi del conjunt.

Finalment, el dia 29 de setembre, Arrese pronuncià a Salamanca i davant de Franco el discurs del qual n'havien estat parlant en privat. En el discurs, que commemorava el vintè aniversari de l'elecció del dictador com a Jefe del Estado, el líder falangista va enunciar tal i com havia previst l'enviament al Consejo Nacional i a les Cortes els projectes de Leyes Fundamentales:³⁸⁴

³⁸⁴ "Discurso en Salamanca sobre el proyecto de las nuevas leyes fundamentales. Discurso pronunciado en el XX aniversario del nombramiento del Caudillo de España, el día 29 de septiembre de 1956", dins Arrese, José Luis, *Hacia una meta...* op. cit., dins d'Arrese, José Luis, *Treinta años...* op.cit., pàg. 1146-1152.

“Encargada la Secretaría General del estudio de una serie de Leyes Fundamentales que, junto con las promulgadas hasta ahora, vengán a formar el cuerpo constitucional del Régimen, la Ponencia nombrada para ello ha redactado ya las dos primeras y se pasan hoy al Consejo Nacional para su análisis y presentación de enmiendas, esperando que pronto podamos elevarlas de nuevo a Su Excelencia para la remisión a las Cortes Españolas como proyecto de ley”

“Una de ellas, la Ley Orgánica del Movimiento, encomienda a éste, como órgano intermedio entre el Estado y la sociedad, la inspiración política del Régimen y la función de cauce para que el pueblo participe a través de él con mecánica democrática, sí, pero sin intervención de partidos, en las tareas políticas del Estado”

“La otra, la Ley de Ordenación del Gobierno”, trata de montar un organismo fuerte que, sujeto a la constante influencia del Movimiento Nacional, lleve la función ejecutiva del poder por un período de tiempo determinado”

Segons Laureano López Rodó, l’anunci d’Arrese va *disgustar profundamente* a Luis Carrero Blanco i a Antonio Iturmendi. Alhora, afirma que Franco, en el seu discurs posterior al d’Arrese, no esmentà les Leyes Fundamentales perquè no les hi donava suport. Aquesta deducció és força agosarada si es té en compte la volguda ambigüitat discursiva que sempre va caracteritzar el dictador, però encara més si es repassen algunes de les paraules pronunciades pel Caudillo en el seu discurs previ del 17 de juliol, encara abanderades per Falange al desembre³⁸⁵. D’entrada, perquè segons el dictador era erroni pensar que l’existència de la Ley de Sucesión refrendada feia innecessària la promulgació de més lleis constitucionals:

“[...] si bien era lógico el regular primero todo lo referente a la sucesión en la más alta magistratura, resultaba también inexcusable el articular las facultades de los órganos fundamentales en ponderación justa, para asegurar de una manera

³⁸⁵ Fragmentos del discurso de Franco consten reproduïts a ‘Nuevos frentes de acción para la Falange en 1956’, *Arriba*, 30 de desembre de 1956.

definitiva la pervivencia de unos principios políticos por los que vertió su sangre la generación más generosa de nuestra Historia [...]"

I també, perquè reconeixia l'excepcionalitat "providencial" de la seva figura, remarcant, sobretot, la perpetuïtat del Movimiento i la necessitat de construir mecanismes per assegurar aquesta perpetuïtat. Franco no havia contemplat mai la decisió de crear el règim com un conglomerat temporal, sinó sempre com una unificació definitiva, irreversible, i guiada políticament de manera exclusiva per Falange:

"[...] la unificación suponía la marcha hacia un objetivo común, tanto en la fe y en la doctrina como en su forma de manifestarlo ante el mundo. Es decir, que el Movimiento Nacional que entonces concordé como organización política del pueblo español, afirmado y legitimado por la voluntad de ese pueblo, expresada en la forma más viril y heroica, tenía una misión permanente, un quehacer constante; asegurar al país la permanencia de los principios por los que se luchaba y se moría [...] Por eso he repetido después, si bien no se ha comprendido, que la continuidad del Movimiento Nacional está en el propio Movimiento. Nuestro Régimen está legitimado por ese hecho glorioso que es el Alzamiento, en el sacrificio, en el esfuerzo y en el servicio, y por eso podemos afirmar que la continuidad del Movimiento Nacional es la fe del propio Movimiento, pues en él reside la función política, y el discutir siquiera que esa función no le pertenece sería tanto como dudar de su propia legitimidad."³⁸⁶

Una altra qüestió és que aquests projectes rebessin, a la tardor, observacions crítiques per part de diferents Ministros³⁸⁷. Les esmenes més contundents, quelcom esperable donades les circumstàncies, foren les dels Ministros Iturmendi i Carrero, comptant ambdues amb la col·laboració de López Rodó³⁸⁸. El Ministro de Justicia va requerir-la, novament, per enviar a mitjans de novembre unes *Observaciones al Anteproyecto de Ley Orgánica del Movimiento Nacional* on afirmava que la LOM no havia de tenir el rang de Ley Fundamental. La raó era que en ella s'atemptava a la sobirania de l'Estat i al

³⁸⁶ Íbid.

³⁸⁷ López Rodó, Laureano, *Memorias...* op.cit, pàg. 64-66.

³⁸⁸ Íbid., pàg. 66 i 70-73.

Gobierno, es vulnerava la Ley de Cortes, la de Sucesión i el Fuero de los Españoles, es sotmetia a l'Exèrcit a una doble jerarquia i tenia *resabios de totalitarismo*. Iturmendi també enviaria una esmena equivalent per la LOG, de 22 folis, afirmant que dita llei ometia tota referència al Consejo del Reino, el Consejo de Estado i al Tribunal de Cuentas, *Instituciones consultivas o fiscalizadoras* del Gobierno, i que el Consejo Nacional es configurava com a Poder suprem de l'Estat.

Carrero Blanco, que iniciaria una llarga etapa d'estreta col·laboració amb López Rodó a partir de l'octubre, també va emetre un informe negatiu a mitjans de desembre, en què considerava que la idea de Movimiento Nacional que transmetien les Leyes no s'ajustava ni a la realitat històrica ni a la "idea unificadora" sobre la qual s'havia bastit el règim. Igualment, denunciava sense matisos ni eufemismes la concentració de poder en el Partit i en especial la figura del Secretario General:

“Todos estos artículos están redactados con la clarísima intención de que tenga siempre mayoría [en] el Consejo Nacional una masa de Consejeros que siempre estará en la mano del Secretario General porque o serán Consejeros natos en razón de su cargo, que será dado por el Secretario General, o serán de elección, para lo que se exige la condición de militante, es decir, el estar sometido a la autoridad del Secretario General, y dadas las atribuciones que al Consejo se dan, la figura del Secretario General pasa a asumir el máximo poder de la nación.”

Iturmendi, a finals de desembre, encara va anar més enllà, presentant al Consejo Nacional una esmena al projecte de Ley definidora de los Principios que informan al Movimiento Nacional. La seva proposta, novament, seguia una línia "tradicionalitzant", afirmant que les institucions naturals de la societat espanyola no es limitaven a la família, el municipi i el sindicat, i que no es podia ignorar l'accent monàrquic definit en la Ley de Sucesión. Sobre el primer element, reivindicava en clau relativament corporativista el paper de les Cortes com a representants polítics d'institucions com l'Església, l'Exèrcit, les Universitats, les Reials Acadèmies, els Col·legis professionals o les Diputacions provincials.

La sobirania política, igualment, segons el Ministro de Justicia no havia de residir en el Movimiento, sinó en l'Estat, ja que una altra fórmula seria ni més ni menys que *un Estado dentro del Estado o, peor todavía, un super-Estado que colocaría bajo un régimen de protectorado al Estado nacional, el cual, por este solo hecho, dejaría de ser soberano*. Aquesta precisió d'Iturmendi, entre altres aspectes, visibilitza com, fins i tot per aquelles autoritats franquistes oposades al projecte de la Falange oficial, parlar de Movimiento implicava parlar del Partit a mode de sinònim. Un Partit que, per ell, amenaçava en devorar tots els vestigis dels poders tradicionals que el sistema franquista conservava. El dirigent carlí reclamava que tots els espanyols tenien dret a ser representats per l'Estat, fins i tot els que no estaven afiliats al Movimiento, si bé ell en formava part. Referint-se a la LOM, l'acusava de defensar una representació social oligàrquica i totalitària, en separar al seu parer l'Estat del Movimiento.

Altres Ministros també van realitzar les seves esmenes al llarg dels darrers mesos de l'any, com el Ministro de Hacienda Francisco Gómez de Llano, el Ministro de Obras Públicas Conde de Vallellano o el Ministro de Educación Jesús Rubio. En conjunt, l'opinió compartida d'oposició a Arrese en aquests exemples ministerials consideraria que la versió del Nuevo Estado ja constituïda era la definitiva. Esteban Bilbao, Presidente en Cortes, directament va rebutjar els projectes.

Malgrat totes les crítiques i amenaces rebudes, la determinació d'Arrese continuà ferma i el seu objectiu inalterable. A finals de novembre, per exemple, cercava la complicitat del jovent falangista per tal d'exercir pressió sobre les pors i els dubtes d'atres sectors del règim respecte el seu projecte:

“[...] no hay política, sino administración, en el régimen actual y que para hacer carreteras y pantanos sirve cualquier Gobierno, sólo hay un paso dialéctico [...] Tengo la seguridad de que la juventud, por limpia y por auténtica, estará con nosotros. Y al decir nosotros, me refiero a la Falange de esta hora española [...] Por eso dije en Valladolid que equipos jóvenes y rebeldes, de gente dura y

exigente, sirven mejor a nuestro empeño que la blanda y escurridiza cautela de quienes son pálidos y tibios para todo entendimiento de la verdad.”³⁸⁹

I així, arribà el final d'any, amb un Ministro Secretario General plenament decidit a tirar endavant les Leyes. Convençut, coneixent les esmenes presentades al Consejo Nacional³⁹⁰, que les crítiques i suggerències rebudes durant tots aquests mesos podien implicar modificacions de forma, però no de contingut i en absolut d'essència. Per ell, atacar aquests darrers implicava atacar al règim, i els resumia en quatre principis fonamentals:

“1.º Que se trata de dar permanencia y continuidad al Régimen instaurado.

2.º Que dar permanencia al Régimen no es otra cosa que dar permanencia a los principios que lo informan.

3.º Que esto obliga a que la acción legislativa y la de gobierno estén sometidas a una vigilancia constitucional que asegure en todo caso su conformidad con sus principios fundamentales.

4.º Que el órgano de vigilancia ha de ser precisamente aquel en que esté representada la voluntad política del pueblo en orden a esos principios.”

Els canvis de forma, pel seu torn, s'haurien de limitar a un debat superficial de nomenclatures, com a l'hora d'acordar la manera d'anomenar al Consejo Nacional o de substituir els termes afiliats i no afiliats per electors i elegibles. En paraules del propi Arrese, sobre “formas de procedimiento” que no alterarien l'objectiu marcat de les Leyes. El dirigent falangista no s'havia desviat de les seves declaracions d'inici de mandat en cap moment, volia arribar fins al final i cercava estructurar el règim per fer possible la *Revolución pendiente* com fos, lligant el seu èxit o el seu fracàs als de les seves conviccions personals:

³⁸⁹ ‘La juventud como esperanza’, *La Hora*, núm. 20, 22 de novembre de 1956, dins Arrese, José Luis, *Hacia una meta...* op. cit., pàg. 339.

³⁹⁰ “Informe sobre las enmiendas y sobre las Leyes Fundamentales. A la Ponencia del Consejo Nacional encargada de emitir su dictamen sobre los pareceres razonados que preentaron los señores Consejeros a los Anteproyectos de Leyes Fundamentales. Madrid, 29 de Diciembre de 1956”, dins Arrese, José Luis, *Hacia una meta...* op. cit., dins Arrese, José Luis, *Treinta años...* op.cit., pàg. 1153-1165.

“[...] Nunca se ha logrado para nada importante de esta vida la sonrisa y beneplácito de todos. Sin embargo, cuando se trata de servir las banderas de Dios y de España y de la Revolución, que son las banderas del Movimiento, hay que renunciar a muchas cosas, incluso a la pequeña vanidad de los aplausos, con tal de seguir caminando hacia la meta.

Y si, a pesar de todo, la muralla nos cierra el horizonte, que no nos duela la herida, porque, al fin y al cabo, si todo falla, también es agradable la vuelta silenciosa al cariño del hogar cuando el viaje de retorno se acompaña con la satisfacción de saber que, una vez más, se ha realizado otro acto de servicio en la vida.”

El Partit, a través dels seus òrgans oficials com *Arriba*, seguia també secundant a Arrese amb una prosa entusiasmada. A nivell general, continuava mantenint intacte l'ambició esperit de la reafirmació falangista inflammat des de principis de la dècada, fent balanç de l'any 1956 com l'any de la consolidació³⁹¹. Tal i com s'ha comentat anteriorment, Falange feia seves les paraules pronunciades per Franco mesos abans, afirmant que el seu discurs *no fue una pura oración retórica, sino la recomendación y el encargo al alto organismo de preparar la redacción de las Leyes Fundamentales*. *Arriba* anunciava, el 30 de desembre, una pròxima aprovació de les Leyes, assegurant que, sent aquesta la voluntat de Franco, era la Falange l'encarregada de complir-la. Si bé Franco no havia fet una concreció precisa esmentant directament el seu desig de promulgar les Leyes, la interpretació falangista de la seva crida a la unitat i apel·lació a la permanència reflectia més la situació real que encaminava el règim que no pas les reaccions hiperventilades de Ministros com Iturmendi.

Arriba, però, no es quedava aquí. Apel·lava de forma particular a l'Exèrcit, citant paraules d'elogi al mateix pronunciades per part d'Arrese, vinculant-lo especialment amb el seu paper en la Guerra Civil i la seva aliança amb el Partit:

“Seguimos unidos no en el cálculo frío de una misma conveniencia, sino en el abrazo amigo de una misma hermandad. Seguimos unidos, bien verdad es,

³⁹¹ 'Nuevos frentes de acción para la Falange en 1956', *Arriba*, 30 de desembre de 1956.

Ejército y Partido; es decir, falangistas, requetés y todos aquellos españoles de buena fe que hace veinte años se incorporaron a la Cruzada, y el Ejército, formando el mismo bloque compacto que se formó en 1936 y que se ha ido amalgamando en el crisol del patriotismo, de la verdad y –por qué no decirlo- de la adversidad y de la gloria.”

Aquestes paraules les acompanyava fent referència als nombrosos actes celebrats en commemoració de l'Alzamiento i de les gestes dels combatents durant la guerra, així com a les publicacions pro castrenses de la propi diari falangista:

“[...] Nos salió del alma el elogio, y el entusiasmo con que nuestros lectores falangistas acogieron el número nos compensó del esfuerzo realizado tanto como las expresiones de gratitud que de nuestros camaradas del Ejército recibimos.”

L'apel·lació a l'Exèrcit no era en absolut gratuïta. La institució militar, en el seu conjunt, havia jugat un paper secundari sinó terciari en el debat sobre les Leyes Fundamentales transcorregut al llarg dels darrers mesos, i en la seva neutralitat manifesta Falange hi cercava guanyar complicitat. Al llarg dels propers dies, però, seguiria sense tenir una ferma posició de conjunt, i es mantindria distant respecte les posicions enfrontades.

A través de les paraules d'*Arriba*, igualment, es veu clarament com el discurs polític global de Falange, en aquestes alçades, continuava vivint un *Renacer*. Les seves forces i les seves ambicions no s'havien vist de cap manera esgotades. El Partit es reafirmava reiterant tots els missatges aclamats des del començament de la seva nova Primavera, com:

La permanència més enllà de la conjuntura:

“[...] se trata de una nueva etapa en la que, desaparecidas ya las circunstancias que en su tiempo aconsejaron una actitud silente, vuelve la Falange a dar al viento sus banderas y sus consignas [...]”

L'estructuració en procés i l'exemplaritat a millorar:

“[...] “Dos tareas fundamentales corresponden en esta hora a la Falange: ganar la calle y estructurar el Régimen.” Ya hemos visto cómo la segunda de las enunciadas tareas se está llevando a cabo. En cuanto a la primera, más ardua y de más pesado cumplimiento, dio también Arrese la pauta: “Para ganar arraigo en la conciencia de todos los españoles hemos de hacer una política de austeridad, honestidad, entrega y tenacidad sin límites.” Política que se está haciendo [...]”

I la *Revolución Pendiente* necessària per la justícia social:

““Si estamos insatisfechos los falangistas –dijo el Secretario General del Movimiento en Valladolid- es porque muchas de nuestras ambiciones revolucionarias están aún pendientes”. Porque claro está que sabemos que hay una desproporción entre precios y salarios, que la vida está muy cara, que falta habitación... Mas contra eso tenemos que seguir luchando sin dejarnos invadir por el desánimo”

Conjugant totes les proclames, *Arriba* reblava el seu discurs interpretant altra vegada les paraules de Franco, que podrien resumir-se en un horitzó polític de múltiples opcions positives per Falange. Ara bé, el diari ho feia tancant files amb el condicionant exigít com a imprescindible per José Luis Arrese:

“[...] una vez superadas las más graves dificultades podremos apurar una etapa de superiores realizaciones. Pero ello implica necesariamente la permanencia en una segura línea de continuidad política, fortalecida en el normal desarrollo y aplicación de las grandes posibilidades revolucionarias contenidas en la doctrina falangista. En este sentido conviene interpretar la alusión del Caudillo a la conveniencia inexcusable de amparar las ulteriores concreciones del Régimen mediante un sistema institucional y legal adecuado.”

4.3. Una institucionalització pendent, però no una revolució pendent

Tot i que la determinació del Ministro Secretario General del Movimiento i de bona part de la Falange seguien intactes, ni ell, ni el Partit, ni malgrat el menor entusiasme, el mateix Franco, van comptar amb l'ultimàtum que donaria l'Església Catòlica. Aquesta organització mil·lennària, representant de la fe que tan profundament marcava la doctrina del feixisme espanyol, va ser qui més oposició acabà mostrant al respecte del projecte d'Arrese. Adoptant una posició institucional bel·ligerant contra les Leyes, va acabar sent, alhora, qui tingué més capacitat de ser decisiva.

A través d'un escrit amenaçador signat pels tres cardenals espanyols dirigit a Franco i d'un fort interrogatori d'uns quinze bisbes al dirigent de FET-JONS, amb contraproposta antifalangista inclosa, la jerarquia eclesiàstica va fer tot el possible per conservar el seu espai de poder en el règim³⁹². L'escrit decisiu dels cardenals, rebut per Franco el 12 de desembre, afirmava que les Leyes s'ajustaven a una tradició forània que res tenia a veure amb l'espanyola, pròpia dels règims totalitaris sorgits després de la Primera Guerra Mundial³⁹³. En altres paraules, recomanava insistentment a Franco que donar llum verda a les propostes de la direcció falangista suposaria que el Nuevo Estado perdés el suport de l'Església Catòlica.

Amb el canvi d'any, davant d'un ultimàtum tant contundent, Franco va acabar decidint i Arrese assumint que el projecte de les Leyes Fundamentales no podria continuar endavant tal i com s'havia dissenyat. L'Església considerava, correctament, que l'estructuració del règim en torn l'hegemonia institucional de Falange aniquil·lava la seva capacitat d'incidència política i social. El Caudillo i el Ministro Secretario valoraven, per la seva part, que la dictadura no es podia permetre perdre el suport d'aquesta institució eclesiàstica donada la seva situació internacional d'escassos suports i d'excepcionalitat històrica:

³⁹² Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia...* op. cit. pàg. 147.

³⁹³ Per una informació més ampliada sobre la carta en particular i l'oposició de l'Església en general, vegi's Tusell, Javier, *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1957*, Alianza Universidad, Madrid, 1990, «Cuarta parte: La batalla de las Leyes Fundamentales de Arrese (1956-1957)» i López Rodó, Laureano, *Memorias...* op.cit, pàg. 75-76.

“[...] el Caudillo, cuyas más hermosas virtudes políticas descansaron siempre en la cautela, no podía de ninguna manera entablar una lucha con la Iglesia, que era en España y sobre todo en la España del Movimiento, exponerse al suicidio, cuando ya se tocaba con los dedos de la mano la consolidación de un régimen ganado con dolor y sacrificio. Yo, en cambio, podía sí, recuperar la absolución de los prelados y ver de nuevo al Caudillo mirando con benevolencia mi labor, pero a cambio de redactar otras leyes desde otro punto de vista; porque aquellas en las cuales habíamos puesto tantas ilusiones [...] habían muerto para siempre o al menos para muchos años.”³⁹⁴

Una part destacada de la historiografia ha afirmat que la decisió de Franco de fer marxa enrere va estar determinada per Carrero, que suposadament exercia una influència decisiva en la presa de decisions del *Caudillo*³⁹⁵. Alhora, la mateixa historiografia ha afirmat també que el mateix Ministro Subsecretario havia recomanat el cessament d'Arrese, que el dictador no va ordenar. És innegable el fet que l'opinió de Carrero era altament considerada per Franco, però no resulta tan evident interpretar aquesta influència com decisiva, especialment si tenim en compte que el Caudillo no va prendre la decisió de congelar el projecte de les Leyes fins després de comptar amb l'ultimàtum de l'Església i que alhora el dictador ja coneixia de feia mesos l'opinió contrària de Carrero, sense que aquesta el fes canviar de rumb. Més aviat, tenint en compte els propis dubtes de Franco, podria afirmar-se que la influència d'Arrese va inclinar la balança a favor de la Falange durant aquesta breu etapa fins la radical intervenció eclesiàstica.

El Ministro Secretario, pel seu torn, s'havia compromès tant amb el seu projecte que, en veure'l eunuc, preferí retirar-se per frustració personal, a més de política, sense tenir però cap intenció de generar oposició interna contra Franco:

“El Caudillo, aunque no me lo dijera porque el afecto suavizaba a menudo nuestras cuestiones, me dejó absolutamente convencido de que todo lo daba

³⁹⁴ Arrese, José Luis, *Una etapa...* op. cit., pàg. 217-218.

³⁹⁵ Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia...* op. cit. pàg. 147.

por terminado en el camino elegido para los anteproyectos [...] y por ello, al sentirme abandonado por él, comprenderá el lector la soledad que en un régimen como el nuestro, en que todo era Caudillo o antiCaudillo, me llevó a encontrarme sin desear otra cualquier compañía ante aquel escrito condenatorio que tan de improviso me llevaba a «toparme con la Iglesia». Tenía un solo camino: tratar de aconseguir de nuevo el apoyo más o menos condicionado del Caudillo y, únicamente al final, si esta nebulosa continuaba sin aire y sin luz, marcharme a mi casa, pero sin ruido, sin el clásico portazo, porque nunca me ha gustado el papel de Jaimito, a pesar de que a veces lo he solido ejercer.³⁹⁶”

Pot afirmar-se que, al gener, es consolidaria definitivament un atzucac en l’avenç dels avantprojectes. Malgrat la ferma voluntat d’Arrese de fins llavors tirar pel dret i portar les lleis al Consejo Nacional i després a Cortes pel seu estudi sense el suport ni l’aprovació d’Iturmendi ni de Carrero, el pas no va ser possible. Tot i que els Ministros Subsecretario i de Justicia, en la seva oposició al progrés de les Leyes, només es representaven a sí mateixos i a alguns pocs individus més, sí que compartien un neguit i una inseguretat que s’estenia per un considerable espai de poder de les elits polítiques franquistes, i qualitativament religioses. Dites elits, anomenades sovint per la historiografia com monàrquiques, tradicionalistes, opusdeistes³⁹⁷, o de moltes altres formes, però que compartien el sistema franquista vigent en un consens irrenunciable, no actuaven de manera coordinada però sí que s’oposaven amb fermesa al risc de desestabilitzar el règim concentrant tot el seu poder en FET-JONS.

El franquisme ja no es podia permetre convertir-se en un règim totalitari de Partit Únic, model massa fidel al format per Hitler i Mussolini i que va adoptar el feixisme europeu durant els anys trenta. Identificat de tal forma per la comunitat internacional, no afavoriria la seva encara precària situació política i sobretot econòmica, en greu crisi. Per aquesta raó de fons en concret Franco va decidir suspendre indefinidament la proposta d’Arrese. La decisió podria haver estat alimentada pel seu vertigen personal a

³⁹⁶ Íbid.

³⁹⁷ Rodríguez Jiménez, José Luis, *Historia de Falange...* op.cit, pàg. 499.

cedir part del seu poder absolut en vida, amb uns efectes molt més determinats que la Ley de Sucesión de 1947, però el factor decisiu va ser sens dubte una situació internacional que no podia assumir sense conseqüències un viratge del règim d'aquestes tipologia i magnitud.

La retirada aquest cop real d'Arrese, tanmateix, no va ser interpretada per la comunitat internacional (intencionada o no intencionadament) com un "retorn a la llar", sinó com una desafiament a Franco. D'aquestes diverses i constants interpretacions en prendria nota exhaustiva la Delegación Nacional de Información e Investigación, que elaboraria minuciosos informes al respecte al llarg del gener i el febrer de l'any 1957, conforme avançaren els esdeveniments³⁹⁸. Davant d'aquesta situació i de més d'un malentès, el Ministro Secretario va reincorporar-se al gabinet per visibilitzar la seva fidelitat última, fins que Franco va tenir preparada la remodelació del Gobierno que la gravetat de la crisi generada requeria. Carrero, per la seva part, tractà d'influenciar a Franco perquè la naturalesa del nou executiu permetés reforçar la seva pròpia autoritat il·limitada.

El canvi en el Gobierno no es va produir fins a mitjans de febrer, quan les aigües polítiques de les altes esferes del règim van començar a calmar-se després de mesos de tensió creixent. L'abast d'aquest canvi de govern va ser ampli, afectant dotze Ministros dels divuit al càrrec en el Gobierno anterior. *Arriba* publicà el llistat de tots ells amb les seves fotografies sense fer-ne cap comentari al respecte, més enllà de situar-lo en un context de canvis tècnics en la Administración Central del Estado, entenenent que la seva funció *será la de prestar una mayor agilidad a la tarea administrativa, en consonancia con las peculiares exigencias del tiempo actual*³⁹⁹.

La característica més destacable del nou Gobierno fou el perjudici que va patir el falangisme. De totes maneres, si, en efecte, el Partit passà a tenir-hi una presència

³⁹⁸ AUN, Fons personal de José Luis Arrese, Caixa pendent de catalogació: «Delegación Nacional de Información e Investigación», 11/01/1957: premsa internacional *L'Aurore: Crisis ministerial en España*; 29/01/1957: *New York Times: "Se informa que Franco ha salvado una grave división en su Gobierno"*; 31/01/1957: *Nota informativa sobre el momento político actual*; 01/02/1957: teories que arriben de Washington sobre què passa a Espanya; 08/02/1957: gran confusió entre les files falangistes; 13/02/1957: es constata internacionalment el fracàs en la temptativa falangista.

³⁹⁹ 'Los Ministros del nuevo Gobierno de la Nación', *Arriba*, 26 de febrer de 1957.

menor, aquesta en cap cas evolucionaria cap a la seva desaparició ni reducció a la marginalitat. No és anecdòtica, per exemple, la permanència simbòlica d'Arrese en el Gabinet. L'impulsor de les Leyes bloquejades no s'hi mantindria com a Ministro Secretario General de la Falange, però sí com a Ministro de la Vivienda, càrrec de nova creació arran de la creixent necessitat del règim d'abordar les greus problemàtiques relacionades amb l'habitatge en ciutats com Madrid o Barcelona.⁴⁰⁰ Si bé la cartera d'Arrese comptaria amb un baix pressupost, el seu manteniment en el càrrec fins l'any 1960 mostraria la voluntat de Franco de no traslladar a tota la Falange la derrota del seu projecte, i menys encara en un moment de tensió.

El falangisme també mantindria posicions en ministeris de gran importància, però amb un caràcter més feble. A Trabajo, per exemple, José Antonio Girón de Velasco, falangista nacionalsindicalista doctrinari i de mesures populistes com els augments salarials de l'any anterior, seria substituït per Fermín Sanz-Orrio, de tarannà personal i polític menys abrandat i bel·ligerant. A Educación Nacional, es mantindria el *camisavieja* Jesús Rubio García-Mina, que havia substituït en el seu dia a l'inintencionadament polèmic Ruiz Giménez. A Información y Turismo, igualment, també es mantindria Gabriel Arias-Salgado y de Cubas, ocupant el càrrec des de l'any 1951.

El Ministerio de Gobernación, per la seva part, es mantindria igualment sota control falangista, si bé el nou Ministro que substiuí a Blas Pérez, Camilo Alonso Vega, tenia una relació propera amb Carrero Blanco, que conservà el càrrec de Ministro Subsecretario de la Presidencia. El vincle de proximitat es traduiria en una certa capacitat d'influència de Carrero en el nomenament dels Jefes Provinciales del Movimiento (que eren ahora Gobernadores Civiles) per part de Gobernación, però aquesta no evitaria en cap cas la incidència falangista.⁴⁰¹

El Ministerio de la Secretaría General del Movimiento, finalment, quedaria en mans de José Solís Ruiz, Delegado Nacional de Sindicatos des de 1951, a qui s'acabaria

⁴⁰⁰ Vegi's Marín Corbera, Martí, 'La fàbrica, el barri, la ciutat i el país. La integració dels immigrants a Catalunya sota el Franquisme' dins Font Agulló, Jordi, *Història i memòria: El franquisme i els seus efectes als Països Catalans*, Publicacions de la Universitat de València, València, 2007, pàg. 274.

⁴⁰¹ Tébar, Javier, Risques, Manel, Marín, Martí, i Casanellas, Pau, *Gobernadores. Barcelona en la España franquista (1939-1977)*, Comares – Historia, Granada, 2015, pàg. 180-181.

anomenant *La sonrisa del régimen* per la seva capacitat discursiva i d'influència. L'estratègia política de Solís pels propers anys de mandat seria molt diferent a la d'Arrese, però tindria un objectiu molt semblant: tractaria de fer guanyar poder a la Falange, tot i que aquesta vegada a través d'una estratègia que passava pel Sindicato Vertical (Organización Sindical – OSE). L'estratègia pretendria, en clau propagandística, vincular a partir d'un discurs elaborat una idealitzada figura del Caudillo amb els valors polítics del nacional-sindicalisme, presentant-lo com el seu màxim exponent. Alhora, mostraria a la OSE i al propi Solís com la millor faceta del franquisme, també la més popular. Seguint aquesta lògica, la OSE seria impulsada després d'una reforma estructural interna amb un aparell propagandístic més potent i un discurs més ric que exaltaria els seus processos electorals i la representativitat social que suposadament comportaven. Es cercà així mateix una major participació en les empreses i en el desenvolupament econòmic que s'inicià amb èxit els anys posteriors, per tal de guanyar legitimitat, i també es buscà donar més facilitats en l'accés als càrrecs de les jerarquies. Tot plegat, intentant mantenir l'enquadrament i el control socials encomanats pel sistema de la dictadura i adaptant-se a les transformacions de tot tipus que s'experimentarien a l'Estat en l'etapa del *desarrollismo*.⁴⁰²

Al respecte de la designació de Solís i la resta de Ministros falangistes, el diari *Pueblo* en feia una lectura molt positiva, celebrant la presència de *sindicalistas de limpio y brillante historial* i veient, [...] *en esta incorporación del Sindicalismo Nacional al Gobierno una de las medidas políticas de más perspicacia, amparada de fertilidad, de actualidad y de crédito. La incorporación activa del pueblo a su destino histórico* [...]. Fent així doncs, una lectura no de crisi, sinó de relleu en la tasca. Relleu que garantiria l'anhelada pels anteriors Ministros Secretarios *adhesión popular amplia*.⁴⁰³

⁴⁰² Vegi's Amaya Quer, Àlex, *El acelerón sindicalista. El aparato de propaganda de la Organización Sindical Española entre 1957 y 1969*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2013, pàg. 539-541 (Format original de tesi doctoral). Del mateix autor, vegi's «Unidad, Totalidad y Jerarquía»: continuidades y rupturas en la teoría y la praxis de la Organización Sindical Española, 1939-1969», *Historia y Política*, Núm. 28, Madrid, Juliol-Agost 2012, pàg. 324.

⁴⁰³ 'Reforma de la administración central y nuevo Gobierno', *Pueblo*, 26 de febrer de 1957.

Al marge de la permanència d'Iturmendi a Justicia o el cessament d'Alberto Martín Artajo a Exteriores (substituït per Fernando María Castiella, falangista i "nacional-catòlic" a proporció equilibrada), dins del conjunt d'individus que s'havien oposat al projecte de les Leyes Fundamentales d'Arrese en destacà un nou poder clarament emergent: el de l'Opus Dei. L'ascens de Mariano Navarro Rubio al Ministerio de Hacienda o d'Alberto Ullastres Calvo al Ministerio de Comercio, com el d'altres persones vinculades a l'organització en direccions generals i subsecretaries, o l'ampliació de competències i consolidació del poder de Carrero, assessorat per Laureano López Rodó, va suposar l'assoliment d'un espai d'influència rellevant en el règim per part dels anomenats tecnòcrates.

Els tecnòcrates, però, no conformaren un bloc ideològicament homogeni. Això es comprova tenint en compte, per exemple, les diferències entre el tàndem Carrero-López Rodó. El Ministro de la Presidencia tenia una concepció del Nuevo Estado que contemplava a la Falange com una part important dels engranatges del règim, però que calia tenir totalment subordinada al Gobierno, l'única corretja vertical de transmissió del poder emanat del *Caudillo*. El Secretario General Técnico de la Presidencia, altrament, sí que veia al Partit com un rival polític a batre.⁴⁰⁴

L'entrada amb força dels tecnòcrates en el poder, igualment, no hauria de ser llegida com a prova empírica i material, conseqüència inevitable, d'una suposada derrota mortal de la Falange, sinó com una resposta desesperada del règim a la crisi econòmica que el minava. La conjuntura econòmica de l'Estat, amb una balança de pagaments negativa, manca de divises i una forta inflació, va obligar a Franco a renunciar al sistema autàrquic que, construït després de la Guerra Civil en coherència amb la ideologia del feixisme, conservava la seva dictadura.⁴⁰⁵ El context internacional, tanmateix, no tenia ja res a veure amb aquell que en el seu dia havia afavorit l'Eix, i des de 1951 el règim arrossegava l'autarquia com un vestigi que s'havia anat desmantellant però sobre el qual no s'emprenia una alternativa clara. Seguint la doctrina, la Falange tampoc havia

⁴⁰⁴ Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía...*, op. cit. pàg. 36.

⁴⁰⁵ Vegi's Viñas, Ángel, 'Años de gloria, años de sombra, tiempos de crisis' dins Casanova, Julián, *40 años con Franco*, Crítica, Barcelona, 2015, pàg. 85.

proposat canviar profundament el sistema econòmic i s'havia limitat a administrar-lo amb resultats desencoratjadors.

La lectura historiogràfica més estesa sobre el canvi de Gobierno conclou que, després del fre de Franco als projectes d'Arrese, en efecte es va consumir i rubricar la gran derrota falangista.⁴⁰⁶ Es tracta però d'una lectura contundent que requereix molts matisos, tenint en compte tant les característiques particulars del moment històric esmentades com la trajectòria política que ja havia recorregut el règim franquista. En la segona, els matisos apareixen en forma d'altres casos, exemples de momentums crítics en què Falange també experimenta derrotes "definitives", com la derrota dels partidaris de Manuel Hedilla l'any 1937, la derrota dels partidaris de Serrano Suñer durant la crisi de l'any 1941, la derrota posterior als fets de Begoña l'any 1942, la suposada marginació de Falange posterior a l'any 1945 o la repressió dels *comprensivos* el febrer de l'any 1956.

La suma de derrotes decisives suggereix que, enlloc d'una paulatina aniquilació i marginació del Partit, al llarg del franquisme es produïren més aviat successives derrotes de corrents falangistes que proposaven anar més enllà mitjançant diferents discursos i estratègies. Aquests corrents, que en l'espai de poder assignat a FET-JONS dins el Nuevo Estado sempre buscaven més del que tenien, malgrat fracassar en els seus objectius mai perderen com a institució la major part del què ja disposaven de base. És més, al llarg dels anys, la Falange va consolidar i reforçar aquest poder de base adquirit amb la creació del règim. Contràriament, seria inexplicable com, per exemple, després d'una progressiva revitalització, a principis dels anys setanta el Consejo Nacional del Movimiento velaria com una mena de Càmera Alta del règim pel compliment dels Principios del Movimiento Nacional i augmentaria el seu paper polític treballant estretament amb el Gobierno.⁴⁰⁷

No sembla del tot acurat, per tant, llegir l'absència de guanys significatius literalment com una pèrdua, encara que així ho pogués llegir el mateix Arrese identificant la seva

⁴⁰⁶ En paraules de Javier Tusell, el canvi [...] *redujo a Falange a poco más que un suspiro*. Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia...* op. cit. pàg. 148.

⁴⁰⁷ Vegi's Ysàs, Pere, 'El Consejo Nacional del Movimiento en el franquismo tardío' dins Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange...*, op. cit., pàg. 368 i 370.

lluita política i personal com aquella en la què Falange s'ho jugava tot. No ho sembla, tampoc, vincular l'ascens tecnocràtic produït per les necessitats econòmiques de la dictadura amb la supressió de les ambicions falangistes, que es mantingueren fins el seu final. I tot plegat perquè, entre altres proves, el propi Arrese formà part del Consejo Nacional en la seva revitalització tardana l'any 1967, i els projectes de la tecnocràcia no haurien estat possibles sense l'atractiva situació laboral i social que garantia per a les inversions el sistema nacional-sindicalista.

Els tecnòcrates, des de qualsevol perspectiva, mai van assolir el poder hegemònic en la dictadura que havia aspirat la Falange abanderada per Arrese. La seva irrupció en el Gobierno i el decret-llei que la va acompanyar sobre el Régimen Jurídico de la Administración del Estado, que centrava l'acció de govern a Presidencia, va donar major poder a Carrero i a López Rodó en detriment del Partit, però aquest darrer no va eclipsar-se. L'any 1958 es materialitzaria el primer contraatac polític de Falange: s'aprovarien els Principios Fundamentales del Movimiento Nacional, els mateixos principis ideològics que FET-JONS defensava vint anys enrere en els seus vint-i-sis punts programàtics, però actualitzats en un format discursiu més assumible pel context internacional vigent. En ells, l'ultranacionalisme radical i excoent que contemplava la Nació espanyola com a subjecte de drets i una finalitat en si mateixa, les *entidades naturales* (Familia, Municipio y Sindicato) que estructuraven la societat, l'essència catòlica de la dictadura i, en efecte, el paper de Falange en el sistema franquista, es consolidaven com a *permanentes e inalterables*, blindats legalment per damunt de cap altra llei. El Partit Únic aconseguia, a través de la promulgació dels Principios, institucionalitzar-se com a part imprescindible del règim.

La força política del projecte d'Arrese no va arribar a complir l'objectiu de donar tot el poder i la responsabilitats futurs del règim franquista a la Falange, certament. Ara bé, sí que va contribuir a impulsar, dins d'una dictadura ja construïda però no institucionalitzada, la consolidació de les prerrogatives i els principis del Partit, fonaments assentats l'any 1939. I amb ells, el seu imprescindible paper polític, social i administratiu com a suport i contingut del Nuevo Estado que pervisqué fins l'any 1977.

Però la Falange, tal i com s'ha esmentat abans, no es conformaria tampoc amb una institucionalització a través del sistema legal. Sota la direcció de Solís, d'estratègia sindicalista, mantindria viva la seva inquietud, el seu reclam d'una major quota de poder i influència. Altrament, com també s'ha comentat, ho faria amb una estratègia diferent a la d'Arrese o Fernández Cuesta, allunyada de les aspiracions idealistes de la *Revolución Pendiente*. Girón recorda, en les seves memòries, la declaració d'intencions del nou Ministro Secretario:

“Hasta ahora de cada cien cosas que pedíamos, noventa y seis eran imposibles. De ahora en adelante será al revés: de cada cien cosas que solicitemos, sólo cuatro serían imposibles”⁴⁰⁸

I es que la recuperació de la iniciativa assolida ja a partir de l'any 1962 va permetre al Partit frustrar els plans de Carrero i López Rodó, que aspiraven a un falangisme totalment dòcil i supeditat als dissenys del Gobierno. Un desig que no va ser possible per tres importants factors a tenir en compte: primer, que Falange no havia experimentat cap derrota definitiva i havia conservat un bon gruix del seu poder, per la qual cosa s'havia pogut refer en pocs anys; segon, que Solís, ajudat per l'Institut de Estudios Políticos i en particular Manuel Fraga Iribarne, va poder adaptar-se sense canviar l'essència de Falange a les noves circumstàncies polítiques, socials i econòmiques del règim,⁴⁰⁹ acabant aliant-se fins i tot amb altres corrents falangistes contraposats (com el del propi Girón) front l'ascens tecnocràtic; i tercer, que el propi Franco sempre va considerar a FET-JONS, més sovint anomenat Movimiento amb el pas dels anys, com un òrgan vital del règim al qual no es podia renunciar en cap cas.

⁴⁰⁸ Girón, José Antonio, *Si la memoria no me falla*, Planeta, Barcelona, 1994, pàg. 173.

⁴⁰⁹ Sesma Landrin, Nicolás, «*La médula del régimen*»... op. cit., pàg. 21 i 410.

5. CONCLUSIONS

5.1. Versió catalana

La derrota del feixisme després de la Segona Guerra Mundial no va implicar la mort del feixisme a Espanya. Més aviat va convertir l'Estat dominat pel règim de Franco en una excepció històrica, el vestigi supervivent d'una proposta de civilització que havia desaparegut emportant-se milions de vides. A partir d'aquell moment, sobretot durant els primers anys de postguerra, el règim dictatorial experimentaria una dura situació d'ostracisme internacional per l'eufòria antifeixista, en un context econòmic pèssim, a la qual s'hauria d'adaptar. La pitjor part d'aquesta adaptació de la dictadura se l'emportaria Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista, FET-JONS o la Falange, el seu Partit Únic. Per tal de mostrar-se com una "democràcia orgànica", el règim marginaria políticament al Partit, tot i que fora del Gobierno i la simbologia no faria modificacions estructurals importants.

La segona meitat dels anys quaranta va suposar, per tant, una travessa falangista pel desert de l'autocensura, que malgrat tot no va afectar en res la seva permanència en el sistema del Nuevo Estado fundat i construït durant la Guerra Civil. A partir del canvi de dècada, la reducció de la pressió internacional sobre el règim afavorida pel nou context de la Guerra Freda, paral·lela a l'acostament i als acords que aquest va anar establint especialment amb els Estats Units i el Vaticà, va permetre a la Falange tornar a mostrar-se. I no només això, sinó també iniciar una reafirmació política sense precedents en el si de la dictadura, disposada a donar la batalla per assolir el predomini o directament l'hegemonia institucional a Espanya. Fins i tot va intentar dur a terme, com a mínim discursivament, l'anomenada *Revolución Pendiente* que dictava la seva doctrina per apropar la dictadura i la societat espanyola al model ideal de la ideologia nacionalsindicalista.

Amb el retorn al grau de Ministerio de la Secretaría General del Movimiento, el falangista *camisavieja* Raimundo Fernández Cuesta va ser el primer en dirigir la reafirmació falangista. L'impuls polític va prendre la forma, inicialment, d'una sèrie de discursos i proclames distribuïts a través de la premsa del Partit o d'altres de les seves

publicacions oficials. El seu contingut exaltava, a grans trets, la pròpia existència de la Falange i de Franco, vinculats inseparablement a l'horitzó del règim. L'any 1953, però, la reafirmació va fer un salt qualitatiu, generant un gran moviment d'assemblees locals i provincials a escala estatal organitzat des del propi Ministerio. Les assemblees, de gran participació entre la militància del Partit, tenien com a finalitat traslladar a un Congreso Nacional que s'estava preparant per a l'octubre la seva lectura de l'estat de la Falange i les seves propostes per millorar-lo. Els casos de les províncies de Barcelona o Santa Cruz de Tenerife, de notable participació, perspectives optimistes i amb seguiment de la premsa, són exemples que verifiquen un clar i definitiu despertar de la letargia falangista anterior.

La celebració a finals d'octubre de l'any 1953 del Congreso Nacional va marcar per FET-JONS i per tota la dictadura una significativa fita política. La seva realització, que commemorava el vintè aniversari de la fundació de la Falange, va confirmar la millor salut de la dictadura en acceptació internacional, essent un acte pompós i carregat de consignes i de simbologia. Es tractà d'un esdeveniment extraordinàriament multitudinari, en el qual van assistir falangistes d'arreu de l'Estat, fins arribar a la xifra (segons fonts oficials del Partit) de 150.000 militants en els seus actes de clausura, esdevenint l'acte més gran que havia organitzat mai la Falange. La seva magnitud i l'eufòria que va generar, sens dubte van reactivar FET-JONS a un nivell equivalent al dels anys en què coexistia amb el feixisme europeu, portant-la a una nova Primavera.

El Congreso Nacional no va ser rellevant només per les seves dimensions, sinó per la gran riquesa dels seus debats interiors, seguits per premsa oficial com *Arriba*, que van abordar un gran nombre de temàtiques polítiques, econòmiques i socials. Des de la seva obertura, encapçalada pel discurs intens i elaborat de l'escriptor i periodista falangista Eugenio Montes, fins les seves vint-i-tres conclusions llegides en l'acte de clausura, convertides en bases d'acció política sobre les quals orientar el Partit, es perceben amb claredat les inquietuds i ambicions presents en l'organització que fins llavors havien estat contingudes.

En el Congreso Nacional, la Falange es va llegir a si mateixa com la fusió permanent i irreversible d'un compromís polític conjunt: aquell que havia suposat el Nuevo Estado de Franco durant la seva construcció posterior a l'*Alzamiento*. Franco, el *Caudillo*, que n'era el seu Jefe Nacional, compartia aquesta perspectiva, i així ho demostrà en el seu discurs de clausura vestit amb la indumentària de dirigent falangista. Lligant estretament règim i Partit, es mostrà com un *primus inter pares* davant de la militància, i per consegüent exaltà encara més l'optimisme. Del règim, per tant, se'n ratificava que l'Estat n'era la forma, i el Movimiento, el Partit Únic, el seu contingut polític. Contingut que alhora era l'organització sobre la qual descansava la responsabilitat de sostenir la dictadura gestionant les seves problemàtiques.

Subscrivint tot plegat, Fernández Cuesta afirmà també en la clausura del Congreso que la Falange estava preparada per qualsevol tasca com a inspiradora i col·laboradora de l'Estat, també per a dur a terme la tants cops citada pel falangisme *Revolución Pendiente*, via a la realització definitiva de l'Espanya Nacional. Contra les veus que la criticaven, en aquell moment provinents especialment de l'integrisme catòlic, reivindicava el paper imprescindible de l'organització pel sistema franquista des dels seus orígens, i la particularitat espanyola com a justificació dins d'una Europa post-feixista. Amb aquesta sòlida reafirmació, plantejaria també, per primera vegada, convertir en lleis de caràcter constitucional els principis de la Falange, per tal de donar perdurabilitat al sistema franquista i evitar-ne eventuais intents de derogació futurs.

En tot aquest procés de ressorgiment blau emprès els primers anys cinquanta, hi emergí un corrent particular, el dels falangistes *comprehensivos*, que consideraven que el règim necessitava superar la divisió social establerta entre vencedors i vençuts. La manera de fer-ho era a través d'una obertura cultural que s'havia d'iniciar a la Universitat, on joves també inquiets i formats sobre el nacionalsindicalisme de la *Revolución Pendiente* reclamaven estímuls intel·lectuals. Les reivindicacions, compartides per rectors com Pedro Laín, foren assumides com a projecte propi pel Ministro de Educación Joaquín Ruiz Giménez, amb el suport de Fernández Cuesta. La Falange tractaria, especialment a través del Sindicato Español Universitario, de canalitzar la inquietud estudiantil mitjançant una major tolerància cultural dins la Universitat. A aquestes posicions no hi

mancaren reaccions contràries, com la què dugué a terme l'integrisme catòlic, qui considerava que la dictadura no es podia permetre una eventual reincorporació d'intel·lectuals amb vestigis republicans i laics com la què els *comprensivos* proposaven.

El context intern i extern de la dictadura, però, així com la seva pròpia naturalesa intransigent, van perjudicar i erosionar ràpidament la suposada viabilitat del projecte oberturista. Des d'un bon començament, ja no hi havia un consens unànime dins la pròpia Falange al respecte. Ja a partir de l'any 1954, les topades d'uns estudiants als quals s'havia promès la revolució i el protagonisme amb uns límits estrets a les seves protestes, crítiques i peticions, va endurir les mateixes alhora que conduïa a la Falange i en particular al SEU a posar-se a la defensiva. Tampoc va facilitar apaivagar la tensió la dura crisi econòmica que afectava Espanya en aquell període. El progressiu augment de la crispació i la tensió entre el règim i els estudiants va acabar esclatant l'any 1956, en els anomenats "fets de febrer", quan el SEU, i per extensió la Falange, es van enfrontar directament als estudiants. El resultat d'un xoc de carrer improvisat arran de la trobada de dos grups va ser una mort accidental entre les files blaves i la violència posterior contra els estudiants. Aquells fets van significar un punt i final a l'experiment d'obertura falangista dels *comprensivos*.

Un cop la Falange va perdre el control de la situació estudiantil, va bloquejar l'experiment d'obertura que pretenia canalitzar les inquietuds dels joves mentre augmentava el protagonisme polític del Partit a la Universitat. La propaganda havia quedat ben lluny de les expectatives de les noves generacions que havien de rellevar les elits capacitades del sistema del Nuevo Estado. Les contradiccions internes dels joves adoctrinats en el falangisme revolucionari, la manca de llibertats i la repressió violenta dels seus reclams i aspiracions tindrien com a preu la pèrdua del control de la Universitat per part del franquisme. El règim franquista, malgrat les ambicions d'alguns dels intel·lectuals falangistes, s'havia mostrat incapaç de suportar ni tan sols les crítiques pròpies. No podia, amb els seus recursos i capacitats, donar recorregut i alhora controlar les voluntats universitàries.

Si bé després dels “fets de febrer” la premsa oficial va atribuir tota la problemàtica generada a una conspiració comunista, a nivell intern la Falange havia experimentat una forta sotragada a la qual alguns sectors van dedicar-hi una bona dosi d'autocrítica. Sense combregar amb els *comprehensivos*, constataren que la situació dels estudiants era complicada, i que calia obrir noves vies d'accés d'aquests a les jerarquies del SEU, al qual molts veien com una mera policia política. Creien que calia donar un paper més actiu a la militància en general del Partit, i canalitzar les seves inquietuds d'una manera diferent a la proposada per Ruiz Giménez. També, lamentaven que el gruix de les classes mitjanes espanyoles no rebia ajudes econòmiques, i que així era impossible ampliar la base social que simpatitzava amb la Falange.

Fos com fos, al marge d'aquestes anàlisi internes, el resultat polític directe dels “fets de febrer” fou un canvi de Gobierno, que rellevaria a Fernández Cuesta del Ministerio de la Secretaría General del Movimiento i a Ruiz Giménez del de Educación. El càrrec de Fernández Cuesta l'assumiria José Luis de Arrese, un altre falangista *camisavieja* totalment partidari de la reafirmació del Partit però des d'una estratègia diferent. El seu projecte tindria dues línies d'actuació, sintetitzades en l'expressió llavors emprada sovint per la Falange “*Ganar la calle y estructurar el régimen*”. “*Ganar la calle*”, d'una banda, manifestava el propòsit de guanyar l'adhesió de bona part de la societat al que representava FET-JONS, identificant les eventuals bondats del règim directament amb el Partit a través de les seves polítiques. “*Estructurar el régimen*”, de l'altra, significava fixar per llei que Falange, un cop mort Franco, heretaria la pràctica totalitat del seu poder absolut.

Arrese va posar particular èmfasi des del primer moment en la segona línia d'actuació, convertint-se ràpidament en la dipositària de tots els seus esforços. Així va proclamar-ho en un destacat discurs pronunciat al Teatro Calderón de Valladolid el 4 de març d'aquell 1956, afirmant que la institucionalització de la Falange i del sistema del Nuevo Estado era imprescindible per garantir la seva continuïtat en el futur. El procés es duria a terme mitjançant tres Leyes Fundamentales: la Orgánica del Movimiento Nacional, la de Ordenación del Gobierno i la de Principios Fundamentales. Sobre els seus avantprojectes hi començaria a treballar l'Instituto de Estudios Políticos, institució

generadora de pensament polític i jurídic del règim, que col·laborà estretament amb la Falange en aquella etapa.

Dins del Partit, però, existiren corrents que no tenien tan clar que la institucionalització de la dictadura fos prioritària per l'organització. Alguns sectors deixaren testimoni sobre les seves consideracions envers la necessitat d'aconseguir primer més suports socials, recuperant la credibilitat i el prestigi. Es reconeixia que aquests havien quedat malmesos a causa de, entre altres motius, la manca d'exemplaritat, de crítica i d'iniciativa política, així com de l'abús de retòrica. Encapçalar totes les reivindicacions de l'opinió pública era, sota la seva perspectiva, el punt de partida fonamental per a recuperar la legitimitat i poder-se plantejar l'ocupació exitosa de tots els espais de poder del sistema franquista.

El Ministro Secretario, tanmateix, portaria fins les últimes conseqüències la seva estratègia legalista, que plantejava un model de règim totalitari on el Partit Únic era hegemònic. Les Leyes havien d'assegurar a la Falange el control polític i administratiu total de l'Estat. Desenvolupades sobretot pel tàndem de col·laboració entre Arrese i el director de l'Instituto de Estudios Políticos Emilio Lamo de Espinosa, atorgaven un gran nombre de prerrogatives al Consejo Nacional del Movimiento, organisme de FET-JONS que es convertia, a la pràctica, en el centre de poder del règim. Des del Consejo Nacional es controlaria tot el personal polític franquista, s'intervindria activa i passivament en la confecció de lleis i es fiscalitzaria el Gobierno en qualsevol de les seves actuacions, justificant-ho en la missió de vetllar pel compliment de les Leyes Fundamentales. La seva composició, igualment, estaria calculada específicament per fer efectiva una majoria absoluta falangista que garantiria l'hegemonia de les decisions preses des del Partit. En conseqüència, el Secretario General del Movimiento (que s'anomenaria Nacional) obtindria també un gran poder, en clara simbiosi política amb el Consejo, esdevenint-ne el seu intermediari amb l'Estat i de manera destacable amb el Gobierno.

Des de la Junta Política de FET-JONS, per a l'elaboració de les Leyes Fundamentales, al maig havia estat creada una comissió composta per algunes de les personalitats polítiques més rellevants del règim. Amb les setmanes, però, la comissió havia acabat esdevenint un espai de debat que acostumava a derivar en discussió entre partidaris i

detractors de la naturalesa del projecte emprès pel Ministro Secretario. Arrese va documentar, en el seu diari personal, les successives reunions de la comissió i també aquelles altres fetes a una escala més reduïda, fins i tot informal, on la conversa abordava aquesta temàtica. El text revela un procés de negociació que s'enduriria amb les setmanes, on destacaria un clar atrinxerament del Ministro de Justicia Antonio Iturmendi i del Ministro Subsecretario de la Presidencia Luis Carrero Blanco en contra de les pretensions falangistes. També revela, per la seva part, l'esforçada dedicació d'Arrese per convèncer, gràcies a la ideologia de fons compartida, un Franco indecís i insegur, influenciat pel rebuig a les Leyes de persones del seu entorn de confiança (com Carrero) i condicionat alhora per la seva pròpia apatia alhora de concretar per escrit l'abast del seu poder.

Malgrat els esforços d'Arrese front l'oposició de certes personalitats del règim i la seva superació gràcies a l'acceptació final de Franco a continuar el procés a les Cortes, el seu projecte va acabar fracassant (en les dues primeres Leyes) per diverses raons. En primer lloc, perquè l'Església, que no volia perdre el seu espai polític d'influència en la dictadura, va presentar un ultimàtum a Franco a través d'un escrit dels cardenals espanyols per frenar el camí del falangisme a l'hegemonia. En segon lloc, perquè el seu moment històric ja havia passat, tenint en compte la poca simpatia internacional que hauria generat un model d'Estat que mimetitzava els sistemes vençuts a la Segona Guerra Mundial. En tercer lloc, perquè Franco no tenia cap motivació per concretar el seu poder i per tant limitar-lo, encara que combregués amb la proposta falangista a nivell ideològic. En quart lloc, perquè les elits franquistes tecnocràtiques, nacional-catòliques, tradicionalistes, *juanistas*... etc. que compartien xarxes d'interessos clientelars, i fins i tot algunes de falangistes partidàries de la *Revolución Pendiente*, temien un trencament dels consensos establerts en la fundació del Nuevo Estado. El fracàs d'Arrese va acabar comportant una crisi política dins la dictadura i un canvi en l'Executiu l'any 1957 en què l'Opus Dei va cobrar molta força a través de personatges com Carrero Blanco o Laureano López Rodó.

Els contrapès polític de l'Opus Dei, però, ascendit com a predominant en el Gobierno sobretot per tractar de solucionar la crisi econòmica que damnava el règim i la societat,

mai va aconseguir rellevar a la Falange en el seu arrelament territorial a l'Estat. Ni als ajuntaments ni en les diputacions ni tan sols en els Gobiernos Civiles s'hi formaren grups de tecnòcrates opusdeistes ni propagandistes nacionalcatòlics: Falange va continuar sent l'única força del franquisme amb una presència política generalitzada. Tampoc va aconseguir frenar les seves ambicions polítiques, ja que el mateix 1958 la seva aparent derrota final quedaria eclipsada per la promulgació de la tercera Ley Fundamental que havia plantejat Arrese. Malgrat haver estat reformulada, la Ley de Principios Fundamentales del Movimiento institucionalitzaria la Falange a través del sistema legal. La norma jurídica no donaria el poder absolut al Partit però blindaria els seus principis com a *permanentes e inalterables*.

De la mateixa manera, el nou Ministro Secretario José Solís Ruiz recuperaria la iniciativa optant per recórrer a una estratègia fonamentada en el Sindicato Vertical/Organización Sindical, menys frontal que la d'Arrese però més realista si es buscava un equilibri entre les ambicions falangistes i la situació política present de la dictadura. Entre els seus objectius es perseguiria, sobretot, la legitimitat social mitjançant la vinculació de la OSE i el nacionalsindicalisme amb Franco, la propaganda (en especial sobre la seva representativitat) i la reforma estructural interna. La seva etapa, marcada per la transformació socioeconòmica de l'Estat, comptaria amb el suport de l'Instituto de Estudios Políticos i, al marge d'eventuals èxits o fracassos, mostraria una Falange amb capacitat adaptativa. Amb el pas dels anys, el Partit prevalgué i acabà reforçant el seu espai de poder especialment des del Consejo Nacional del Movimiento.

Els curts anys cinquanta (1951-1957) es caracteritzaren, des de la perspectiva de la Falange, per una forta iniciativa política de reafirmació, consolidació i expansió, una gran inquietud, un reclam de la *Revolución Pendiente*. Durant aquesta etapa les batalles que es van donar a terme sempre foren en les altes esferes de la política. Més endavant, l'estratègia esdevindria més lateral, però també es mostraria més eficaç alhora d'assolir ambicions, tal i com ho acreditaria la situació institucional del Partit en els darrers anys del franquisme.

Al llarg d'aquests anys, des de la Falange es va clamar a favor de diferents necessitats polítiques per a la supervivència del Nuevo Estado allunyades d'un arcaic immobilisme que a voltes se li ha atribuït, necessitats pròpies de la modernitat. El rebuig a la llosa de la corrupció interna, la reivindicació de l'exemplaritat en el Partit i en el règim en general, la voluntat d'incorporar les noves generacions en les jerarquies, l'apel·lació a l'eficiència i a la transparència, el reclam a favor d'ajudes per ampliar la base de suports socials... en són alguns clars exemples. Igualment, FET-JONS donà mostres d'una rica diversitat interna, en forma de propostes que no sempre emulaven les directrius i consignes donades per la cúpula del Movimiento.

Finalment, pot afirmar-se que la Falange Inquieta que va renéixer als anys cinquanta no va morir als anys cinquanta, sinó que anà adaptant les seves estratègies als moments històrics que succeïren a la dècada. Els resultats d'aquesta investigació suggereixen que llegir les derrotes dels diferents projectes falangistes en aquesta etapa o en qualsevol altra (prèvia o posterior) com una derrota definitiva de la Falange no facilita la comprensió de la trajectòria política de la dictadura franquista. Les proves documentals condueixen tossudament a la deducció que la derrota de Falange mai acaba per ser definitiva, perquè sempre acaba emergint una nova batalla. Més aviat, des d'una observació del conjunt d'etapes, podria concloure's que en ella foren permanents els xocs contra el mur de les limitacions, les ambicions per augmentar el seu espai d'influència i, sense cap mena de dubte, la seva presència i el seu paper essencial en el règim.

5.2. English version

The defeat of Fascism after the Second World War did not imply the death of Fascism in Spain, turning the state ruled by Franco's regime into a historical exception. The surviving relic of the project for a new civilization which had vanished taking the lives of millions. From that moment, especially during the first post-war years, the dictatorial regime would undergo a harsh international ostracism due to anti-fascist euphoria in an appalling economical context to which it would have to adapt. The worst part of the dictatorship's adaptation would be endured by Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista, FET-JONS or Falange, its Single Party. In order to show itself as an "organic democracy" the regime would politically exclude the Party, but aside from the government and the symbolism there would not be any important structural modifications.

Therefore, the second half of the forties involved a Falangist crossing through the desert of self-censorship, which did not imply in any way its permanence in the system of the Nuevo Estado which had been founded and built during the Civil War. From the turn of the decade, international pressure depletion on the regime favored by the new Cold War context together with the rapprochement and the agreements which had been taking place especially with the United States and the Vatican City, allowed Falange to come out once more. Furthermore, it would also start an unprecedented political reaffirmation within the dictatorship, set to achieve the predominance or the direct institutional hegemony in Spain. It would even try to effect, at least in its discourse, the so called *Revolución Pendiente* which its doctrine dictated that Spanish society and its dictatorship should be brought towards the National Syndicalist ideal's ideal model.

With the return to the charge of Ministerio de la Secretaría General del Movimiento, The *camisavieja* Falangist Raimundo Fernández Cuesta was the first to lead the Falangist reaffirmation. The political momentum initially took shape as a series of speeches and announcements distributed by the Party's press or its own official publications, the contents of which broadly exalted the existence of the Falange and Franco, inseparably linked to the regime's horizon. In the year 1953 this reaffirmation took a quantum leap,

launching a great statewide movement of local and provincial assemblies lead by the own Ministerio. The assemblies, hugely attended by the Party's militants, were for the purpose of transferring to a Congreso Nacional, which was being prepared to be held in October, their balance on Falange's state and their proposals for its improvement. The case of provinces like Barcelona or Santa Cruz de Tenerife, of remarkable participation, with optimistic perspectives and press tracking are fine examples that verify a clear and outright awakening of the previous Falangist lethargy.

The celebration of the Congreso Nacional by the end of October 1953 marked a significant political milestone for both FET-JONS and the dictatorship as a whole. Its accomplishment, which commemorated Falange's foundation's twentieth anniversary, confirmed the dictatorship's best state of health and international acceptance, being a pompous event loaded with slogans and symbolism. It was an extraordinarily multitudinous occasion to which Falangists from around the country assisted reaching figures of 150.000 militants during the closing acts (according to the Party's official sources), becoming the greatest meeting ever organized by Falange. Its size and the euphoria that it generated reactivated, with no doubt, FET-JONS to a level equivalent to that of the years of coexistence with European Fascism, taking it to a fresh new beginning.

The Congreso Nacional was not only outstanding for its proportions but also for the richness of its internal debates, followed by official press like *Arriba*, which approached a wide range of political, economic and social themes. From its opening, topped by writer and Falangist journalist Eugenio Montes' intense and elaborate speech, to the twenty-three conclusions read during the closing act, which were later turned into the bases for the Party's political action, the concerns and the ambitions in its organization which had been restrained until then were now made clearly perceivable.

In the Congreso Nacional, Falange saw itself as the permanent and irreversible fusion of a whole political commitment: that which had become Franco's Nuevo Estado during its erection after the *Alzamiento*. Franco, the *Caudillo*, who was its Jefe Nacional shared this idea and so he would demonstrate it during his closing speech appeared in the

attire of a Falangist leader. Tightly binding the regime and the Party he would show himself as a *primus inter pares* before the militancy and consequently he would exalt the optimism even more. Therefore, it would be ratified that the State would be the regime's body and that the Movimiento would be its political content. A content that would also become the organization on which the responsibility of the sustainment of the dictatorship and the management of its problems would rely.

Subscribing it all, Fernández Cuesta, also during the closing of the Congreso, avouched that Falange was prepared for whatever task as inspirer and collaborator of the State and also to carry out the many times aforementioned by Falangism as *Revolución Pendiente*, via to the final accomplishment of the España Nacional. Against those who criticized, especially those coming from Catholic Fundamentalism, he claimed for the essential role of the organization of the Francoist system from its origins and the Spanish particularity as a justification in a Post-Fascist Europe. With this solid reaffirmation, he would also propose the changing of Falange's principles into constitutional laws to grant perdurability to the Francoist system and so for the first time, prevent future attempts of revocation.

During this whole process of blue resurgence which had taken place during the first years of the 1950s a new particular current emerged, that of the Falangistas *comprensivos*, who considered that the regime needed to overcome the established social breach between the victors and the beaten. The way to do it would be through a cultural opening which had to start at University, where the restless youth who had been educated under the National-Syndicalist ideal of the *Revolución Pendiente* demanded intellectual stimuli. The demands, shared by rectors like Pedro Laín, were assumed as the Minister of Education Joaquín Ruiz Giménez's own project, who counted on the support of Fernández Cuesta. Falange would try to channel that restlessness through greater cultural tolerance at University especially using the Sindicato Español Universitario. These ideas caused some contrary reactions, Catholic Fundamentalism, for instance, considered that the dictatorship could not allow the eventual reinstatement of intellectuals with republican or laic traces that the *comprensivos* were suggesting.

The internal and external context of the dictatorship together with its own uncompromising nature rapidly harmed and eroded the alleged viability of the opening project. From the very beginning Falange did not show a unanimous consensus. As early as 1954 the students who had been promised to have the revolution and its leadership, faced narrow boundaries to their protests, criticism and requests, which caused these boundaries to narrow even more as well as to put Falange and particularly SEU onto the defensive. The harsh economic crisis that Spain underwent at the time did not help to appease the tensions created. The progressive increase of the twitching and the tension between the regime and the students ended up exploding in 1956, during the clash known as the “facts of February”, when SEU, and consequently Falange, faced the students directly. An unplanned street row caused by the facing of two opposed groups caused an accidental casualty in the blue ranks and the later unchained violence against the students. Those facts marked an ending to the opening experiment of the *Falangistas comprensivos*.

Once Falange had lost control of the situation with the students it blocked the opening experiment which once had to channel the restlessness of these students while increasing the Party’s political prominence at University. The propaganda’s promises were far from covering the new generations’ expectations who had to relieve the qualified elites of the system of the Nuevo Estado. The internal contradictions of the indoctrinated youth in Revolutionary Falangism, the lack of freedom and the violent repression of their aspirations and requests would cost Francoism the loss of control at University. In spite of the ambitions of some Falangist intellectuals, the Francoist Regime had proven itself unable to face self-criticism. Its resources and its capability were not enough to set free the will of the students while maintaining them under control.

While official press attributed the problems caused by the “facts of February” to a Communist conspiracy, deep inside Falange had undergone an important jolt to which some sectors dedicated a good dose of self-criticism. In spite of not agreeing with the *comprensivos* they also declared that the situation with the students was complex and that new ways to gain access into the hierarchies of the SEU, who many of them saw as mere political police, had to be opened. They believed it was necessary to give a more

active role to the militancy of the Party and to channel their concerns in a different way than the one suggested by Ruiz Giménez. They also pointed out that most of Spanish middle class did not receive any economic aid which made the expansion of Falange's supporters impossible.

Whatever the internal analysis was, the direct result of the "facts of February" was a change of Government in which Fernández Cuesta would be relieved from the Ministerio de la Secretaría General del Movimiento and Ruiz Giménez from Educación. Fernandez Cuesta's charge would be assumed by José Luis de Arrese, another *camisavieja* Falangist who supported the reaffirmation of the Party but following a different strategy. His project would have two different courses of action, summarized in "*Ganar la calle y estructurar el régimen*", an expression which was very frequently used by Falange at the time. On one hand "*Ganar la calle*" referred to the purpose of gaining the adhesion and acceptance of a good share of society to what FET-JONS meant and represented, identifying the benefits of the regime directly to the Party through its political decisions. On the other hand, "*Estructurar el régimen*" was said in reference to the intention to settle by law that Falange would inherit Franco's absolute authority once the the dictator died.

Arrese prioritized the second course of action from the very start, it soon becoming the aim of all his efforts. So it was proclaimed in his outstanding speech given on March 4th, 1956 at the Teatro Calderón in Valladolid, asserting that the institutionalization of Falange and the Nuevo Estado was vital to grant its continuity in the future. The process would be implemented by three Leyes Fundamentales: The Orgánica del Movimiento Nacional, the Ordenación del Gobierno and the Principios Fundamentales. In charge of the creation of these laws would be the Intstituto de Estudios Políticos, the source of the political and legal thought of the regime who would closely cooperate with Falange in that period.

In the meantime, some members of the Party did not share the idea that the institutionalization of the dictatorship was the priority for its organization so clearly. Some sectors left considerations towards the need to gain more social support in order

to retrieve prestige and credibility in writing. They recognized that these had been harmed, among other matters, due to their lack of exemplariness, criticism and political initiative, as well as their abuse of rhetoric. To take lead of all the claims of the public opinion was, from their point of view, an essential starting point in order to regain their legitimacy and consider the successful taking of all the Francoist System's positions of power.

The Ministro Secretario would carry on with his legal strategy which proposed a totalitarian regime in which the hegemony would rely on the Single-Party. The Leyes had to ensure that Falange would have the total political and administrative control of the country. Developed in close collaboration between Arrese and Lamo de Espinosa, the president of the Instituto de Estudios Políticos, they granted a great number of prerogatives to the Consejo Nacional del Movimiento, an organ of FET-JONS which became, in practice, the regime's power center. Justified by its mission to ensure the compliance of the Leyes Fundamentales, the Consejo Nacional would control every Francoist politician, interfering in law making and inspecting the Gobierno in every action. Its members would be specifically calculated to achieve the effectivity of a Falangist absolute majority which, in its turn, would grant the hegemony of the Party's decisions. In consequence, the Secretario General del Movimiento (which would be referred as Nacional) would also gain a great deal of power in clear political symbiosis with the Consejo, becoming the middleman with the State and especially with the Gobierno.

The Junta Política of FET-JONS designated to write the Leyes Fundamentales created a commission formed by some of the most outstanding personalities of the regime in May. Over the weeks the commission ended up evolving into a place of debate which led to an argument between the supporters and the detractors about the essence of the project undertaken by the Ministro Secretario. Arrese left the multiple meetings organized by the commission and others organized in a smaller, even informal scale, in which this issue was addressed written in entries in his personal diary. The texts reveal a negotiation that would tighten week after week, highlighting a clear entrenchment by part of the Ministro de Justicia, Antonio Iturmendi and the Ministro Subsecretario de la

Presidencia, Luis Carrero Blanco, against the Falangists' pretensions. It also reveals Arrese's own dedication to convincing, thanks to their shared ideals, an insecure and indecisive Franco who was influenced by the rejection that the Leyes had caused in many of his trusted people (like Carrero) and conditioned altogether by his apathy towards specifying the reach of his own power in writing.

Despite Arrese's efforts against the will of certain personalities of the regime and Franco's final acceptance to continue with the process in the Cortes, his project ended up in failure (in both the first and the second Leyes) due to various reasons. In the first place due to the Church, who not wanting to lose its political influence in the dictatorship set an ultimatum to Franco in the form of a letter signed by the Spanish cardinals to stop Falange's ascent to hegemony. In the second place, because its historical momentum had already reached to an end, taking into account the lack of international sympathy a State that mimicked the systems which had been defeated in the Second World War would have had. In the third place due to Franco's lack of motivation towards writing down the reach of his power and thus setting limits to it, even if it commuted with the ideologic Falangist proposal. In the fourth place, because the Technocratic-Francoist elites, National-Catholics, Traditionalists, *juanistas*... who shared networks of patronage interests and even some Falangists who supported the *Revolución Pendiente*, feared a collapse in the consensus established with the foundation of the Nuevo Estado. Arrese's failure ended up in a political crisis within the dictatorship and a change in the executive in 1957, during which Opus Dei gained great power through people like Carrero Blanco or Laureano López Rodó.

Opus Dei's counterbalance which had become predominant in the Gobierno in order to try to solve the economic crisis and appease the demands of the society and the regime never really relieved Falange and its pervasion in the country. Groups of Opus Dei Technocrats or National-Catholic Propagandists were never formed in the town halls or the Diputaciones nor even in the Gobiernos Civiles: Falange remained as the only widespread political force in the Francoist regime. They wouldn't even manage to stop Falange's political ambitions, even in 1958 their final defeat would be eclipsed by the promulgation of the third Ley Fundamental which had been planned by Arrese. In spite

of having suffered some modifications, the Ley de Principios Fundamentales del Movimiento would institutionalize Falange through the legal system. The new law would not give the party an absolute power, but it would seal its principles as *permanentes e inalterables*.

In that same way, the new Ministro Secretario, José Solís Ruiz, would recover the lead choosing to follow a strategy based on the Sindicato Vertical/Organización Sindical, less direct than Arrese's but more realistic in terms of balancing Falangist ambitions and the present political context of the dictatorship. Among its targets, social legitimacy would be especially aimed, using the relation of the OSE and the National-Syndicalism with Franco, propaganda (especially dedicated to their representability) and the internal structural reform. His period, marked by the socioeconomic transformation of the State, would count on the support of the Instituto de Estudios Políticos and, aside of some eventual successes or failures, it would show a Falange with adaptive capacity. Over the years, the Party prevailed reassuring itself in its own position of power, especially in the Consejo Nacional del Movimiento.

The brief fifties (1951-1957) would be characterized, from Falange's perspective, by a strong political initiative of reaffirmation, consolidation, expansion, great restlessness, and a claim for the *Revolución Pendiente*. During this period, the battles fought would always be among the upper political spheres. Later on, the strategy would go on other ways, but it would also become more effective when trying to achieve their ambitions, as the institutional situation of the Party would credit during the last years of Francoism.

Over these years, claims supporting different political needs to grant the survival of the Nuevo Estado coming from Falange left the archaic immobilism which had many times been attributed to them behind, responding to the needs of modern times. The refusal to burden internal corruption, the claim for exemplariness in the Party and for the Regime in general, the will to incorporate the new generations into the hierarchies, the appeal for efficiency and transparency, the demand in favor of aids to enlarge the social supports... are all some good examples of this. Equally, FET-JONS would show proof of a

rich internal diversity in the way of proposals which would not always follow the directives and the slogans given by the head of the Movimiento.

Finally, it can be said that the Falange Inquieta which was reborn in the fifties did not die during the fifties, but it would adapt its strategies to the historical momentums which would occur during the decade. The results of this research suggest that reading the defeats of the different Falangist projects in this period or in any other (previous or posterior) as a final defeat for Falange does not ease the comprehension of the Francoist Dictatorship's trajectory. Documentary evidence stubbornly leads to deduct that Falange's defeat is never final, for a new battle always emerges. Rather, from an observation of all its different periods, it could be concluded that in itself continuous crashing into its own boundaries took place, as well as the ambition to expand its area of influence and, with no doubt, its presence and its essential role in the regime would always remain present.

BIBLIOGRAFIA

- Amaya, Àlex, *El acelerón sindicalista. El aparato de propaganda de la Organización Sindical Española entre 1957 y 1969*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2013.
- Andreassi Cieri, Alejandro, *Arbeit macht frei. El trabajo y su organización en el fascismo (Alemania e Italia)*, El Viejo Topo-FIM, Barcelona, 2004.
- Aparicio, Miguel Ángel, *El sindicalismo vertical y la formación del Estado franquista*, Eunibar, Barcelona, 1980.
- Arrese, José Luis, *Hacia una meta institucional. Escritos y discursos*, Ediciones del Movimiento, Madrid, 1957.
- Arrese, José Luis, *Treinta años de política*, Afrodasio Aguado, Madrid, 1966.
- Arrese, José Luis, *Una etapa constituyente*, Planeta, Barcelona, 1982.
- Bahamonde, Ángel (coord.), *Historia de España. Siglo XX. 1875-1939*, Cátedra, Madrid, 2008.
- Bernal García, Francisco, *El sindicalismo vertical. Burocracia, control laboral y representación de intereses en la España Franquista (1936-1951)*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2010.
- Berstein, Serge (dir.), *Les cultures politiques en France*, Seuil, Paris, 1999.
- Bessel, Richard (ed.), *Fascist Italy and Nazi Germany. Comparisons and contrasts*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- Botti, Alfonso, *Cielo y dinero. El nacionalcatolicismo en España (1881-1975)*, Alianza Editorial, Madrid, 1992.
- Box, Zira, *España, Año Cero: La construcción simbólica del franquismo*, Alianza Editorial, Madrid, 2010.

- Cabrera, Miguel Ángel, 'La investigación histórica y el concepto de cultura política', en Pérez Ledesma, Manuel, y Sierra, María (eds.), *Culturas políticas: teoría e historia*, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 2010.
- Calvo Serer, Rafael, *España, sin problema*, Rialp, Madrid, 1949.
- Capdevila, Mireia, i Vilanova, Francesc, *Nazis a Barcelona. L'esplendor feixista de postguerra (1939-1945)*, L'Avenç, Barcelona, 2017.
- Carr, Raymond, i Fusi, Juan Pablo, *España, de la dictadura a la democracia*, Planeta, Barcelona, 1979.
- Carr, Raymond (coord.), 'La época de Franco (1939-1975). Política, ejército, iglesia, economía y administración', en *Historia de España Menéndez Pidal*, vol. XLI*, Espasa-Calpe, Madrid, 1996.
- Casali, Luciano, *Franchismo. Sui caratteri del fascismo spagnolo*, Clueb, Bologna, 2005.
- Casali, Luciano, *Società di massa, giovani, rivoluzione: il fascismo di Ramiro Ledesma Ramos*, Clueb, Bologna, 2002.
- Casali, Luciano (ed.), *Per una definizione della dittatura franchista*, Franco Angeli, Milano, 1990.
- Casanova, Julián (ed.), *40 años con Franco*, Crítica, Barcelona, 2015.
- Cazorla Sánchez, Antonio, *Las políticas de la Victoria: la consolidación del Nuevo Estado Franquista, 1938-1953*, Marcial Pons, Madrid, 2000.
- Cenarro, Ángela, *La sonrisa de Falange: Auxilio Social*, Crítica, Barcelona, 2005.
- Chueca, Ricardo, *El fascismo en los comienzos del régimen de Franco. Un estudio sobre FET-JONS*, CIS, Madrid, 1989.
- Chuliá, Elisa, *El poder y la palabra. Prensa y poder político en las dictaduras. El régimen de Franco ante la prensa y el periodismo*, UNED-Biblioteca Nueva, Madrid, 2001.
- Cobelas, José Álvarez, *Envenenados de cuerpo y alma. La oposición universitaria al franquismo en Madrid (1939-1970)*, Siglo Veintiuno de España Editores, 2004.

- De Diego González, Álvaro, *El franquismo se suicidó*, Sepha, Málaga, 2010.
- De Diego González, Álvaro, *José Luis Arrese o la Falange de Franco*, Actas, Madrid, 2001.
- De Riquer, Borja, *La dictadura de Franco. Historia de España Vol.9*, Crítica-Marcial Pons, Barcelona-Madrid, 2010.
- Del Bocca, Angelo, Legnani, Massimo, i Rossi, Mario G. (eds.), *Il regime fascista*, Editori Laterza, Roma-Bari, 1995.
- Di Febo, Giuliana, i Molinero, Carme (eds.), *Nou Estat, nova política, nou ordre social. Feixisme i franquisme en una perspectiva comparada*, CEFID-UAB, Barcelona, 2005.
- Di Febo, Giuliana, i Moro, Renato (eds.), *Fascismo-Franchismo. Relazioni, immagini, rappresentazioni*, Rubbettino, Soveria Mannelli, 2005.
- Di Febo, Giuliana, Gentile, Emilio, Sueiro Seoane, Susana i Tusell, Javier (coords.), *Fascismo y franquismo. Cara a cara. Una perspectiva histórica*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2004.
- Ealham Chris, i Michael, Richards, *España fragmentada. Historia cultural y Guerra Civil española, 1936-1939*, Comares Historia, Granada, 2005.
- Ellwood, Sheelagh, *Prietas las filas. Historia de Falange Española, 1933-1983*, Crítica, Barcelona, 1983.
- Fernández-Cuesta, Raimundo, *Testimonio, recuerdos y reflexiones*, Ediciones Dyrsa, Madrid, 1985.
- Fernández-Cuesta, Raimundo, *Continuidad falangista al servicio de España. Discursos y escritos de Raimundo Fernández Cuesta*, Ediciones del Movimiento, Madrid, 1955.
- Fernández Soria, Juan Manuel, *Educación, socialización y legitimación política (España 1931-1970)*, Tirant lo Blanch, València, 1998.
- Ferrary, Álvaro, *El franquismo: minorías políticas y conflictos ideológicos (1936-1956)*, Ediciones Universidad de Navarra, Barañain (Pamplona), 1993.
- FET-JONS, *Congreso Nacional de F.E.T. y de las J.O.N.S.*, Prensa gráfica, Madrid, 1953.

- Font Agulló, Jordi, *Història i memòria: El franquisme i els seus efectes als Països Catalans*, Publicacions de la Universitat de València, València, 2007.
- Fontana, Josep, *Por el bien del imperio. Una historia del mundo desde 1945*, Pasado&Presente, Barcelona, 2011.
- Fontana, Josep, *España bajo el franquismo*, Crítica, Barcelona, 1986.
- Fusi, Juan Pablo, *Franco, autoritarismo y poder personal*, El País, Madrid, 1985.
- Gallego, Ferran, *El evangelio fascista. La formación de la cultura política del franquismo (1930-1950)*, Crítica, Barcelona, 2014.
- Gallego, Ferran, *El mito de la transición. La crisis del franquismo y los orígenes de la democracia (1973-1977)*, Crítica, Barcelona, 2008.
- Gallego, Ferran, *Ramiro Ledesma Ramos y el fascismo español*, Síntesis, Madrid, 2005.
- Gallego, Ferran, *De Múnich a Auschwitz. Una historia del nazismo, 1919-1945*, Plaza&Janés, Barcelona, 2001.
- Gallego, Ferran, i Morente, Francisco (eds.), *Rebeldes y reaccionarios. Intelectuales, fascismo y derecha radical en Europa*, El Viejo Topo, Mataró, 2011.
- Gallego, Ferran, i Morente, Francisco, *Fascismo en España. Ensayos sobre los orígenes sociales y culturales del franquismo*, El Viejo Topo, Barcelona, 2005.
- Gallego Méndez, Maria Teresa, *Mujer, Falange y Franquismo*, Taurus, Madrid, 1983.
- García Venero, Maximiano, *Historia de la Unificación*, Agesa, Madrid, 1970.
- García Venero, Maximiano, *Falange en la guerra de España: la Unificación y Hedilla*, París, Ruedo Ibérico, 1967.
- Gentile, Emilio, *La Grande Italia. Il mito della nazione nel XX secolo*, Editori Laterza, Roma-Bari, 2011.
- Gentile, Emilio, *Fascismo: Historia e interpretación*, Alianza Editorial - Ensayo, Madrid, 2004.

- Gentile, Emilio, *Il mito dello Stato nuovo dall'antigiolittismo al fascismo*, Biblioteca di Cultura Moderna Laterza, Roma-Bari, 1982 (amb edicions posteriors modificades del 1999 i el 2002).
- Gil Pecharromán, Julio, *El Movimiento Nacional (1937-1977). Del Partido Único a Alianza Popular*, Planeta, Barcelona, 2013.
- Gil Pecharromán, Julio, *José Antonio Primo de Rivera. Retrato de un visionario*, Temas de Hoy, Madrid, 1996.
- Girón, José Antonio, *Si la memoria no me falla*, Planeta, Barcelona, 1994.
- Gómez-Escalonilla, Lorenzo, *Diplomacia franquista y política cultural hacia Iberoamérica (1939-1953)*, CSIC, Madrid, 1988.
- Gómez Molina, Adriano, i Thomàs, Joan Maria, *Ramón Serrano Suñer*, Ediciones B, Barcelona, 2003.
- Gracia, Jordi, *La vida rescatada de Dionisio Ridruejo*, Barcelona, Anagrama, 2008.
- Gracia, Jordi, *Dionisio Ridruejo. Materiales para una biografía*, FCH, Madrid, 2005.
- Gracia, Jordi, *La resistencia silenciosa. Fascismo y cultura en España*, Barcelona, Anagrama, 2004.
- Gracia, Jordi, i Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *La España de Franco (1939-1975). Cultura y vida cotidiana*, Síntesis, Madrid, 2001.
- Gracia, Jordi, *Estado y Cultura. El despertar de una conciencia crítica bajo el franquismo (1940-1962)*, Collection Hespérides - Presses Universitaires du Mirail, Toulouse, 1996.
- Gracia, Jordi, *Crónica de una deserción. Ideología y literatura en la prensa universitaria del franquismo (1940-1960)*, Antología, Universitas-71 – PPU, Barcelona, 1994.
- Griffin, Roger, *Modernismo y fascismo. La sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, Akal, Madrid, 2010.
- Hedilla, Manuel, *Testimonio de Manuel Hedilla. Segundo Jefe Nacional de Falange Española*, Acervo, Barcelona, 1972.

- Hispan Iglesias de Ussel, Pablo, *La política en el régimen de Franco entre 1957 y 1969. Proyectos, conflictos y luchas de poder*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2006.
- Huntington, Samuel P., i Moore, Clement H. (comps.), *Authoritarian Politics in Modern Society. The Dynamics of Established One-Party Systems*, Basic Books, Nova York, 1970.
- Iáñez, Eduardo, *No parar hasta conquistar. Propaganda y política cultural falangista: el grupo de Escorial (1936-1986)*, Ediciones Trea - Estudios Históricos La Olmeda - Colección Piedras Angulares, Gijón, 2011.
- Jerez Mir, Miguel, *Elites políticas y centros de extracción en España, 1938-1957*, CIS, Madrid, 1982.
- Jiménez Campo, Javier, *El fascismo en la crisis de la II República española*, CIS, Madrid, 1979.
- Juliá, Santos, *Camarada Javier Pradera*, Galaxia Gutenberg, Barcelona, 2012.
- Juliá, Santos, *Historias de las dos Españas*, Taurus Historia, Madrid, 2004.
- Laín Entralgo, Pedro, *Descargo de conciencia (1930-1960)*, Barral, Barcelona, 1976 [edició digitalitzada a Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, Alacant, 2012].
- Laín Entralgo, Pedro, *España como problema*, Seminario de problemas hispanoamericanos, Madrid, 1949.
- Lazo, Alfonso, *Una familia mal avenida. Falange, Iglesia y Ejército*, Síntesis, Madrid, 2008.
- Loff, Manuel, «O nosso século é fascista!» *O mundo visto por Salazar e Franco (1936-1945)*, Campo das Letras, Porto, 2008.
- López Rodó, Laureano, *Memorias*, 4 vols., Plaza & Janés, Barcelona, 1990-1993.
- López Rodó, Laureano, *La larga marcha hacia la Monarquía*, Noguer, Barcelona, 1977.
- Mainer, José-Carlos (ed.), *Falange y literatura. Antología*, Barcelona, Labor, 1971.

- Mateos, Abdón (ed.), *La España de los cincuenta*, Eneida, Madrid, 2008.
- Marín, Martí, *Història del franquisme a Catalunya*, Eumo-Pagès editors, Vic-Lleida, 2006.
- Marín, Martí, *Els Ajuntaments Franquistes a Catalunya. Política i administració municipal, 1938-1979*, Pagès editors, Lleida, 2000.
- Marín, José María, Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *Historia política de España, 1939-2000*, Istmo, Madrid, 2001.
- Marsal, Juan F., *Pensar bajo el franquismo. Intelectuales y política en la generación de los años cincuenta*, Edicions 62, Barcelona, 1979.
- Martín de Santa Olalla, Pablo, *De la Victoria al Concordato. Las relaciones Iglesia-Estado durante el «primer franquismo» (1939-1953)*, Laertes, Barcelona, 2003.
- Martínez, Jesús A., *Historia de España. Siglo XX (1939-1996)*, Cátedra, Madrid, 1996.
- Martínez de Bedoya, Javier, *Memorias desde mi aldea*, Ámbito, Valladolid, 1996.
- Mesa Garrido, Roberto (ed.), *Jaraneros y alborotadores. Documentos sobre los sucesos estudiantiles de febrero de 1956 en la Universidad Complutense de Madrid*, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense, 1982.
- Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *La anatomía del franquismo. De la supervivencia a la agonía, 1945-1977*, Crítica, Barcelona, 2008.
- Molinero, Carme, *La captación de las masas. Política social y propaganda en el régimen franquista*, Cátedra, Madrid, 2005.
- Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *El règim franquista. Feixisme, modernització i consens*, Eumo, Vic, 1992 (segona edició revisada i ampliada el 2003).
- Molinero, Carme, i Ysàs, Pere, *Productores disciplinados y minorías subversivas. Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*, Siglo XXI, Madrid, 1998.
- Montero, Feliciano, i Louzao, Joseba (eds.), *Catolicismo y franquismo en la España de los años cincuenta. Autocríticas y convergencias*, Comares, Granada, 2016.

- Moradiellos, Enrique, *La España de Franco (1939-1975). Política y Sociedad*, Síntesis, Madrid, 2000.
- Morán, Gregorio, *El maestro en el erial. Ortega y Gasset y la cultura del franquismo*, Tusquets Editores, Barcelona, 1998.
- Moreno Julià, Xavier, *Hitler y Franco. Diplomacia en tiempos de guerra (1936-1945)*, España Escrita - Planeta, Barcelona, 2007.
- Morente, Francisco, *Dionisio Ridruejo, del fascismo al antifranquismo*, Síntesis, Madrid, 2006.
- Mosse, George L., *La nacionalización de las masas. Simbolismo político y movimientos de masas en Alemania desde las Guerras Napoleónicas al Tercer Reich*, Marcial Pons, Madrid, 2005.
- Palla, Marco (ed.), *Lo Stato fascista*, La Nuova Italia, Milano, 2001.
- Pardo Sanz, Rosa María, Tusell, Javier, i Avilés Farré, Juan, *La política exterior de España en el siglo XX*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2000.
- Paxton, Robert O., *Anatomía del fascismo*, Península, Barcelona, 2005.
- Payne, Stanley G., *Fascism in Spain (1923-1977)*, University of Wisconsin Press, Madison, 1999.
- Payne, Stanley G., *Franco y José Antonio. El extraño caso del fascismo español*, Planeta, Barcelona, 1997.
- Payne, Stanley, *El régimen de Franco 1936-1975*, Alianza, Madrid, 1987.
- Peñalba Sotorrío, Mercedes, *La Secretaría General del Movimiento. Construcción, coordinación y estabilización del régimen franquista*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2015.
- Portero, Florentino, *Franco aislado. La cuestión española (1945-1950)*, Aguilar, Madrid, 1989.
- Preston, Paul, *Franco. «Caudillo de España»*, Grijalbo, Barcelona, 1994.

- Primo de Rivera, Pilar, *Recuerdos de una vida*, Ediciones Dyrsa, Madrid, 1983.
- Quazza, Guido, Collotti, Enzo, Legnani, Massimo, Palla, Marco, i Santomassimo, Gianpasquale, *Storiografia e fascismo*, Franco Angeli, Milano 1985.
- Rein, Raanan, *La salvación de una dictadura. Alianza Franco-Perón (1946-1955)*, CSIC, Madrid, 1995.
- Ridruejo, Dionisio, *Con fuego y con raíces. Casi unas memorias*, Planeta, Barcelona, 1976.
- Rodríguez Jiménez, José Luis, *Historia de Falange Española de las JONS*, Alianza Editorial, Madrid, 2000.
- Roy, Joaquín, *La siempre fiel: un siglo de relaciones hispanocubanas (1898-1998)*, Instituto Universitario de Desarrollo y Cooperación - Libros de la Catarata, Madrid, 1999.
- Rhul, Klaus-Jörg, *Franco, Falange y III Reich. España en la Segunda Guerra Mundial*, Akal, Madrid, 1986.
- Ruiz Carnicer, Miguel Ángel (ed.), *Falange. Las culturas políticas del fascismo en la España de Franco [1936-1975]*, Colección Actas – Historia, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 2013.
- Ruiz Carnicer, Miguel Ángel, *El Sindicato Español Universitario (SEU). La socialización política de la juventud universitaria en el franquismo*, Siglo XXI, Madrid, 1996.
- Ruiz-Giménez, Joaquín, *Diez discursos*, Publicaciones de Educación Nacional, Madrid, 1954.
- Sáez Marín, Juan, *El Frente de Juventudes. Política de juventud en la España de postguerra (1937-1960)*, Siglo XXI, Madrid, 1988.
- Sambricio, Carlos, *Madrid, vivienda y urbanismo: 1900-1960*, Ediciones Akal, Madrid, 2004.

- Sánchez López, Rosario, *Mujer española, una sombra de destino en lo universal. Trayectoria histórica de Sección Femenina de Falange, 1934-1977*, Universidad de Murcia, Murcia, 1990.
- Sánchez Recio, Glicerio, *Sobre todos Franco. Coalición reaccionaria y grupos políticos*, Flor del Viento, Barcelona, 2008.
- Sánchez Recio, Glicerio, *Los cuadros políticos intermedios del régimen franquista, 1936-1959. Diversidad de origen e identidad de intereses*, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 1996.
- Saz Campos, Ismael, *Fascismo y franquismo*, Universitat de València, València, 2004.
- Saz Campos, Ismael, *España contra España. Los nacionalismos franquistas*, Marcial Pons Historia Estudios, Madrid, 2003.
- Serrano Suñer, Ramón, *Entre el silencio y la propaganda, la Historia como fue. Memorias*, Planeta, Barcelona, 1977.
- Sesma Landrin, Nicolás, «La médula del régimen». *El Instituto de Estudios Políticos: creación doctrinal, acción legislativa y formación de elites para la dictadura franquista (1939-1977)*, European University Institute, Department of History and Civilization, 2009. Tesis doctoral.
- Sesma Landrin, Nicolás, *Antología de la Revista de Estudios Políticos*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales – BOE, Madrid, 2009.
- Sevillano Calero, Francisco, *Propaganda y medios de comunicación en el franquismo (1936-1951)*, Publicaciones Universidad de Alicante, Alacant, 1998.
- Soto Carmona, Álvaro, *¿Atado y bien atado? Institucionalización y crisis del franquismo*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2005.
- Southworth, Herbert Rutledge, *Antifalange. Estudio crítico «Falange en la guerra de España: la Unificación y Hedilla»*, de Maximiano García Venero, Ruedo Ibérico, París, 1967.

- Tébar, Javier, Risques, Manel, Marín, Martí, i Casanellas, Pau, *Gobernadores. Barcelona en la España franquista (1939-1977)*, Comares – Historia, Granada, 2015.
- Thomàs, Joan Maria, *José Antonio. Realidad y mito*, Debate, Barcelona, 2017.
- Thomàs, Joan Maria, *Franquistas contra franquistas. Luchas por el poder en la cúpula del régimen de Franco*, Debate, Barcelona, 2016.
- Thomàs, Joan Maria (ed.), *Franquisme/Feixisme*, Fundació d'Estudis Socials i Nacionals Josep Recasens, Reus, 2001.
- Thomàs, Joan Maria, *La Falange de Franco. Fascismo y fascistización en los inicios del régimen franquista, 1937-1945*, Plaza&Janés, Barcelona, 2001.
- Thomàs, Joan Maria, *Lo que fue la Falange*, Plaza & Janés, Barcelona, 1999.
- Tovar, Antonio, *Universidad y educación de masas (Ensayo sobre el porvenir de España)*, Ediciones Ariel, Barcelona, 1968.
- Tusell, Javier, *Dictadura franquista y democracia, 1939-2004 – Historia de España, IV*, Crítica, Barcelona, 2005.
- Tusell, Javier, *Historia de España en el siglo XX. 'III La dictadura de Franco'*, Taurus, Madrid, 1999.
- Tusell, Javier, *Carrero. La eminencia gris del régimen de Franco*, Temas de Hoy, Madrid, 1993.
- Tusell, Javier (et al.), *El régimen de Franco 1936-1975*, UNED, Madrid, 1993.
- Tusell, Javier, *Franco en la guerra civil. Una biografía política*, Tusquets, Madrid, 1992.
- Tusell, Javier, *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1957*, Alianza Universidad, Madrid, 1990.
- Tusell, Javier, *La España de Franco. El poder, la oposición y la política exterior durante el franquismo*, historia16, Madrid, 1989.
- Tusell, Javier, *La dictadura de Franco*, Alianza Editorial, Madrid, 1988.

-Vilanova, Francesc, *La Barcelona franquista i l'Europa totalitària (1939-1946)*, Editorial Empúries, Barcelona, 2005.

-Viñas, Ángel, *En las garras del águila. Los pactos con Estados Unidos de Francisco Franco a Felipe González (1945-1995)*, Crítica, Barcelona, 2003.

-Viver i Pi-Sunyer, Carles, *El personal político de Franco (1936-1945)*, Vicens Vives, Barcelona, 1978.

-Ysàs, Pere, *Disidencia y subversión. La lucha del régimen franquista por su supervivencia, 1960-1975*, Crítica, Barcelona, 2004.

-Zenobi, Laura, *La construcción del mito de Franco*, Cátedra, Madrid, 2011.

ANNEX

1. AGA, SP, Caixa/Iligall S1/20783, II Consejo de Jefes Provinciales - Año 1949. Relación de los Jefes Provinciales del Movimiento adscritos a cada una de las ponencias en estudio.

II Consejo de Jefes Provinciales.- Año 1949. Relación de los Jefes Provinciales del Movimiento adscritos a cada una de las ponencias en estudio

1º La misión del Falangista en la vida de la Nación (el llamado encuadramiento). La "Guardia de Franco". PONENTE: JPM en Cádiz, camarada Carlos Mª R. de Valcárcel

Julve, Martín Gamero, Baeza Alegría, R. de la Serna, Urbina Carrera, Orti M. Valdés.

2º Supresión de organizaciones en la Falange. Hacia la simplificación del Movimiento. PONENTE: JPM en Logroño, camarada Alberto Martín Gamero Labadíe Otermín, Eduardo Baeza, Julve Ceperuelo, Carlos Ruiz, Fdez. Victorio, Villalobos Solórzano

3º Estructura provincial, comarcal y local de la Falange. PONENTE: JPM en Tarragona, camarada Francisco Labadie Otermín José Mª Alfín, David Herrero, Juan Barquero, Juan Junquera, Juan A. Villalobos, Diego Salas

4º La Juventud y la Falange. PONENTE: JPM en Córdoba, camarada José Mª Revuelta

Manuel Urbina, Genaro Riestra, Antonio Rueda, Blas Tello, Joaquín Reguera, Luis Mazo

5º Formación política de la Falange y labor proselitista. PONENTE: JPM en Santander, camarada Joaquín Reguera Sevilla

Blas Tello, Ramón Laporta, Eduardo Baeza, Perez Villanueva, Labadíe Otermín, Manuel Urbina

6º Los Tribunales de Honor en la Falange. PONENTE: JPM en Madrid, camarada Carlos Ruiz García

José Solís, Martín Gamero, Pardo de Suárez, Fdez. Victorio, Jesús Aramburu, Roldán Losada

7º Administración única y común para todos los Organismos del Movimiento. El problema económico de los funcionarios del Movimiento. PONENTE: JPM en Albacete, camarada Francisco Rodríguez Acosta

Rafael Hierro, Villalobos, Muñoz Calero, Ramón Laporta, José Solís, Gabriel Juliá

8º Situación económica de las Jefaturas Locales. PONENTE: JPM en Orense, camarada Vicente Muñoz Calero

Julve Ceperuelo, García Hernández, Juan Barquero, Roldán Losada, Rafael Hierro, José del Valle

9º Prensa y Propaganda. PONENTE: JPM en Málaga, camarada Manuel García del Olmo

Diego Salas, José Macián, Francisco Abella, Ramón Laporta, Carlos Valcárcel, Juan Junquera

10º La preponderancia de lo político en la Organización Sindical. Simplificación de Obras Sindicales y dirección política de las mismas. Las Hermandades y los Ayuntamientos. PONENTE: JPM en Burgos, camarada Alejandro R. de Valcárcel

Diego Salas, Genaro Riestra, Jesús Aramburu, José Macián, Martín Gamero, José M^a. Alfin

11º El Movimiento no debe confundirse con el Estado pero debe controlarlo e impulsar su labor. Necesidad de una reforma administrativa del Estado. Menos trámites y más rapidez en las resoluciones. PONENTE: JPM en Segovia, camarada Joaquín Pérez Villanueva

Jesús Aramburu, Posada Cacho, Franc. Abella, Muñoz Calero, Saez de Tejada, Diego Salas

12º Creación de un fondo común a disposición del Jefe Provincial al cual reviertan las diversas subvenciones que con fines benéficos, sociales y para obras se otorgan por diferentes organismos estatales y sindicales. PONENTE: JPM en Álava, camarada Luis Martín Ballesteros

Carlos Valcárcel, Luis Valero, Posada Cacho, Antonio Rueda, F. Labadíe, Ramón Laporta

13º Necesidad de articular definitivamente y publicar la Ley de Bases de Régimen Local. Posibles reformas en la misma. PONENTE: JPM en Pontevedra, camarada José Solís Ruiz

G. Hernández, Gabriel Juliá, David Herrero, Fdez. Victorio, Ramón Laporta, M. Ballesteros

14º Posibles soluciones al problema de las Haciendas Locales (En estudio por todos los Jefes Provinciales)

Delgº. Nac. Provincias, Ramón Laporta, Carlos Valcárcel, Secretº. Nac. Provincias, Muñoz Calero, Fdez. Victorio

15º El plan de ordenación económico-social. Su desarrollo. Su eficacia. PONENTE: JPM en Palencia, camarada Francisco A. Abella Martín

M. Ballesteros, Sáez de Tejada, G. Hernández, del Olmo, M. Junquera, Salas Pombo

16º Repoblación forestal. Vivienda económica. Colonización. PONENTE: JPM en Lérida, camarada José Carrera Cejudo

José Solís, José del Valle, Roldán Losada, Cristóbal Graciá, Pérez Villanueva, Pardo de Suárez

17º Lucha contra el analfabetismo. PONENTE: JPM en Almería, camarada Manuel Urbina Carrera

Blas Tello, Cristóbal Graciá, Alejandro Valcárcel, Carlos Valcárcel, Juan Casas, Sáez de Tejada

18º Creación del Servicio Estatal de Seguridad Social en el cual se encuadraría Auxilio Social, Beneficencia, Sanidad, etc. PONENTE: Jefe Provincial del Movimiento en Navarra, camarada Luis Valero Bermejo

M. Ballester, Blas Tello, F. Labadíe, Antonio Rueda, Carlos Ruiz, Juan Casas

19º Posibilidad de una Ley de restricciones de gastos del Estado. PONENTE: JPM en Valencia, camarada Ramón Laporta Girón

Cristóbal Graciá, Alejandro Valcárcel, Carlos Ruiz, Luis Valero, José Carrera, F. Labadíe

2. Raimundo Fernández-Cuesta, Testimonio, recuerdos y reflexiones, Ediciones Dyrsa, Madrid, 1985. Capítulo XXXI: Ministro de Justicia y secretario general de F.E.T. El que pocs anys després esdevindria Ministro Secretario General del Movimiento, explica amb concreció com fins llavors va haver de lidiar amb les inquietuds i tensions internes de Falange, justificant-les per la hibernació política obligada de 1945-48. Fernández Cuesta explica com les manifestacions de disgust entre les files blaves tenien caps visibles en llocs preeminents, i consegüentment com l'imprescindible paper del Partit en el règim va acabar obligant a Franco a restablir la posició ministerial de la Secretaria tan bon punt va ser possible.

Entretanto [situant-nos als darrers anys de la Segona Guerra Mundial], las tensiones internas del partido, como entonces le llamaban a la Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S., se hacían cada vez más fuertes y no sin razón. Los falangistas veían [percebien] con disgusto cómo continuaba el proceso de desfalangización del régimen, y con él, la disminución de la influencia política de la Falange.

La retirada de la División Azul, el carácter facultativo del saludo brazo en alto, la entrada en el Gobierno de significativos miembros de la antigua C.E.D.A., el nombramiento para altos cargos de personas significadas por su antifalangismo, la falta en el Movimiento del secretario general y de la Vicesecretaría de Prensa y Propaganda, que pasó a Educación, y, posteriormente, al Ministerio de Información y Turismo, fueron motivos más que suficientes para el disgusto y la protesta, en especial por parte de aquellos militantes más exigentes en la ortodoxia y en el papel que la Falange debía desempeñar.

Carlos Ruiz, gobernador civil y jefe provincial del Movimiento de Madrid; José Antonio Elola, delegado nacional del Frente de Juventudes; Luis González Vicén, delegado de Información y lugarteniente general de la Guardia de Franco, todos de gran prestigio profesional y falangista, eran las cabezas de esa exigencia reivindicativa de la debida influencia de Falange. Exigencia que muchas veces se

manifestaba con independencia y aun en contra de las directrices del vicesecretario general, Vivar Téllez, hasta que llegó el momento en que Franco creyó necesario cortar, restableciendo el cargo de ministro secretario general, nombrándome para él, pero conservando también la cartera de Justicia, con la orden de dar el cese en sus cargos a los tres camaradas citados, y que quedó reducida a González Vicén [...] Los problemas y las responsabilidades aumentaban para mí, creándose una posición difícil.

3. Raimundo Fernández-Cuesta, Testimonio, recuerdos y reflexiones, Ediciones Dyrsa, Madrid, 1985. Capítulo XXXI: Ministro de Justicia y secretario general de F.E.T.

Como realizaciones concretas visibles de mi mandato, puedo citar la creación y desarrollo de la Feria Internacional del Campo, la construcción del edificio sede de la Delegación Nacional de Sindicatos de Madrid y de otros muchos en provincias. La Formación Profesional Acelerada y el impulso extraordinario que tuvieron por la constancia del Frente de Juventudes los Concursos Internacionales de Formación Profesional u Olimpiada del Trabajo, en la que se consiguió unir en noble competición de destreza en el oficio a trabajadores aprendices jóvenes de Europa y Japón. La implantación de los enlaces y jurados de empresa. La campaña contra el analfabetismo emprendida con maestros y maestras instructores del Frente de Juventudes y de la Sección femenina, que fueron enviados a zonas de gran retraso social y económico y realizaron una admirable labor de alfabetización de adultos y jóvenes. La obra divulgadora, educativa y social, de las cátedras ambulantes de la Sección Femenina [...]

4. AGA, SP, Caixa/Iligall S1/20782, 'El camarada Arias Navarro presidió el acto de clausura del Primer Congreso Provincial de Falange', *El Día*, 24 de setembre de 1953, pàg. 1 i 5.

El Camarada Arias Navarro presidió el acto de clausura del Primer Congreso Provincial de Falange. Pronunció un importante discurso de contenido doctrinal y político

Discurso del Jefe Provincial

“Creo sinceramente –comenzó diciendo el camarada Arias Navarro- que podemos estar satisfechos de este alentador estremecimiento de la Falange de Tenerife, que las tareas del congreso han evidenciado con claridad [...] el Mando está plenamente satisfecho de vuestra actuación, y os felicita por la manera con que os habéis conducido a lo largo de las tareas de este congreso.

Van a cumplirse los veinte años del día inolvidable en que José Antonio levantó alegremente nuestra bandera; y era lógico, porque el plazo ya lo exige que hiciéramos una pausa, un alto en el camino, no precisamente para descansar, sino para revisar nuestra actuación y contemplar el camino que atrás dejamos y el que todavía nos queda por recorrer. He aquí por qué el congreso provincial de Tenerife, hermano de todos los que en las restantes provincias se están celebrando, no es sino un acto firme, sincero y sereno de meditación y un severo examen de conciencia. A los congresos provinciales, previos al Nacional que se clausurará en Madrid el 29 de octubre próximo, se les ha asignado esta doble finalidad: En primer término, una revisión de trabajos y un examen de todas las actividades; y, en segundo lugar, la aportación de aquellas iniciativas, de aquellas orientaciones que puedan encuadrarse en las conclusiones del Congreso Nacional.

Vemos pues, que este congreso y el Congreso Nacional de Falange nacen porque lo quiere la Falange y para que España sepa lo que la Falange quiere, porque yo creo que esto es absolutamente indispensable repetirlo de nuevo, ya que

muchos lo han olvidado. Por ello, dejémonos de arengas y meditemos honradamente si nosotros hemos respondido siempre a lo que la Falange quiere; si hemos atemperado nuestras conductas a las exigencias de nuestro estilo; si hemos guardado siempre total y absoluta subordinación al Mando y hecho realidad aquellos textos, aquellas consignas y órdenes del Fundador que fueron dictadas para cumplirlas y no para repetir las.

[...]

La tónica de este Congreso ha tenido indudablemente un carácter provincial, muy lógico ya que tal era la finalidad que se le asignaba, puesto que los problemas han llegado hasta nosotros a través del prisma de la Provincia con sus peculiares características. Quizá no hemos tenido amplitud para remontar las islas tinerfeñas y contemplar España en toda su unidad; pero yo tengo la certeza de que en todo momento hemos superado, en la medida de nuestras fuerzas, esta pequeña zona de horizonte; de que, en todo caso, nuestras aportaciones y sugerencias tienen un valor constructivo que habrá de ser tenido en cuenta y que habrá de pesar indudablemente en las tareas del Primer Congreso Nacional de Falange [...]”.

Habla a continuación de la vigencia y absoluta y precisa verdad histórica que en todo momento, desde su fundación, ha contenido la doctrina falangista, afirmando que tuvo siempre razón nuestro Fundador en todas sus obras; y que la Falange ha continuado en posesión de esa razón ha quedado plenamente demostrado por la tétrica historia de una Europa en ruinas. En contraposición con esta Europa donde se malgastan estúpidamente fondos graciosamente concedidos para aliviar su situación penosa, donde se respira un clima cada vez más envenenado, donde los jefes y gobiernos no saben dar solución a los graves problemas que tienen planteados, España puede sentirse segura de que la solución para sus problemas está claramente definida, limpiamente señalada en aquella doctrina que nos movió a levantar nuestra bandera y echarnos a la calle porque sabíamos que los problemas de España al igual que los de Europa no son

problemas que puedan abandonarse a unos grupos de derechas o de izquierdas a unos partidos sectarios sin visión suficiente para dar solución al problema de cada día. Esta solución apuntada por la Falange es una solución total; una solución que está por encima de los credos y en la que contribuimos todos aquellos que por una concepción religiosa y patriótica queremos que sea solución para todos los hombres.

Hace seguidamente una historia comparativa de los falangistas de primera hora “cuando se nos juzgaba un grupo de señoritos que de una manera alegre se oponían a una corriente de tipo social-demócrata que cada día va cobrando desgraciadamente más adeptos”, y los que, al llegar la hora de la victoria y abrir la Falange sus brazos a todos, llegaron en incontenida avalancha a nuestras filas. Muchos de ellos, como no sentían nuestra inquietud, flaquearon a las primeras dificultades. Y en esta hora nuestra en que la Falange pasa otra vez revista a sus filas para formar de nuevo no ya en un brillante desfile, sino para hacer recuento de sus fuerzas, es necesario advertir a los que erróneamente abrazaron nuestra bandera, que les brindamos la puerta para que regresen a su atmósfera; que se la brindamos sin rencor, sin odios, sin despecho, porque nos interesa saber que quienes marchan a nuestro lado, hombro con hombro, son camaradas con los que podemos contar en todo momento. A éstos, a los que se queden en nuestras filas, también hemos de darles el alerta, porque también entre ese reducido número puede sembrarse la cizaña. Falange es una organización en la que nadie es nada y se debe enteramente con austera lealtad a la voz del Mando; una organización en la que realizar un servicio, por muy extraordinario que parezca, no es motivo para creerse objeto de preferencias; y para el falangista sólo deben existir dos ambiciones: Unidad y Camaradería.

A continuación y refiriéndose a una propuesta hecha en el Congreso sobre la conveniencia de que por el departamento de Seminarios del Movimiento se realizara una labor preparatoria a aquellos camaradas que aspiren a ocupar puesto de mando, manifestó que afortunadamente tal sugerencia había sido desestimada por el pleno. Existen –dijo- maravillosos ejemplos dentro de la

Falange; hombres que sin haber pasado por esas fases o cursillos de preparación para el mando, habían llevado y están llevando a cabo importantísimas tareas en los puestos que les han sido encomendados. Más importante y urgente es saber si existen camaradas que, ocupando cargos de responsabilidad, no se ajustan en su servicio a la ideología de la Falange y a las consignas del Mando.

[...]

5. 'La Asamblea Provincial de F.E.T. de las J.O.N.S inició ayer sus tareas', *Solidaridad Nacional*, 8 de setembre de 1953, pàg. 13. Òrgans de l'Assemblea.

Presidencia Jefe Provincial, Vicepresidencia Subjefe i Secretario Inspector Provincial. Comissió Permanent integrada pels delegats de: Sindicatos, Vieja Guardia, Ex Combatientes, Ex Cautivos, Frente de Juventudes, Sección Femenina, Educación Nacional, Auxilio Social, i també pel Lugarteniente de la Guardia de Franco, el Jefe del Departamento Provincial de Seminarios, el Secretario Local, el Tesorero Provincial, i alguns consellers provincials. Les Comisiones de Trabajo estaran constituïdes pels 'ponents de les reunions comarcals i els assemblearis que voluntàriament vulguin contribuir a l'estudi dels diferents temes i elaboració de les conclusions pertinents'.

6. 'La Asamblea Provincial de F.E.T. de las J.O.N.S inició ayer sus tareas', *Solidaridad Nacional*, 8 de setembre de 1953, pàg. 13.

[Nota: S'ha realitzat un filtratge selectiu de subtítols en funció de l'interès polític menor que s'ha cregut que tenien. Alguns temes, quan es passi a treballar el Congreso Nacional, no tindran tracte en el seu desenvolupament i conclusions per aquesta mateixa raó].

Tema 1: Falange Española Tradicionalista y de las JONS es el Movimiento militante, inspirador y base del Estado español. –Exégesis del artículo 1º de los Estatutos. Presideix la Comissió de treball el Jefe Provincial de Seminarios Emilio Letang Alvarez. Lloc de reunió: Círculo de Estudios.

Tema 2: La Falange y la Revolución Nacional. – Repudiación de los sistemas capitalistas y marxistas. Presideix el delegat provincial sindical José Sanz Catalán. Lloc de reunió: Local de la C. N-S

Tema 3: La Falange y el sistema económico español. –Sindicalismo nacional. – Posiciones del Sindicalismo dentro del Estado. –Fines fundamentales de los Sindicatos. –Ampliación de la protección social a la industria i a la agricultura. Presideix el delegat provincial d' 'Auxilio Social', Ricardo Lechuga Paños. Lloc de reunió: Local de la C. N-S.

Tema 4: Proselitismo. – Captación de nuestras juventudes y masa trabajadora. – Intervención activa del militante en la vida política. –Su encuadramiento en la Vieja Guardia, Guardia de Franco, Ex Cautivos, Servicios de Educación Nacional, Seminarios y Sección femenina. Presideix el lloctinent de la Guàrdia de Franco, Angel Clavero Fernández. Lloc de reunió: Hogar de la Guardia de Franco.

Tema 5: Actuación de Falange en la esfera administrativa central, provincial y local. –Colaboración entre Falange y los organismos provinciales. Presideix el

secretari local del Movimiento Alfonso Ibáñez Farrán. Lloc de reunió: Jefatura Provincial.

Tema 6: Estructura provincial, local y comarcal de Falange. Presideix l'inspector provincial del Movimiento José María de Sobregrau Egozcue. Lloc de reunió: Jefatura Provincial.

Tema 7: Situación económica de la Jefatura Provincial, Comarcal y Local de la Falange. Presideix el tesorero provincial Pablo Oliva. Lloc de reunió: Jefatura Provincial.

Tema 8: El Frente de Juventudes y la Sección Femenina. 'Aspectes de la seva influència i de les seves funcions i de la missió que han de complir'. Presideix el delegat del Frente de Juventudes Emilio Martínez Laguardia i la delegada provincial de la Sección Femenina Nieves Suñer. Lloc de reunió: Delegación Provincial del Frente de Juventudes.

Tema 9: Plan de ordenación cultural. –La Falange y la escuela. –Intervención en la Enseñanza Primaria y Laboral. –Posibilidad de la descentralización económica de las construcciones escolares. Presideix el delegat provincial d'Educación Nacional Eugenio Fuentes Martin. Lloc de reunió: Delegación del S.E.M.

Tema 10: Disciplina, estilo, ejemplaridad y austeridad del falangista. Presideix el delegat provincial de la Vieja Guardia José Fernández Ramirez. Lloc de reunió: Delegación de la C. N-S.

7. 'El Vicesecretario General del Movimiento clausurarà hoy la Asamblea Provincial', *Solidaridad Nacional*, 13 de setembre de 1953, pàg. 1 i 2. Per contrarestar les crítiques que es diu rep Falange, acusada d'autoritària respecte les iniciatives individuals dels seus integrants, és posada com exemple l'arribada de Romojaro per felicitar i premiar aquells falangistes que han destacat pels seus mèrits propis en les seves específiques tasques.

"El falangista es hombre que no niega el posible error en los medios expresivos y en la realización del programa político y social que expusiera un día José Antonio. Crítica abierta, clara, en donde los hombres relegan sus apetencias personales de poder, en pro y beneficio de un ideal común que no es otro sino el servicio a España. Muchos no han entendido aún la frase Joséantoniana de 'Amamos a España porque no nos gusta'. En efecto, hemos heredado una visión deforme de la Patria encuadrada en unos límites estrechos donde apenas si podían moverse las huellas de nuestra historia y las urgentes necesidades del momento.

Ha habido un particular interés en presentarnos como un orden cerrado, sin matices, sin posible consideración de cuanto llevamos realizado. Pero nuestra esencia y nuestro espíritu en un constante acontecer y una constante vivificación deparan con la realidad del próximo Congreso Nacional de la Falange, la ocasión magnífica de demostrar el mundo que sabemos enfrentarnos con la crítica siempre y cuando represente un acercamiento a la verdad.

Precisamente cuando se pretende acusarnos de una especie de 'sovietismo' con la anulación de la persona y del individuo, sujeto a la rigidez de unas normas, de las que es imposible escabullirse, el camarada Romojaro llega a Barcelona para publicar los nombres de unos cuantos camaradas que se hicieron acreedores a la recompensa, a dar un paso al frente en las filas hermosas del trabajo, de la política, de cuantas actividades nobles puede dedicarse el hombre.

Así entendemos la presencia en Barcelona del Vicesecretario general del Movimiento; así debe entenderse el porqué de los actos que en la mañana de hoy tendrán el marco majestuoso del Salón de Ciento, piedras antiguas en donde la ciudad de Barcelona acrecentó historia, ensanchó la Patria y fue digna de su grandeza.”

8. 'El Vicesecretario general del Movimiento clausura la Asamblea Provincial de la Falange', *Solidaridad Nacional*, 15 de setembre de 1953, pàg. 1, i 'La clausura de la Asamblea Provincial de la Falange', pàg. 3.

“Jerarquías del Consejo Provincial, camaradas: quiero que mis primeras palabras sean para felicitar muy sinceramente a este grupo de camaradas a quienes hemos impuesto condecoraciones de la Orden de Cisneros, a quienes el Caudillo y el Ministro secretario general del Movimiento, a propuesta del Jefe provincial del Movimiento, concedió estas condecoraciones. No voy a hacer un elogio de cada uno de estos camaradas, porque el sencillo acto de haberle sido concedidas estas cruces, es elogio suficiente. Ello, así sencillamente, dice todo. Vosotros les conocéis, a muchos infinitamente mejor que yo. Sabéis de sus virtudes, de su postura falangista de siempre, de su manera de trabajar, de su constante tarea en esta línea de trabajo y de servicio a España. Quiero a ellos decirles que no se den por satisfechos con la imposición de estas cruces, con el reconocimiento de sus méritos, sino que les sirva de estímulo en el quehacer constante en la Falange y en el servicio de España. Tengo la seguridad que, precisamente por estas virtudes que les adornan, estos camaradas no habrán de ponerse nunca en su lugar descanso; estarán siempre caminando en la ruta del resurgimiento de la Patria.

PASIÓN E INTERÉS DE LAS CONCLUSIONES

Seguramente, camaradas, todos habéis visto con cuánta atención he seguido la vertiginosa lectura de las conclusiones. Vertiginosa porque así tenía que ser para no colmar vuestra paciencia y porque la mayoría de estas conclusiones eran conocidas por la Asamblea Provincial, a través de sus plenos. Yo, sinceramente os digo, que he captado muchas cosas; no todas. Para mí que no las conocía ha sido su lectura un poco deprisa, pero he podido ver, sin lugar a dudas, que el corto temario que la Secretaría General envió para su estudio a las provincias, se

le ha sacado un magnífico partido. Han sido estudiados estos temas, haciendo como si fuera un tronco que constantemente se extendía en ramas, unas más gruesas y otras más delgadas, para recoger en estos estudios casi todo el panorama de la vida económica y de la vida social de nuestra Patria. Habéis estudiado, qué duda cabe, con cuidado y meticulosidad. Sin alegrías. Y, sobre todo, me ha llamado una cosa la atención: que en las conclusiones flota, se ve, con cuánta pasión e interés habéis tocado el tema de las clases productoras; habéis tocado el tema de la necesidad de que se trabaje seriamente, profundamente en España para redimir a estas clases productoras de la ecuación difícil de resolver, que es el problema de precios y salarios.

LA FALANGE DEDICADA A LAS MASAS PRODUCTORAS

Esto no es ninguna novedad para la Falange. Realmente la Falange sintió, tuvo siempre, este aguijón social. Realmente nació por eso; nació porque queriendo mantener lo auténticamente tradicional de nuestra Patria, sus esencias fundamentales que se trataban de desterrar de la faz de España, tenía, al propio tiempo, una intensidad de deseo de rescatar estas masas de la situación difícil y lamentable en que se hallaban. Por eso José Antonio dedicó sus esfuerzos –y vosotros lo sabéis perfectamente- a explicar a las masas productoras que la Falange nacía de una especial manera, dedicada a entregarse a las inquietudes y necesidades de estos hombres y luchando con ellos y para ellos, terminar en nuestra Patria con esas diferencias que existían entre los de arriba y los de abajo. Sabed, pues, camaradas, que al hacerlo así vosotros hoy, con esa pasión, ese interés y con ese amor, continuáis la obra iniciadora de la Falange de pedir para ellos, todos los días.

INQUIETUD DEL MINISTRO SECRETARIO

Esta Asamblea, camaradas, y así lo manifesté ayer en la Prensa, nació, como todas las del resto de España, de una inquietud que tenía nuestro Ministro secretario general desde el mismo momento en que tomó posesión de su cargo en la segunda etapa al frente de la Secretaría General del Movimiento. Tenía ansias, las sentía, de escuchar a los camaradas de España; quería que todos nuestros camaradas pudiesen decirles cómo estaban, cómo sentían, qué querían, cómo veían el panorama de nuestra Falange y de nuestra Patria. Desde este mismo momento nació en él la idea de que algún día, lo más pronto posible, se pudiesen reunir los camaradas todos, desde la local al último y más modesto pueblo hasta la capital de provincia, para manifestar y poner a contribución su talento, su inteligencia, sus conocimientos y esa pasión falangista –ingrediente sin el cual no se da el tal falangista-, para que se conociese en el Mando cuáles eran las ansias que anidaban en cada uno de los corazones.

LAS ASAMBLEAS FALANGISTAS

En cuanto tuvo ocasión, convocó Asambleas locales y comarcales, con participación de todas las locales. Inmediatamente estas Asambleas provinciales, y yo, camaradas, hoy os anuncio que no ha quedado aquí esto, que no se van a elevar al Mando lisa y llanamente los estudios que ahora aquí, en este mismo momento, y en otras muchas provincias españolas donde han celebrado Asambleas. Se recogerán todas estos estudios para que, no el Mando nacional, exclusivamente, sino nuevamente vosotros, representados en los Consejos Provinciales compuestos para este fin de una manera especial, integrados por los ahora consejeros provinciales, por los ponentes –que han trabajado en estas ponencias y en estos temas y han obtenido estas conclusiones que aquí se han leído –y por todos aquellos otros camaradas que el Jefe provincial estime convenientes por sus condiciones de inteligencia, competencia, deseo de servir y de trabajar, con los cuales se formará un especial Consejo Provincial que será

un organismo auxiliar permanente del Consejo Nacional que se reunirá, Dios mediante, los días 24 al 28 de octubre, en el Palacio del Senado.

Este Consejo o Asamblea nacional, precisamente por el especial deseo de nuestro Ministro secretario general de que se ponga de manifiesto, sin cortapisas, lo que el corazón de nuestros camaradas tenga dentro, motivó que se haya dispuesto que sea hecho de una modalidad nueva, y es que en ningún caso los ponentes de los temas en el órgano auxiliar provincial, ni los presidentes de las Comisiones de trabajo en la Asamblea nacional podrán pertenecer ni ser jerarquías o funcionarios de los propios servicios de que traten los temas. Esto es, irán a estos puestos claves camaradas que por ningún concepto puedan sentirse obligados a hacer una loa de su propio servicio.

Queremos, sencillamente, que en la Asamblea nacional, camaradas, se manifieste de lleno que vais a participar en ella con toda honradez espiritual, con toda vuestra fe falangista, con toda independencia, porque no quiere el Mando que estas Asambleas que se están celebrando sea una cosa inerte, sin sentido; una cosa que se inventa para el quehacer de un momento determinado, para entretenimiento de nuestros camaradas. Quiere que sea algo con el debido sentido de la responsabilidad, que estudiado con interés pueda servir de una forma seria al Gobierno y a nuestro Caudillo para si lo creen a bien, para que si lo que ofrecemos tiene base, pilar suficiente y pueda ser útil –pues, como siempre, está dispuesta la Falange a servir en beneficio de la Patria-, pueda servirle al Gobierno para tomar directrices que pudieran ser convenientes al mejor servicio de España.

Con esto, camaradas, quiero deciros cuánto espera el Mando de esta labor auxiliar que vais a realizar en la provincia: cuánto espera el Mando de que al trabajar sobre toda esta serie de temas, os despojéis de pasioncillas, levantéis el ánimo, elevéis los ojos y la cabeza pensando sencillamente y de verdad en qué

estáis prestando o pretendéis presta un servicio. Que los problemas meramente pequeños, mezquinos, de tipo personal, tienen que ser dejados a la puerta de estos trabajos; que no se pueden llevar a las discusiones de este órgano provincial auxiliar de la Asamblea nacional, cominerías. Hay que tener altura de miras y yo, después de haber oído las conclusiones de la Asamblea, tengo la certeza absoluta de que así ha de ser.

ESPAÑA MEJORA EXTRAORDINARIAMENTE

Pensad, camaradas, que cuando nosotros, todos, dimos este paso de alistarnos en las banderas de Falange, no pensamos ni un solo momento en otra cosa –y así estaban las circunstancias- que lo máximo que la suerte nos podía deparar, era una finca de un par de metros cuadrados donde enterrar nuestro cuerpo. Vivimos; vemos que España mejora extraordinariamente. Sería conveniente muchas veces que nos parásemos a pensar cuánto se ha hecho en nuestra Patria, cuánto es lo que nuestro Caudillo ha trabajado, cuánto es lo que los hombres de su Gobierno se han sacrificado, para que nos diésemos cuenta de que la España de 1953 no es la de 1939, ni mucho menos la España del 31, 33 ó 35.

En España, camaradas, se ha trabajado extraordinariamente: se ha trabajado en unas circunstancias extremadamente difíciles y solamente por la genialidad de Franco, nuestro Caudillo nacional, se ha podido superar. Y ayer fue una cosa la que se consiguió, y hoy es otra, y mañana lo serán todas en el orden internacional, triunfo sin igual de nuestro Caudillo, que, como sabéis ha sido la cabeza genial, el artífice de la política exterior de España. Pero es que en el orden nacional, camaradas, basta sencillamente asomarse al más pequeño de los pueblos de España para que tengamos la seguridad de que allí hay una obra que ya lleva el yugo y las flechas de la Falange. Es una obra ingente, tremenda y no os digo esto, camaradas, para sentirnos satisfechos, porque precisamente el sentirse satisfechos sería la cosa más triste que pudiera sucedernos; esto lo digo

simplemente para que, con toda serenidad, reconozcáis lo hecho y esto os sirva de espuela que nos azuce constantemente para multiplicar el bien y seguir trabajando en pro de nuestra Patria, que es lo que nos hemos propuesto.

Sirva esto para no desconsolarnos, sino para decirnos que en España se trabaja. Nosotros hemos de llevar a esta España nuestra, el ansia y el deseo del sacrificio por la Patria y estamos decididos, en apretado haz, todos los camaradas, a seguir luchando por la Patria, a seguir envenenando a los españoles de amor por España, a infundir a todos los españoles el deseo constante de conquistar esta Patria nuestra y hacer un hecho, la España grande y libre con que nosotros soñamos y estamos dispuestos a luchar siempre.

Y nada más camaradas, a trabajar en todo instante; a trabajar por nuestra Patria.
¡Arriba España!”

9. 'El espíritu del próximo Congreso Nacional de la Falange'- 'Las enseñanzas del acto del domingo, en Barcelona', *Solidaridad Nacional*, 15 de setembre de 1953, pàg. 16. Editorial.

“Cuando se incorporó al lenguaje de las multitudes aquel verso desprendido del Himno de la Falange, ‘al paso alegre de la paz’, casi nadie reparó en el compromiso que encerraba. La paz se prometía, se nos aseguraba tras la anécdota de los días de lucha, cuando contemplar la muerte llegó a ser simple ejercicio callejero. La paz que se predicaba con la canción exigía de los españoles un nuevo concepto de lo social y una vocación constante para el trabajo. Tal vez cuando fallan estas dos premisas, España se encuentra en una de sus típicas crisis. Sería difícil y saldría de los límites de nuestro propósito delimitar la apatía española cuando se enfrenta con situaciones que no son las habituales. O cuando se requiere un trabajo seguido, sin pausas, atento al ritmo y a la serenidad de lo calculado. Ha sido una de las disculpas más usadas, la de presentarnos ante el escenario del mundo como un pueblo impetuoso, como un impacto colectivo que pierde fuerza al describir la parábola de su trayectoria. Impacto solitario, último esfuerzo, el ‘tour de force’ que al final de una existencia descalifica al combatiente al dejarle agotado. Fue preciso que se animara a los españoles, se les sacara de los límites estrechos de su apatía para emprender una revolución, para continuarla, para lograr que su obra fuera trascendente. Y el espíritu que vivificó cuanto estaba dormido, desde el humo del hogar hasta la rosa de los vientos, no fue sino la Falange cuando salió a la calle silenciosa de España para llenarla con sus canciones, con sus consignas, con el tremendo sacrificio de sus hombres. España había olvidado que las causas grandes están siempre sembradas con la sangre de los adelantados; por un momento quedó perpleja ante la desinteresada entrega de las vidas y no supo entendernos. Así pudo darse el caso de que los jueces que condenaron a José Antonio se encontraran con la novedad de una doctrina que la atacaban sin conocerla.

El concepto de lo social, de la auténtica desproporción entre el trabajo y su renta, de la limitación de las clases encerradas en una completa ignorancia mutua, ha sido la gran batalla que ha requerido mayores esfuerzos. La Revolución no es una palabra o un concepto particular, privativo de un grupo; supone la participación en el nuevo orden que se crea, participación total del pueblo que se decide o se ve empujado por esta circunstancia histórica y política. Como ha dicho Tomás Romojaro en su discurso del Salón de Ciento, 'Esto no es ninguna novedad para la Falange'. Nacimos porque la injusticia desembocaba en el caos, porque la injusticia aniquilaba las esencias de la Patria, molturando las consciencias de los hombres hasta que hubiera conseguido borrar el rastro de cuanto representa el espíritu tradicional y eterno de España. El primer asalto, la primera fase de maniobra, tendía a despertar en las masas el latido oculto tras la costra del odio y de la incultura. Se había especulado en demasía con dos conceptos: 'los de arriba y los de abajo'. Unos y otros se encontraban agradablemente instalados en su casillero; unos, porque les deparaba la ocasión de mandar, de dirigir, de considerar los asuntos de la gobernación como los domésticos. Otros, porque desde su sótano social esgrimían la amenaza como supremo argumento, sin verter sobre la sociedad un nuevo modo de actuar. Ambos, hacían estéril la labor de los pocos hombres que con visión certera preguntaron si España estaba dispuesta al suicidio como ente de historia.

Más la Falange no ha sido nunca una teoría 'Guadiana', una teoría con sus ciclos de esplendor y el consiguiente de reflujos y hasta de apagamiento, como muchos quisieron presentarla. Y la prueba de ello está en estas Asambleas Provinciales, en donde se han conjugado de manera maravillosa estos dos conceptos clave de lo social y el trabajo. Hace muy pocas horas que en el Salón de Ciento la Falange barcelonesa asistía a uno de los actos más ejemplares. Se dio lectura a las conclusiones de los diez temas estudiados y se escuchó la palabra del Vicesecretario general del Movimiento. 'Han sido estudiados los temas, dijo Romojaro, haciendo como si fuera un tronco que constantemente se extendía

en ramas, unas más gruesas y otras más delgadas, para recoger en estos estudios casi todo el panorama de la vida económica y de la vida social de nuestra Patria. Habéis estudiado, qué duda cabe, con cuidado y meticulosidad. Sin alegría. Y, sobre todo, me ha llamado una cosa la atención: que en las conclusiones flota se ve, con cuanta pasión e interés habéis tocado el tema de las clases productoras; habéis tocado el tema de la necesidad de que se trabaje seriamente, profundamente en España para redimir a estas clases productoras de la ecuación difícil de resolver, que es el problema de precios y salarios’.

La Falange ha recobrado el concepto de persona, elaborado por la mente dulce y poderosa de Santo Tomás. Apretaba el cerco de la ceniza, cuando la voz de José Antonio rasgó las cortinas. Aún en la bodega del alma latía el espíritu y la vocación de sacrificarse por España, por entregarse a su amor con la entereza del varón digno. Y esa voz aprisionada en nuestro recuerdo dicta desde su silencio el continuo alerta. Porque eso vienen a representar las Asambleas Provinciales y el próximo Consejo Nacional. El alerta de José Antonio a su Falange, el alerta de cuantos derramaron las cinco rosas en la tierra hermosa de España.

Allá van al Congreso Nacional los estudios, las conclusiones, el material aportado por horas de trabajo; pero allá van sobre todo hombres de carne y hueso, hombres que viven el continuado esfuerzo de España para ser, para trascender, para sobrevivirse. Porque España se debe en primer lugar a los españoles y esto no es perogrullada. Si el pueblo, si la Falange, si el sufrido y el callado Juan Español no hubiera puesto en la empresa el caldo de su sangre, la voluntad y hasta la desesperanza, España no se hubiera recobrado. En cierto modo, el Congreso Nacional es un homenaje de reconocimiento a esas Locales, a esas Comarcales, a los hombres sencillos y buenos de nuestro campo, de nuestro taller, de nuestro comercio, que con su personal sacrificio, moliendo en su molinillo granos de tristeza y granos de alegría han remontado la cuesta de los eneros pasados. En síntesis este viene a ser el pensamiento de cuanto dijera

Romero; es esa alteza de miras, ese dejar a la puerta los personalismos, lo mezquino y chato. Es inevitable que en la comunidad se dé el tipo amargado, el eterno insatisfecho de sí mismo, el hombre que pretende colgar el sucio trapo de su miseria en el clavo donde ondea la enseña nacional. El cargar a otro el muerto, como el dicho popular. Y en España, los muertos son santos, héroes o ceniza: nunca comodines.”

10. AGA, SP, Caixa/Iligall S1/20782 Conclusiones de l'Asamblea Provincial de Barcelona.

[Nota: reproducció íntegra dels apartats exclusivament polítics]

-Conclusiones del TEMA I de la Asamblea Provincial de Barcelona

I.- Falange Española Tradicionalista y de las JONS, FUE el Movimiento Militante inspirador y base del Nuevo Estado Español, que surgió de nuestra Guerra de Liberación, como lo especifica y reglamenta el artículo primero de nuestro Estatutos, aprobados en plena Cruzada reconociendo la realidad heroica del momento.

II.- F.E.T. y de las J.O.N.S. NO ES en la actualidad, el Movimiento militante inspirador y base de la política del Nuevo Estado Español, por las extensas razones que se exponen en la Ponencia, no ocultándonos que para la realización de nuestra necesaria Revolución Nacional-Sindicalista, compromiso serio y solemne del Nuevo Estado, se han opuesto grandes, y a veces insoslayables, dificultades de índole interna y externa.

III.- Una España Unida en voluntad indeclinable de servicio para la consecución de los postulados de Nuestra Revolución, pesaría notablemente en las mentes de los que quieren cercarnos políticamente y económicamente desde el exterior, los cuales buscarían, entre nuestra imposible desunión, una colaboración, que tanto ellos como nosotros precisamos frente al enemigo común.

IV.- Consideramos que la crisis de nuestro Movimiento, que nos convoca al estudio de sus causas y propuestas de solución, nos obliga a tomar medidas de revisión total y valerosa de:

1ª.- La Conducta de los hombres.

2ª.- La actualización de nuestra Doctrina, y

3ª.- Las deficiencias en nuestra Organización.

1º.- Respecto a la revisión de la conducta de los camaradas, consideramos que se precisa:

a).- Una depuración sin contemplaciones por medio de la aplicación rigurosa de nuestras Ordenanzas Disciplinarias.

b).- Hay que ir a la captación del ejemplo.

c).- Hay que recuperar, por el entusiasmo, a los descorazonados, a los descontentos y a los que no llegaron a comprendernos.

d).- Hay que prestar la máxima atención al Frente de Juventudes y al S.E.U.

e).- Hay que lograr la incorporación, real y efectiva, de los productores a las tareas del Estado.

2º.- En lo que a la actualización de la Doctrina concierne –nos referimos, naturalmente, no a lo fundamental y permanente sino todo aquello que ha hecho confusa, y a veces hasta contradictoria, la intervención de nuestros ideales- pedimos:

a).- Una mejor preparación política en los Mandos, y en los Militantes.

b).- Que, por considerarlo de extraordinaria importancia, se preste una atención preferente y continuada a los Seminarios, auténticos crisoles de la ideología política nacional.

c).- Una dirección hábil, a cargo de estos Seminarios, del espíritu que inspira a todas nuestras publicaciones, en orden en su total ortodoxia.

3º.- Con referencia a la superación de las diferencias, en materia de organización de nuestro Movimiento, además de lo expuesto en las conclusiones precedentes, pedimos:

a).- Una mayor efectividad en la labor de nuestra Junta Política, Consejo Nacional y Secretaría General del Movimiento, tiene asignadas en orden a las misiones que les son propias, especificadas en nuestros Estatutos.

b).- La reorganización de los Consejos Comarcales, llevando a ellos a los mejores camaradas sin que sea preceptiva su clasificación en el orden administrativo.

c).- Que el vínculo de las Comarcales con la Provincial sea constante y merezca atención preferente. Los problemas característicos de nuestra Provincia, con su rebrote del espíritu separatista, así lo requieren.

d).- La necesidad de la prescripción en los cargos políticos y administrativos, sin que ello llegue a implicar una sistemática que entorpezca la labor creadora de los hombres mejor capacitados, a los que se debe pedir una mayor permanencia en los cargos.

5º.- Con estas medidas, y las derivadas de otras Conclusiones, que sin duda surgirán del estudio de las demás Ponencias, -y que en atención a ello nos privamos de enumerar- F.E.T. y de las J.O.N.S. VOLVERÁ A SER el Movimiento militante inspirador y base del Estado Español y creemos que así DEBE SERLO para bien de España, cumplimiento de nuestro deber que nos obliga a no traicionar la sangre derramada por los mejores y cumplir el mandato que nos legó José Antonio.

De desaprovecharse de esta conjuntura [coyuntura] que nos brinda la Primera Asamblea Nacional de F.E.T. y de las J.O.N.S., con espíritu de revisión y propósito de superación ideológica, la Falange volvería gustosa a recabar su libertad de actuación política entroncándola con la etapa heroica fundacional.

-Conclusiones del Tema II de la Asamblea Provincial de Barcelona

I. -La Falange y la Revolución Nacional

1º.- La Revolución Nacional será consecuencia directa de la aplicación de los Puntos Programáticos del Movimiento; siendo estos los inspiradores del Nuevo Estado para el logro de la Revolución Nacional.

2º.- La Falange considerada como entidad política tiene sobre si el compromiso y la responsabilidad de impulsar el desarrollo y estar presente en las consecuencias del logro de los fines específicos del Movimiento.

3º.- La Falange es el corazón de la Revolución Nacional.

4º.- Si la Falange informa el contenido de la Revolución Nacional, es necesario que su doctrina se imponga y lleve a la práctica con pleno y amplio desarrollo.

5º.- La Falange debe estar en primera línea para conseguir un nivel de vida justo para todos los españoles.

6º.- Existe insatisfacción en algunos aspectos y principalmente en el económico social, debido a que no se ha implantado totalmente nuestra doctrina y los Organismos estatales no están identificados de una manera absoluta con el espíritu adecuado para su aplicación.

7º.- Que por mediación de la Falange y de su Organismo sindical se de toda clase de publicidad de los beneficios otorgados a las masas trabajadoras, tanto en lo social como en lo asistencial, ya que consideramos que no hacemos la suficiente propaganda en tal sentido.

8º.- Para que la Revolución Nacional sea una verdad, propugnamos que los puestos rectores de la política y el Estado, así como los Organismos creados para tal fin, sean ocupados por auténticos falangistas, reforzándose al máximo la personalidad de F.E.T. y de las J.O.N.S. y su Organización Sindical, dándose asimismo a las Jefaturas Locales un respeto, una consideración, unos medios o una eficacia decisivos.

9º.- Que se divulguen los postulados de nuestra doctrina falangista.

De acuerdo con nuestro método de trabajo, consideramos el punto primero “La Falange y la Revolución Nacional”, como la definición del Nuevo Estado establecido como consecuencia del triunfo de nuestro Movimiento.

El Estado representa una organización y una limitación. Una Organización en el tiempo y una limitación en el espacio. Los 26 puntos programáticos de nuestra Revolución son la organización y constitución política del Estado Español. El punto núm. 6 nos define su esencia: “Nuestro Estado será un instrumento totalitario al servicio de la integridad de la Patria”.

El Estado es el centro de convergencia, el punto de partida (como fuerza aglutinante, como poder espiritual, como ordenación económica, como régimen jurídico) de todos los actos que tiendan a la consecución de un fin común: como afirmación de trayectoria histórica, como poder soberano concebido como

unidad permanente, idéntica por una facción, distinta por otras, pero superior y servidor a un tiempo a los intereses y fines que le están sometidos y confiados.

Afirmamos la existencia del Estado con cuádruple fundamento:

a).- Fundamento moral, espontáneamente sentido de conformidad con la naturaleza humana. “La dignidad humana, la integridad del hombre y su libertad, son valores eternos e intagibles (Punto 7)”.

b).- Fundamento político; organizador de la nación, limitador de ella. El Estado deberá seguir con el proceso de su desarrollo, un sentido de fortaleza para llegar al dominio pleno de la conciencia colectiva. Sentido de jerarquía en cuyo vértice está el Estado, fuerte en su poder de imperio. “Una disciplina rigurosa, impedirá todo intento dirigido a envenenar, a desunir a los españoles o moverlos contra el destino de la Patria (Punto 7)”.

c).- Fundamento jurídico, organizador y mantenedor del orden para cumplir los fines sociales; creador del Derecho. “El Estado Nacional Sindicalista, permitirá toda iniciativa privada compatible con el interés colectivo y estimulará las beneficiosas (Punto 8)”.

d).- Fundamento económico-social. Estimulador del desarrollo, organizador en él en algunos casos, limitador en otros. Los medios de acción y desarrollo económico necesitan ser superados por la unidad, continuidad y dirección de un ente superior a todos ellos. Este ente es el Estado. “El Estado Nacional Sindicalista no se inhibirá cruelmente de las luchas económicas entre los hombres, ni asistirá impasible a la dominación de la clase más débil por la más fuerte (Punto 11)”.

En síntesis, la Falange significa en la Revolución Nacional: Subordinación del interés privado al público. Estímulo del poder público a la iniciativa privada, y

sobre ello, convergencia de toda actividad pública y privada al servicio de los supremos intereses de la Patria: “A la realización de esta tarea, habrán de plegarse inexorablemente los intereses de los individuos, de los grupos y de las clases (Punto 1º)”.

11. 'La Falange sigue unida y apretada en torno a Franco', *Arriba*, 15 de setembre de 1953, pàg. 7. Discurs realitzat pel Ministro Secretario General del Movimiento Raimundo Fernández Cuesta durant una inauguració a Carballo.

“DISCURSO DEL MINISTRO

A continuación, el camarada Fernández – Cuesta pronunció un discurso.

Dijo que deseaba corresponder a la bienvenida del Alcalde de este hermoso pueblo con unas breves palabras, pero sinceras. A la gran satisfacción que he tenido de venir a Galicia y de visitaros se une, en estos momentos, la de poder asistir a la inauguración de este grupo de viviendas, que constituye una prueba más de la eficacia de un Régimen, de un Gobierno, de unas autoridades y, sobre todo, de la eficacia de un sistema.

Vosotros recordáis perfectamente lo que sucedía anteriormente a nuestro Régimen: que los hombres públicos gastaban la mayor parte de sus energías en conciliar intereses opuestos, de armonizar intrigas, en atender pedigüeños y en contraer compromisos para preparar los futuros tinglados electorales, y éste, en realidad y en honor a la justicia, más que culpa de aquellos hombres, era culpa del sistema.

En cambio, ahora – agregó – esas energías se gastan en obras efectivas, en realidades concretas, y así habréis visto que cuando el Gobierno ha venido a celebrar Consejo de Ministros, bajo la presencia de Franco, en La Coruña, resulta que ha atendido, en lo posible, una serie de problemas que habían sido perfectamente estudiados, encauzados y presentados por el Consejo Económico Sindical de la Falange, es decir, por uno de los organismos fundamentales de nuestro Régimen, de nuestro sistema.

Pero tenemos que hacer constar también en estos momentos felices para vosotros que hay que resaltar la eficacia de los hombres de la Falange, que si la Falange tantas veces ha tenido que pechar y cargar con responsabilidades que no eran suyas, es justo también que se haga resaltar sus méritos y sus servicios cuando, como en esta ocasión, hay una realidad que nadie puede negar y nadie puede desconocer.

Quiero también aprovechar esta oportunidad para hacer resaltar toda la inmensa labor política y social que está realizando en esta provincia la Falange gallega, la Falange que, habiendo suprimido y hecho desaparecer toda clase de diferencias, trabaja unida como un solo hombre al servicio de Galicia y España; en definitiva, que ha sabido poner en tensión las mejores cuerdas de su fe y de su entusiasmo, a las órdenes de unas jefaturas y de unas autoridades y jerarquías provinciales y locales que han sabido hacer vibrar las mejores cualidades del alma falangista y de los falangistas gallegos. (Aplausos)

En estos momentos en que el mundo vive convulso y estremecido – añadió el Ministro - , en plena agitación política y social, quizás porque no ha sabido romper el nudo de sus propios problemas (porque para ello hubiera sido preciso llegar a calar el cuchillo en la propia carne y llevarse en el corte los trozos podridos y putrefactos), para los españoles tiene que ser un motivo de orgullo y satisfacción, de firmeza y seguridad el ver cómo España, en medio de todas las campañas de que ha sido víctima, en medio de todas las críticas que se le han dirigido, en medio de todos los silencios malévolos que también se le han hecho, España constituye una excepción en ese mundo y constituye como un oasis en medio de este desierto de fe espiritual, de solidaridad humana, de deseos de verdadera y auténtica justicia entre los hombres, que es hoy la característica de este mundo que tanto nos critica y que tanto nos ha perseguido; pero la obra de la razón se abre ya camino y se abre paso, primero, porque tenemos la razón, pero, además, porque en defensa de esa razón nosotros hemos sabido emplear

las armas de un pensamiento político y social, que consistía en una unidad entre todos los hombres y todas las clases de España, en la lealtad esa doctrina inmovible en los momentos más difíciles, en que tantas cosas y tantas personas parecían tambalearse en España víctimas del miedo y víctimas de la cobardía y porque, además, hemos sabido, aún en esos momentos más difíciles, formar el cerco, el cerco apretado y unido, como lo seguimos y lo seguiremos formando siempre, en nombre de ese gallego y de ese español ejemplar, el primero de todos, que es Francisco Franco. (Aplausos)

Y nada más, sino decir que me llevo una verdadera alegría al contemplar esta realidad más, esta obra efectiva del Gobierno, del Régimen, de la Organización Sindical, de la Falange, en definitiva, y que os deseo podáis gozar de ella con mucha felicidad, por muchos años y siempre con el pensamiento puesto en España y en el hombre que la acaudilla. ¡Arriba España! ¡Viva Franco!”

12. 'España, Plaza de Occidente', *Arriba*, 2 d'octubre de 1953, pàg. 1.

Dos veces -entre otras muchas ocasiones- esta plaza de Oriente madrileña ha conocido una multitudinaria vibración, como un clamor arrancado de las entrañas del pueblo español. Fue ayer -¿pero hace falta recordarlo?, ¿se ha borrado del alma nacional el viejo grito ibérico de la réplica a la ofensa?-, en un mediodía de diciembre de 1946, cuando la España que recogía todo su impulso de las torrenteras, los ríos, las montañas, las aldeas y las ciudades se congregaba allí para responder a la ofensa gratuita, al veto, a la bandera amarilla de la cuarentena sobre su hambre de justicia, su dolor y su sacrificio. Ha sido hoy, en 1953, cuando -sin abdicar uno solo de sus ideales, sin retroceder una pulgada en sus sentimientos, sin cambiar lo más mínimo en la postura adoptada- el pueblo español ha ido a plantar la misma bandera. En las dos ocasiones la misma bandera y en la misma bandera el mismo nombre: Francisco Franco.

Sólo unos años, y en ese tiempo el timón del mundo ha tenido que cambiar, ante los temporales que se venían encima. Nuestro pueblo es un pueblo sencillo, de pan y aceite, que mira al cielo y explora de dónde vienen las tormentas. La España singular y rara que se definió a tiempo en las primeras consignas de la Falange, en el lenguaje familiar de todos los españoles. Cuando los demás no presentían la tragedia intuyó en las nubes de Europa, un signo rojo y confió su destino en las manos del Capitán Francisco Franco. Sin ganas de discutir pueriles políticas abstractas o concebidas en fórmulas inanes, fiamos en lo que los españoles han fiado siempre: en el hombre. En la historia de los pueblos hay momentos irrenunciables en que son los factores viriles y simplemente humanos los que salvan una civilización. Así en medio de las tinieblas que extraviaban a los demás, la clara imagen del Caudillo rompió todos los telones -de acero o de mentiras- para fijarnos una meta, un camino que había que recorrer pasara lo que pasara, apretándose el cinturón, machacando sobre nuestras dificultades, hasta la hora del reconocimiento total y pleno del mundo. Ese objetivo parecía un sueño para

los débiles, pero hoy constituye una certeza radiante para todos, para los que creyeron y para los que no creyeron. Franco y su pueblo surgieron ante el mundo como algo más que un fenómeno inédito. Como un acontecimiento histórico en un acto de independencia y decisión en el que no hubo el menor ademán de desafío, sino la serena confianza en la victoria.

Fue hace años. Parece casi imposible la celeridad de los acontecimientos. Pero en estos días se recoge, en avasalladora y heroica cosecha, su realidad: somos ante el mundo como no lo hemos sido desde hace siglos. Y, sobre todo, somos ante nosotros mismos. Somos un pueblo amo de nuestros destinos.

Esa plaza de Oriente –en la que, a pesar de su título, es la luz de Occidente la que ayer se ha desgarrado en horizontes imprevisibles– ha sido el marco en que, en la jornada conmemorativa del Caudillo, se ha definido toda la viril actitud española. Viril de hombres y viril de pueblo con patente histórica. Ante el mundo, nuestros obreros, en la legión proletaria de los Sindicatos; nuestra juventud, en las ardientes banderas de la renovación falangista; nuestro pueblo, convocado por la voz de la Jefatura Provincial, sin distinción de categorías ni de matices, ha ido a refrendar las decisiones de su Caudillo, símbolo de sus aspiraciones, de la rebelión vital de las energías españolas frente a los doctrinarios de la decadencia, de la abdicación, de la entrega sumisa a las cadenas.

No se trata de ningún milagro. Otros pueblos han conocido como preámbulo de su ingreso en la hegemonía mundial una revolución. También España ha tenido que sentir en su carne esa alegría profunda de la revolución que se nos había frustrado a lo largo de siglos. La revolución que se esperaba tras el 98, tras los desastres africanos, tras el generoso gesto de 1923, tras los clamores de 1931, ha llegado casi sin que nadie lo sepa. Pero ha llegado. Ha llegado en cada uno de los que ayer estábamos en la plaza de Oriente y ha llegado en todos los que, integrando el pueblo español, nos sentíamos interpretados por la gigantesca

figura histórica de Francisco Franco. Ni cada uno de nosotros ni el pueblo español en su unidad de destino siente, piensa y actúa como hace veinte años. Un resorte colosal se nos ha disparado en las almas. Sabemos lo que queremos, queremos lo que podemos, podemos ser hoy lo que ni siquiera ensoñaron las generaciones más ambiciosas de la estirpe. También ellas estaban allí. También ellas se sentían militantes activos de esa ancha verdad española que la bandera de la Falange cobija sin reservas, generosamente, como la granada abierta de su corazón. Los españoles de ayer, los incomprendidos en su propia Patria, y los españoles de hoy, que hasta ayer fueron incomprendidos por el mundo, formaban un clamor de historia alzada en las calles y en las plazas de Madrid. Casi estremece pensar en la responsabilidad asumida. Pero tener esa responsabilidad ya es un título glorioso. Y más glorioso aún saber que la hemos depositado en las leales manos de Francisco Franco, el Caudillo que juró en un viejo monasterio de la Castilla que apenas si era un pequeño rincón servir a la suprema verdad española. Entonces sobre nuestras posibilidades de victoria se inclinaba la cirugía internacional. Hoy nos hemos transformado en el eje decisivo de la política mundial. Formamos en la primera línea del mundo. En nuestro grito de ¡Arriba España!, hoy más orgulloso que nunca, se honra la estampa rastrera de la decadencia de un pueblo en siesta de pandereta. Somos, sencillamente.

Pero preguntémosnos con claridad, porque de ello depende el beneficio de la victoria, dónde están las razones de eso que parece un milagroso cambio de la vieja y apolillada piel del león ibérico. Y si el español de ayer estaba en la plaza de Oriente –plaza fuerte del occidente de la civilización cristiana– casi con sobrias lágrimas de asombro ante la potencia de su grito–, potencia cuando defendía su independencia, potencia cuando ha ganado la sensación de su fuerza, como jamás, jamás, jamás ningún pueblo la ha conquistado en tan escaso tiempo y en medio de tan ásperos combates– si ese español se golpeó su pecho para arrancar de él la auténtica verdad, no encontrará más que una respuesta que en él puede producir extrañeza, pero que en nosotros era doctrina. La raíz de su fuerza está

en su propia unidad, que alzaron como irrefutable bandera los hombres que se lanzaron a la reconquista del destino nacional. Ocho siglos se gastaron en recuperar la unidad de las tierras, Sólo un día, quizá un minuto, bastó para la inspiración profética de nuestro José Antonio, un día bastó para que esa misión unificadora se encarnara en la solemne proclamación de Francisco Franco como Caudillo de todos los españoles. ¿Ha habido en la historia española momento más decisivo? No lo creemos.

Ayer, el pueblo español presentía en sus entrañas que un impulso inédito, antiguo y joven, le llevaba con gritos, banderas y coraje hacia una plaza, ante Franco, para alzar la imagen perfecta de su unidad y de su identidad. Nosotros, los falangistas, teníamos concreto derecho a descansar por una sola vez al ver convertido en símbolo de carne y hueso nuestra ambición. Porque no sabemos lo que el futuro, ese enigma, deparará a la humanidad. Lo que sí sabíamos es que una alegre y orgullosa bandera, que ningún otro pueblo puede alzar, ondeaba como gigantesca cúpula sobre la manifestación de centenares de miles de madrileños. Era la bandera de la unidad de las tierras, los hombres y las clases de España, la unidad del pueblo español con Francisco Franco, la unidad que la Falange desde su primer aliento había proclamado. Y era ella la que comparecía ante el Caudillo.

La Falange estaba allí, incluso sin nombre, para decirle a Franco y para que Franco dijera al mundo: Esto somos. Somos España. Somos la decisión española. Y ahora, empieza otro ciclo.

13. 'Cuando se está con Franco', *Arriba*, 17 d'octubre de 1953, pàg. 1.

Es tal el prestigio de nuestro Caudillo que no hay ningún sector social en el que se nieguen sus éxitos de gobernante. Es más, ni siquiera las personalidades punteras de ciertos grupos reticentes con relativa fuerza propia se atreven a discrepar de su gestión. Hoy no existe casi ningún español que no salve la figura gloriosa de Franco, incluso aquellos que pretenden formular una serie de reservas para un futuro distinto. Frente a estos habilidosos del elogio condicionado escribo estas líneas.

Una vez más, la Falange, con su realismo político, está dispuesta a puntualizar posiciones, llamando a las cosas por su nombre. Inmensa es ya la base dialéctica que se ofrece a la Falange, la que supo agrupar las fuerzas políticas del país en torno a nuestro Jefe en aquellos momentos cruciales de la batalla del Ebro y de la postguerra beligerante (1938 y 1946), cuando ahora aquellos dispuestos a hacer de caballos de Troya reconocen ya el prestigio de Franco y la potencia actual de su presencia histórica. Si en los momentos de sufrir embates y asedios violentísimos rechazamos las piruetas de "la tercera fuerza" por improcedentes y descabelladas, ¿para qué pueden servirnos las debilidades de esta tercera posición cuando el éxito de Franco proclama la bondad de la táctica elegida y del camino seguido hasta el momento presente? ¿O es que cuando ya no hay enemigos interiores y exteriores vamos a inventarlos para darnos el gusto de bajar elegantemente los puentes levadizos de la fortaleza y regalarles una entrada legalista a lo Benes? ¿No será que lo que molesta es precisamente la 'fortaleza' de España? Justamente la Falange nació para buscar, antes que nada, esa grandeza y esa libertad de movimientos de España, por lo cual tiene una especial sensibilidad para cuanto atente a su fortaleza. De ahí también nuestro orgullo de que Franco haya realizado el gran sueño de independencia que alentó hace veinte años en nuestras almas juveniles.

Cuando se está con Franco y parece bien el presente no se puede desear que el futuro sea de índole distinta. Hay sesudos sesentones que con esta sutileza entre el presente aceptable y el porvenir con parlamentarismo creen salvar la pureza de sus antecedentes políticos. Por lo que venimos veinte y treinta años después no tenemos ninguna gana de perder a los sesenta lo que con tanto esfuerzo se ha logrado para España y que la libre designación de un jefe de Gobierno de entonces, por individual o mayoritaria inspiración, diese lugar a abrir las compuertas al Carnaval de la mala política y de las servidumbres exteriores.

Cuando se está con Franco es preciso estar también con los principios, ideológicos que han nutrido su actividad y que él ha proclamado programáticos para todo el Estado. Nuestro nacionalismo constructivo, nuestro sindicalismo social, nuestra exigencia de un Estado fuerte, nuestras ideas de 'servicio', 'unidad', 'superación de izquierdas y derechas', 'voto orgánico', 'Cortes gremiales', 'integración del mundo obrero en la Empresa, la Representación, el Poder y la Cultura', 'la defensa de la iniciativa privada y del consumidor frente a trusts y monopolios', 'la concepción de la agricultura como un modo de existencia libre', 'la subordinación de la economía, de la técnica y de la administración a los intereses superiores de la comunidad' y todas las otras ideas que constituyen el nervio de la Revolución nacional, tienen que ser el patrimonio político sobre el que se monte la continuidad de esta etapa fundamental. Si no existiese una organización capaz de vigilar la conservación actualizada de nuestros principios constitutivos habría que inventarla y si en torno a estos principios no lográsemos crear una minoría dirigente unánime todos los artilugios jurídicos no serían capaces de asegurar la proyección gloriosa de esta hora que vivimos.

Por eso la Falange habla claro frente a los que quieren abroquelarse detrás de unas técnicas para crear un Estado administrativo, anodino, sin alma y sin coraje y frente aquellos otros que, instalados pomposamente en la anchura nacional

del Régimen, están con el Vencedor, pero sueñan con un futuro distinto, aspirando a desplazar ahora a las juventudes entusiastas y fieles a los puestos de gestión pública y a dejarnos sin porvenir, más tarde, mediante los malabarismos de un Derecho constitucional que ellos pretenden formular con el acervo de sus reservas mentales.

Por eso, por esta ansia de claridad y precisión, no nos molestan artículos y declaraciones insignificantes en los que la escuálida 'tercera fuerza' da la cara, por una vez, con nombre propio; pero si nos irritan, en cambio, aquellos que en espíritu están con el autor, mientras desde sus posiciones técnicas, administrativas o financieras sonrían satisfechos creyendo que el artículo no tiene más que un defecto: el de ser 'prematureo' para su cobarde egoísmo. En nombre de los 'rezagados', todos cuantos pertenecen a las generaciones falangistas que van de los dieciocho a los cuarenta y tantos años, a quienes tocaría la explosión 'retardada' que la 'tercera fuerza' desearía preparar para frustrar el futuro de la Revolución nacional, pedimos que, como los viejos tercios de Flandes, sepamos cerrar el cuadro en torno al Caudillo y de sus principios políticos, orgullosos de hoy, pero seguros del mañana; gozosos de la unanimidad que existe en torno a su egregia figura, pero dispuestos a darla su debida proyección histórica.

14. 'El esfuerzo de la soledad', *Arriba*, 18 d'octubre de 1953, pàg. 1 i 2.

"En aquel entonces me campaneaban en los oídos un terceto de don Francisco de Quevedo, con dolida y valiente voz de bronce:

"Y es más fácil, ¡oh, España!, en muchos modos,
Que lo que a todos le quitaste sola
Te puedan, a ti sola, quitar todos."

Lo que España les había quitado a todos era el miedo; y lo que todos juntos querían quitarle era el valor. El valor de quedarse solos y en paz, pues los demás andaban buscando criminales de guerra en medio del más criminal e infernal acompañante. El valor de quedarnos con Dios, pues ellos tenían al demonio consigo: un demonio que se les había metido en el cuerpo para desarmarlos; el Satán de las nieves, el mismísimo Satán que había firmado con Fausto; con el país fáustico, el pacto de sangre que trajera sangre; el Lucifer que nos empujaba contra nuestra Patria para así, mientras el desorientado Occidente se entretenía en rematar al Extremo Occidente de Europa, ir devorando él, uno a uno, en las marcas orientales, los pueblos ateridos y huérfanos.

Para Moscú, el desquiciamiento, desgarramiento y reparto de España, designada víctima, supuesta Polonia del oeste, era buena táctica. Y era, además cuestión de amor propio, por haber sufrido en nuestras llanuras, del Guadiana al Ebro, la primera y hasta ahora única derrota.

Cuestión de amor propio, si el diablo fuese capaz de amor, siquiera a sí mismo, él, que sólo tiene odio. Que sólo tiene odio, y por eso, para hablar con rigor, no tiene un sí mismo: carece de mismidad, propiamente de ser. Pues Lucifer es el que siempre quiere ser sin poder serlo.

Cuanto más se le agigantan las ganas, menos alcanza el ser nuino. De ahí que el odio del bolchevismo a España esté condenado a ir en aumento, pues España es precisamente el país del ser pueblo más personal, más substancial, más metafísico y más consistente del planeta.

Fue ese consistir en si misma lo que permitió resistir en los años aciagos. Fue esa personalidad, personificada en el Caudillo, lo que le permitió mantenerse enhiesta tras la locura de Potsdam.

Enhiesta y alta como un castillo. Encastillada a ciencia y paciencia. Encastillada en su conciencia insobornable, con patio de armas, plazas del corazón, almenas místicas y torres de honor, de dignidad y gallardía.

Nuestro derrumbe parecía entonces, a los que nos miraban por encima del hombro pirenaico, cosa obvia e inmediata. Cosa del tres al cuarto. De los tres o cuatro grandes. ¡Como si nosotros mismos, los españoles, no contásemos! ¡Como si no fuésemos nadie! ¡Como si consistiéramos en nada! En polvo que se llevará el viento...

Un estremecedor verso de Góngora nos asoma por sus dos vertientes a toda la amenazadora hondura de la fatalidad española; y, a la par, a toda la sublime altura que el albedrio de la voluntad puede ganarle al hado. El verso canta así:

“Esta montaña que, precipitante, ha tantos siglos que se viene abajo...”

En ocasiones, España parece, en efecto, precipitarse a tajos de desesperación; despeñarse como un suicida; o venirse abajo por lenta erosión secular, ir resbalando hasta arenas del olvido. Pero entonces, cuando ya casi va a hundirse, se empina sobre su agonía; se supera a sí propia; saca fuerzas de flaqueza, y, en vilo sobre sí misma, sin apoyarse en nadie ni en nada, sube, para asombro del

orbe, a alcázares de heroísmo, con la sola verticalidad de su querer y el tirón que, desde las nubes, nos da Dios, en cuyas manos está el mundo.

Pero no basta subir. Es necesario sostenerse. Y aquí es donde se revela toda la importancia de un Caudillo, todo cuanto significan el pulso, el tino, la serenidad, el aguante, el tacto y la energía de un hombre: la tensión, el aplomo y el ajuste del medio punto en el arco de la Historia. Porque un Dos de Mayo causó el arranque del pueblo español la administración del universo; pero en el Congreso de Viena, donde se le dio a Europa cuerda para cien años, no acertó nuestra diplomacia a mover un dedo; y si en la lucha contra Bonaparte fue el brío ibérico quien inició el impulso y asumió el sacrificio máximo, en la liquidación de las guerras napoleónicas se nos liquidó el Imperio. Falló entonces la real gana o la real desgana. Falló Fernando VII. Nos falló el estadista que requeríamos y el instrumento diplomático preciso.

Ahora lo hubo. Ahora tuvimos el inspirador de una gran política nacional e internacional, y un instrumentador exacto, escrupuloso y concienzudo en el Ministerio de Asuntos Exteriores. Ahora tuvimos quien supo desaconsejarle a Europa la guerra; mantenerla a raya; ponernos a salvo de su demencia fraticida y mantener a España en forzada y esforzada soledad hasta el momento – que ya ha llegado – de confederar energías, para el bien común, que es lo opuesto al comunismo.

Soledad esforzada, pues demanda una continua alta tensión del espíritu aguantar con firmeza inmovible a que los demás entren en razón y pasen del cerco hostil a la amistad honrosa y abierta. Y soledad forzada, pues no la quería, ni podía quererla, el pueblo que hizo gloriosamente universal el más humano de todos los vocablos: la divina palabra compañía.”

15. 'Va muy adelantada la organización del I Congreso de la Falange', *Arriba*, 20 d'octubre de 1953, pàg. 6. Programa del Congreso Nacional de la Falange.

"DIA 24

Ya ha sido confeccionado el programa del Congreso, con arreglo al siguiente detalle:

Por la mañana, a las doce, sesión inaugural, en el paraninfo de la Universidad Central, calle de San Bernardo.

- A. Intervención de camarada Eugenio Montes, que disertará sobre el tema "Ante el XX aniversario de la fundación de la Falange"
- B. Apertura de las sesiones del Congreso por el Vicesecretario General del Movimiento.

Por la tarde, a las cinco, reunión de los siguientes Plenos de Comisión:

Pleno de la Comisión I, en el Departamento Central de Seminarios, calle de Alfonso XII, número 26, bajo izquierda.

Pleno de la Comisión III, en el salón de actos del Instituto Nacional de Previsión, calle de Alcalá, número 56.

Pleno de la Comisión V, en el salón de actos del Instituto de Estudios Jurídicos, Duque de Medinaceli, número 6.

Pleno de la Comisión IX, en el salón de actos del Círculo Cultural "Medina", calle de San Marcos, número 42.

DIA 25

Por la mañana la Comisión Permanente y los miembros de la Comisión X, se desplazarán a El Escorial, con el fin de depositar una corona en la tumba del Fundador y primer Jefe Nacional de la Falange.

Por la noche, función en el teatro Español, plaza de Santa Ana.

DIA 26

Por la mañana, a las diez, reunión de los siguientes Plenos de Comisión:

Pleno de la Comisión II, en el salón de actos del Instituto Nacional de Previsión, calle de Alcalá, número 56.

Pleno de la Comisión IV, en el salón de actos del Instituto de Estudios Jurídicos, Duque de Medinaceli, número 6.

Pleno de la Comisión VI, en el Departamento Central de Seminarios, calle de Alfonso XII, número 26, bajo izquierda.

Pleno de la Comisión VIII, en el salón de actos del Círculo Cultural "Medina", calle de San Marcos, número 42.

Pleno de la Comisión X, en el salón de actos de la Delegación Nacional de Sindicatos, Alfonso XII, 34.

DIA 27

Por la mañana, a las diez, II reunión de los siguientes Plenos de Comisión:

Pleno de la Comisión II, en el salón de actos del Instituto Nacional de Previsión, calle de Alcalá, número 56.

Pleno de la Comisión IV, en el salón de actos del Instituto de Estudios Jurídicos, Duque de Medinaceli, número 6.

Pleno de la Comisión VI, en el Departamento Central de Seminarios, calle de Alfonso XII, número 26, bajo izquierda.

Pleno de la Comisión VIII, en el salón de actos del Círculo Cultural “Medina”, calle de San Marcos, número 42.

Pleno de la Comisión X, en el salón de actos de la Delegación Nacional de Sindicatos, Alfonso XII, 34.

Por la tarde, a las tres, segunda reunión de los siguientes Plenos de Comisión:

Pleno de la Comisión I, en el Departamento Central de Seminarios, calle de Alfonso XII, número 26, bajo izquierda.

Pleno de la Comisión III, en el salón de actos del Instituto Nacional de Previsión, calle de Alcalá, número 56.

Pleno de la Comisión V, en el salón de actos del Instituto de Estudios Jurídicos, Duque de Medinaceli, número 6.

Pleno de la Comisión IX, en el salón de actos del Círculo Cultural “Medina”, calle de San Marcos, número 42.

DIA 28

Por la mañana, a las once, sesión plenaria y clausura del Congreso, en el paraninfo de la Universidad Central, calle de San Bernardo.”

16. 'El Congreso contendrá una reafirmación de principios mil veces más fuertes al templarse en la realidad cotidiana de España' (Darrer subtítol: 'Declaraciones del camarada Fernández Cuesta al director de la agencia Reuters'), *Solidaridad Nacional*, 25 d'octubre de 1953, pàg. 1, 3 i 4. Entrevista de Reuters a Raimundo Fernández Cuesta.

La importante Agencia inglesa Reuters ha distribuido a sus 2.000 periódicos abonados unas interesantes declaraciones que el ministro secretario general del Movimiento, don Raimundo Fernández-Cuesta, ha hecho al director de dicha Agencia en Madrid, mister Henry Buckley, cuyo texto es el siguiente:

-¿Cuáles son los fines de esta primera gran Asamblea de Falange?

-La fecha del vigésimo aniversario del acto del Teatro de la Comedia, en el que José Antonio Primo de Rivera definió las líneas fundacionales de la Falange, en una excelente ocasión para que realicemos un examen interno que nos revele cuáles han sido los efectos del paso de veinte años –de veinte años cuajados de acontecimientos difícilmente igualables en la Historia española y universal- por el cuerpo de doctrina y acción política de la Falange.

Naturalmente el Congreso contendrá una reafirmación de principios, mil veces más fuertes al templarse la realidad cotidiana de España. Pero al mismo tiempo nos prepararemos para encarar el futuro que se abre ante nosotros mediante las previsiones que la experiencia nos ha enseñado en un período pleno de dificultades.

Creemos que es sintomático que esta revisión y puesta al día, que representa nuestro Congreso coincida con el plazo de veinte años, que es el que comprende la vida de una generación, y en este caso de la generación política que fundó la Falange. Pero, por otra parte, este Congreso equivale a la manifestación solemne y pública, tan vinculada a la solemnidad extrañable de este aniversario, de una actividad vigilante que nunca ha faltado a la Falange: la de vigilar su propio

desenvolvimiento biológico y la de acompañarlo con lo que José Antonio llamó la suprema realidad de España.

-¿Sería apropiado atribuir a Falange Española carácter de partido <<fascista>>?

-No sólo no sería apropiado, sino sumamente inconveniente. En 1934, gran número de periodistas españoles publicaron una nota redactada por José Antonio Primo de Rivera, en la que rehusaba terminantemente la invitación para asistir a un Congreso internacional fascista que se celebraba a la sazón en Montreux y al que había sido invitado, y aprovechando la ocasión para declarar que <Falange Española y de las JONS no es un movimiento fascista: Va perfilándose cada día con caracteres peculiares y está segura de encontrar precisamente por ese camino sus peculiaridades más fecundas>.

Si en 1934 –tratamos de reconstruir el panorama internacional de aquella fecha y los asentamientos internacionales que lograba el fascismo- la Falange definía así su posición, hay que concluir cual habrá sido su clara trayectoria independiente cuando el Movimiento Nacional ha desenvuelto muchas de aquellas posibilidades fecundas que previó nuestro Fundador.

Se puede decir muy claramente que, a pesar de los fuertes y repetidos intentos de atracción ideológica, a pesar de que ésta ha llegado en ocasiones potenciada por una situación geopolítica ventajosa y a pesar de que incluso esta atracción halló eco sentimental en determinados núcleos, el Estado y la Falange han mantenido rigurosa y ejemplarmente esta independencia como uno de los puntos en que se manifestó la voluntad de nuestro Fundador de manera más inequívoca. Todo género de suspicacias universales, aún las más aviesas, no han podido deformar esta verdad.

-¿Creen los falangistas que su sistema sirve los intereses de España mucho mejor que el sistema democrático liberal?

-Sin duda alguna que ésta es la creencia unánime de todos los falangistas y aún de muchos españoles que no lo son. Porque la posición entre ambos sistemas no la plantean cómo se plantea en la pregunta, es decir, entre el sistema falangista y <un> sistema democrático liberal. El único sistema democrático liberal que conocen los falangistas y los españoles es el que nos enseña nuestra propia Historia. Y no la de unos años simplemente, sino la que se extiende desde que en 1812 los llamados <doceañistas> establecieron el sistema implícito en la Constitución de Cádiz, hasta el 18 de Julio de 1936.

Ante este sistema democrático liberal, que la experiencia de ciento veinticuatro años ha demostrado como único posible en España y del que quiero ahorrarle, porque cualquier compendio de la Historia lo hará mejor que yo, la mención de las calamidades políticas que ha supuesto para muchas generaciones españolas, no cabe siquiera establecer la comparación. Bástenos el balance de tres Presidentes del Consejo –Cánovas, Dato, Canalejas y un cardenal, Soldevilla-, asesinados por los anarcosindicalistas en período de la democracia monárquica. Como ejemplo de las dos soluciones, si la del Movimiento Nacional o la liberal democrática, tiene más alto sentido de sus obligaciones en materia de cooperación internacional, basta decir que fue un Gobierno liberal quien declaró la guerra a los Estados Unidos en 1898. El Movimiento Nacional ha firmado, en cambio, un pacto de amistad y mutua ayuda con este país, ahora el más importante del mundo.

-¿Cómo son nombrados los altos cargos de Falange y los Consejeros y directivos provinciales?

-De acuerdo con nuestro Estatutos, los altos cargos de la Falange son nombrados libremente por un Jefe nacional, a propuesta del Ministro Secretario General. Los Consejeros provinciales son natos, electivos y de libre nombramiento del

Ministro Secretario General; los Consejeros electivos son designados libremente por las Organizaciones locales y su mandato dura tres años. Igual período de duración en su misión tienen los designados por la Secretaría General.

-¿Cómo se recaudan los fondos para los gastos de la Organización falangista?

-La organización falangista en su línea política pura está sostenida fundamental y principalmente por las cuotas de sus afiliados, cuya recaudación se realiza exclusivamente a través de nuestras Jefaturas Locales y Provinciales.

Así, por ejemplo, la Prensa del Movimiento, que reúne cerca de cuarenta periódicos, es una Empresa totalmente privada, y su explotación se desenvuelve dentro de los estrictos términos jurídicos que regulan las Empresas de esta naturaleza.

Ninguna ventaja de orden administrativo o fiscal ampara el patrimonio de la Falange. Las únicas subvenciones que la Falange recibe del Estado están consignadas a aquellas Secciones a las que el Estado ha encomendado misiones de orden sanitario, educativo o asistencial.

-¿No podía llegar a constituir peligro el dejar todo el poder exclusivamente en manos de un solo partido?

-Creo honradamente que la Falange no se ha planteado este problema, pues ni actualmente le está atribuido todo el poder ni sus fines se reducen a esta necesidad de alcanzar el poder pleno que, justo es decir –y he aquí otra diferencia de las infinitas que podríamos extraer- caracterizó a los llamados regímenes totalitarios.

La Falange persigue informar la voluntad española, con preferencia a alcanzar poder en España, en donde justo es señalar que se puede llegar a cualquier puesto del Estado y su Administración sin haber sido jamás falangista de hecho ni de derecho. Otra cosa es que el propio instinto de conservación del Estado y

la necesidad de que éste haya de nutrir sus cuadros con los hombres más aptos, llame a funciones estatales y administrativas a falangistas, como de hecho sucede y de lo que nos enorgullecemos. Pero es preciso insistir en que el fin principal de la Falange es lograr un clima político congruente con los tres postulados esenciales de nuestro Movimiento; con la unidad, la grandeza y la libertad de España.

-Aparte sus Agrupaciones juveniles, ¿abarca el Movimiento falangista también alguna milicia?

-Las milicias de Falange fueron disueltas con la desmovilización que siguió al término de la guerra en 1939. Eran unidades militares mandadas por jefes y oficiales del Ejército y encuadradas en las grandes unidades de éste. Sus filas estaban compuestas por voluntarios, a los que una fidelidad política llevaba a luchar en aquellas unidades codo a codo con las propiamente nutridas por los reemplazos llamados a filas. Si me detengo tanto en explicar la composición y fines de aquellas milicias es para decirle que después de su desmovilización, no ha habido más milicias de Falange en España, en donde el Ejército de Tierra, Mar y Aire por un lado, y el Orden Público en su totalidad, por otro, dependen de sus Ministerios respectivos, sin que en su organización y funciones tengamos ninguna intervención.

La Milicia Universitaria es una Organización para-militar, dirigida por jefes y oficiales del Ejército, y se ocupa de la transformación de los universitarios, durante los meses de vacaciones y mediante la asistencia a cursos desarrollados en campamentos, en una reserva útil de oficialidad que habría de cubrir los mandos subalternos del Ejército en cualquier movilización.

-¿Serán públicas las sesiones de este magno Congreso del XX Aniversario de su fundación?

-Serán públicas todas las sesiones plenarias. Pero las labores del Congreso serán preparadas en buena parte en el seno de las Comisiones, cuyo trabajo, por su misma índole, será privado, si bien todas sus conclusiones serán publicadas. Regirá, pues, el mismo grado de publicidad que apetece el más generoso sistema parlamentario en esta materia.

-¿Tomará parte en él la Sección Femenina?

-En todos los aspectos del Congreso, como una de las Secciones –y diré que de las más eficaces y entusiastas- que componen la Falange, contaremos con la presencia y cooperación de nuestra Sección Femenina’.

17. 'Conferencia de Eugenio Montes', *Arriba*, 25 d'octubre de 1953, pàg. 10, 11 i 12.
Discurs d'Eugenio Montes en l'acte d'obertura del Congreso Nacional de F.E.T. y de las J.O.N.S.

“Leída la orden de Convocatoria por el Secretario del Congreso, camarada Francisco Abella, el Ministro Secretario General concedió la palabra al camarada Eugenio Montes, que pronunció el siguiente discurso:

‘Jerarquías, Camaradas:

En las más hermosas novelas del siglo pasado, cuando aún no estaba de moda enlodar al ser humano y quedaba un reflejo de la antigua caballería, veinte años después era una conmemoración melancólica, con el encanto de recordar la aventura de la mocedad y con la empañada tristeza de pensar que ya no se podían realizar nuevas proezas. Nosotros, en cambio, podemos ahora conmemorar la voz augural de hace veinte años, dedicando un recuerdo emocionado a los que se fueron, y prepararnos, con la emoción y el sentido del presente, para un largo y venturoso porvenir. La Falange surgió en medio de una saña destructora, pero decidida a no ser un archivo de melancolías y a no ser un viejo trasto de trozos retóricos. A ser algo nuevo en medio de la pasión, con signo destructor o del conservadurismo, sin pasión y sin ánimo. La Falange surgió tras la quiebra del Estado anodino, que venía a ser un remedo escasamente traducido de las instituciones; que correspondía a un imperio que tenía mucho que conservar, en un pueblo como el nuestro, que tenía que volver a crear. Pues nosotros, conservar no teníamos que conservar nada. La grandeza española extraordinaria había sido trescientos años antes. Las veladas necrológicas en memoria de aquella grandeza no eran suficientes para dar nuevos estímulos y una acción en la contemporaneidad. Es evidente que en medio del proceso de somnolencia que tenía España a lo largo de esos trescientos años surgían de cuando en cuando impulsos de querer despertar. En rigor, España se había quedado tumbada en el suelo con un velón y una manta, y se levantaba sólo para

dar palos de ciegos, palos a su propia sombra. El sistema de Cánovas, que había intentado recobrar la Historia española, fracasó esencialmente porque no supo tener un sistema de educación, un sistema de educación que preparase a las generaciones jóvenes, adoctrinándolas en las constantes de la vida española y en las cambiantes necesidades de los tiempos. Y no es casualidad que la Falange haya surgido desde los bancos de este viejo caserón con un ímpetu, con una juventud universitaria y decidida a traer una nueva educación en la vida nacional.

Si rememoramos las palabras fundacionales, yo no encuentro en ellas nada que cambiar. Cuanto dijo José Antonio en el teatro de la Comedia está vigente, y su voz tiene el mismo frescor hoy que tuvo entonces. Lo que sí se puede añadir. Fijaos bien en cómo la Falange surgió encontrando la vena heroica que nos había dado la grandeza en otros tiempos, pero con unos modos y unos estilos absolutamente frescos y modernos. En consecuencia, no es falangista el que se sitúa más allá de la historia que ha vivido Europa. No es falangista el que no haya comprendido el proceso que ha venido a la vida moderna tras la Revolución francesa. Pero la Falange tenía que encontrarse, como todo lo grande de este mundo, con un cierto destino trágico. ¿Cuál fue? El que habiendo surgido esencialmente para evitar la guerra entre los españoles sólo pudo llegar a encarnar el Estado precisamente tras esa guerra.

Como en la vida griega, la tragedia aquí no iba a estar después, sino que iba a estar antes. Como en Esquilo, como en Sófocles, como en Eurípides, la tragedia venía por la culpa de los antecesores; era una tragedia heredada y era voluntad de legarles a los sucesores una España sin destino trágico. Al encontrarse con la guerra, que la Falange no quería, fue capaz de vivirla, de ayudar extraordinariamente a vencerla y ayudar a convencer y de fortificar a España para que no pueda volver a haber discordia entre los españoles y para asegurar la consistencia de la Patria en el mundo. Habiéndose encontrado con esta guerra, que deseaba evitar, se encontró el Estado falangista con otra guerra ajena a nuestro destino, que el Caudillo supo evitarle a España. No es por apocamiento por lo que España ha estado ajena a las guerras civiles europeas, en las que

Europa casi se destruyó; pero fue un extraordinario acierto político y prueba del genio de nuestro supremo gobernante el haber sido capaz de anunciarle al mundo, cuando la guerra se preveía en los días de Munich, toda la desgracia que a nuestra civilización le traería y el haber sido capaz de sortear los temporales conservando a España, no sólo neutral, sino preparada para las aportaciones en esta posguerra.

Hemos vivido después años de penosa soledad. La grandeza de una persona se demuestra en ser capaz de aguantar en los días difíciles y de ser capaz de crear luego en los días venturosos. Tal vez no haya palabra más española que la palabra <<aguante>>. O no la habría, sino fuese esencialmente española, la palabra <<compañía>>. <<Hay gentes –dice Santa Teresa en el libro de <<Las fundaciones>>- que prefieren pasar hambre a que se lo sepan.>> Eso se llama pudor. España es un pueblo pudoroso, capaz de renunciar. Pero es un pueblo capaz de renunciar a los bienes de este mundo y hasta al bien supremo de la compañía, preparándose para ser luego capaz de grandes empresas creadoras. Es un hecho que España padece animadversión cosmopolita, no digo universal; la animadversión de los internacionalizantes cada vez que se levantan enhiestas dos banderas: el gonfalon de la Catolicidad y el estandarte de una Hispanidad pujante y viril. A mí me ha costado largas meditaciones el llegar a percibir por qué, por ejemplo, en Flandes son más capaces de olvidar los horrores de las guerras recientes que la presencia del gran duque de Alba. Hasta que he llegado a comprenderlo: que España padecía, por ser portaestandarte de la Iglesia, la animadversión de los herejes dentro del propio seno eclesiástico, o sea de los protestantes. Naturalmente, la de los ateos. Y celos, envidia y resentimiento de otros grupos de católicos que no nos perdonan el que hayamos sido capaces de asumir las grandes causas y de defenderlas, mientras sus propias patrias no han sido capaces de ello. Por eso cada vez que España se levanta en defensa de la Cristiandad se encuentra, no sólo con las oposiciones francas, directas, confesadas, sino con oposiciones larvadas de ciertos grupos, o, al menos, de

ciertas personalidades actuantes dentro de ellos, que nos tienen pura, simple y francamente envidia. No ha encontrado solidaridad alguna en esos partidos católicos surgidos en la posguerra por causas circunstanciales que disminuyen ya por de pronto el vasto alcance de la Catolicidad al reducirla a una participación en lo más temporal. Por tanto, en la posguerra, y como era de prever, nosotros nos encontrábamos solos.

Pero esa soledad nos ha sido fecunda. Fecunda para, por de pronto, saber qué es lo que teníamos y qué es lo que no teníamos, con quién podíamos contar y con quién no, para poner nuestra propia casa en orden, para hacer acopio de energía en la residencia. Y, sin embargo, en medio de esa animadversión cosmopolita, era perceptible también un sentimiento de admiración hacia la situación española. Es cierto que hay que salir de la ciudad para ver sus torres, y los que hemos salido en estos años por el mundo podíamos ver qué honor, qué majestad, qué gallardía tenía la solitaria torre española. Y cómo muchos de aquellos que callaban ante las campañas hostiles y aún, insisto, en los mismos que participaban en ellas, cómo se les iban los ojos hacia la altura inmarcesible de nuestra orgullosa y bien sobrellevada soledad. Se les iban de tal modo, que han tenido que venir a darnos la mano a nosotros, que no la itendimos mendicantemente ni la tendíamos tampoco con hostilidad: que la teníamos preparada para un apretón amistoso a condición de que no se nos viniese a querer llevarnos de las manos, y mucho menos aún de la oreja, a lo insulso, a lo vacuo y a lo que no tiene ni entereza ni honor. Cuando ingenuamente, por mi propia espontaneidad, fui al primer Congreso del espíritu europeo que se celebraba en la reciente posguerra, en donde, así como mi compañero y paisano Salvador Lissarrague, se nos prohibió la intervención, según palabras del delegado suizo, por ataques a una nación de nuestro continente; ataques que, puedo decíroslo, consistían en un análisis de la pintura rusa, demostrando cómo no tenía perspectiva, asunto bastante académico; cuando, abierta la ventada ante el paisaje donde fue quemado Miguel Servet, la inquisición liberal

democrática ginebrina me impidió disertar sobre cosas muy lejanas, muy intemporales y muy eruditas, tuve ocasión de encontrar a un escritor francés desterrado, a Paul Morand, y como comentásemos, él con admiración, la soledad española, casi simultáneamente los dos dijimos: <<En esta soledad vendrá a congregarse, en torno al honor de España, la familia que España tiene dispersa por los cinco continentes, los veinte pueblos de su estirpe.>>

Y en efecto, fueron pueblos hispanos aquellos que forzaron la distraída atención de las Asambleas internacionales para que España fuese llamada. Y es lógico que aconteciese así. Y si en los momentos de bonanza cada cual puede navegar por sí mismo, si en los instantes de trabajo o de júbilo no hay que contar los unos con los otros, en los momentos de desventura o de responsabilidad es necesario aunar los esfuerzos. Y nada hay tan hispánico ni tan católico como esta solidaridad en los instantes difíciles. Solidaridad que España ha encontrado en sus pueblos de América y que está dispuesta a compartir.

Coincide la celebración de nuestro XX aniversario con un momento en que a España ha comenzado a hacersele un mínimo de justicia desde fuera. Con un momento también que no tiene menos peligro, sino más, justamente porque tiene más responsabilidad que los que hemos vivido hasta ahora. Se ha dicho muchas veces que el temple y la grandeza de alma se reconocen en la derrota, pero es más cierto aún que se reconoce en el triunfo, y que si es difícil saber perder, es más difícil aún saber ganar. Después de todo, los españoles tenemos largo hábito de saber perder. Nuestra biblia, el gran libro hispánico, el <<Don Quijote>>, es el libro de un hombre que siempre pierde. Vamos a demostrar ahora cómo sabemos ganar. Y por de pronto, dándonos cuenta de que no estamos sino al comienzo de las victorias. Victorias que, como todo lo que acontece en la Historia, pudieran, naturalmente, cambiar de signo, si no fuésemos capaces de estar, no a la altura de las circunstancias, sino por encima de ellas. Y este nuestro grito, feliz invención de mi entrañable Rafael Sánchez

Mazas, que no dice Viva España con un vivir que pudiera ser un vegetar, sino Arriba España, poniéndose a la cima de lo que es necesario tener en cada instante, esto hemos de llevarlo ahora al ámbito internacional, como lo hemos sabido mantener estos veinte años en el ámbito nacional. Pues está claro que lo que España sea en el futuro dependerá de la altura, de la entereza, de la prestancia con que actúe en el mundo, ahora que el mundo reconoce necesaria nuestra presencia en él. Si consistiese todo en estar en las Asambleas, en participar en las alianzas, entonces España hubiese tenido en el siglo pasado una grandeza que no tuvo. Pues después de todo, también estuvimos en la Sagrada Alianza, también nos sentamos en los áureos sillones del Congreso de Viena; pero eso no impidió que se desligase el Imperio, ni impidió que fuésemos a una oscuridad progresiva, a aquella oscuridad y a aquel arrinconamiento que le hacía a Bismarck llenarse de estupor pensando cómo España todavía sobrevivía. Sí. Sobrevivía a condición de no contar nada. Y es que nosotros no podemos, ni por nuestra propia historia ni por aquello que los demás esperan de nosotros, ir meramente a sentarnos en las Asambleas, ocupar un puesto en los organismos internacionales, ser objeto de un pacto. Estos pueblos insignificantes que no tienen una constelación de grandezas detrás, que no tienen ni un pasado, ni un presente, ni un futuro, también están sentados en las Asambleas internacionales.

No. Nosotros tenemos que exigirnos, e indudablemente el mundo lo espera y nos lo exige, una aportación importante, y, por de pronto, la de no desmentir nuestro signo y nuestra fisonomía, pues si nos han llamado a nosotros, es porque somos nosotros. Si quieren estar con España, no nos engañemos, no es sólo por la situación física de la Península, que esto tal vez, con las nuevas armas, las nuevas estrategias y los cambios de velocidad en la Historia, sea menos de lo que pensamos. No. Es por la actitud, digamos, metafísica. Es por nuestra consistencia espiritual. Es por nuestra previsión histórica. Es por la resistencia interna y externa que sabríamos tener en el caso de que el Occidente fuese puesto a prueba cruda. Por tanto, tenemos que presentarnos tal y como somos, con

nuestra fisonomía. Y aquí es donde la aportación de la Falange se revela con toda su importancia. Nuestra realidad, la realidad falangista, está –y perdóneseme la pedantería-, como toda realidad, en dos cosas: filosóficamente, algo es real cuando tiene resistencia y cuando tiene inspiraciones. La Falange es la fuerza de resistencia dentro de la interioridad española.

Y si en esos momentos en que nos acosaban desde Postdam los tres o cuatro – que no lo sé bien- vencedores, si en esos momentos en que se nos proponía como un ideal el adaptar el régimen con el que esos propios pueblos van muy mal tirando, no hubo aquí grietas ni fisuras, ello se debe exclusivamente a dos cosas: al prestigio, a la autoridad del Caudillo, y a la fuerza de cohesión y de entusiasmo de nuestra Falange. Se decía por ahí fuera que tras la caída de los dos, de Mussolini y de Hitler, caería el tercero. Era ignorar la persona de Franco y la realidad española. Porque Franco, ante todo, no es tercero de nadie. Y porque la Falange es todo lo contrario de una tercería, de una celestina clandestina.

Perdonadme –lo hago voluntariamente para quitarle a mis palabras énfasis y pedantería- un recuerdo personal. El mismo día del ultimátum de Postdam yo iba, para cumplir mis obligaciones, a Lisboa. Me llevaba en automóvil un entrañable amigo portugués, a quien yo veía con mano muy nerviosa en el volante, dándole al acelerador, absolutamente persuadido de que salvaba mi carnal y pobre existencia colocándome más allá de las fronteras. El creía, con la cerrazón y cegazón del cosmopolita, que tras aquella invitación al vals democrático que nos hacían los vencedores, España iba a comenzar a dar vueltas, o una vuelta a la izquierda, o una vuelta a la derecha, ignorando que España iba a seguir su camino. Yo le decía que si Hitler y Mussolini habían tenido el genio de la espectacularidad y de la impaciencia, impaciencia que les había llevado a hacer una guerra y perderla, Franco tenía el genio paciente que le había llevado a no querer iniciar una guerra, pero una vez iniciada, a ganarla; que es su cualidad

característica el sosiego, palabra inventada por la España imperial que había pasado de nuestro idioma a todos los idiomas europeos.

El sosiego, que es la virtud decisiva en un jefe de Estado, porque el Estado es, ante todo, lo que está, lo que tiene que estarse, no diré quieto, pero sí sereno, a diferencia de lo nuestro, que es un Movimiento que tiene que darle inspiración y aguijón al Estado para que no se quede absolutamente inamovible. Cuando yo le hablaba de la Falange, ante el comprensible escepticismo de mi amigo, aconteció que nos detuviésemos en uno de los más honrados pueblos de nuestra honrada, entrañable España provincial: en un Trujillo, uno de estos pueblos con murallas, almenas, palacios con remembranzas incaicas, una estatua de conquistador, campanas y un quieto vuelo de vencejos en torno a una plaza noble. Y allí, callados, pero elocuentes, vestidos de pana negra, grupos de labradores con el yugo y las flechas en las solapas. Y estos campesinos de Trujillo, que respondían sin alharacas retóricas, con callada, entereza al ultimátum de Postdam poniéndose el yugo y las flechas, eran para mí un símbolo de la consistencia, del orgullo y de la virilidad hispánica. Y cuando sin pronunciar una palabra, le mostré el unánime emblema en aquellos hombres que seguían su vida cotidiana viniendo a misa o al mercado, en absoluto superiores a lo que se nos imponía o quería imponérsenos desde fuera, le dio a mi amigo lusitano una sensación de fuerza y de serenidad tal, que ya cruzó la frontera con sonrisa optimista, persuadido de que no tenía que salvar mi pobre y carnal existencia.

Y así, sabiendo esperar, hemos llegado a esta hora, que lo es, ciertamente, de esperanza para el Occidente. Más de esperanza para el Occidente que para nosotros, pues nosotros hemos demostrado que éramos capaces de vivir solos. No sé si ellos no han llegado a la persuasión de que no podían vivir sin nuestra compañía. Pero está claro que España no va a estar ahora, en las responsabilidades de esta época, con el alborozo, entregado e ingenuo, o pequeñanamente cuco, con que podría estar Salvador Madariaga, porque no

ciframos nuestro honor, como lo cifraba la República, en la renuncia a la guerra, es decir a la mitad de la Historia, y a ser conserjes de instituciones internacionales, ni eso tampoco es lo que Occidente querría de nosotros. Pero para estar con nuestra entereza hacia fuera está claro que tenemos que persistir en nuestra entereza dentro. Y para ello sería menester inventar hoy la Falange si ésta no existiese, para impedir que en medio del esperanto cosmopolita quedase desvanecida nuestra personalidad, o que fuésemos miméticamente a repetir el tartamudeo de los otros, en vez de ir a dar nuestra palabra entera, la palabra de nuestra entereza que el Occidente necesita.

Iba a surgir la Falange por un puro accidente: su estreno fue el día 29. Su voz un usada amaneció entonces; pero iba a surgir el día 7 de octubre, día del aniversario de Lepanto. Iba a surgir coincidiendo con la conmemoración de la más alta ocasión que vieron los siglos. Nosotros sabemos que las grandes ocasiones son éstas, y el Occidente tendrá que estar dispuesto a una gran ocasión incluso porque sólo así, encontrándose dispuesto a ella, la ocasión puede ser evitada. Y para eso es para lo que se nos llama y para lo que se nos necesita. Se nos llama y se nos necesita porque está arreciando sobre el mundo un descarriado entusiasmo, ultrapotente: ese viento que viene del Este, que nos ha sorbido ya la mitad de Europa y que tiene la íntima, absoluta necesidad de querer esparcirse por todo el mundo. Y ante una cosa como la de Rusia no basta para la defensa los meros protocolos, los meros pactos y hasta –hay que decirlo- las meras armas materiales.

Nada que ha venido a la Historia trayendo un estremecimiento y conmoviendo las almas ha sido vencido meramente por medios físicos. Es necesario contraponer a un entusiasmo, otro; a una pasión destructora, una pasión creadora, y, por qué no decirlo, a una contemporaneidad, otra contemporaneidad. Yo tengo que insistir sobre este sentido actual, sobre este matiz del siglo XX, que tiene y que necesita tener la Falange. Ningún pueblo, ni

siquiera el español, puede identificar su ser con unas formas históricas que por tales obedecen a unas circunstancias. El verdadero entusiasmo por nuestra grandeza en el siglo XVII, que mejor sería tenerlo por nuestra grandeza en el siglo XV, ese entusiasmo se tiene recreando unas posibilidades de acción de España en el mundo, como fueron creadas entonces. Ni Isabel ni Fernando hacían arqueología. Hacían invención. Y tanta invención, que ellos crearon el Estado moderno, el Estado renaciente. Aquel que ha subsistido hasta la crisis que ha traído al mundo la industrialización. La industrialización y algo que coincide con ella: un entusiasmo por la libertad característico del Occidente, al cual yo no tengo nada que oponer. La Falange en ningún modo puede ser antiliberal, comenzando porque la Falange no puede ser lo contrario de nada que sea humano, de nada que aliente en la persona, de nada que la dignifique. Contraria, sí, a tales a cuales <<ismos>>, que son el rabo que tiene necesidades humanas, pero no contraria a lo que aliente en el hombre y le dé iniciativa y acción. No es antiliberal. Es posliberal, en el sentido circunstancial en que la palabra liberal ha tenido en el 800. Y, sin embargo, ni siquiera sobre eso debemos insistir demasiado. Después de todo, también el liberalismo es una tradición, y es una tradición española, y eso hasta el punto de que la propia palabra liberal fue inventada en España, concretamente en Cádiz, según ha demostrado Benedetto Croce. Lo que ocurre es que el sentimiento permanente de la libertad, sin el cual no hay persona, es objeto, en cada época y en cada circunstancia, de una instrumentación distinta. No es la libertad, como no es nada humano, algo vago, indefinido e inconcreto. Como todo lo humano, es algo que exige del holocausto, del sacrificio, por lo que muchas veces tenemos que sacrificar ciertos amores a otros. Sacrificamos las libertades que no nos sirven en pro de todas aquellas que nos sirven. Sacrificamos las libertades inútiles a las útiles. Estaremos dispuestos a sacrificar las libertades que sólo son para unos cuantos, en beneficio de las libertades que deben ser para todos.

Pero lo que nos ha de distinguir esencialmente de aquellos que sentían como nosotros la pasión de la libertad en otras generaciones, es el saber que para ellos era un comienzo. Para nosotros, un resultado. Porque nosotros sabemos, realísticamente, qué libertades quieren decir potencia, y, en consecuencia, queremos ser poderosos para ser libres, y queremos antes el poderío de España que nuestro propio poderío individual, porque un poderío individual que no estuviera asistido por un poderío español sería un poder egoísta a costa de la comunidad, y un poder que a la larga ni siquiera nosotros como individuos podríamos sostenerlo. En consecuencia, tenemos tanta pasión por la libertad como aquellos que por esta palabra gloriosa murieron en el siglo pasado. Combatimos por ella como combatieron los ascendientes de José Antonio Primo de Rivera; pero combatimos, ante todo, por la libertad, es decir, por la potencia de nuestra Patria, de la cual nos ha de venir un reflejo de poderío a cada español.

Y por ello, como dijo aquel cuyo VII centenario está conmemorando la Cristiandad, como dijo el místico San Bernardo, tenemos que tener en cuenta la materia, pues San Bernardo explicaba: <<Cuida primero del hombre material, que el espiritual vendrá después.>> El espíritu, que es más importante que la materia –todos lo sabemos y lo hemos rubricado con nuestra emoción y nuestro sacrificio-, viene históricamente cuando hay un mínimo de existencia material. Un espíritu que no cuenta previamente con las capacidades y las fuerzas de la materia es un espíritu donquijotesco, y esto no es una cosa de comienzo, sino una cosa de decadencia. Nosotros no hemos venido a hacer una España ni a lo Sancho Panza ni a lo Don Quijote. Hemos venido a sacar a España de esta dicotomía, de esta contradicción, con la que Cervantes ha hecho un libro genial, pero que no hizo sino contribuir a deshacer nuestra Patria. Ni a lo Sancho Panza, para el cual la materia lo era todo, ni a lo Don Quijote, el cual, con un espiritualismo impotente, iba cayéndose con el yelmo y con la lanza por esos campos de Dios.

José Antonio ni tenía en su agudo perfil el vientre sanchopancesco, ni tenía en su juventud la impotencia, conmovedora, pero marchita, de Alonso Quijano. Él era un auténtico Amadís, o sea un ejemplo de valores frescos, juveniles, aurorales; bellos de cuerpo y de alma, y nosotros hemos venido para que España tenga salud y hermosura corporal, en la que esté vivificándole y dándole ideales y lejanía un noble, bello y sano espíritu. Esa atención a la materia la ha tenido la Falange y la ha realizado magníficamente en una obra que tiene que proseguir, y proseguir al mismo ritmo acelerado, durante estos años en que fortificamos nuestra soledad con la asistencia a las necesidades primarias e ineludibles del pueblo español. Y esta política de trabajo que ha realizado el Estado esplendorosamente en la obra de nuestro camarada Girón, y que han realizado y realizan los Sindicatos, era, es una necesidad imperiosa y lo que puede permitirle a España salir luego boyante al alto mar de la Historia. La guerra, nuestra victoria en ella, nos ha traído, por de pronto, orden. Goethe valoraba tanto este bien, que llegó a decir: <<Prefiero el orden a la justicia, porque el desorden engendra mil injusticias.>> Nosotros, los falangistas, no hemos opuesto nada a la frase goethiana cuando se atendió a lo más urgente, a lo más inmediato, porque habíamos podido comprobar cuántas injusticias traía el desorden republicanosocialista. Pero sabemos que el orden en sí mismo no es un bien, sino sólo el plinto, el <<a priori>> para los otros bienes, y la Falange vino con la voluntad resuelta de ir haciendo cada día el tanto de justicia que las circunstancias exigen. Un tanto de justicia que atendiese, por de pronto, al pan material del pueblo; no sólo porque sólo un pueblo bien comido y sólo un pueblo bien alimentado, bien tratado en su cuerpo, puede luego participar en las faenas de la Historia, sino también porque eso es un imperativo ante nuestras propias conciencias, un imperativo ante nuestra intimidad. Y porque eso era absolutamente nuestra originalidad, no sólo en el ámbito de la política interna, sino en el ámbito de la política europea. <<¿Pues qué es? –se me dirá-. ¿No venían los fascismos también con un programa social?>>. Responderé a ello.

Los fascismos –y así lo hemos visto con claridad en la Falange, en la Falange que se negó a ir a la Internacional Fascista de Montreaux-, los fascismos han sido una respuesta falsa a un problema verdadero, una solución errónea a un problema clamante. El problema clamante planteado por doquier es la necesidad de poner a los hombres a la altura de la era técnica en que nos hallamos. Es el que los medios técnicos no queden reducidos al usufructo de una minoría, el que si la humanidad ha sido capaz de inventar cosas que sirven a la vida, esas cosas sean para todos. El fascismo comprendió esta necesidad y no supo resolverla. Y ello no sólo porque Italia y Alemania fueron precipitada y ciegamente a la guerra, con la cual ya impedían esa política social que requiere la paz, sino también porque incidían en el error inicial, en el error del siglo XIX, postulando un socialismo. La Falange ha sido el único movimiento que ha advertido que la solución del problema social no estaba en el socialismo, el cual lleva inevitablemente a un Estado, llámese o no así, totalitario, sino en aquello que había alumbrado, anárquica, espontáneamente, en la vida española, en el Sindicato, en la sindicación; solamente que aquello que aquí había aflorado en su espontaneidad, como todo lo que es espontáneo, en la anarquía no conducida, iba a ser objeto de un cauce, de una forma, de una disciplina y de un sentido.

Con la misma estúpida ironía con la que quiso flagelar el movimiento poético modernista con la gran voz del augur de la Hispanidad –Rubén Darío- con las mismas chacotas de resentidos, de incapaces o de tontos, se ha querido aquí hacer befa de la expresión <<Sindicato Vertical>>, sin darse cuenta de todo el acierto y de toda la profundidad que había en esa designación. Sí, Sindicato, que, a diferencia del socialismo, puede tener y necesita tenerlo en la época de la transición, un Estado poderoso detrás, pero que aspira a no tragarse la sociedad con sus libertades, sino a hacer posible las libertades de la sociedad. Sindicación que tiende a que los problemas de los trabajadores se los resuelvan los trabajadores mismos, dando el Estado los medios y la disciplina para que eso se lleve a la realidad. Y <<vertical>>, porque la verticalidad estaba implícita en

nuestro deseo de altura, en nuestro <<¡Arriba España!>> y en la plenitud de la palabra justicia, la cual significa tratar igualmente a los iguales y desigualmente a los desiguales, o sea hacer posible la excelencia humana en el trabajo, oponiéndose a esa medida socialista que no valora el trabajo sino como mercancía que descalifica la excelencia del trabajo y, en consecuencia, del trabajador, para no ver sino el peón, el trabajador descalificado, y para ir al trabajador de calidad, al trabajo de calidad, lo cual está implícito también en nuestra Falange, que puso el acento, como sabéis, sobre la palabra estilo.

La solución a los graves problemas que tiene planteados el mundo contemporáneo está no sólo ahora en que el trabajo se ha revelado como el auténtico protagonista de la Historia, sino en que el trabajo tenga calidad en su resultado y califique a la persona del trabajador, o sea en que en un trabajo se imprima la personalidad humana, un modo de darle fisonomía a las cosas, un modo de darle perennidad a nuestras horas. Y esto está aquí, en España, siendo objeto de atención y habiendo logrado ya extraordinarias creaciones, que constituyen un ejemplo, a la par que un estímulo, para todo el Occidente, lo mismo para el que se llama capitalista que para el que se llama socialista. Y esta labor tiene que proseguir, y tiene que proseguir al ritmo veloz que le hemos dado.

La voz más inteligente que ha tenido la no inteligente República, la de don José Ortega y Gasset, proponía como programa el lema de Goethe de ser como las estrellas, sin prisa ni pausa. Pero ése no es el ritmo español. Ese no ha sido el ritmo de nuestra Historia, que se caracteriza precisamente por tener pausas y prisas. Pausas que han podido llevar a que se tardase doscientos años en ir desde Jerez de la Frontera a Granada por los caminos del otoño medieval, pero que luego, en prisa, nos ha podido llevar a tener cincuenta años el mando (mundo) bajo el signo y el señorío español. Pausas y prisas. Si España tuvo en los trescientos años de decadencia y de olvido que precedieron a la fundación de Falange una pausa soñolienta que nos parece excesiva, hemos de darle ahora la

prisa que nos compense de esa incuria y de ese largo letargo. Y así, con velocidad juvenil, puesto que estamos en la época veloz, en la época de la velocidad, que España, descubriendo mundos, contribuyó como nadie a crear, así, a ritmo veloz, la Falange motorizará el Estado español dentro y tratará de darle impulso, ánimo y juventud a un Occidente que carece de todo eso. Y si hace ahora veinte años el verbo de José Antonio salió y consiguió quitarle a España arrugas, ahora esta Falange, fiel y remozada con el Caudillo perennemente juvenil que Dios nos ha dado, se dispondrá a quitarle arrugas a esa cosa caduca y siempre noble que se llama Europa.”

18. 'Acto de clausura' - 'Bases de acción política' dins FET-JONS, *Congreso Nacional de F.E.T. y de las J.O.N.S.*, Prensa gráfica, Madrid, 1953, pàg. 165-172. Bases d'acció política extretes per la Falange a partir de les conclusions del Congreso Nacional.

La Comisión Permanente del I Congreso Nacional de la Falange, a la vista de las Conclusiones que, elaboradas por las distintas Comisiones, fueron aprobadas por el Pleno del Congreso, previo conocimiento del Ministro Secretario General, dio a conocer unas bases de acción política que recogen, en unos casos, el espíritu, y en otros, hasta la propia letra de las más importantes Conclusiones.

I.

El vigésimo aniversario de su fundación impone a la Falange un severo examen de conciencia, indispensable para definir el propósito de su misión futura y para renovar y acrecentar aquellas originarias virtudes que le dieron en ocasiones memorables fuerza, claridad y heroísmo para el mejor servicio de la Patria.

La Falange se considera asimismo como el instrumento normal para afrontar la tarea de unir e ilusionar a los españoles en torno a un Estado que en todo el tiempo sirva la libertad de España, y recaba para sí el honor de proporcionar la dialéctica y las consignas ideales que constantemente puedan mantener en acción vigilante y tensa el ánimo de los españoles y vivaces y puras las ideas fundamentales del Alzamiento.

II.

Llega, por cierto, la solemne conmemoración cuando para España se produce un feliz y grave incremento en la responsabilidad interior y exterior, o sea en todo el doble campo donde nuestra participación ha sido, dentro del Estado y del Régimen, a las órdenes de nuestro Jefe Nacional y Caudillo de España, la más militante, céntrica, decisiva y disciplinada.

Ejercitada largamente, por principio fundacional, en la disciplina, la Falange ha sabido añadir a todo el sacrificio heroico de la carne, la abnegación del espíritu, el sacrificio más duro aún, hasta cuando ha sido preciso y en la medida que ha sido preciso de su urgencia renovadora, revolucionaria y creadora, en aras de una superior armonía, poniéndose siempre al compás de las condiciones impuestas por la convivencia, la colaboración y las circunstancias históricas. Así supo la Falange cumplir un aforismo predilecto de su propio Fundador y bien grabado en nuestros corazones, o sea el que dice <<que no hay gran estilo sin renuncia>>.

Pero siempre esta prueba en la Historia tuvo, como por designio providencial, su justo premio y siempre de esta prueba se salió a mayores destinos con mayor vigor y esplendor.

III.

Una nueva misión necesaria, una nueva razón imperiosa ensancha nuestros horizontes y acelera nuestro paso. Nuestra misión nacional, siempre en curso, se ve acrecentada y dilatada hacia una misión universal. España se asocia de una manera decisiva y contractual a la defensa de Europa, que, ante todo para nosotros, es la defensa de la cristiandad de Occidente. La defendimos en el suelo patrio como razón primera de nuestro ser falangista y tendremos que defenderla en el mundo. No se podría proceder al armamento material de España sin que en nosotros se exaltasen antes que en nadie las armas vigilantes del espíritu. Ahora los muertos de nuestra División Azul, tan hostilizada y contrariada por los aspavientos de medio mundo, forman en la vanguardia de la defensa de Europa.

IV.

Un Estado militante, popular, nutrido de altas luces intelectuales, el que siempre hemos predicado, al que siempre hemos predicado, al que siempre hemos sido conducidos por el mando supremo de nuestro Caudillo, es el que entrará con

poder y honor en el concierto de los pueblos de Europa, más fuerte, para cooperar en el bien universal, cuanto más frecuentemente afirmado en su raíz auténtica.

Necesitamos una humanidad española más rica, más holgada, más fecunda, más ilustrada y laboriosa para las tareas en que se labra cotidianamente nuestro destino. Sin acudir hora tras hora con mayor empeño a toda nuestra política popular y social del trabajo, de Sindicatos y de enseñanzas laborales y técnicas; sin la constante y triple invocación del Estado en todas las materias sociales, de la justicia distributiva, del interés patrio y la hermandad cristiana, sería vano sueño querer elevar al pueblo español hasta las responsabilidades de una misión histórica. En los momentos decisivos sólo tendremos lo que hayamos sabido dar día a día, y es enorme la responsabilidad que contraemos, porque en esa misión social de la Falange no sólo están la ineludible justicia y la razón cristiana, sino la base más firme de la libertad y la dignidad de la Patria entre los pueblos. No se cumple tan inmensa tarea sin una difusión cada vez mayor de la enseñanza y educación popular, sin una elevación intelectual y cordial de nuestras memorias, sin una concentración de los espíritus rectores en una vocación unánime al servicio del pueblo de España y sin dar una mayor asistencia a los que a la cabeza de estos empeños luchan denodadamente por que se realicen aquellos propósitos, sin cesar de repetirlos hasta la angustia por el Caudillo y la Falange.

V.

No solamente la Falange debe seguir, hoy más que nunca, trabajando con redoblado ardor en estos afanes, inseparables de la misma razón de existencia, del Estado, sino que, además, se ve también hoy como nunca compelida a doblar la guardia para evitar que estas direcciones auténticas del Régimen, al tomar éste mayor vuelo, se vean deformadas o suplantadas por tendencias larvadamente hostiles a las líneas maestras ya establecidas y ya bien erguidas y seguras para la constitución de una nueva y mejor sociedad española.

La Falange se mantiene en alerta y decidida vigilancia ante los intentos de organizar solapados partidos políticos y unas tendencias que, tanto si fueren de la derecha como de la izquierda, por fragmentar a España en parcialidades, significarían una oposición a la unidad del Movimiento, una traición a la gloriosa unanimidad de sacrificio en la Cruzada y un retorno a las discordias intestinas que causaron la decadencia patria en tiempos pasados.

Bajo ningún pretexto consentiría la Falange la ilegítima actuación de camarillas que pretendan mermarle su condición de única inspiradora política del Estado y, consiguientemente, la autoridad de su Jefe y Caudillo.

VI.

Un Estado nacido de nuestra ideología concreta y de la cálida sangre de los combatientes no puede admitir que se manipulen servicios del Estado lavándose las manos como Pilatos con frialdades técnicas y con neutralidades políticas, pues, lejos de ser la vocación política contraria a la eficacia administrativa, es la savia que puede vivificarla para mejor y más leal contribución a los destinos nacionales.

VII.

La Falange, tras ponderada reflexión, considera que ha llegado el momento de formular una solemne declaración sobre no incompatibilidad de una mejor distribución de la renta nacional actual, con los fines económicos del aumento de la producción y consiguiente incremento futuro de la propia renta.

La urgencia de crear un <<mercado>> mediante el aumento de la capacidad de consumo es cada día más apremiante, a fin de mantener e incrementar, con los suficientes estímulos, los niveles de producción industrial y agrícola. Para esta política de redistribución de la renta nacional se propugna el empleo del instrumento adecuado mediante la reforma del sistema tributario, con la

disminución de los impuestos sobre el consumo y el aumento de aquellos que gravan la renta y la sucesión. Una política de rigurosas sanciones a cuantos defrauden a la Hacienda puede ser la compensación necesaria para una reducción de los márgenes fiscales.

VIII.

En defensa de la iniciativa privada y del consumidor, la Falange propugna la desarticulación de los <<grupos de presión>>, carteles, trusts y monopolios, la continuación de la política de inversiones estatales en defensa de la pureza y necesidades del mercado, y la reorganización de la Banca para su subordinación a las necesidades del pueblo y la Nación.

Dentro de esta política de fortalecimiento práctico de la iniciativa privada se aboga por el abaratamiento y humanización del crédito privado, incluido el agrícola, así como la eliminación de cargas y privilegios bancarios en las empresas beneficiadas por el crédito.

IX.

Es preocupación primordial de la Falange mejorar la productividad total de la economía española mediante la aplicación de las siguientes medidas:

En cuanto a los obreros. –Un abaratamiento sustancial de la alimentación; unas primas de producción, dentro de la jornada legal, tanto individuales –que dignifican al hombre- cuanto colectivas –que disciplinan el trabajo-, cuya implantación se llevará a efecto con participación sindical; una ampliación de los medios de formación profesional y una mejor clasificación jerárquica el trabajador en atención a su perfeccionamiento y rendimiento; una vinculación con los intereses de la empresa, participando en su gestión y beneficios.

En cuanto a los empresarios. –Con facilidades para la renovación de los instrumentos mecánicos de la producción, depurando su formación profesional y exigiendo un mínimo de capacidad para la sucesión en la gestión de la empresa; afirmando la gratuidad y rapidez de los servicios técnicos estatales; disponiendo de técnicos en abundancia, haciendo que las Escuelas del Estado no se limiten a producir lo que éste necesita para sus escalafones oficiales; fomentando la autofinanciación de las empresas, incluso mediante desgravaciones fiscales, y, por último, con las facilidades ya señaladas al tratar de la creación de un gran mercado interior, de la lucha contra los trusts y del abaratamiento del crédito.

X.

Se considera necesaria la total puesta en vigor de la ley de Unidad Sindical, dotándola del reglamento y disposiciones complementarias para su inmediata aplicación.

Los Sindicatos Verticales encuadrarán a cuantos participan en la producción en atención tan sólo a la rama en que ejercen su actividad, correspondiéndoles formar una opinión coherente capaz de influir en los órganos de la Administración pública.

Los Sindicatos deben recoger para sí las funciones que hoy comparten con otros organismos oficiales y privados, como Cámaras, Servicios, Comisiones, Agrupaciones, Consorcios, Sociedades mercantiles, Gremios, etc., que al asumir funciones sindicales quebrantan el principio de unidad y esterilizan o disminuyen la eficacia de las entidades sindicales, desvirtuando la acción política del Estado.

XI.

En cuanto al campo, la Falange proclama la necesidad de acelerar los planes de reforma agraria, dotando al Instituto de Colonización de los medios financieros y técnicos necesarios para que directamente y a través de la Organización

Sindical realice dicha reforma, a fin de que cien mil familias queden instaladas como propietarias de la tierra en un plazo máximo de diez años.

Es fundamental mantener y aún acelerar los grandes planes de obras hidráulicas, legítimo orgullo de nuestro Régimen, aumentando los nuevos regadíos con el ritmo de transformación que permita atender la urgente demanda de asentamientos campesinos.

Parece llegada la hora de que las Confederaciones Hidrográficas vuelvan a tener el carácter sindical que determina su origen de Comunidades de regantes e industriales ligados a una cuenca fluvial. La agricultura española, tan necesitada de energía eléctrica para su debida transformación, pide con este motivo una mayor participación en la administración de las cuencas hidráulicas.

El gran esfuerzo del Régimen en pro de la tan necesaria repoblación forestal es objeto de unánime petición de incremento, multiplicando, si ello fuera posible, a tal objeto de las dotaciones que el Gobierno viene dedicando a esta finalidad, de verdadero interés nacional, incorporando a esta tarea el país entero a través de las Hermandades Sindicales de Labradores.

Asimismo es necesario fomentar y restaurar los patrimonios comunales de los pueblos, comenzando por redimir las cargas que los gravan, consolidando el pleno dominio de los mismos a favor de los Municipios y recuperando el pleno disfrute de todos sus aprovechamientos previa la revisión de los despojos que contra ellos se hayan cometido por usurpación de particulares.

XII.

La Falange confirma su voluntad de continuar, sin la menor disminución en su acelerado ritmo, la política social que, en cumplimiento de las órdenes del Caudillo, realiza el Régimen. Esta política de trabajo, de signo paladinamente

falangista, representa a la par el cumplimiento efectivo de los amorosos mandamientos de Cristo y de los principios esenciales del Movimiento, que pone su honor en la dignificación de los trabajadores, en la elevación moral y material de los españoles por medio del trabajo y en abrirle amplias posibilidades a la energía creadora. La convergencia de la iniciativa estatal y de la iniciativa sindical en obra de tan vasto alcance constituye una poderosa manifestación de originalidad española y una prueba de la fecundidad de nuestro espíritu para encontrar la justa y ejemplar solución al más grave problema de la época.

XIII.

En materia de salarios se propugna una más justa regulación de los mismos por la creación de un sistema de correlación entre el salario base y las oscilaciones de los índices de vida, y por una política de baja forzando la producción y mediante importaciones masivas de las materias necesarias en los ramos de la edificación, del vestido y de la alimentación.

XIV.

Debe tenderse a la unidad, no sólo en lo administrativo, sino en lo orgánico también, en todo cuanto concierne a la seguridad social, hasta llegar a la implantación del seguro total.

Ha de ser considerado verdadero compromiso de honor que los trabajadores del campo disfruten en su integridad de todas las prestaciones de seguridad social del personal de la industria y del comercio, adoptando para ello cuantas medidas sean procedentes.

XV.

La función asistencial que realizan los Montepíos y Mutualidades Laborales es, por su propia naturaleza, eminentemente sindical; por ello se entiende que el

encuadramiento lógico y natural de dichas entidades laborales debe ser la Organización Sindical.

La intervención sindical, hoy realizada a través de los elementos integrantes de las Juntas rectoras, debe ampliarse hasta lograr, cuando las circunstancias lo aconsejen, la plena gestión sindical.

XVI.

Exigencia imperiosa para la dignidad de la familia lo es el disponer de una vivienda sana, alegre, económica y decorosa. La Falange, que hace suya esta aspiración, no considerará realizada su labor hasta que desaparezcan de los pueblos de España las chozas, cuevas, chamizos, tugurios o barracas en los que viven gentes en condiciones infrahumanas.

XVII.

La Falange cree llegado el momento de iniciar una desconcentración administrativa, compatible con el Estado políticamente fuerte, dotando a los Ayuntamientos y Diputaciones de los medios adecuados y suficientes para poder llevar a cabo una eficaz labor en los pueblos y ciudades de España.

Leal con su historia y sus textos fundacionales, dedicará esencial atención a la vida local, colaborando sus Consejos Locales con los Ayuntamientos y preparando conjuntamente los planes de actuación que, recogiendo las necesidades y anhelos populares, contribuyan al mejoramiento de la vida rural, impregnando en ella el estilo de Falange.

XVIII.

La Falange ha mantenido y mantiene la necesidad de la incorporación de la inteligencia a las tareas políticas.

La Falange considera que esta incorporación y el respeto a la inteligencia constituyen la medula de la tradición intelectual española, el supuesto supremo de la cultura occidental y la quintaesencia del pensamiento y de la tradición política católica.

La cultura, en cuanto creación de valores, sólo es posible dentro de un ámbito de libertad y de confianza en la inteligencia.

XIX.

Siendo la Escuela, en muchos ambientes de la población española, el único centro estatal de cultura, se la dote ampliamente y se la considere como célula de extensión cultural, promulgando una legislación adecuada que exija a todas las instituciones y organismos que en su medio funcionen la máxima cooperación social.

Se encarece la creación y construcción de escuelas, su dotación de mobiliario moderno y material pedagógico y la extensión de la enseñanza, haciendo efectivo el cuarto período escolar establecido en la Ley de Enseñanza Primaria, máxime cuando más de un 80 por 100 de la población española sólo recibe esta formación. Reclámase asimismo la dignificación del Magisterio, elevando su nivel económico y la consideración social de su función, cuidando y perfeccionando sus centros de formación con profesorado selecto y planes de estudio rigurosos y científicos capaces de formar los maestros que las necesidades actuales exigen y España necesita.

XX.

Falange ve en la Universidad el guardián supremo de la perfección intelectual y el más alto órgano de formación humana y la considera vinculada entrañablemente a lo mejor de su tradición originaria.

El acceso a la Universidad no debe estar condicionado por razones de privilegio económico. En su calidad de centro superior de formación y selección, sólo deben prevalecer con ella los que están suficientemente dotados para adquirir este nivel de formación, sin otra limitación que su capacidad.

XXI.

La Falange considera de fundamental importancia la formación profesional y técnica en su triple dimensión: política, económica y social. En lo político, por cuanto permitirá la existencia de una sociedad estable, fuertemente jerarquizada; en lo económico, por lo que redundará en la mejora de la producción y el aumento consiguiente de la renta nacional, y en lo social, porque al elevar el nivel de vida se origina una mejor distribución de la riqueza.

XXII.

La Falange considera que debe basarse la acción formativa y educativa del pueblo, a través de los instrumentos pertinentes –cine, radio, prensa, etcétera-, en una línea política que permita conseguir un espíritu nacional fuerte y unido e instalar en el alma de las futuras generaciones la alegría y el orgullo de la Patria, tal como lo postula el Punto 23 de la Norma Programática del Movimiento.

XXIII.

Este Congreso, que tan fervorosamente nos ha reunido, en rigor no se cierra hoy ni se cerrará mañana, pues al abrir una nueva etapa en nuestra historia nos propone ineludibles tareas y nos obliga a renovados e incesantes afanes; y así, Dios nos asista para que la nueva era, que iniciamos con resolución tenaz y perseverante, <<inasequibles a todo desaliento>>, como ordenaba nuestro Fundador, no sea indigna de la memoria de nuestros muertos ni de los días en que el destino nos hizo necesarios para la salvación de la Patria.

19. 'Doscientos mil falangistas de toda España renovaron ayer su lealtad al Caudillo en la concentración de Chamartín', *Arriba*, 30 d'octubre de 1953, pàg. 1, 6 i 7. Discurs de Raimundo Fernández Cuesta a Chamartín.

“Estos miles de hombres que veis aquí, congregados ante vuestra presencia, han venido de todos los confines de la Patria para renovaros, con el más cálido entusiasmo y la más firme decisión, la lealtad y adhesión inquebrantable de la Falange entera en esta fecha histórica del veinte aniversario de su fundación, evocadora de tantas alegrías y de tantas penas, de tantos acontecimientos, unos felices y otros desgraciados: a [...] camaradas que cayeron y de tantos recuerdos, en fin, que en este momento desfilan vertiginosamente por mi memoria en ráfagas de emoción.

Y han tenido un especial deseo de fundir la conmemoración fundacional con este homenaje, que si José Antonio, con su genio creara la Falange y con su sacrificio la enalteciera, vos le habéis dado el brillo de vuestra jefatura y defendido en todos los momentos y circunstancias por graves que fueran.

Están aquí desde el último militante hasta la más alta jerarquía, y bajo el rojo de sus flechas, en todos ellos late un corazón de auténtico español que estalla de gozo ante las alegrías de la Patria, que la congoja oprime cuando las desgracias la golpean y que van a lanzar al viento, para que éste lo recoja y haga llegar su eco al último rincón de España, como expresión de esa adhesión y de ese entusiasmo que antes hablaba, el «¡Viva Franco!» más impresionante que jamás se haya escuchado.

LUZ CONSTANTE Y CONSCIENTE

Pero su entusiasmo no es fuego de artificio que en cascada chisporreante ilumina el cielo unos momentos para volver rápido a la oscuridad, sino luz constante y consciente que guía sus actos y que nace de saberos intérprete de sus ideales, de sus pensamientos políticos y de su razón pública de existir.

Por eso han querido también con este acto respaldar la fructífera labor que durante un año han venido realizando por toda España Asambleas comarcales y provinciales, que han culminado en el Congreso ayer clausurado, en el que han sido aprobadas las conclusiones que recogen la visión falangista de los problemas de España y que os han sido elevadas a vuestra jefatura nacional.

Esta concentración y ese Congreso, sobre los que tanto se ha especulado y comentado, desde atribuirles demandas exigentes del Poder hasta de ser el canto del cisne de una fuerza política agonizante, constituyen una prueba de la madurez política, de la vitalidad y de la fuerza renovadora de la Falange y aval de que su valor no es puramente nostálgico y de pieza de museo que apreciamos con amor respeto de coleccionista de historia, sino que tiene una proyección de presente y de porvenir.

POR QUÉ NACIÓ LA FALANGE

Nació la Falange hace hoy veinte años porque las izquierdas hacían imposible la vida española y las derechas se mostraban incapaces e impotentes para remediarlo; nació porque se confundía la justicia social con el odio y el sectarismo, y el patriotismo con los intereses individuales de partido o de clase; nació en Madrid, mitad hostil y mitad indiferente, en el que pocos se dieron cuenta de la importancia del hecho, que, a lo sumo, valoraron como un gesto simpático y valiente del hijo del dictador; nació en una España oficial divorciada de la España vital y que buscaba en unas elecciones la panacea de sus males; nació de la mente y del alma de un hombre cuya voz era el eco directo de lo más auténtico español y del afán de una juventud de derribar, aunque fuera con estrépito, la falsa [farsa?], la podredumbre, el egoísmo y la tragedia que atenazaban a los españoles; nació en uno de esos días del otoño madrileño, tibios y acariciadores, incitantes a dejarse llevar por el goce de vivir, y en el que, sin embargo, se trazaron las líneas magistrales del Movimiento político más puro que ha nacido en España y que iba a ser levantado a fuerza de sangre generosa y de sacrificios sin límites.

ESQUEMA DE VEINTE AÑOS DE ACCIÓN

Apenas nacida, durante tres años, fue objeto de sañuda persecución. Tiros y cárceles por las izquierdas; intrigas, malévolos silencios y deliberadas exclusiones electorales por las derechas, que al privar a José Antonio de la mínima garantía que representaba el acta de diputado, le facilitaron su entrada en la cárcel, antesala de su martirio.

Durante la Cruzada luchó heroicamente en los frentes de combate y padeció martirio en las retaguardias rojas. Terminada aquella trabajó por la reconstrucción nacional con fe, con ahinco, sin regateos, cargando a veces con culpas que una confusión de nombres y de denominaciones deliberadas, llamando Sindicato a lo que no lo es y falangista a quien a lo mejor ni afiliado estaba, unida a una clara mala intención, ha permitido atribuirle y que se cobijara bajo nuestra bandera protectora tanta mercancía pirata. Así, si había estraperlo era la Falange la culpable; si la vida subía era la Falange quien lo provocaba; si la economía no marchaba bien eran los Sindicatos quienes la entorpecían; si las relaciones internacionales se ensombrecían, de la Falange era la causa. No ha habido, en fin, en todos estos últimos años defecto, torpeza, equivocación, mala gestión que a la Falange no se haya atribuido, olvidando, en cambio, que la única pena de muerte por delitos económicos se impuso a un pobre falangista, con menor responsabilidad que algunos que andan por ahí enriquecidos y olvidando que la Falange ha sido el paladín de la política de austeridad y motor de toda manifestación de independencia, de dignidad nacional, callando todo lo bueno que ha realizado y olvidando que cuando España y el Régimen fueron objeto del ataque más injusto que pueblo alguno sufriera, y hasta la misma naturaleza nos negara el agua y el pan, no de modo figurado, sino físico y efectivo, formó el cuadro en torno a vuestra persona, dispuesta a todo cuanto los acontecimientos demandaran, después de verse libre de los que a ella habían venido en los días cómodos de triunfo, atraídos por el imán del cargo o de la vanidad, pero cuando las tornas se cambiaron y el viento fue de fronda, se autoeliminaron envueltos en el fango de la traición y de la cobardía.

Y ahora, pasados esos momentos, llegada la reparación, sigue en su puesto con la misma fe de siempre en vos, con la misma voluntad de cumplir en cada circunstancia la misión que le corresponde en servicio de España.

Este brevísimo y esquemático recuerdo, balance o como queráis llamarlo, de la actuación de la Falange en sus veinte años de existencia, es la mejor demostración de su eficacia nacional en la lucha de España contra el comunismo y contra el bloqueo internacional, y para ponerse, en fin, en condiciones de colaborar con el mundo occidental, en el que la nueva invasión de los bárbaros ha provocado una reacción de solidaridad.

VOCACIÓN DE PERMANENCIA

Y es que la Falange, por no ser un grupo de políticos profesionales, sino el alma militante de un Movimiento político cuyas razones de existir al cabo de veinte años, lejos de debilitarse, han adquirido una dimensión universal por la pugna entre el mundo cristiano y libre y el materialismo soviético; ha nacido con vocación de permanencia, aunque otra cosa piensen quienes no desaprovechan ocasión para preparar su papeleta de defunción. Son los que la niegan toda coherencia doctrinal, méritos y servicios con la misma audacia e injusticia que se atribuyen el monopolio doctrinal del Movimiento y una autoridad pública que si realmente tienen debían emplear en robustecerlo y no en intentar resquebrajarlo. Son los que la califican de izquierdista por no repudiar lo noble y valioso que haya en un sector de la vida española, con la misma arbitrariedad que los rojos la califican de reaccionaria porque no repudia lo igualmente noble y valioso que haya en los otros. Son los que la llaman totalitaria, olvidando las palabras y escritos de su Fundador y su raíz espiritual, católica y de respeto a la dignidad humana, incompatible con tal totalitarismo. Son los que al caer los regímenes italiano y alemán decían que nosotros; totalitarios sin originalidad, teníamos que caer también. Son los que, normalizadas las situaciones internacionales y no siendo precisas actitudes difíciles ni de sacrificio, dicen que a la Falange nada le queda ya por hacer. Son, en fin, los que alegando recelos y

antipatías o prevenciones exteriores, quieren aprovechar la innegable eficacia de las obras de la Falange, pero haciéndolas exclusivamente técnicas o administrativas, privándolas de los apellidos de su gloriosa estirpe, como si fueran incluseras o nacidas por espontánea generación, cuando son el fruto de una siembra que la Falange empezó hace veinte años, que ha cuidado con esmero y que ahora ofrece gustosa a España.

La Falange se precia de haber inspirado un Movimiento político auténticamente español, enraizado con nuestras más puras tradiciones, adecuado a nuestro tiempo, nuestras circunstancias y nuestras características y personalidad, que no quiere ser antipático, sino cordial, lo mismo en política interna que en las relaciones exteriores; un Movimiento que no lo entendemos como coto cerrado en unos cuantos, sino lo suficientemente ancho para que queda fuera de él ningún sector valioso y lo suficientemente aséptico para resistir todos los contagios, y que si a veces tiene que adoptar un tono polémico y defensivo, opuesto a sus propósitos de integración, es obligado por las actitudes de los demás, que si no despreciamos y dejamos sin respuestas, es para que no quede flotando la duda de si nuestro silencio es motivado por la verdad de sus argumentos o por pobreza dialéctica; nos preciamos de haber incorporado como factor operante la acción y el entusiasmo político de las llamadas masas neutras, cuya neutralidad no era falta de patriotismo, sino perplejidad y agnosticismo ante el juego de los partidos políticos o de sus hombres; nos preciamos de haber cristianizado y españolizado la preocupación social, coto antaño de apátridas organizaciones, librando a los obreros de la opresión fetichista de esas internacionales, sin que renuncien en un ápice a las justas aspiraciones a que como hombres, como trabajadores y como españoles tienen derecho.

FRANCO, GUÍA, CONDUCTOR Y ESTÍMULO

De toda esta labor, de toda esta aportación falangista, habéis sido, pues, guía, conductor y estímulo, y por eso tenemos a orgullo y justicia recordarla a España

y al mundo como obra de Franco y de la Falange en este acto de entrañable compenetración entre ambos.

El reconocimiento de la razón de España llegó al fin. Ese reconocimiento fue conseguido con plena dignidad, sin desviaciones de línea ni derrotero, dialogando sincera y noblemente con la gran nación sobre la que hoy pesa la mayor responsabilidad en el porvenir del mundo, a la que un régimen liberal declaró la guerra mientras que la totalitaria España de Franco le ha estrechado la mano con gesto de recíproca comprensión, y es obra de vuestra visión política, de vuestra tenacidad, de vuestra firmeza de convicciones y de conducta, con la asistencia de la opinión pública y el refrendo del pueblo español que en ésta, como en otras ocasiones, ha pasado con vos la valla de todas las responsabilidades; más permitid a la Falange, solidarizada con vos, que se sienta partícipe de ese reconocimiento, no sólo por su histórica y militante posición anticomunista de luchas en las calles del Madrid rojo en la España de la Cruzada, en los campos helados de la Rusia soviética, sino por su disciplina consciente y no borreguil, siempre observada y por su adhesión fervorosa a vuestra persona sin titubeos, a vida o muerte, aun en aquellos momentos en que tantas gentes malvadas o atemorizadas aconsejaban e intrigaban para que cambiarais de política y nos tiraseis por la borda como lastre prejudicial. Os lo hemos agradecido desde lo más hondo de nuestras almas y a vuestra lealtad hemos correspondido con otra análoga.

Se abre ante España ahora una nueva etapa histórica, de inmensas posibilidades. Por ella, desaparecidos muchos de los obstáculos y preocupaciones, debemos marchar con paso más rápido hacia la vigorización y continuidad del Movimiento Nacional, continuidad que implica dos tareas fundamentales: una, seguir llevando a cabo la Revolución Nacional en lo que aún esté pendiente; otra, defenderla contra las contingencias y peligros que si hoy día no existen, merced a vuestra presencia, no sabemos si en el mañana pueden aparecer.

EL SENTIDO DE NUESTRA REVOLUCIÓN

No ignoramos que al hablar de revolución, para unos suena a heterodoxa y para otros, en cambio, a mera retórica, a tópico o a engaño. Pero a los primeros podemos decirles que la revolución no ha de tener sólo un sentido anticristiano, demagógico, tumultuario, sangriento y partidista, sino uno cristiano, constructivo y nacional; que tradición y revolución, merced al Movimiento, han dejado de ser términos antagónicos al actualizarse la primera y dar a la segunda un contenido espiritual y nacional, siendo ambas enemigas del conservadurismo estancado y del materialismo demagógico, y que no hemos de empeñarnos en hacer retroceder al mundo y en negar que las revoluciones van dejando una huella en la vida, modelando pueblos y sociedades con los cuales es preciso contar en la humana convivencia.

Y a los segundos, a los que afirman que la revolución ni se ha hecho ni se hará en España, les decimos que, ante todo, tengan fe, esa fe que vale tanto o más que el genio, la que hizo posible el milagro del nacimiento de la Falange, la que ha hecho posible desde entonces hasta hoy y desde hoy hasta mañana su asombrosa capacidad de resistencia contra los ataques directos o sinuosos de quienes no la quieren ni comprender y de quienes la odian porque la comprenden demasiado. Sin fe nada se hace. Pilatos dejó escoger al pueblo entre Barrabás, que era un malhechor, y Jesús, que era la Verdad. Para enfrentarse con el pueblo en favor de esa Verdad hubiera sido preciso no ser escéptico, como Pilatos, sino creer en ella. Y les decimos que vuelvan la vista atrás y nos digan si no es revolución el haber sustituido el montaje y el contenido del Estado existente el 18 de julio; si no es revolución toda la transformación industrial, agrícola, económica, hecha con arreglo a un pensamiento coordinador, a un plan de conjunto, y toda la valorización política auténticamente nacional, de gran estilo, en la que se sacan [...]n primer plano de la luz pública nuestras históricas reivindicaciones, que pesan sobre nosotros desde hace siglos, que nos abruma y que nos acucian a encontrar su justa e inteligente reparación, teniendo la esperanza los hombres de nuestra generación de no morir sin verla realizada, y si no es revolución el que España haya recobrado el prestigio internacional, la

dignidad y la independencia que había perdido hace muchos años; que se haya emancipado de una política de tutela, de marchar a remolque de intereses ajenos, de haber terminado con aquellos tiempos de oprobio en que no se podía ya resolver, sino ni siquiera hablar de los problemas internacionales que más vitalmente le afectaban, en cuanto ello podía causar la más pequeña desazón a nuestros poderosos y altruistas tutores internacionales.

RESUELTA, VOLUNTAD RENOVADORA

Sobre esas realizaciones concretas ya enumeradas y de todos conocidas lo importante es que hoy se ha creado en la consciencia española una resuelta voluntad renovadora y una juventud heredera desea decisión y que acepta el legado de llevar a término cuanto nosotros hayamos dejado pendiente.

Por eso nuestros remordimientos por lo no hecho está compensado por la certeza de haberse abierto el cauce por el que, se quiera o no, seguirá discurriendo, unas veces en torrente, otras plácida y serenamente, el caudal de nuestra Revolución Nacional.

Ahora bien, esta Revolución fundamentalmente inalterable en cuanto a posición dogmática, en lo circunstancial y adaptable no puede quedar anclada en una fecha. El tiempo no pasa en balde; la vida tiene en cada momento sus exigencias; los problemas que ayer se presentaban acuciantes han sido ya resueltos o han perdido actualidad, y así vemos que de nuestros puntos programáticos algunos hacen referencia a supuestos hoy día inexistentes, como, por ejemplo, los relativos a la Constitución republicana.

Por eso, bebiendo siempre en el hontanar de nuestra dogmática, que es lo suficientemente puro y caudaloso para no precisar de otros ajenos que nos harían perder la autenticidad, hemos de revisar lo que sea revisable y prescindir de lo que ya sea peso muerto, convirtiendo en ordenamiento positivo aquellas declaraciones de nuestros puntos doctrinales y de las leyes constitucionales del Movimiento que tienen todavía valor de principio y que no han saltado aún al campo de la realidad.

Si al liberalismo con ciento cincuenta años de existencia y si al comunismo con cerca de cuarenta se les sigue considerando con capacidad creadora y de renovación, el falangismo, que más que un programa concreto y como tal perecedero, es una actitud y un entendimiento de la vida, que por unas u otras razones no ha podido rendir todo lo que lleva dentro, rechaza con toda energía la acusación de anacronismo o senectud y a la pretensión de la existencia de una tercera fuerza en España, que no tiene de tal más que el nombre, opone la fuerza efectiva que revela la presencia de estos ciento cincuenta mil camaradas.

EL MOVIMIENTO, REALIDAD CONCRETA

El Movimiento no es sólo una expresión abstracta, sino una realidad concreta con un contenido ideológico, con una masa de afiliados, base humana de sustentación, y un sistema de instituciones y organismos que han de actuar, cumplir la función para que fueron creados, perfeccionarse o ser sustituidos por otros. De lo contrario, caerán en el descrédito y en la ineficacia ellos y el sistema y el Estado que el Movimiento inspire; sería puramente administración, burocracia o un Estado de partido o de otra clase cualquiera, pero de un contenido y de una forma política totalmente diferente al que ilusionadamente queremos hacer.

La continuidad exige no solamente acción, sino también previsión. Es verdad que es difícil señalar límites al porvenir. La vida escapa a cálculos y pronósticos, fluida entre las mallas del tiempo; más por un sentido de responsabilidad ante el mañana, por el respeto a la memoria de los que derramaron su sangre para evitar nuevas luchas civiles y por ese deber de continuidad, han de rodear al Movimiento de aquellas defensas precisas para que el futuro lo encuentre lo suficientemente firme contra las inexperiencias o las malas voluntades, para que adquiera un carácter constitucional de manera que nada se pueda intentar contra él sin realizar un acto de fuerza o de ilegalidad; para no volver a todo aquellos que ha sido destruido, para que nuestros hijos y descendientes no nos consideren como fracasados o como ingenuos, y para que no nos maldigan por

haberles dejado abandonados a la incertidumbre política y convertidas el día de mañana en posibles víctimas de también posibles tribunales de desfalangización.

Para la vida del Estado, por muy democráticas que sean sus características, son necesarios, además de la ley y de las instituciones, el calor de la opinión pública y el entusiasmo popular. La ley, las instituciones frías, objetivas, despersonalizadas, son refractarias a él o si lo despiertan necesitan de una expresión personal que lo polarice y recoja. Por eso, nosotros, creyentes doctrinalmente de la Falange y del Movimiento como instituciones, os expresamos, en cuanto sois, el símbolo y la encarnación de ellos, sin lisonjas ni gestos teatrales, sino con doctrinal entusiasmo, nuestra adhesión y nuestros elogios.

La Falange, que desde hace diecisiete años ha ligado su suerte a la vuestra, que ha conocido con vos todas las vicisitudes que España ha vivido durante ellos, aquí representada por estos miles de hombres, os renueva por mi boca el juramento de lealtad que os hiciera, esa lealtad que no ha estado nunca graduada por las buenas o por las malas horas, esa lealtad que no los éxitos ahuyentaron ni las preocupaciones disminuyeron.

Contad con ella para todo, para el trabajo silencioso y para el entusiasmo popular, y si alguna vez, Dios no lo quiera, porque España lo precisara la llamaseis de nuevo a la pelea, dentro o fuera de la Patria, tened también la seguridad de que os seguirá como un solo hombre, en alto sus banderas y gritando como ahora lo hace: ¡Viva Franco! ¡Arriba España!”

20. AUN, Fons personal de José Luis Arrese, Caixa provisional 1031, «Sobre Leyes Fundamentales (extracto de mi diario)», 7 pàgines. Extractes del diari personal de José Luis Arrese.

“Día 6 de Junio

Del Pardo voy al Ministerio de Justicia a ver a Iturmendi para hablar de las Leyes Fundamentales: le preocupa que no sean consultados los monárquicos y aprovecha la ocasión para hablarme de la corriente de acercamiento que se observa en el Tradicionalismo.

Día 12 de Junio

Hemos hablado el Caudillo y yo también de las Leyes fundamentales en las que todavía tenemos abismos de separación.

Día 14 de Junio

Hoy tenía citada a la ponencia de leyes fundamentales pero la he suspendido por la reunión de Sta. Cruz y porque después he ido a la Presidencia con Iturmendi y Carrero para hablar de ellas. Carrero está en buena línea aunque le asusta un doble reparo ¿dentro de X años el Rey y el Consejo Nacional no ha podido cambiar de mentalidad? Ante este riesgo (que a mí me preocupa solo en su primera parte) el no solo limita la facultad real sino también la facultad del Consejo Nacional.

Iturmendi demuestra como me ha dicho Carrero que el Tradicionalismo no tiene criterio porque su preocupación era impedir la “poliarquía” (así la llama él) y dar al Rey la plenitud de poderes es decir volver al Rey absoluto; claro que se ha asustado cuando se lo he dicho y ha quedado en mandarme unas notas que me temo sean la suma de criterios de Arellano, Oreja, Herreros de Tejada, Ortigosa, Arauz de Robles, etc.

Día 18 de Junio

Por la tarde he reunido en el despacho la ponencia de leyes fundamentales, cada uno ha leído su proyecto y los que han causado decepción han sido Raimundo Fernández Cuesta e Iturmendi: El primero porque daba la sensación de no querer ninguna ley e incluso ha llegado a decir que lo que se estaba preparando recordaba mucho al soviet supremo. Iturmendi casi no ha dicho nada ha dicho que haría unas cuartillas concretando su pensamiento hoy por hoy no traía pensamiento alguno salvo un atisbo de poder concretado en la vieja fórmula del reino absoluto.

Día 19 de Junio

Por la tarde he ido a las Cortes a hablar con Dn. Esteban: me da mucha pena ver cómo va cayendo este hombre tan lleno de bondad y de lealtades; hemos hablado de las leyes fundamentales y me ha dicho que mañana va a verle Iturmendi a preguntarle cuál es su pensamiento tradicionalista “porque es nuevo en el carlismo”. La teoría de Dn. Esteban es que el Rey reina y gobierna y que las limitaciones son las Cortes y el Consejo del Reino; no concibe el Movimiento como órgano de vigilancia doctrinaria, la doctrina una vez jurada se la supone cumplida fielmente.

Día 20 de Junio

De aquí hemos pasado (el Caudillo y yo) a la visita que hice a Dn. Esteban y a la reunión de la ponencia de leyes fundamentales en esta le expliqué las posturas de cada uno y le pregunté si contaba con su apoyo para enfocar las cosas partiendo no solo del Movimiento como idea sino además como organización humana encargada de realizar la idea y por tanto con poder bastante para llevar a cabo su cometido; me dijo que esto era evidente y que Dn. Esteban acabaría por comprender.

Día 25 de Junio

En Secretaría General he despachado con Diego y luego con él y con Emilio Lamo de Espinosa hemos estudiado las leyes fundamentales.

Día 26 de Junio

Luego en Secretaría reúno a Diego Salas y Emilio Lamo y le digo a este que no me gusta la redacción que ha dado a las leyes fundamentales; yo quiero como arquitecto primero la estructura y luego la decoración porque si empezamos al revés corremos el riesgo de olvidarnos de la solidez. Quedamos en que rápidamente me haga una ley de bases esquemática porque luego iremos construyendo sobre cada una.

Día 27 de Junio

El Patriarca me dice que toda España está pendiente de mis leyes fundamentales; por eso me preocupan tanto.

Día 3 de Julio

Yo me opongo entonces a hablar con el Caudillo de las leyes fundamentales con las que entramos en una discusión muy larga sobre si el Consejo Nacional debe tener potestad de estudiar políticamente todas las leyes de Cortes o solamente aquellas que estas de las envíen.

Día 6 de Julio

Iturmendi, Carrero y yo hablamos de las leyes fundamentales que nos va a costar ponernos de acuerdo pues Iturmendi piensa que el poder debe residir en el Rey y yo en el Movimiento.

Día 7 de Julio

Por la tarde tengo ponencia de leyes fundamentales: Javier Conde que ahora tiene un miedo tremendo a la vieja guardia hace toda clase de concesiones al tremendismo procurando que Vicén le conceda alguna sonrisa de aprobación; perdemos bastante el tiempo y la sorpresa de la jornada la da Raimundo con su falangismo (tal vez para sacarse la espina de la reunión anterior) Diego Salas que pide que no haya jefe nacional de la falange pues después de José Antonio y del Caudillo nadie puede ocupar este puesto: Lo presenta esto como una habilidad

para evitar el mal efecto que ha de producir a nuestros camaradas ver a Dn. Juan de Borbón al frente del Movimiento.

Día 9 de Julio

Por la tarde tengo citados a los ministros de Justicia y Sub-Secretario para tratar de las leyes fundamentales

Día 11 de Julio

Por la tarde he vuelto a reunir a los ministros de Justicia y de la Presidencia para hablar de las leyes fundamentales; Iturmendi da la impresión de que está entre la espada y la pared y que por ello porque le han dado órdenes concretas no se atreve a ceder un paso en la postura: Carrero discurre por su cuenta y como es hombre de sentido común lo hace bastante bien hasta el punto que viendo atascadas nuestras conversaciones encargo a Carrero que mañana con Emilio Lamo de Espinosa comience la redacción de un nuevo proyecto que inspire a Iturmendi menos recelo.

Día 12 de Julio

Llamo a Emilio para decirle donde puede ceder y que partes defender en toda su integridad.

Por la tarde digo al Caudillo como van de lentas y difíciles las reuniones de la ponencia y una vez más le perfilo las posiciones para que me diga su punto de vista; le digo que todos aceptan la supremacía de los principios fundamentales del movimiento pro que en cuanto trata de encarnar ese movimiento, unos (Iturmendi y los monárquicos) sostienen que debe ser el Rey y yo digo que el Consejo Nacional. El Caudillo me repite una vez más que está de acuerdo conmigo.

Hoy he tenido al Marqués de Valdeiglesias; está muy cerca de nosotros pero piensa que un consejo nacional con poder (función[al] no se lo niega) es el soviet supremo: El mando colegiado le aterra (yo tampoco lo propugno).

Día 16 de Julio

A última hora me llega la redacción que Carrero ha hecho de las leyes fundamentales; es totalmente inadmisibile; ya no es que anule el Consejo Nacional, sino además concede al Rey una jefatura del Movimiento total y efectiva.

Día 17 de Julio

Llamo a Emilio Lamo después de hablar con Diego y digo que vaya a ver a Carrero y le anuncie mi decisión de dimitir y marcharme a mi casa; esta misma tarde se lo diré al Caudillo.

Al poco tiempo me llama Emilio diciéndome que Carrero ha pegado un bote y me ha llamado por teléfono para decirme que retiraba el proyecto; no me ha encontrado en el despacho porque he ido a preparar los actos de mañana y le ha encargado que me lo anticipe hasta esta tarde que me verá en el Consejo Nacional. Esto me tranquiliza mucho porque veo que no era cierta mi sospecha de que lo hubiera escrito de acuerdo con el Caudillo.

Día 19 de Julio

Voy a ver a Carrero que está ya más tranquilo; le digo que se vuelva a reunir con Emilio Lamo pero me dice que prefiere no hacerlo y en cambio que cite la ponencia; la señalo para mañana a las seis y media.

Día 20 de Julio

Por la tarde reúno la ponencia de leyes fundamentales lucha feroz y esteril que al cabo de cuatro horas suspendo hasta el lunes, quedando en que mañana me reuniré con Javier Conde y con Emilio Lamo para dar otra nueva redacción.

Día 21 de Julio

Por la tarde me reúno en casa con Javier y Emilio y trabajamos en dar a las leyes una redacción que diciendo lo mismo no levante ampollas.

Día 23 de Julio

Por la tarde ponencia de Leyes fundamentales; como asiste Vicén Javier hace un poco el jabalí, ellos dos con Diego rechazan la [¿] de que el Jefe del Estado sea aunque nominalmente jefe del movimiento. Esto más el escamoteo del Poder de sanción que Javier y Emilio Lamo quitan al Rey y el nombramiento por elección del Consejo Nacional del Secretario General que yo propugno, exaspera a Carrero que se opone a que la ley sea un conjunto de bofetadas al Rey.

Quedamos luego Iturmendi, Carrero y yo y charlamos con menos pasión; mañana redactaré yo la fórmula definitiva y les digo que si no recojo en ella la postura de algunos (concretamente la de Iturmendi) la elevaré al Caudillo junto con mi propuesta como voto particular. Así doy por acabada la labor de esta ponencia que ha servido únicamente para ver las divergencias y las posiciones encontradas de sus miembros.

Día 24 de Julio

Por la tarde despacho con Emilio Lamo sobre las Leyes fundamentales.

Día 27 de Julio

A las doce reúno a todos los Delegados nacionales para hablarles de las leyes fundamentales. Elola las encuentra tan temerarias que sólo se consuela pensando en la emigración; el jefe del S.E.U. d [¿] que como una de ellas habla únicamente del Movimiento y sus derechos, en el referéndum se va a plantear el dilema de falange si o falange no: Martín Gamero cree que no se puede entregar al jefe del Estado la facultad de nombrar libremente al jefe del gobierno: Yo los deseo a todos que pasen buen verano.

Día 7 de Agosto

Voy con Murga a visitar el Albergue de la Guardia de Franco y hablo a los reunidos. Trato del tema de la ley de sucesión porque me he enterado por mi secretario que entre ellos hablan mucho de su revocación; les digo que yo no hice la ley de

sucesión y hasta tal vez pienso que fue precipitada pero que un régimen no se consolida si cada X años dedica sus ímpetus a modificar las leyes fundamentales; señalo el peligro que supone vivir en perpetua interinidad y el riesgo que corremos por este camino de llegar al momento cumbre de la muerte del Caudillo sin una estabilidad legal; por ello y no por otra cosa les digo que no toleraré poner en tela de revisión esta ley.

Día 13 de Agosto

Por la mañana hablo con Fraga y luego con Emilio Lamo de Espinosa sobre las leyes; luego me veo con Carrero en el puerto y me dice que todavía no ha estudiado el proyecto que le envié.

Día 17 de Agosto

Luego le leo (al Caudillo) la Ley orgánica del movimiento cuyo proyecto le tengo casi acabado; me acepta que el Consejo Nacional sea el encargado de velar por la pureza doctrinaria de la legislación alegando que siendo los consejeros, procuradores en Cortes pueden hacerlo allí. Yo le hago ver que se trata de legislación política para realización de sus principios pero no le convengo y como yo lo considero esencial dejamos aplazada la discusión para otro día.

Día 24 de Agosto

Por la tarde hablamos (Reguera y yo) de las leyes fundamentales.

Día 28 de Agosto

A las seis recibo a Emilio Lamo de Espinosa y hablamos de las leyes fundamentales que ya las tengo casi acabadas y de la reorganización del Instituto de Estudios políticos.

Día 29 de Agosto

Vuelve Emilio Lamo de Espinosa para seguir perfilando las leyes.

Día 10 de Septiembre

A las seis recibo a Emilio Lamo de Espinosa y me trae las leyes mías ya corregidas por el Instituto de Estudios Políticos; la mayor parte de las correcciones son acertadas y la redacción ha ganado mucho.

Día 13 de Septiembre

Salgo para el Pazo donde me recibe el Caudillo a las 12. Primeramente hablamos de las leyes fundamentales cuya última redacción le traigo (en doble columna una con mi proyecto y otra con las correcciones del Instituto) y parece que le gustan mucho. Se las dejo para que las lea con calma y le señalo aquellas partes que a mi juicio debe decidir entre la opinión del Instituto y la mía.

Día 25 de Septiembre

A las 6 recibo a Emilio Lamo de Espinosa para perfilar las leyes fundamentales adaptando su redacción a unas nuevas correcciones que he hecho, sobre todo en lo relativo a la mecánica para [¿] citar el principio de responsabilidad. Hablamos también de la otra tercera ley de principios fundamentales que encomendé en su día a Raimundo Fernández Cuesta, Rafael Sánchez Mazas e Iturmendi y conviene empezar a trabajar sobre ella prescindiendo de estos que aún ni siquiera se han reunido.

Día 26 de Septiembre

A las 8 y media voy al Pardo a despachar con el Caudillo. Empiezo por leerle el discurso que he preparado para Salamanca y le pido autorización para anunciar en él, el paso de las dos leyes fundamentales al Consejo Nacional. El Caudillo se resiste y me dice que es un poco precipitado porque aún no están suficientemente estudiadas; yo le contesto que pasar al Consejo no es para promulgarlas sino para estudiarlas y por tanto pienso como él cuando dice que aún no están maduras. El Caudillo me dice si no creo que todavía debía consultar con más gente y le digo que sí pero con sus consejeros nacionales que para eso están y luego con las Cortes: Me aprueba el discurso que en realidad es el segundo capítulo de lo que anuncié en Valladolid. Hablamos luego de las leyes y

me dice de nuevo si no convendría esperar a tener la tercera ley que defina los principios fundamentales del movimiento; le digo que mi propósito fue llevar las tres juntas y en Julio me encargué yo de redactar la Orgánica del movimiento y la de la ordenación del gobierno y encomendé a Raimundo Fernández Cuesta, Iturmendi y Rafael Sánchez Mazas la de principios fundamentales; lo que pasa es que yo he trabajado en el verano y los tres ni siquiera se han reunido por lo cual me encuentro ahora con dos cosas 1ª que o retraso la marcha de las leyes o envío únicamente las dos más 2ª que en vista de ello me pongo a estudiarlas yo mismo con el Instituto de Estudios Políticos.”